ANUL V 1939 Nr. 5

MOLDOVA NOUĂ

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ

ORGANUL ASOCIAŢIEI CULTURALE A TRANSNISTRIENILOR

DIRECTOR: N. P. SMOCHINĂ

IAŞI * INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE «BRAWO» * IAŞI

Fiecare număr al Revistei de faţă este numerotat şi distribuit în mod nominal, cu semnătura directorului.

N. Smochină

CUPRINSUL:

Domniei-Sale

Domnului Profesor Universitar Onisifor Ghibu

În semn de respect şi dragoste frăţească

Nr. 32.-

N. Smochină

6. VII. 1940

patriarh [illegible] 1938

PREFAȚĂ.

Cu numărul de față încheiem cinci ani de muncă pe ogorul științei. Imprejurările grele materiale însă au stînjenit continuarea regulată a revistei, care apare după o întrerupere de doi ani.

Dela început publicația noastră și-a propus să studieze problema Romînilor de peste Nistru în raport cu popoarele conlocuitoare, avînd la bază obiectivitatea, adevărul științific, ideia națională și cultura generală. *Polemica și politica au fost excluse din coloanele sale.*

Prin asemenea cercetări, dacă mijloacele ne vor permite, vom izbuti să fixăm rolul ce l-au avut Moldovenii de peste Nistru atît în Istoria Universală, cît și în cea rusească sau ucraineană, precum și cultura și influența lor reciprocă, alături de acelea ale altor popoare.

Dela apariția primului număr al revistei «Moldova Nouă» s'a văzut că cadrul studiilor propuse este prea îngust în raport cu problemele ce se ivesc. Deaceia, începînd cu numărul de față, pe lingă cercetarea fenomenului transnistrian, revista noastră se va ocupa și cu alte studii, privind relațiile istorice și culturale dintre Romînii și Slavii de răsărit. Un loc corespunzător va fi acordat și studiilor Slavilor din Romînia.

Din complexul acestor cercetări se va desprinde mai limpede fenomenul transnistrian.

Regiunea dintre Nipru, Nistru, Marea Neagră și granița polonă veche, din punct de vedere istoric, prezintă un cîmp foarte puțin explorat, deși în trecut el a fost calea cea mai bătută de trecere a popoarelor.

Raporturile dintre vechea Moldovă și vecinii dela răsărit sînt bine cunoscute. Duca-Vodă este cunoscut de cronicarii romîni și ruși ca «Domn al Moldovei și Ucrainei». Pe timpul domniei sale Moldova și Ucraina prezenta o «Unlune politică și etnică», fapt confirmat și de știința istorică sovietică (M. V. Sergulevskij : Молдавские этюды. Studii moldovenești. Academia de Științe din U. R. S. S. Moscova-Leningrad, 1936, pg. 32). Iar multe localități de pe malul Nistrului, cum Moghilevul, Rașcovul, etc., aparțineau Basarabiei pînă după anul 1817.

Transnistrienii acestor regiuni, ca locuitori indigeni, și-au conservat privilegiile ce le dețineau dela începutul instalării lor acolo. Aceste privilegii au fost recunoscute prin Ucazuri ale țarilor; ele se deosebeau de acelea ale cetățenilor colonizați posterior, veniți din alte ținuturi. Deaceia, numărul viitor al revistei de față, care, cu toate greutățile bănești ce le întîlnim în cale, nădăjduim, va apare curînd, va cuprinde, între altele, următoarele studii:

1. *Proectul de alianță dela 1656 dintre Moldova, Rusia lui Alexis Mikhailovici și Ucraina lui Bogdan Khmelnițchi.* Lucrarea va fi însoțită de izvodul Romînilor de peste Nistru, conducători în armata ucraineană.

2. *Monografia satelor moldovenești de peste Nistru, cu indicația locuitorilor, anul fondării, pronumele și proveniența locuitorilor.* Alături de satele romînești se va da și lista celor locuite de alte neamuri. Studiul va fi urmat de o hartă etnografică.

3. Organizarea bisericească la Moldovenii de peste Nistru, supusă oblăduirii Bisericii Moldovei și

4. Culegere de documente cu privire la așezarea și vechimea Romînilor transnistrieni.

* * *

Ca un adînc omagiu de recunoștință pentru cei ce s'au ocupat despre Romînii de peste Nistru, numărul de față se închină:

D-lui profesor *Nicolai Iorga*, Consilier Regal, apostolul neamului și dascălul culturii romînești, care niciun moment n'a pierdut prilejul pentru a releva însemnătatea și rolul istoric al Transnistrienilor;

D-lui profesor *I. Simionescu*, membru al Academiei Romîne, diriguitorul comitetului de ajutorare a refugiaților Romîni de peste Nistru, pentru grija părintească ce a purtat-o studențimii transnistriene de pe lîngă Universitatea din Iași, sediul comitetului;

D-lui *Pan. Halipa*, fost ministru, președinte al comitetului pentru ajutorarea moldovenilor refugiați de peste Nistru, cu sediul la Chișinău, mîngîietorul și îndrumătorul de bine al fraților în pribegie;

Memoriei lui *Todiriță Burada*, primul călător în regiunile moldovenești de peste Nistru, și singurul cercetător al tuturor Romînilor de peste hotare, care a adus în țară vești dela frații din depărtare;

D-lui profesor *I. Nistor*, autorul lucrării «Romînii transnistrieni»;

Tuturor, care, prin vorbă sau scris, înțelegînd rostul acelei frînturi a neamului, i-au venit în ajutor cu ceiace le-a stat la îndămînă.

Iar ca semn de adîncă mulțumire și pietate aducem memoriei I. P. S. Sale Dr. *Miron Cristea*, primul Patriarh al Romîniei, părintele sufletesc al Romînilor de pretutindeni, pentru concursul ce ni l-a dat cu tipărirea volumului de față.

Gestul de mai sus al I. P. S. Sale nu este o întîmplare. În trecut, Transnistrienii au fost ajutați de Mitropolia Moldovei prin fondarea unei tipografii bisericești la Moghilev, apoi la Dubăsari, iar Mitropolia de Proilava a avut multă vreme jurisdicția duhovnicească asupra acelei ramuri a neamului nostru.

Mulțumim în acelaș timp d-lui *Mihai Măgureanu*, subsecretar de Stat la Președinția Consiliului de Miniștri și Președinte al Secțiunii I a Consiliului Legislativ, pentru sfaturile și îndrumările ce ni le-a dat cu prisosință, și ca om de inimă și

ca om de lege, ori de cite ori a fost vorba de Rominii de peste Nistru, precum şi la scoaterea volumului de faţă.

O adincă mulţumire aducem deasemeni d-lui *Victor Iamandi*, Consilier Regal, făuritorul legii de recunoaştere a naţionalităţii romine pentru Rominii de peste hotare, ieşanul, care prin vorbe şi fapte a înţelenit revista noastră în *Iaşul cultural*, ce va rămine veşnic în memoria Rominilor de peste Nistru.

1 Martie 1940. **Revista „Moldova Nouă"**

LES ROUMAINS DE RUSSIE SOVIÉTIQUE

1. L'expansion roumaine dans la région d'au-delà du Dniéper.
2. Les Roumains dans l'Ukraine moldave.
3. Les personnages militaires.
4. Les Roumains dans la Setchéa de Cosaques zaporogues.
5. Les Roumains dans la région Dniéper-Dniéster et l'expansion russe.

1. L'origine des Roumains de l'U.R.S.S. (d'au-delà du Dniéster), connus sous le nom de Moldaves, nous la trouvons dans l'Etat des bolokhows. Au XII-è siècle ils occupaient les régions des provinces de Kiev, Volhynie et Podolie [1]). Leur territoire était situé dans le voisinage des peuples non-slaves: Turcs, Petchénègues et Cumans. Fixés sur la voie de communication entre Kiev et la Galicie, ils constituaient, pour les principautés de Kiev, un obstacle dans leur tendence d'expansion. Agriculteurs de nature, ils convinrent de payer tribut à Batyi, le khan des Tartares de Crimée, en échange de la liberté. Mais en 1240, les villes bolokhovènes sont detruites par les princes

---

1) А. С. Петрушевичъ. Кто были болоховскіе князья? *(Qui ont étaient les princes de Bolokhow ?)*; en russe. Lvov, 1877; Miklošich-E. Kalužnjacki. *Über die Wanderungen de Rumunen*, en *Denkschr. der phil. hist. kl. XXX.* Vienne, 1879. L'historien N. P. Dachkevitche (Болоховская земля и ея значеніе въ Русской исторіи — *La terre bolkhovienne et son importance pour l'Histoire russe*; Новѣйшіе домыслы о Болоховѣ и Болоховцахъ — *Des nouvelles recherches sur Bolokhov et Bolokhoviens*; Еще разысканія и вопросы о Болоховѣ и Болоховцахъ — *Encore des recherches sur le problème de Bolokhov et Bolokhoviens)* conteste la paternité roumaine des Bolokhoviens. Mais à cette époque existait déjà une toponimie roumaine dans ce contré. La *Chronique d'Ipatiev* (Ипатіевская лѣтопись) entre les années 1146—1148 indique des localités roumaines: *Bouzsoo, Bouzoo* (pp. 234, 243, 257, 258), Borsoucov déal (p. 518). Auprès la ville Derevitchi est *Bouzovoo* (Барсовъ. Матеріалы для историко-географическаго словаря Россіи — *Des materiaux pour le dictionnaire historico-géographique russe*, 1865). Dans le district de Jitomir est le village *Singura*. Dans le langage aussi il y a des mots roumains, comme: cioban, buhai buză, brînză, *vătar*, ţarină, deal, etc. Dans les contes populaires ont raconte sur *Bunéac*, chef bolokhovien.

de Kiev et les chefs faits prisonniers [1]. A partir de cette date, leur nom disparait des chroniques pendant un certain temps. Mais leur influence se retrouve chez les Cumans, dont la langue a adopté beaucoup de mots encore en usage aujourd'hui chez les Roumains d'au-delà du Dniéster.

Plus tard, ils jouent un rôle important parmi les Cosaques. En 1577 Jean Potcoavă joue un rôle très important. Il est choisi comme hetman (premier chef militaire) par les Cosaques, parmi lesquels se trouvaient un assez grand nombre de roumains [2].

L'importance des Roumains d'au-delà du Dniéster augmente encore, au temps de Bogdan Khmelnitski. Parmi 15 colonels de l'armée de celui-ci, se trouvent quelques noms roumains, comme: Toader Lobodă, colonel de Péréjaslav; Martin Pușcariu, colonel de Poltava; Burlă ou Burlaï, colonel de Gdéansk; Pavel Apostol, colonel de Mirhorod et Dumitrașco Raicé, qui a colonisé avec des Roumains le Nord de l'Ukraïne [3].

Ces dignitaires sont en même temps administrateurs et hommes politiques. Ainsi Pavel Apostol et Dumitrașco Raicé ont pris une part active au traité d'union entre l'Ukraïne et la Russie d'Alexis Mikhailovitch, signé en 1654 [4].

2. La mort de Bogdan Khmelnitski affaiblit la puissance de l'Ukraïne. Les querelles intérieures et la restriction des libertés cosaques par la Russie conduit à la division de l'Ukraïne en deux. Dorochenko avec l'aide des Turcs, est proclamé chef de l'Ukraïne de la droite du Dniéster. Mais l'Ukraïne de la gauche du Dniéster avec son chef Samouilovitch, reste sous la suzeraineté de Moscou. Dans les deux Ukraïnes, le nombre des Roumains est si important, qu'il s'élève de véhémentes protesta-

1) С. Соловьевъ. Исторія Россіи съ древнѣйшихъ временъ (*Histoire de Russie depuis son antiquité*), en russe. s. Petersbourg, 1896, vol. III, page 201-202.

2) A. Ригельманъ. Лѣтописное повѣствованіе о Малой Россіи (*Chronique de la Petite Russie*), en russe, vol. I, Moscou, 1847, page 23-24; vol. II, annexe II, No. 8.

3) В. Модзалевскій. Малороссійскій родословникъ (*Généalogie ukrainienne*), en russe, Kiev, 1908, vol. I, page 404-410; N. P. Smochină. *Din trecutul romînesc al Transnistrianei: I. Dănilă Apostol, Hatmanul Ucrainei libere; II. Moldovenii din armata lui Petru cel Mare și Carol XII (Le passé roumain de la Transdniéstrienne: I. Daniel Apostol, Hetman de l'Ukraine libre; II. Les Moldaves dans les armées de Pierre-le-Grand et de Charles XII)*. Jassy, 1930, page 7, note 1.

4) J. von Engel. *Geschichte der Ukraine und der ukrainischen Cosaken*. Halle, 1796, page 340.

tions contre les «Roumains qui ont occupé des postes de commendement» [1].

En 1681, l'Ukraïne de la droite du Dniéster est incorporée à la principauté de Moldavie. Duca Vodă, le prince de Moldavie, étend sa domination sur cette province [2]. La frontière du Dniéster disparait officiellement, etant remplacée par celle du Dniéper. Le prince moldave s'occupe avec soin de la colonisation de la province dépeuplée. A Tsikanăuca, vis-à-vis de Soroca, sur la rive du Dniéster, il construit des cours princières, Mais à Nemirov, deuxième capitale du pays il construit des bâtiments. Sur les rives du Dniéper il fait fortifier la cité de Kanev, par des hommes amenés de Moldavie. En même temps il entreprend de larges colonisations de Roumains; leur accorde de grands privilèges et l'exemption de tout impôt pour un délai de 15 ans [3]. La conséquence est qu'un si grand nombre de Roumains passent dans la nouvelle province que même les troupes ne peuvent les arrêter [4].

3. Des rangs de ces Roumains se sont elevés les plus éminents hommes d'états. Les uns ont contribué à la prospérité de l'empire russe; d'autres — au relèvement de l'Ukraïne. En tant que militaires ils étaient déjà engagés dans l'armée russe par le tsar Boris Godounov [5]. Pierre-le-Grand avait une cohorte spéciale de Roumains, conduite par Kicegou qui recrutait ses compatriotes dans les principautés roumaines [6].

En Ukraïne Dănilă Apostol, héros légendaire, devient het-

1) Н. И. Костомаровъ. Полное собраніе сочиненій. Историческія монографіи и изслѣдованія. Книга VI, в. XV. Руина (*Oeuvres complètes. Monographies et recherches scientifiques. Ruine*), en russe; S. Petersbourg, 1905, page 358.

2) N. Iorga. *Ucraina Moldovenească en Analele Academiei Romîne.* București, II série, vol. XXXIII, 1913.

3) Н. И. Костомаровъ. Полное собраніе сочиненій Историческія монографіи и изслѣдованія. Книга VI, в. XV. Руина (*Oeuvres complètes. Monographies et recherches scientifiques Ruine*), en russe; S. Petersbourg, 1905, page 329; N. P. Smochină. *Din trecutul romînesc al Transnistrianei: 1. Dănilă Apostol, Hatmanul Ucrainei libere; 2. Moldovenii din armata lui Petru cel Mare și Carol XII (Le passé roumain de la Transdniéstrienne: 1. Daniel Apostol, Hetman de l'Ukraine libre; 2. Les Moldaves dans les armées de Pierre-le-Grand et de Charles XII).* Jassy, 1930, page 40—41.

4) *Letopisețul Moldovei (Chronique de la Moldavie)*, vol. III, pag. 20.

5) Устряловъ. Исторія Петра Великаго (*Histoire du Pierre-le-Grand*), en russe; vol. II, pag. 378.

6) Полное собраніе законовъ Россійской Имперіи (*Recueil complet de lois de l'Empire russe*), en russe; vol. IV, No. 2148, 20 avril 1707.

man [1]). Timothée Sgură, translateur de Mazepa, hetman de l'Ukraîne et rival de Pierre-le-Grand, fait de nombreux voyages à la Porte ottomane ; et à son retour il recrute des Moldaves pour l'armée ukraînienne [2]). Simeon Palij colonise la ville Khvastov à la frontière polono-ukraînienne, avec des Roumains du dépertement de Soroca, en Bessarabie [3]). Et d'autres, tels qu'Ivanénco, commandant en chef de Kiev, devient l'homme le plus riche de l'Ukraîne [4]). Dimitrie Cantemir, le prince de Moldavie, à la suite de la défaite de Stănilești, a été colonisé avec les fuyards roumains, dans la région de Kharcov et d'Izium, dans le voisinage des villages roumains.

4. L'importance des roumains n'a pas été moindre non plus en Setchéa Zaporogue constituée sur les cataractes du Dniéper. Dès le début de cette organisation militaire, nous trouvons des Roumains chefs, comme: Scapă, Țaranul, Voloșin, Voloșanin, Moldovanul, Ursul, Munteanul, etc. [5]). Ils sont appuyés sur l'élément national qui élève au rang de juges suprêmes, les commandants de regiment, nommés «curène», ou même à celui de chef suprême, avec le droit de *jus vitae ac necis*. L'influence roumaine parmi eux est si importante que nous la retrouvons même en

---

1) Son adversaire, en exile, Philippe Orlik, mort à Jassy, écrivait sans raison à cette occasion, en demandand de secours au général Stenflycht: «Post mortem Imperatricis, ea executioni dare qvas M-tas sua in gratiam Celsissimi Ducis de me decreverat, suggerendo in locum mihi destinatum, Chiliarcham Mirhorodensem Apostolum, hominem animi volubilis sine conscientia, sine experientia licet sit septuagenarius, et sine omni gubernandi arte. Warnitză proximo Benderas viculo et qvisqvilijs plebis Moldavicas oriundum, ut similis simili gavderet, et talis esset creatura qvalis creator»... *Archives des affaires étrangères.* Pologne, 1728 et 1729. Orlick, Ms. vol. X. 26/15 Juin 1728, feuil 114, verso.

2) Н. И. Костомаровъ. Полное собранiе сочиненiй. Историческiя монографiи и изслѣдованiя. Мазепа и Мазепинцы *(Oeuvres complètes. Monographies et recherches scientifiques. Mazepa et Mazepistes)*, en russe, VI, vol. XVI p. 685 ; Д. Бантышъ-Каменскiй. Исторiя Малой России (*Histoire de la Petite Russie*), en russe, III-ème partie, Moscou, 1822, page 133, 226.

3) N. P. Smochina. *Din trecutul romînesc al Transnistrianei* : I. *Dănilă Apostol, Hatmanul Ucrainei libere* ; II. *Moldovenii din armata lui Petru cel Mare și Carol XII* (*Le passé roumain de la Transdniéstrienne* : I. *Daniel Apostol, Hetman de l'Ukraîne libre* ; II. «*Les Moldaves dans les armées de Pierre-le-Grand ct de Charles XII*). Jassy, 1930, page 43.

4) I. Бойко. Iваненки на Переяславщинi XVIII в. (*Les Ivanénkos dans le gouvernement de Péréjaslav*), dans *Recueil Historico-geographique de l'Académie de Kiev*, en ukraînienne, Kiev, 1929, page 11-12.

5) А. Скальковскiй. Исторiя Новой Сѣчи *(Histoire de la Nouvelle Setchéa)*, en russe, vol. I, II, III, Odessa, 1846.

art culinaire, dans la coutume et le langage, en un mot, dans les habitudes de la vie de chaque jour.

Ces Roumains prennent une part active aux événements les plus importants. Ainsi les Roumains de la Setchéa Zaporogue prennent part en qualité de délégués au Congrès convoqué à Moscou par l'Imperatrice Catherine II, et representent les intérêts du peuple faisant partie de cette organisation militaire [1]).

D'autres, comme le général Ciorbă, le colonel Mîndra [2]), le colonel Ghinea [3]) se mettent en service de l'Empire russe ; ils contribuent à la suppression de la Setchéa Zaporogue, seule obstacle de l'expansion moscovite. D'autres, comme colonel Brînca, en tête de son regiment moldave, lutte contre son compatriote, l'ataman Draco, defanseur de la Setchea [4]).

5. La région comprise entre le Dniéper et le Dniéster presente un aspect particulier. Au point de vue du développement historique, elle se divise en deux provinces : Dniéper-Boug et Boug-Dniéster.

La région Dniéper-Boug a été conquise par la Russie en l'an 1740. Tout en appartenant aux Turcs ou Tatares de Crimée, elle était plutôt une région sans véritable propriétaire ; elle présentait un champ de frontière séparant la Russie chrétienne de la Porte ottomane. Ses premiers habitants étaient les Roumains ; ils ne payaient aucun impôt, proprement dite. Cette région constituait un pont de passage de la Moldavie en Zaporojié, chez les Cosaques [5]).

---

1) *Idem*, I, page 364.

2) Архивъ Военно-походной Канцелярiи графа П. А. Румянцева-Задунайскаго (*Archive de la chancellerie militaire du comte P. A. Rouméantsev*), I partie, 1767-1769, communiqué par M. O. Soudiénko, Moscou, 1865, page 248.

3) А. Ригельманъ. Лѣтописное повѣствованiе о Малой Россiи и ея народѣ и Козакахъ вообще (*Description chronologique sur la Petite Russie et son peuple ainsi que sur les Cosaques en général*).

4) Архивъ Военно-походной Канцелярiи графа П. А. Румянцева-Задунайскаго (*Archive de la Chancellerie militaire du comte P. A. Rouméantsev*), I-ere partie, 1767-1769, communiqué par M. O. Soudienko, Moscou, 1865, p. 77.

5) ...„Il y a une autre espece de Cosaques qu'on nomme Zaporoviens ; Le pays qu'ils habitent aujourd'hui est la Chersonese Taurique, jadis habitée par les Daces et les Getes. C'est là probablement qu'Ovide fut exilé (!) : Il y a après de Bielogorod une montagne que l'on appelle par tradition Ovidova Moguila, le tombeau d'Ovide.

...Ils forment un Corps de 28 à 30 mille hommes qui ne sont pas Nomades comme les Tartares. Ce Corps est composé d'émigrés, de deserteurs, de transfuges de toute les nations". *Observation sur l'Ukraine ou Petite Russie. Archives des affaires étrangères. Russie, 1769 à 1825, Statistique*, f. 36.

La Russie l'a tranformée en une puissante citadelle dirigée contre les Turcs, les Tatares et les Cosaques zaporogues [1]). Elle organise la population en troupe de cosaques locales [2]), et le long de la frontière construit des redoutes puissant [3]). Les Roumains en bons manieurs d'armes et en agriculteurs habiles, occupent la première place.

Déjà en 1740 ils formaient un corps d'armée separé, au service du prince Demètre Cantemir le petit-fils du prince de Moldavie [4]). Le colonel Horvath, le major Philipovitch, le colonel Loupou, le colonisateur Coucou [5]) et d'autres, recrutent des Roumains sur une vaste echelle, dans toutes les provinces habitées par des compatriotes. Ceux-ci sont colonisés sur le rive droite du Dniéper, dans les départements d'Olviopol, de Novomirgorod, auprès de leurs compatriotes établis là depuis très longtemps.

L'ambassadeur russe de Constantinople aide à la colonisation; il achète sur les marchés de Constantinople les Roumains tombés en esclavage et les envoie dans la région de Dniéper-Boug [6]).

D'autres Roumains construisent la cité Elisabeta, Elisabetgrad de plus tard, appelé ensuite Zinovievsk, et après la disgrâce de Zinoviev-Kirovsk. La ville et les villages des environs sont constitués en campagnes — Roty — d'après le systeme des Cosaques locales.

Entre les années 1750 à 1760, le major Loupoul excelle en colonisations roumains; la population est installée autour des villes Krivoe, Tsiboulev, Crîlov et Betchioul, Alexandrie actuelle.

---

1) А. Скальковскій. Хронологическое обозрение Исторіи Ново-
россійскаго Края, 1730-1832, часть I *(Aperçu chronologique de l'histoire de la*
contrée de Novorossijsk, I-ère partie); en russe, Odessa, 1836, page 120—140.
2) Полное собраніе законовъ Россійской Имперіи *(Recueil complet*
des lois de l'empire russe), en russe, v. XI, No. 8211, 8461; v. XV, No. 11.312.
3) А. Скальковскій. Исторія Новой Сѣчи *(Hisroire de la Nouvelle*
Setchéa), en russe, v. II, Odessa, 1846, page 236-280.
4) Полное собраніе законовъ Россійской Имперіи *(Recueil complet*
des lois de l'empire russe), en russe, v. IX, No. 6724; v. XI, No. 8461.
5) Архивъ Военно-походной Канцеляріи графа П. А. Румянцева-
Задунайскаго *(Archive de la Chancellerie militaire du comte P. A. Rouméantsev)*,
en russe, I-ère partie, 1767-1769, communiqué par M. O. Soudiénko, Moscou,
1865, page 254-255.
6) А. Скальковскій. Хронологическое описаніе исторіи Новорос-
сійскаго края, часть II *(Aperçu chronologique de l'histoire de la contrée de No-*
vorossijsk, II-ème partie), en russe, Odessa, 1836, page 38.

Sur le rive droite du Dniéper est *Boucareşti*; vers la Mere Noire—Bourty. Autour de Kirovsk-Tchabanovca. En fin sur le Boug: Vradievca, Kantakouzenovka, etc. Un autre groupe compact de Roumains se fixe dans les environs d'Ekaterinoslav, actuellement Dnépropetrovsk, Nicolaev, port de plus tard, Kiev, etc.

En 1763 sont formés deux Regiments cosaques parmi les roumains d'au-delà du Dniéster, l'un moldave, l'autre valaque [1]). Les roumains se trouvent en nombre non moins important dans les autres Regiments [2]). Au bout de quelques années le régiment moldave est transféré à Kiev, et de là, avec les familles, passe à Samara, où son nom est changé en régiment de hussards de Samara [3]).

Un autre nombre de Roumains, assez important est colonisé dans la région d'Orenbourg et se confond avec les Cosaques de cette région [4]).

En 1792 à la suite de la paix de Jassy la Russie soumet la région Boug-Dniéster. Cette province s'étendait vers le Nord jusqu'à Jagorlyk, sur le bord du Dniéster, et au sud—jusqu'à la Mer Noire. Elle portait le nom d'Ukraïne du khan [5]). Les Russes la nomait la région de l'Otchéacov. Dans certains documents elle est désignée sous le nom de Podolie turque. La population l'appelle *Moldavie*.

Cette région dotée d'un climat identique à celui de la Bessarabie, est l'une de plus belles et des plus fertiles [6]). Lors de

---

1) *Idem, I-ère partie*, page 34.
2) En 1707 déjà existait en Russie un corps d'armée roumain, réorga-
nisé en 1740 et mis sous le commendement du prince Cantemir. Полное соб-
раніе законовъ Россійской имперіи *(Recueil complet des lois de l'empire russe)*,
en russe, vol. XI, No. 8461.
3) А. Скальковскій. Хронологическое описаніе исторіи Новороссій-
скаго края, часть I (*Aperçu chronologique de l'histoire de la contrée de Novo-*
rossijsk, I-ère partie); en russe, Odessa, 1836, page 66. D'après une statistique
française, le Regiment valaque comptait 10 dragons, 5 escadrons, 1000 hommes
et 1000 chevaux; le Regiment moldave, changé en celui de Samara, comptait
un nombre de 2.683 soldats. *Archives des affaires étrangères, Russie, 1769 à 1825,*
Statistique, ff. 32, verso et 41 recto.
4) Полное собраніе законовъ Россійской имперіи (*Recueil complet*
des lois de l'empire russe; en russe, vol. XI, No. 8616, 17 septembre 1742.
5) I. Nistor. *Romînii Transnistrieni.* (*Les Roumains d'au delà du Dniéster*).
Cernăuţi, 1925, page 56-63. En mars 1164 (1751) le Khan de Crimée vend à
Ioniţa, Moldave, ses domaines à Dubossary, Căinari et aux embouchures de Ti-
ligoul, pour 4.500 piastres espagnoles. Записки Одесскаго Общества Исторіи
и Древностей (*Mémoires de la Société d'Histoire et d'antiquité de la ville d'Odessa*),
en russe, v. II, page 420.
6) N. P. Smochină. *Republica Moldovenească a Sovietelor* (*République mol-*
dave des Soviets). Cunoştinţe folositoare. Série C, No. 75, Bucarest, 1939.

son occupation, la majorité absolue de la population était constituée par des Roumains, venus soit de Bessarabie, soit d'autre part. Tous les gués et ponts de passages sur le Dniéster appartenait à la Moldavie [1]).

La plupart des villes étaient fondées par des Roumains. Aussi bien à la compagne que dans les villes, la vie ne se distinguait en rien du reste du Pays Roumain. La région se trouvait sous la juridiction administrativ et écclésiastique de la Principauté moldave [2]). A. Doubossary, était la résidence du strajnic (gardien) moldave, d'où les impôts étaient envoyés à Jassy, la capitale de la Moldavie. Le jugement se faisait d'après la coutume du pays représenté par le *jus valachicum*. Les mécontents reccourait au Divan princier de Jassy [3]).

Au point de vue religieuse, la province était conduite par la Métropolie de Proïlava, dont le siège était à Huşi. Les métropolites roumains procédaient à l'ordination des prêtres, même après l'occupation de la province par la Russie ; mais leur pouvoir spirituel s'étendait aussi à la région Boug-Dniéper. Ils faisaient des visites canoniques et prenait part à la consécration des églises. Le gouvernement russe a fixée au début la capitale de la nouvelle province à Socola, un centre puissant, colonisé par des Roumains de Socola, dans la périférie de Jassy ; plus tard le nom est changé en Voznesénsk.

La fixation de la frontière russe au Dniéster a soulevé le problème du transport de toute la population de la Moldavie et de la création d'une Principauté roumaine, sous le nom de Nouvelle Moldavie [4]).

Cette principauté devait être confiée au prince Mavrocordato firaris [5]).

En général, les colonisations de Roumains dans la région d'au-delà du Dniéster ont été si fortes que les témoignages du

---

1) N. Iorga. *Studii şi documente* (*Études et documents*). v. VI, No. 1557, 1563
2) А. Г. Лебединцевъ. Ханская Украина (*L'Ukraîne de khan*), dans Записки Одесскаго Общества Исторіи и Древностей (*Mémoires de la Société d'Histoire et d'antiquité de la ville d'Odessa*), en russe, vol. XXXI.
3) N. Iorga. *Ucraina Moldovenească* (*L'Ukraîne moldave*), en Analele Academiei Romîne. Bucureşti, II série, vol, XXXII, 1913.
4) N. Iorga. *Acte şi fragmente cu privire la Istoria Romînilor* (*Actes et fragments concernant l'Histoire des Roumains*). Bucureşti, 1896, page 339, 341.
5) *Ibidem.*

temps disent qu'au moins deux-tires de la population de la Moldavie s'y est installée [1]).

Les Roumains, passés au-delà du Dniéster, travaillaient avec assiduité dans leur nouvelle patrie. Le bois nécessaire à la construction des villes et d'Odessa en particulier, était fourni par la Moldavie, par le commandant militaire Gaius [2]). L'architecte Manole était la main droite du Prince Richelieu dans la construction de cette ville [3]). Aussi le plan de fondation montre qu'un grand nombre de parcelles étaient accordées aux notabilités roumains.

A Moguilev et Doubossary a existé une tipographie roumaine qui desservait la population locale [4]). Le cousin du prince Potémkin lui-même a sollicité son ordination en qualité d'évêque de cette province, pour le motif qu'il connaissait la langue moldave du peuple indigène [5]).

Les rapports de ces Roumains avec ceux de Principautés Roumaines se sont toujours maintenus. Le Dniéster était un fleuve commun, un fleuve interne.

Par l'établissement de la frontière au Dniéster, en 1792, les Roumains d'au-delà du Dniéster sont séparés du reste du peuple Mais cette séparation est plutôt formelle, car leurs relations economico-spirituelles continuent sans empêchement. Il y a plus vingt ans, en 1812, la Russie a occupé la Bessarabie. Ainsi les rangs des Roumains de Russie s'augmentent. Ils représentent tous ensemble un tout unitaire et puissant dans la revendication de leurs droits nationaux. Mais les événements de 1918 les séparent de nouveau, pour une nouvelle période de vingt ans, jusqu'au moment présent.

Ces deux dernières décades sont les plus rudes. Quoique les Soviets aient été obligés de créer le 12 octobre 1924, la

---

1) *Ibidem*, page 341.
2) А. Скальковскій. Хронологическое описаніе исторіи Новороссійскаго края, часть I (*Aperçu chronologique de l'histoire de la contrée de Nevorossijsk, 1-ère partie*), en russe. Odessa, 1836, page 212.
3) N. P. Smochină. *Republica Moldovenească a Sovietelor* (*La République moldave des Soviets*), dans Calendarul Ligii Culturale (*Calendrier de la Ligue Culturelle*). Bucureşti, 1931, page 36—43.
4) Записки Одесскаго Общества Исторіи и Древностей (*Mémoire de la Socéité d'Histoire et d'antiquité de la ville d'Odessa*).
5) *Ibidem*, vol. II, page 434.

République autonome moldave, elle ne comprend pas les Roumains fixés dans le voisinage immediat du Dniéster 1). Ceci dénote le manque de sincerité du Gouvernement de Moscou. La république mentionnée est loin de correspondre aux frontières ethniques du peuple roumain de cette région. La population autochtone est déportée systematiquement en Sibérie sous differents prétèxtes d'irrédentisme, etc., et sa place est occupée par de nouveaux colons pris dans les rangs de l'armée rouge, venus du centre de la Russie soviétique. Dans leur propre république, les Roumains d'au-delà du Dniéster n'ont pas le droit de connaître leur litterature et leur culture nationale. Aucune publication roumaine n'y peut pénétrer pour le motif d'irrédentisme ou de reveil du sentiment national 2). En même temps on l'enseigne à la population que les Roumains de cette région constituent un peuple tout à fait different de ceux du pays.

L'alphabet roumain, qui a été approuvé il y a quelques années, est remplacé aujourd'hui par l'alphabet russe 3). Mais malgré ces difficultés, la population roumaine d'au-delà du Dniéster n'a pas perdu son langage et son sentiment national.

Malgré toutes les vicissitudes de tous les temps, cette population roumaine est consciente de sa mission, de sa fierté nationale et espère en dépit de l'oppression des autorités communistes qui poursuit la destruction du moi national, dans la renaissance nationale sur de nouvelles bases qui correspondraient aux frontières ethniques, à l'équité humaine et à l'esprit créateur du siècle actuel.

N. P. Smochină

---

1) N. P. Smochină. *Institutul de cercetări științifice din Republica Moldovenească a Sovietelor (L'Institut de recherches scientifiques dans la République moldave des Soviets)*. Jassy, 1938, page 26—43.

2) *Ibidem.*

3) *Pravda*, 8 Juin 1938.

ORGANIZAREA SATULUI LA ROMÎNII DE PESTE NISTRU

CONTRIBUȚII LA STUDIUL VECHIULUI DREPT ROMÎNESC

1. Introducere. — 2. Obștea sătească. — 3. Adunarea obștească. — 4. Primarul. — 5. Perceptorul. — 6. Vornicul. — 7. Vătăjăii. — 8. Sfetnicii comunali. 9. Glasnicii comunali. — 10. Impozitele comunale. — 11. Biserica. — 12. Cinstirea autorităților. — 13. Rezolvarea conflictelor locale. — 14. Paza satului. 15. Banca populară. — 16. Cooperația comunală. — 17. Cireada și angajarea vacarului. — 18. Pîndarul. — 19. Holova-Președintele de plasă. — 20. Incheiere.

1. Ținuturile locuite de Rominii transnistrieni au fost stăpinite de Polonia, Rusia, Tătari, Turci și Moldova. In raport cu această stăpinire s'a desvoltat și viața lor socială și juridico-economică. Acest aspect al vieții în raport cu naționalitățile înconjorătoare, se cunoaște doară cu privire la Romînii din Polonia, sub numele de *dreptul romînesc* 1). Pînă la anul 1654 Ucraina lui Bogdan Khmelnițchi, avînd granița de sud la Nipru, era cuprinsă în statul polonez. Unită cu Rusia, ea și-a păstrat, pe bază de tratate, la care au luat parte romînii Pavel Apostol, comandantul regimentului de Mirhorod și Dumitrașcu Raice, comandantul regimentului de Pereiaslav, toate drepturile și privilegiile moștenite dela poloni. Abea mai tîrziu se face incor-

---

1) Calužnjackyj. *Über die Wanderungen der Rumunen in den dalmaten Alpen und den Karpaten*, 1880; I. Nistor. *Die moldavischen Ansprüche auf Pokutien*. 1911; J. T. L. *Połnocno-wschodnie wołoskie osady*. Warszawa, 1855; Hr. Stadnicki. O wsiach wołoskich... Warszawa, 1855; Грушевскій, М. Матеріали до історії суспильно-політичних і економічних відносин західньої України, (*Documente cu privire la istoria relațiilor sociale, politice și economice a Ucrainei apusene*); in Записки Наукового Товариства імени Шевченка, vol. LXIII și LXIV, 1905; vol. LXIX, 1906; Линниченко. Черты изъ исторіи сословій въ югозападной (галицкой) Руси XIV и XV в. в. (*Schițe din istoria breslelor din Rusia sud-apuseană-galițiană*), Moscova, 1894; Karel Kadlec. Valasi a valašské právo v zemích slovanských a uherských. Praha, 1916. etc.

porarea Ucrainei, prin care libertățile sale sînt reduse [1]). Iar Dănilă Apostol, hatmanul Ucrainei, de origină romîn, încearcă legiferarea dreptului ne scris ucrainean, cu introducerea elementului romînesc și cu unele împrumuturi din dreptul de Magdeburg [2]). In această evoluție social-economică dreptul romînesc a conviețuit alături de celelalte, independent de expansiunea teritorială rusească. Rusia nu s'a atins îndată de obiceiul juridic al populațiilor autohtone.

Romînii transnistrieni au trăit secole întregi după obiceiul lor național, care s'a extins și asupra coloniștilor de mai tîrziu. Astfel, la 1769, contele Rumeanțev, la cererea reprezentantului Cucu, acordă Romînilor așezați în Velikii Hutor, din cuprinsul regimentului de Pereiaslav, dreptul de a face serviciul religios în limba națională, de către preoții plecați din țară [3]). Acest obicei a fost îngăduit și de episcopul Ghervasie, al Pereiaslavului, pe motiv că «și preoțimea și populația romînă au alte obiceiuri» [4]). Iar în treburile obștești, acești Romîni erau conduși de patru judecători, aleși de adunare, din sînul celor mai cu vază [5]).

1) Герасимчук. В. До питання про статті Б. Хмельницького (*Cu privire la chestiunea articolelor lui B. Khmelnițchi*), în Записки Наукового Товариства імени Шевченка, vol. C. Lwow, 1930; Д. Дорошенко, prof. Нарис історії України (*Schițe cu privire la istoria Ucrainei*), vol. II, Warszawa; 1933, page 35, 41, 53-54. „Toutes les provinces de Russie, qui ne sont pas des Provinces conquises ont le même rapport avec le souverain, sont gouvernées par les mêmes lois, et de même manière, si l'on excepte l'Ukraine, ou Petit Russie, rentrée sous la domination des Russes, ses anciens maitre en 1654 sous le Czar Alexis Mikaelovitz. Ce prince signa avec les Cosaques une Capitulation qui consiste en 20 articles. Il leur promit solenellement de les laisser jouir de tous les privileges dont ils jouissoient sous la domination Polonoise. En vertu de ces privileges les Cosaques devoient être les sujets les plus libres et les plus heureux de cet Empire. Mais les souverains des Russie ont cru devoir aneantir quelques-uns de ces privileges à l'occasion des revoltes qu'exciterent les deux hetmans Iwan Samoilowitz et Mazeppa". *Archives des affaires étrangères, France. Russie, 1769 à 1825. Statistique*, fol. 7. *Idem. Observation sur l'Ukraine ou Petit Russie*, fol. 153, verso.

2) N. P. Smochină. *Din trecutul romînesc al Transnistrianei. 1. Dănilă Apostol, hatmanul Ucrainei libere. 2. Moldovenii din armata lui Petru cel Mare și Carol XII*, în *Cercetări Istorice*, vol. 1, Iași, 1930. Extras, pag. 27. «Dans les principes de cette cession les Cosaques n'avoient aucun établissement, aucune autre legislation que les formes militaire. Depuis ils se gouvernent encore aujourd'hui par des coutumes et des Loix anciennes qui sont celles de la Pologne et de Magdebourg». *Archives des affaires étrangères France. Russie, 1769 à 1825. Observation sur l'Ukraine ou Petit Russie*, fol. 153, verso.

3) Архивъ Военно-походной Канцелярiи графа П. А. Румянцева-Задунайскаго, часть I, 1767-1769. Сообщилъ М. О. Судiенко (*Arhiva Cancelariei de campanie a contelui P. A. Rumeantzev*, partea I). Moscova, 1865, p. 266.

4) *Idem*, pag. 267.

5) *Idem*, pag. 268.

Regiunea între Nipru-Bug, granița veche polonă și marea Neagră constituia un *bonum nulius*. Rusia a cucerit-o abia în anul 1740. Ucraina ca stat, n'a posedat-o niciodată. Acest ținut uneori constituia zona de frontieră, sau aparținea Tătarilor din Crimeea, dar mai mult nominal. Totul se răsfringea doar în plata impozitului. Populația își continua viața ei după tradiția locală. Sîrbii din aseastă regiune, în decursul vremurilor, s'au contopit cu masa ucraineană dela care au primit și limba și obiceiurile. Romînii însă din județele Ecaterinoslav, Bahmut și Slaveano-serb, din gubernia Ecaterinoslav, azi Dnepropetrovsc, și-au păstrat în totul atit limba cît și obiceiurile [1]); ei trăesc și azi în sate, așezate după sistemul căzăcesc, dar cu specificul romînesc.

Regiunea însă dintre Bug-Nistru, Iagorlic și marea Neagră, a fost stăpînită de Turci, la fel cu Principatele Romîne. Rusia a cucerit acest ținut abea la anul 1792, cu 20 de ani înainte de a lua și Basarabia. In această regiune viața romînească nu s'a deosebit cu nimic de restul țării. Era destul de intensă și de populată cu Romîni, populație autohtonă. Divanul domnesc dela Iași constituia instanța superioară [2]). Tot la Iași se confirmau și contractele de arendarea moșiilor, a căror stăpîni erau boerii din Moldova. Actele de proprietate se făceau în limba romînească. Iar mitropolia de Proilava, cu sediul la Huși, avea jurisdicția bisericească asupra întregii regiuni dintre Nistru-Nipru. Mitropolitul hirotonea preoți, făcea vizite canonice la fața locului; populația ridica biserici după modelul celor din țară, cu inscripții romînești.

De fapt însă dreptul romînesc a fost întărit la anul 1681, cînd Moldova lui Duca Vodă își extinde granița pînă la Nipru [3]), iar domnitorul construește cetăți la Kanev și Korsun, cu ostași romîni [4]).

1) М. И. Зарудный. Законы и жизнь. Итоги изслѣдованія крестьянскихъ судовъ (*Legile și viața. Totalul cercetărilor judecătoriilor țărănești*), s. Petersburg, 1874, pag. 142.

2) D-l Aurel Sava, membru la Curtea de Apel din Chișinău, magistrat distins și adînc cunoscător al vechiului drept romînesc, mi-a arătat un document de judecată din ținutul Transnistrianei în care se precizează că, pentru treburi mari, Romînii de peste Nistru veneau în fața Divanului domnesc dela Iași.

3) N. Iorga. *Ucraina Moldovenească*, în *Analele Academiei Romîne*. București, II serie, vol. XXXII, 1913.

4) Н. И. Костомаровъ. Собраніе сочиненій. Руина (*Opere complecte. Ruina*). Cartea 6, vol. XV, s. Petersburg, 1905, pag. 329; N. P. Smochină. *Din trecutul romînesc al Transnistrianei. I. Dănilă Apostol, hatmanul Ucrainei libere. II. Moldovenii din armata lui Petru cel Mare și Carol XII*, în *Cercetări Istorice*, vol. I. Iași, 1930. Extras, pag. 40-41.

In Căzăcimea zaporojană însă dreptul romînesc a fost şi mai pronunţat. La Congresul dela Moscova, convocat de Ecaterina II, pentru codificarea legislaţiei ţărăneşti, Romînii din această organizaţie militară au luat parte activă. Ei au cerut să li se păstreze drepturile locale, conforme cu tradiţia poporului [1]. In unele privinţi dreptul romînesc a influenţat chiar pe cel ucrainian. Căpitanii romîni sînt cunoscuţi în toată Ucraina din timpurile cele mai vechi [2]. Iar în Căzăcimea de mai sus confirmarea atamanilor, adică a căpitanilor, se făcea nu după regula militară slavă, ci după obiceiul romînesc [3]. Tot după obiceiul romînesc au luat fiinţă multe localităţi, fondate de Romîni, cum *Voloskie hutora* [4]. Pe baza acestui drept se judeca şi populaţia. Bunăoară, la anul 1774, romînul Tănase a plătit colonelului Popovici, comandantul palancei de Kodac o gloabă în sumă de 16 ruble, pentru şcoada (paguba) făcută de căprile sale [5]. Iar organizatorii acestor aşezăzi căzăceşli, numite palance, cu drept romînesc, cum Licikovsca şi Macarovsca [6] au fost colonelul Mîndru [7] şi Brîncă, locotenent colonel.

La 1812 viaţa transnistrienilor se contopeşte cu aceia a basarabenilor [8]. Din acest moment evoluţia juridică şi social-economică urmează calea comună, cu mici deosebiri în ceiace priveşte Romînii din gubernia Podolia, fosta provincie poloneză. Treptat, cu extinderea legislaţiei ruseşti, sfera dreptului romînesc

---

1) А. Скальковскій. Исторія Новой Сѣчи или послѣдняго Коша запорожскаго (*Istoria Secei noi, sau al celui din urmă Coş zaporojan*), vol. III, Odessa, 1846, pag. 344, etc.

2) W. Tomaschek. *Die Goten in Taurien.* Wien, 1881, pag. 54; N. P. Smochină. *Republica Moldovenească a Sovietelor*, în *Moldova Nouă*, Iaşi, anul I, Nr. 1, Ianuarie-Martie 1935, pag. 16.

3) Праці Комісії для виучування Історії захидньо-руського та українського права (*Cercetările Comisiei pentru studiul Istoriei dreptului occidental rus şi ucrainean*), VI, Kiev, 1929, pag. 166.

4) Кіевская Старина (*Antichităţile Kievului*). 1886, XII, pag. 749.

5) *Idem*, 1882, III, pag. 611.

6) Праці Комісії для виучування Історії захидньо-руського та українського права (*Cercetările Comisiei pentru studiul Istoriei dreptului occidental rus şi ucrainean*), VI, Kiev, 1929, pag. 208.

7) Архивъ Военно-походной Канцеляріи графа П. А. Румянцева-Задунайскаго, часть I, 1767-1769 (*Archiva Cancelariei de campanie a contelui P. A. Rumeantzev, partea I*). Сообщилъ М. О. Судіенко. Moscova, 1865, pag. 248.

8) N. P. Smochină. *Basarabia şi Transnistria* în Viaţa Basarabiei, Aprilie-Mai, 1938, pag. 271—280.

se restrînge. Cercul său se ingustează. Dar cu toate acestea el subsistă în multe privinţi păstrîndu-şi caracterul său etnic, recunoscut de legislaţia rusească. Cucerind teritorii, Rusia n'a reuşit să asimileze popoarele autohtone.

Prin reformele ulterioare s'a urmărit înglobarea transnistrienilor, cu o situaţie materială privilegiată, în albia raţiunii de stat al Imperiului rusesc. Boerilor li s'au acordat mari onoruri, pămînturi pînă la 50.000 ha., iar plugarii au fost trecuţi în categoria ţăranilor de stat, sprijinită de Speranski [1]. La 1837 această instituţie este încredinţată lui Kiselev. Iar reforma agrară a lui Alexandru II, dela 19 Februarie 1861, dispune «să se lase în vigoare judecăţile locale cutumiere» [2]. Dar acest drept local, în cazul de faţă romînesc, a fost restrîns treptat prin reformele ulterioare din anii 1874 şi mai ales din 1889, prin introducerea instituţiei sub-prefecţilor (Институтъ Земскихъ Начальниковъ). Reformele, care au succedat pînă în preajma războiului mondial, cu tendinţe de unificarea dreptului agrar, n'au fost în stare să aducă echitatea cerută de evoluţie şi împrejurări. Aceste reforme reprezintă mai mult o luptă între obiceiul pămîntului, cu caracter naţional şi tendinţa de hegemonie a dreptului pozitiv, reprezentat de oficialitate. Această luptă, pe tărîm juridic, merge pînă la o anumită măsură, paralel cu aceia a ţăranului în setea lui de a avea pămînt. Revoluţia însă i-a luat şi una şi alta.

In rîndurile ce urmează vom arunca o privire asupra vieţii satului la Romînii de peste Nistru pentru a scoate elemente de drept romînesc ce au existat pînă la înscăunarea regimului actual.

2. Ţăranii, locuitori de baştină ai comunii, din punct de vedere al economiei rurale, compun o unitate administrativă cu numele de obşte sătească [3]. In această obşte se perpetuiază şi se ramifică obiceiul naţional al pămîntului, conform cu evoluţia socială a mediului, influenţele din afară şi cerinţele economice.

Pînă la reforma agrară din 19 Februarie 1861 obştea era alcătuită din ţărani, aşezaţi pe moşia boerului. Dacă numărul

---

1) С. Г. Пушкаревъ. Очеркъ Исторіи крестьянскаго самоуправленія въ Россіи (*Schiţă cu privire la auto-administraţia ţărănească din Rusia*), Praha, 1924, pag. 33.

2) Положеніе 19 февраля 1861 (*Orînduiala dela 19 Februarie 1861*), art. 93, nota 2.

3) Сводъ законовъ. Положенія о сельскомъ состояніи (*Colecţia de legi. Legislaţia cu privire la ţărani*), vol. IX, art. 47.

lor însă era mic, atunci, împreună cu cei de pe moșiile invecinate, constituiau o singură obște [1]. Dar transnistrienii n'au cunoscut servajul, încît ei nu erau cuprinși în această legiferare.

Fiecare membru al obștei se bucură de dreptul de a o părăsi, cu îndeplinirea unor anumite condițiuni. Sub domnia instituției mirului, pînă la reforma agrară a lui Stolypin, țăranul, care părăsea obștea, trebuia să achite toate dările față de fisc. Pămîntul său trecea pe seama mirului, fără nicio recompensă, întrucît dreptul de proprietate individuală nu exista [2]. Țăranul în cauză dispunea numai de dreptul de înstrăinare a locuinței și locului din jur, precum și a livezilor dela marginea satului, dacă nu erau cuprinse în mir. Părăsirea obștei depinde în totul de votul membrilor țărani, care pot accepta sau refuza [3].

Acest principiu retrograd, care anihila voința și personalitatea individului, îl vedem azi reinviat și legiferat de Soviete prin crearea Colhozului, ca instituție țărănească [4].

Primirea noilor membri, veniți de aiurea, se face tot cu aprobarea obșteștei adunări. In comunele moldovenești membrii străini se primeau cu foarte mari greutăți. Această legiferare constituie la origină punctul de reazăm al conservării naționale romînești. Guvernul rus, incorporînd Ucraina, a pornit colonizări intense cu velico-ruși, pe care-i așezau în mijlocul locuitorilor autohtoni, sau, în comune nou înființate. Aceste măsuri au dat naștere la nenumărate proteste din partea autorităților ucrainene. Rominul Dănilă Apostol, hatman al Ucrainei, a obținut dela țarul Rusiei, Petru II, ca Rușii să nu aibă dreptul a se așeza în satele ucrainene și moldovenești, după cum nici aceștia nu se vor instala în cele rusești, deja fondate [5].

Această măsură, pătrunsă în legislația timpului, s'a perpetuat pînă la intronarea regimului sovietic. Ea a prins rădăcini atît de puternice, încît sătenii, de multe ori, nu primeau în sinul lor chiar pe conaționalii din alte sate. Principiul național a mai

1) *Idem*, art. 48, nota 1.
2) *Idem*, art. 208.
3) *Idem*, art. 211 și 214.
4) N. P. Smochină. *Politica social-agrară a Sovietelor. Colhozul*, în *Buletinul Institutului de legislație agrară*, Iași, anul III, Nr. 1, 1938. Extras, pag. 33–34.
5) N. P. Smochină. *Din trecutul romînesc al Transnistrianei. I. Dănilă Apostol, hatmanul Ucrainei libere. II. Moldovenii din armata lui Petru cel Mare și Carol XII*, în *Cercetări Istorice*, vol. I, 1930. Extras, pag. 27.

fost complectat apoi și cu cel economic. Noul membru al comunității, venind la masa obștească cu toate drepturile, eo ipso constituia un nou concurent. Datorită acestui fapt se explică puritatea satelor romînești de peste Nistru și conservarea lor ca grai.

Mai tîrziu legea permite primirea țăranilor din alte ținuturi, tîrgoveților, meseriașilor și altor străini de casta țărănească, numiți raznocinți [1]. Individul care dorește să fie primit în obștea țărănească, se adresează primarului. Acesta supune cererea-i verbală în discuția adunării generale, care pe alocurea poartă numele de shod [2]. După obiceiul pămîntului, adunarea aprobă sau respinge primirea noilor membri. Hotărîrea ei este definitivă, iar cei nesatisfăcuți n'au dreptul de apel.

Acești străini însă pot obține dreptul de azil, dreptul de a locui în comună, dar numai cu aprobarea adunării generale, în condițiile de mai sus. Drepturile acestor musafiri sint mărginite. Ei n'au voie să cumpere pămînt dela țărani. Singurul drept ce-l au este acela de arendă, dar tot cu aprobarea adunării obștești. Apoi se mai bucură de dreptul de a avea locuință proprie, dar iarăși în urma aprobării prealabile.

In schimbul privilegiului dreptului de domiciliu, acești străini sunt supuși la dări în folosul cheltuelilor satului, după aprecierea adunării. Ei contribuie la paza satului alături de alte obligații mărunte; dar nu se bucură de dreptul de vot la adunările obștești, chiar dacă șederea lor în acelaș sat este de o durată foarte veche.

Locuitorii autohtoni nu intră cu ei în rubedenie de familii.

Acești străini, așezați printre Moldoveni, sunt în cea mai mare parte conaționali dela orașe, deveniți mișceni. Agricultori prin natura lor, ei preferă să se refugieze la țară, cu nădejdea de-a redeveni cîndva țărani. Numărul lor însă este foarte mic, cîte una-două familii și încă nu în toate comunele.

In alte sate se mai instalează, ca negustori, cîte o familie de evrei. Dreptul lor de domiciliu însă poate fi ridicat oricînd de adunarea obștească.

1) Сводъ законовъ. Положенія о сельскомъ состояніи (*Colecția de legi. Legislația cu privire la țărani*), vol. IX, art. 217 și 219.
2) *Idem*, art. 220.

Obştea se mai bucură în fine de dreptul de a elimina din sînul ei pe membrii vătămători. Hotărîrile de asemenea natură se iau cu majoritatea absolută de voturi. In asemenea cazuri, membrii excluşi sunt deportaţi în Siberia pentru colonizare. Moldovenii însă nu ajung la măsuri atît de aspre. Toţi sunt solidari, şi la vremuri bune şi la vremuri de necaz, iar cei ce greşesc, sunt mustraţi şi pedepsiţi după obiceiul strămoşesc, fără a se ajunge la judecată, dincolo de marginele satului natal.

3. Adunarea obştească a sătenilor poartă numele slav de *shod*. Ea este instanţa supremă cu privire la treburile satului, dintre care cele mai de seamă sînt următoarele:

1) alegerea dregătorilor satului şi plăşei;

2) înlăturarea membrilor nedemni, pentru totdeauna sau pentru un timp pînă la trei ani;

3) primirea de noi membri;

4) îngrijirea pentru sănătatea publică şi şcoală, etc. [1]).

După obiceiul pămîntului, adunarea obştească se compune din ţăranii satului cu drept de vot. Cei absenţi pot fi suplinîţi de unul din membrii prezenţi ai familiei în cauză [2]).

Aceste hotărîri sunt valabile dacă nu depăşesc atribuţiile prevăzute de lege [3]); dacă la desbateri a luat parte primarul, sau locţiitorul său şi un număr de ţărani, nu mai puţin de jumătate din cei cu drept de vot [4]). Hotărîrile se iau cu unanimitate de voturi, dacă toţi cei de faţă au căzut de acord, sau cu majoritatea voturilor celor prezenţi [5]); iar la paritate de voturi, prevalează hotărîrea primarului [6]). Cînd însă adunarea obştească are de rezolvat chestiuni mai importante, cum: a) modificarea felului de posesiune a pămîntului comunal, b) reîmpărţirea acestui pămînt după numărul de suflete, etc., atunci legea spune ca aprobarea să aibă cel puţin $^2/_3$ din numărul total al membrilor obştei. La rezolvarea acestor din urmă probleme, ţăranii se împart în două tabere: pe vechi, aceia care-s contra modificărilor

1) Сводъ законовъ. Положенія о сельскомъ состояніи (*Colecţia de legi. Legislaţia cu privire la ţărani*), vol. IX, art. 62.
2) *Idem*, art. 47.
3) *Idem*, art. 63.
4) *Idem*, art. 64.
5) *Idem*, art. 65.
6) *Idem*, art. 67.

şi — pe nou, care, împovoraţi cu familii şi plini de greutăţi, — deobicei majoritatea satului, urmăresc la intervale pînă la zece ani, distribuirea echitabilă a pămîntului, după numărul de suflete ce posedă fiecare ţăran.

După lege această împărţire se făcea numai între cei de sex masculin. In unele sate romîneşti însă, partea femeiască se bucura de drepturi egale.

Votarea se face deschis, prin ridicarea mînei în sus, sau, mai practic, prin împărţirea ţăranilor în două părţi, după obiceiul înrădăcinat în fiecare comună [1]).

Toate hotărîrile se trec într'un anume registru [2]) şi se semnează imediat de către cei de faţă. Unele din aceste hotărîri, cu caracter mai însemnat, se aduc la cunoştinţa sub-prefectului (Земскій Начальникъ). Aceasta are loc mai mult ca o simplă formalitate [3]).

Adunările au loc mai mult în zile de sărbătoare şi Duminicele [4]), după ce iesă preotul din biserică, la primărie. Aceasta din urmă se numeşte casa de obşte sau *sborne*, cuvînt ce-l găsim şi în gubernia Samara [5]).

La casa de obşte Moldovenii se adună, în bună parte, chiar atunci, cînd nu este shod. Ei vin să afle noutăţi sau să audă polojanii dela staroste, ori oamenii bătrîni. Cei mai tineri stau cam la colţul mesei, sau lîngă uşă; iau poveţe dela cei mai în vrîstă, mai experimentaţi, care stau mai spre capul mesei, lîngă primar şi sfetnici.

Unii, ştiutori de carte, citesc cîte un ziar, mai ales din cele ale plugarilor, pe care-l împărtăşesc semenilor, pe cît îl pot pătrunde.

Flăcăii şi femeile nu vin la sborne iar văduvele vin doar atunci, cînd au de plătit biruri, sau cînd sînt chemate pentru unele treburi.

1) Сводъ законовъ. Положенія о сельскомъ состояніи (*Colecţia de legi. Legislaţia cu privire la ţărani*), vol. IX, art. 68.
2) *Idem*, art. 69.
3) *Idem*, art. 70.
4) *Idem*, art. 60.
5) П. С. Ефименко. Договоръ найма пастуховъ (*Contractul de angajarea văcarilor*), în Сборникъ народныхъ юридическихъ обычаевъ (*Colecţia de obiceiuri juridice populare*), vol. I, s. Petersburg, 1878, pag. 69.

Casa de obşte este proprietatea satului, sau se închiriază dela un sătean. In această privință domină obiceiul local al sătenilor.

4. Starostele, adică primarul, este demnitatea cea mai mare din sat. El se alege pe un termen de trei ani, cu drept de realegere [1]) şi fără posibilitatea de-a refuza, întrucît această funcţie socială, cu mici excepții, este obligatorie [2]).

Alegerile au loc de sărbătorile Crăciunului şi se anunţă cu două săptămîni înainte.

Primarul este suveranul satului; el păstrează liniştea, supraveghează mersul birurilor [3]) şi se îngrijeşte de toţi locuitorii comunei [4]). Iar autoritățile superioare iau măsuri numai după ce dînsul a fost consultat în prealabil. Deaceia în majoritatea cazurilor nu ştie carte şi nici nu ştie ruseşte. Obligativitatea legei de-a cunoaşte limba rusă era peste putință de introdus la transnistrieni [5]).

Din punct de vedere administrativ primarul se află în subordinele lui holova, adică preşedinte de plasă [6]) şi sub-prefect Земскій Начальникъ [7]). In raza comunei sale el se bucură de dreptul de pedeapsă a) prin trimiterea la munca obştească, ca reparatul drumurilor, pînă la 2 zile, b) aplicarea amenzilor pînă la 1 rublă în folosul obştei, sau c) închisoarea pînă la 2 zile [9]). Iar cînd întreprinde cercetări de mare importanță, este asistat de doi bătrîni [8]), experimentaţi în afaceri grele.

In îndeplinirea funcțiunilor sale, primarul îşi anină la piept znacul, adică insigna; aceasta, pe partea din faţă, are inscripţia

---

1) Сводъ законовъ. Положенія о сельскомъ состояніи (*Colecţia de legi. Legislaţia cu privire la ţărani*), vol. IX, art. 186.
2) *Idem*, art. 189. Puteau refuza numai în cazuri cînd cei aleşi au depăşit vîrsta de 60 ani, dacă şi-au îndeplinit mandatul trei ani de-arîndul şi dacă-s foarte grav bolnavi, afară de alte cazuri, lăsate la aprecierea adunării generale.
3) Сводъ законовъ. Положенія о сельскомъ состояніи (*Colecţia de legi. Legislaţia cu privire la ţărani*), vol. IX, art. 74.
4) *Idem*, art. 77.
5) Această obligativitate era pentru guberniile Kiev, Podolia şi Volhynia: ea privea regiunile cu coloniști străini, trecuţi la cetăţenia rusă. Legiuitorul prevedea că „numai populaţia rusă autohtonă se bucură de drepturi elective". Deasemeni în regiunea Murmansk coloniştii străini, care au primit cetăţenia rusă se bucură de drepturi elective numai după trei ani de zile dela această dată şi cu condiţia „să cunoască îndeajuns limba rusă". *Idem*, art. 182.
6) *Idem*, art. 75.
7) *Idem*, art. 78.
8) *Idem*, art. 79.
9) *Idem*, art. 80.

Сельскій Староста — Primarul Comunei, iar pe partea cealaltă: 19 Февраля 1861 года — 19 Februarie 1861 [1]). Această insignă impunea un respect foarte mare. In caz de bătăi, sau certuri între săteni, el, împreună cu vornicul, lua toate măsurile pentru apărarea unora şi împăcarea altora.. Şi, spre a nu fi insultat de careva din cei în cauză, primarul îşi punea znacul la piept. Persoanele vizate îndată se liniştau şi se dădeau la o parte. Iar el îi cerceta şi pe unii şi pe alții, făcîndu-le dreptate.

Atît primarul, cît şi perceptorul aveau cîte un loctiitor, cărora Moldovenii le spuneau calindat, dela rusescul candidat.

Cînd însă primarul era înlăturat din slujbă, pentru unele lucruri îndreptăţite, poporul zicea că „l-a mazilit".

Ca în orice ţară de pe faţa pămîntului, alegerile nu se fac fără aldămaşuri. Un poloboc de 10—15 vedre de vin trebuie să se deşarte din beciul aceluia, care vrea să fie fruntea satului. Dar numai vinul nu era deajuns. Se mai cerea şi altceva, şi anume: *omenia, cinstea şi înţelepciunea.* Acela, care vroia să fie diriguitorul satului, trebuia să se uite la el, din ce viţă de oameni se trage, de este bun gospodar, om cinstit, cu dreptate şi judecată sănătoasă. Dacă dădea aldămaş unul, care nu merita să fie la înălţimea de staroste, Moldovenii nu-l refuzau. Dar la alegeri, vai de capul celor cu nădejdea. In loc de staroste, adunarea generală îi alegea vătăjăi. Şi aceasta satul o făcea ca aceşti dornici de boerie să se înveţe minte altă dată. Oamenii de treabă însă dau aldămaş după alegeri.

Din leafa ce se urcă între 55—100 ruble pe an cu întreţinerea poştei, primarul nu cîştigă aproape nimic. Două zile pe săptămînă el se întrerupe dela munca cîmpului, plecînd la plasă după ordine. Apoi alte îndatoriri obşteşti îl fac să nu se poată ţinea regulat de munca cîmpului. Deaceia gospodarii mai mult se aleg nu pentru a avea un venit, ci pentru a fi fruntaşul satului, mai cu seamă cînd un gospodar are flăcăi sau fete mari. După el lumea judecă satul şi pe consătenii săi.

Boeria însă la transnistrieni este foarte la modă. Mulţi din ei o vinează, dar cu mare tactică. Iar cînd lumea îi alege, ei se prefac că refuză. Se aşteaptă să fie rugaţi pînă în trei ori. Şi la

---

1) *Idem*, art. 198.

ultima rugăminte, mai mulți voinici îi ridică în sus de trei ori cu strigăte de hura. Dacă însă adunarea generală se împarte în două tabere, atunci de multe ori pretendenții sînt purtați pe umeri. In timpul acestor alegeri lumea adunată face un sgomot atît de mare, încît se răsună văile și se aude în satele vecine.

5. *Zborcicul* (perceptorul) se alege pe timp de un an de zile [1]). El se îngrijește de finanțele satului. Adună *dăjdiile* cuvenite dela săteni și le varsă autorităților în drept [2]). Zborcicul trebue să fie un gospodar de frunte, bine chibzuit și să nu fie *hapsîn* (lacom). Deaceia pentru îndeplinirea acestei dregătorii, obștea alege un om, care *face măliga în burlui* [3]) *și o scoate cu sfredelu* [4]). Moldovenii nu iau în considerație, dacă acest demnitar este sau nu știutor de carte ori cunoscător al limbii rusești.

Sub imperiul *mirului*, care nu i-a cuprins pe transnistrieni, afară de unele cazuri excepționale, obștea răspundea în mod solidar pentru incorectitudinea zborcicului, după cum răspundea solidar și pentru plata impozitelor.

Nu se pomenește însă nicăeri de vre-o delapidare de bani publici, care ar fi fost săvîrșită de acești țărani-perceptori. Morala înăscută și oprobiul public al comunității ce se resfrînge asupra copiilor și tuturor rudelor unui asemenea vinovat, erau mai presus de orice lăcomie a banului public.

Zborcicul primește o leafă ce evaluiază între 18—25 de ruble pe an. In unele sate, după obicei, pentru această sumă el „ține

---

1) Сводъ законовъ. Положенія о сельскомъ состояніи (*Colecția de legi. Legislația cu privire la țărani*), vol. IX, art. 186.

2) „Perceptorul sătesc are îndatorirea de-a: 1) aduna dela țărani orice fel de impozite, ce datorează în bani, precum și orice datorii și resturi cu privire la aceste impozite; 2) ținerea socotelilor asupra banilor încasați; 3) supravegherea plăților dela fiecare țăran a impozitelor ce le datorează; 4) păstrarea impozitelor încasate dela țărani pînă la vărsarea lor autorităților în drept, la locul unde au fost stabilite de Adunările obștești; 5) vărsarea la Administrația financiară a impozitelor asupra pămîntului și primirea chitanțelor respective pentru sumele vărsate; 6) darea de seamă în fața Adunării obștei asupra sumelor încasate dela țărani; 7) darea de seamă în fața Adunării obștei despre răii platnici, pentru luarea de măsuri întru perceperea restanțelor ce se cuvin dela ei; 8) împărțirea la gospodari a livretelor de impozite sau biruri, sau altor insigne asemănătoare, pentru notificarea banilor încasați de zborcic, după obiceiul adoptat de obște și 9) îndeplinirea altor obligații cu privire la încasarea impozitelor fonciare cuvenite asupra pămînturilor în devălmășie cuvenite obștiilor sătești". *Idem*, art. 82.

3) Ulcior pentru băut apă, cu două guri; printr'o gură se umple cu apă, iar prin alta, mai strîmtă, se bea.

4) Proverb la Moldovenii de peste Nistru. Insemnează om sgîrcit.

și zbornea", adică *casa de obște*, mai ales acolo unde satul n'are clădire proprie.

Podușnea [1]), adică birurile, le adună fie umblînd, în zile de sărbători, dela casă la casă, împreună cu notarul, fie că oamenii mai ispravnici cu plata, singuri aduc banii la casa de obște [2]). Nimeni nu se lăsa să i se ia *zălog*, sau să fie vîndut la *dărăbană*, adică cu toba, aceasta fiind o mare rușine pentru toți sătenii.

Pentru banii încasați notarul eliberează o chitanță, pe care zborcicul aplică pecetea [3]) și o iscălește, dacă știe carte. Altfel îl semnează secretarul comunal.

Pecetea, atît zborcicul, cît și starostele, o păstrează ca ochii din cap, ca să nu cadă în mîni străine și să le facă cineva un mare rău.

Inainte vreme, în unele sate, în loc de chitanțe, zborcicul, neștiutor de carte, elibera *ghiruri*, care țineau loc de chitanțe. Acesta este un bețișor de corn, de o șchioapă lungime, cioplit în trei muchii, ceva mai gros ca un creion. La un capăt are o gaură mică. Acest ghir se făcea numai de către zborcic, pentru ca nimeni să nu-l poată falșifica.

Cînd țăranul plătea *dăjdiile*, zborcicul, fața de autoritățile satului, făcea cu *cosorul* [4]) ce-l purta la *teacă*, atîtea tăeturi, cîte *carboave* (ruble) a încasat. Aceste bețișoare, înșirate pe o sfoară, se păstrau ca acte justificative în *pălămida* lăzii, de către cei ce plăteau impozitul fonciar. In casa părinților mei am apucat asemenea ghiruri, rămase dela bunic, și — în parte — dela părintele meu, din tinerețe.

Sumele încasate dela săteni se trec în *butuc*, adică registru principal, la rubricele respective. Banii adunați sînt distribuiți după porunca starostelui, conform cu capitolele prevăzute în buget [5]).

---

1) Cuvînt slav; vine dela impozitul pe *suflete*. In limba rusă i se spune подать (podati).

2) De obicei numai în cazuri excepționale zborcicul umblă pe la case pentru perceperea impozitului. Duminicile și în zile de sărbători țăranii singuri își varsă datoriile.

3) Pecetea are aceiași formă cu a starostelui, deosebindu-se numa prin titlu.

4) Cuțit cu *bicică*, adică mînier de lemn, în formă de secere. Este specific Moldovenilor, care-l poartă mereu la brîu. Servește mult la curățitul viței de vie.

5) Сводъ законовъ. Положенія о сельскомъ состояніи (*Colecția de legi. Legislația cu privire la țărani*), vol. IX, art. 232 și 233.

La voloste (plasă) zborcicul merge odată pe lună, pentru a vărsa impozitul respectiv [1]), dacă nu-l încredințează primarului în acest scop. Cu această ocazie el face lui holova o dare de seamă verbală și primește noi instrucțiuni.

6. Vornicul se alege în fiecare an. După lege însă, el poate fi și numit de primar. Pe alocurea i se mai spune *sotschi* [2]). Legea rusească însă îl numește *deseatskij* (Сельскій Десятскій). El este organul polițienesc al satului și se află sub supravegherea primarului [3]). Vornicul trebuie să fie știutor de carte. Altfel pierde mult timp cu înmînarea scrisorilor și a diferitelor citații. Dar sînt cazuri cînd satul alege și neștiutori de carte, numai să fie om cu inimă și de bună ispravă.

Toată vremea, afară de munca cîmpului, vornicul stă în sat și-l înlocuește pe primar. Vara însă stă acasă numai două zile pe săptămînă. De cele întîmplate el aduce la cunoștința primarului, iar în lipsa acestuia, în cazuri grave și urgente, *ureadnicului* polițienesc (un fel de sub-comisar), însărcinat cu supravegherea uneia sau mai multor plăși.

Ori unde vornicul îl însoțește pe primar; convoacă la primărie pe țăranii de care se simte nevoia. Iar cînd are loc adunarea obștească, sau cînd vine vre-un *naclalnic*, adică boer și vrea să adune pe săteni pentru a le face unele comunicări, el adună lumea; însoțit de un clopoțel, ce-l ține în mînă, parcurge toate drumurile și *poticele* satului, strigînd în gura mare: „hai la shod, *oamini buni, la shod!*".

7. Vătăjăii sînt în număr de 12, sau mai mulți, după mărimea satului. Ei se aleg în fiecare an din nouii însurăței în decursul anului. Legea nu-i prevede. Dar acesta este un vechi obicei al Moldovenilor, prin care orice tînăr însurat, la introducerea în sînul obștei, trebuie să dea o contribuție onorifică. Datorită acestei obligații, ei se deprind cu noua viață, căci într'un an de zile vor avea multe de învățat dela consătenii mai în vrîstă, cu care de azi înainte vor veni în contact.

1) *Idem*, art. 368.

2) Dela rusescul sutaș, adică mai mare pe o sută.

3) Сводъ законовъ. Положенія о сельскомъ состояніи (*Colecția de legi. Legislația cu privire la țărani*). vol. IX, art. 83' și 182'.
După lege un vornic este socotit la 20—30 de case, de unde-i vine și denumirea în rusește. Romînii de peste Nistru însă se conduc după obicei, alegînd o singură persoană și dîndu-i în ajutor vătăjăi, pentru ordinea internă.

In atribuțiile lor, vătăjăii se supun vornicului și primarului. In zile de sărbători, cu rîndul, ei stau la casa de obște, la dispoziția vornicului și invită persoanele de care se simte nevoia; alteori, în unire cu vornicul, invită lumea la shod. In *ophod*, adică la paza satului pe timp de noapte, ei sînt șefi de gardă.

8. Sfetnicii sau polomoșnicii [1]), în număr de cițiva, sînt împuterniciții satului, pe care-l apără în diferitele procese și ocaziuni. In zile de sărbători, ei dau primarului o mînă de ajutor; stau în capul mesei și iau parte activă la împăcarea țăranilor certați, precum și la mersul treburilor obștești.

Legea nu prevede această demnitate decît numai în cazuri excepționale [2]). Ea însă a isvorît din nevoia de împăcare a diferitelor neînțelegeri ivite în sînul comunității romînești de peste Nistru și s'a păstrat ca un obicei înrădăcinat.

In această dregătorie se aleg oamenii cei mai bătrîni, care au stat de mai multe ori în fruntea satului. Atribuțiile lor sînt foarte mari, iar cuvîntul lor este totdeauna ascultat de săteni. Primarul niciodată nu ia o hotărîre însemnată fără a le cere sfatul. Serviciile pe care le aduc satului sînt onorifice, iar numărul lor nu este limitat. De obicei satul alege aceleași persoane, la care se adaog foștii primari și alți gospodari intrați în vrîsta celor bătrîni.

9. Pe lîngă demnitățile sătești de mai sus, avem *glasnicii*. Acest cuvînt sună cu totul nebulos în mintea transnistrienilor. Ei mai curînd le spun cînd polomoșnici, cînd aleși, cînd vătăjăi. Aceasta din faptul că denumirea este de dată recentă și nu s'a înrădăcinat în limbajul Romînilor de peste Nistru.

Glasnicii reprezintă satul la adunările de plasă și la alegerea autorităților ei, cum *holova* (președintele de plasă), etc. Ei se aleg pe un an de zile dintre cei mai guralii, deștepți și adeseaori, tari la pumn. Remunerația lor este gratuită.

1) Cuvîntul polomoșnic vine dela rusescul уполномоченный, adică însărcinat a îndeplini anumite atribuțiuni sau a apăra anumite interese, cum este în cazul de față.

2) „In treburile obștiilor țărănești pot fi împuterniciți, în drepturi egale cu avocații numai persoanele împuternicite prin hotărîrea mirului". Сводъ законовъ. Положенія о сельскомъ состояніи (*Colecția de legi. Legislația cu privire la țărani*), vol. IX, art. 5.

Multe sate însă nu dau mare însemnătate la asemenea însărcinări. Acest fapt se resimte asupra delegaţilor care nu sînt tocmai la înălţime.

Pisariul, adică secretarul comunal, se numeşte de subprefect (Земскій Начальникъ) după propunerea lui holova. El trebuie să ştie bine a scrie şi a ticlui jalobe şi hotărîri. Obştea îi fixează leafa, care variază după muncă şi după felul cum se poartă cu sătenii.

Legea nu prevede obligativitatea acestui post. Ea se poate dispensa, dacă unul din demnitarii aleşi ai comunei, ştiutor de carte, poate purta corespondenţa [1].

Secretarul comunal se supune în totul dispoziţiunilor primarului.

10. Impozitele percepute dela ţărani sînt următoarele: a) comunale, b) de plasă, c) judeţene, d) guberniale şi e) de stat.

In impozitul comunal se cuprind lefurile tuturor funcţionarilor satului, aleşi din rîndul ţăranilor. El se fixează de adunarea generală a obştei şi se împarte întocmai ca toate impozitele, la numărul de hectare. Astfel, cel ce posedă un număr mai mare de pămînt, va suporta mai mari dări decît cel cu pămînt puţin.

Impozitul de plasă cuprinde lefurile similare ale demnitarilor respectivi. Amîndouă aceste categorii de biruri se numesc *impozite ale mirului* [2]. Primele se împart de către primar la persoanele respective, ca leafă, iar cele de categoria a doua se varsă lui holova, preşedintele plăşii. Restul merge la administraţia financiară.

Din impozitul judeţean se plătesc funcţionarii zemstvei, învăţătorii, spitalele, etc. Din impozitul gubernial se întreţin funcţionarii zemstvei guberniale, iar ultimul impozit prezintă răscumpărarea pămîntului dela Stat.

Astfel, bunăoară o comună cu 10.000 ha. de pămînt, avînd de suportat cîte 60 copeice la hectar din totalul impozitelor, va avea de plătit anual 6000 de ruble.

1) *Idem*, art. 56.

2) Сводъ законовъ. Положенія о сельскомъ состоянiи (*Colecţia de legi. Legislaţia cu privire la ţărani*), vol. IX, art. 359. După obicei şi necesitate, obştiile ţărăneşti pot crea impozite comunale pentru înfiinţarea şi întreţinerea de biserici, şcoli, întreţinerea învăţătorilor, etc. *Idem*, art. 360.

Impozitele, după obicei şi după apreciere, pot fi vărsate în natură, sau în bani [1].

11. La biserică, ca şi ori unde, fiecare îşi are locul său. Bătrînii stau în frunte, la dreapta şi cîţiva la stînga, aproape de icoane. In spatele lor stau cei de vîrstă mijlocie, apoi vin tinerii împreună cu flăcăii. Copiii stau printre cei tineri.

In spatele bărbaţilor, la un mic interval, vine partea femeiască: întîi femeile, apoi fetele. Iar în spatele acestora din urmă,—cîteva babe.

In tinda bisericei stau calicii.

Ţăranii care nu prea bat cu biserica, *beu tiutiun*, şi le place să dea cu *cistelnicu*, sînt foarte rău priviţi de săteni. Chiar dacă au avere ei nu-s băgaţi în seamă. La biserică lumea îi cam ocoleşte şi-i fură cu coada ochiului.

Slujba în biserici numai pe alocuri se făcea în romîneşte.

Obştea alegea din sînul ei, pe trei ani, un *ixari* [2]), adică epitrop. Ixarul era un om cu frică de Dumnezeu, care îndeplinea serviciul în mod cu totul gratuit. In mîna lui se adună toţi banii dela *talger*, iar în zile de sărbătoare vinde mirenilor lumînări. Cu banii adunaţi se cumpără icoane şi se fac reparaţii la biserică. Asupra ixarului nu se poate exercita nici un control. Deaceia se şi alege un om de cinste şi corectitudine.

Satul mai alege un *pălămar*, din oamenii bătrîni, credincioşi şi lipsiţi de mijloace, care doreşte să-şi petreacă viaţa în tihnă. Pălămarul primeşte o leafă dela sat şi se îngrijeşte de curăţenia bisericei.

12. La anul nou primarul cu sfetnicii, zborcicul şi cîţiva gospodari de frunte, merg la holova cu cîte o pereche de colaci, acoperiţi c'un prosop, o sticlă de vin şi un curcan. Acolo ei stau la masă şi benchetuesc.

Preotului, prin unele părţi, iarăşi îi închină colaci, dar fără curcan. El se ţine mai departe de popor şi se simte mai străin.

Deasemeni cînd venea în sat sub-prefectul (Земскій Начальникъ), primarul îl întîmpina cu tradiţionala pîne şi sare, contrar primirilor din satele ne-moldoveneşti.

1) Сводъ законовъ. Положенія о сельскомъ состоянiи (*Colecţia de legi. Legislaţia cu privire la ţărani*), vol. IX, art. 362.

2) Pe ruseşte i se spune Церковный староста, adică staroste al bisericei.

Pe guvernator însă, poporul îl întîmpina la marginea satului. In frunte ieşea primarul, bătrînii şi toate notabilităţile comunale. Iar Arhiereului i se făcea o primire foarte pompoasă. Tot timpul era însoţit de 24 flăcăi călăreţi. Peste şeaua calului se punea un frumos lăicer moldovenesc. Iar la biserica, unde se oprea, dela poartă şi pînă înăuntru, se aşterneau războae. Poporul, bărbaţi, femei şi copii, se aşezau rînd, pe amîndouă părţile drumului. Şi, cu *cuşmele* (căciulele) sau pălăriile în mîni, ei plecau capul în faţa vlădicăi, care-i binecuvînta.

13. Cînd se iveşte vre-o ceartă sau neînţelegere între săteni, totdeauna ei aleargă la sfaturile primarului. Acesta, într'o zi de sărbătoare, convoacă la casa de obşte părţile împricinate împreună cu martorii lor. După ce sînt ascultaţi şi unii şi alţii, primarul, în unire cu sfetnicii şi alţi bătrîni, îi împacă, făcîndu-le dreptate. Iar dacă se simte nevoia, toţi merg la faţa locului pentru a se convinge de adevăr. Şi acolo, pe teren, fără nici o hotărîre scrisă, ei ajung la împăcare prin bună înţelegere. Dela cel mai înstărit, se cere mai multă răbdare şi un tratament cu adevărat frăţesc faţă de cel mai slab şi mai lipsit de mijloace, dar om silitor şi împovorat de copii. Echitatea socială în sînul comunităţii transnistriene înainte de instalarea regimului actual sovietic era destul de desvoltată.

14. Paza satului este una din cerinţele cele mai de seamă. Pentru orice nereguli, furturi sau bătăi, răspunde primarul, dacă nu ia măsurile cuvenite. O bună parte din aceste drepturi, le cedează vornicului. Acesta, dela un capăt pînă la altul al satului, scoate, pe rînd, oamenii de *ophod*, cîte 6-7 pe seară, pentru paza comunei. Aceşti gospodari, cîte unul de fiecare casă, sînt conduşi de un *vătăjel*.

Cei ce au flăcăi, îi trimit de pază pe aceştia. Dela casa de obşte, locul unde se adună paznicii, cîte 2-3 pornesc prin sat, la biserică şi la marginea comunei. La un anumit timp ei se întîlnesc şi povestesc unii altora despre cele văzute. Apoi se împrăştie din nou. Toată noaptea dînşii se păzesc să nu fie văzuţi de cineva. Pe alocurea însă se obicinueşte să strige din cînd în cînd: „Îi văd, îi văd!" şi aceasta se face pentru a preveni orice faptă rea şi a da de veste că satul este apărat.

Fiecărui grup de paznici, se înmînează un baston de corn, care se numeşte *toiag*. El are o lungime pînă la piept. In partea de sus, aproape de capăt, se lipeşte o hîrtie albă, pe care se aplică ştampila primarului. Această hîrtie arată că posesorul toiagului este persoană inviolabilă, însărcinată cu paza de noapte.

Unele toiage poartă ştampila aplicată direct, care se gravează după ce s'a înfierbîntat la foc.

Toiagele se fac de către vornic; la vîrf sînt mai groase şi au o măgălie frumos cioplită. Pe lîngă toiag, însoţitorilor se dă şi cîte o *ţuvoae* (şuerătoare), care serveşte pentru alarmă la cazuri de nevoie.

Toiagele şi ţuvoaele se înapoiază a doua zi vornicului. Acesta din urmă controlează paza, mai ales la vreme de iarnă, cel puţin odată pe noapte. Iar din cînd în cînd mai dă zor şi primarul.

Ophodul dela biserică stă toată noaptea. Dela un ceas la altul, cineva din ei trage clopotul vestind sătenilor ora nopţii.

Dacă vre-un cheflîu sau niscaiva hărjătăi dau peste pază şi fac gălăgie, li se arată toiagul şi ţuvoaia, în semn de legitimaţie, iar aceştia se retrag în linişte. Altfel îi bagă la *furdigă* pînă a doua zi.

La zile mari, cînd lumea petrece mai mult, paza se întăreşte.

Bărbaţii, care nu iesă de ophod, se raportează primarului de către vornic sau de sătenii cointeresaţi, întrucît toţi au datoria de-a contribui într'o măsură egală la prosperitatea şi binele comunei. Ei se pedepsesc cu cîte o ocă, două de vin bălan sau roşu în folosul celor care au străjuit, pentru ca noaptea următoare să-i vină rîndul din nou.

15. Banca populară şi cooperativa au fost de un mare sprijin pentru Moldoveni. Felul de organizare şi conducere a acestor două întreprinderi depinde în totul de săteni.

Băncile populare erau de două feluri: a) creditul ce măreşte productivitatea ţăranului, adică banii împrumutaţi serveau la cumpărarea de unelte agricole, etc., şi b) creditul destinat îmbunătăţirii condiţiilor de vînzare sau de cumpărare a produselor agricole; de pildă, în loc de a vinde recolta toamna, pe

un preţ derizoriu, ţăranul primeşte un avans suficient pînă în primăvară, cînd preţul grînelor este urcat [1]).

Banca populară, prin natura ei, nu se conduce numai după statut. Activitatea ei şi buna prosperitate depinde de consiliul de administraţie, ales dintre gospodarii cei mai de seamă şi cu greutate.

Debitori ai băncilor populare erau sătenii mai înstăriţi. Fiecare sat avea 5-10 fruntaşi, a căror depuneri evoluau între 1500-2000 de ruble aur. Iar creditori erau ţăranii,—membri ai băncii din comuna respectivă.

Tîrgoveţii, care aveau domiciliul permanent la ţară, puteau contracta împrumuturi, dar cu aprobarea expresă a adunării generale.

Unele bănci nu se mărgineau numai la operaţiuni băneşti. Ele întrebuinţau diferite mijloace pentru mărirea capitalului şi îmbunătăţirea materială a sătenilor. Astfel, pe lîngă bănci se înfiinţa cîte o secţie, numită „obşte de agricultură". Ea avea de scop procurarea de diferite unelte agricole şi vînzarea lor la săteni în rate îndelungate şi pe preţuri mici.

Un alt sprijin însemnat ce-l acordau băncile populare era acela al luptei împotriva speculei şi cametei. Moldovenii nevoiaşi se împrumutau la Evrei de cu primăvară, încît toamna abia îşi acopereau gloaba. Pentru a scăpa de aceşti musafiri, banca populară împrumuta pe ţărani cu un procent neînsemnat, dintr'un fond anume destinat. Toamna, o parte din recoltă se depozita la bancă. Săteanul primea costul grînelor depuse pe preţul pieţei, minus sumele împrumutate. Iar primăvara, cînd preţurile erau urcate, banca vindea toate grînele depozitate: restul din sumele încasate, se înmîna vînzătorilor în cauză.

Primele bănci, care au început operaţiunile cu pînea de pe cuprinsul fostului imperiu, erau cele din guberniile Cherson şi Tauridia. Operaţiunile comisionare însă cu pînea s'au practicat mai mult în Basarabia şi gubernia Cherson [2]), în părţile locuite de Moldoveni.

1) C. Прокоповичъ, Кооперативное движенiе въ Россiи, ея теорiя и практика (*Mişcarea cooperatistă din Rusia, teoria şi practica ei*). Moscova, 1913, pag. 157.

Idem, pag. 195.

Alte bănci veneau în ajutor ţăranilor şi prin construcţia de case. Stuful şi şindrila sînt supuse la incendii, iar tabla cere prea mari cheltueli şi nici nu este atît de trainică. Deaceia unele fabrici de cărămidă inventase un sistem de *oale*, adică olane arse din lut. Intre anii 1900-1903 acest sistem de olane ajunsese destul de răspîndit printre Moldovenii de peste Nistru. Dar în urmă ia luat locul un alt sistem, mult mai eftin şi mai simplu, răspîndit la început în sînul micilor industriaşi.

Olanele acestea se făceau din nisip cu puţin ciment. Iar o fabrică se compunea dintr'o schelă în formă de pupitru, o sită de cernut nisipul şi mai multe forme. Ca lucrători, erau de ajuns doi-trei bărbaţi, care făceau pînă la o mie de olane pe zi.

Băncile populare s'au folosit de această împrejurare şi au luat întreprinderea în mînele lor [1]).

In preajma războiului mondial băncile populare mai procurau şi lemnul trebuincios pentru acoperiş: căpriori, *leţuri*, grinzi, scînduri pentru uşi, uşori, uşagi, etc.

Şi toate acestea se dădeau cu împrumut, pe mai mulţi ani, încît greutatea cea mare consta adeseori în ridicarea pereţilor.

16. Cooperativele săteşti din Rusia au luat fiinţă cam odată cu desrobirea ţăranilor [2]). Cooperativele, dela oraşe sau dela ţară, au izvorît din nevoia cetăţenilor de a nu fi speculaţi.

După mediul în care se află, cooperativele se împart în mai multe tipuri social economice: orăşeneşti, săteşti, muncitoreşti, ale funcţionarilor, ale militarilor, etc. Cele săteşti însă leagă grosul moldovenimei transnistriene. Incepînd cu stofa şi sfîrşind cu lingura, ele procurau cele necesare pentru săteni, pe preţuri minimale, dela Uniunea judeţeană a cooperativelor. Preţul tuturor obiectelor erau simţitor mai mici faţă de cele din prăvăliile particulare.

Cooperativele, ca şi băncile populare, au mers mai departe pentru satisfacerea nevoilor ţăranilor. Din cauza aceasta, în unele regiuni, ele au pus mîna pe întreg produsul săteanului.

1) Asemenea olane poate face orice ţăran, mărginindu-se la forme şi ciment, mai ales în regiunile nisipoase. Zemstvele judeţene veneau în ajutor închiriind forme şi delegînd cîte un instructor. Astfel, în timp de iarnă Moldovenii pregăteau cele trebuincioase pentru construcţia de gospodării.

2) C. Прокоповичъ. Кооперативное движенiе въ Россiи, его теорiя и практика (*Mişcarea cooperatistă din Rusia, teoria şi practica ei*). Moscova, 1913, pag. 259.

Bunăoara, primăvara, cînd ţăranul, din lipsa de mijloace, îşi vinde roada la evrei de pe copacii încă în floare, ca *perje* (prune), *abricoase* (caise), vişini, etc., cooperativa îi vine în ajutor. Ea îi acordă un avans în contul recoltei, iar toamna le cumpăra pe preţul pieţei. Apoi, adunate dela mai mulţi săteni, ele se desfăceau pe pieţele din Kiev, Odesa, Ecaterinoslav. Alteori se făceau conserve şi magiun, ce se vindea în mari cantităţi.

Prin aceste întreprinderi Moldovenii ameninţau eliminarea din mijlocul lor a oricăror speculanţi şi impresari.

17. Cu o duminică înainte de Sf. Gheorghe primarul convoacă adunarea generală a sătenilor pentru a se consfătui asupra păscutului vitelor. Fiecare sat are imaşul său comunal, care poartă numele de *toloacă*. Pe alocurea, unde nu există imaş, care să aparţie întregei comune, locuitorii în cauză destinează cîte o jumătate de hectar pentru fiecare vită mare.

La această adunare ei tocmesc vacarul [1]), aleg un zborcic şi angajează buhaiul pentru cireadă.

Vacarul este un ucrainean sau rus din satele depărtate. De obicei la această meserie se angajau barbaţi de aiurea, din gubernia Podolia. In această privinţă găsim o asemănare cu Velicoruşii din gubernia Moscovei [2]).

Moldovenii socot această ocupaţie ca una din cele mai umilitoare. Pretutindeni se găsesc numai văcari străini. Deaceia bărbaţilor care nu sunt buni de nimica, li se spune că „nu-s nici măcar de păscut vacile".

Indeobşte satul angajează o singură persoană, care răspunde pentru vite; iar aceasta îşi ia de ajutor doi-trei băetani, după necesitate. Termenul este dela Sf. Gheorghe pînă la Simedru (Sf. Dumitru). Ba de multeori, în satele de pe malul Nistrului, „cireada îmblă" pînă la Arhanghelul (Sf. Mihail). Satul nu face angajamente scrise, afară de cazuri excepţionale, cînd una din părţi insistă ca încheerea să se treacă în registrul

1) Acelaş obicei găsim şi la nordul îndepărtat al Rusiei. Satul întreg, adunat la *scopca*, dela slavul shodca, adică adunare generală, angajează vacarul. П. С. Ефименко. Договоръ найма пастуховъ (*Contractul de angajarea văcarilor*), în Сборникъ народныхъ юридическихъ обычаевъ (*Colecţia de obiceiuri juridice populare*), s. Petersburg, vol. I, 1878, pag. 65.

2) Лѣтніе праздники у поселянъ Московской губерніи (*Sărbătorile de vară la ţăranii din gubernia Moscovei*), în Московскія Губернскія Вѣдомости (*Buletinul Gubernial al Moscovei*), Nr. 26 din 1854.

proceselor-verbale ale obştei, fapt care-l întîlnim şi în gubernia Samara [1]).

Ţăranii în unire cu văcarul fixează plata asupra fiecărui cap de vită, mare şi mic. Banii se adună de către un anume zborcic, ales de săteni în mod onorific. Iar plata se face în două rate: la început şi la mijlocul verei, pela *Sînchetriu*. In cazuri excepţionale însă, către toamnă, văcarul închide vitele celor rămaşi în urmă cu plata, pentru a-i constrînge să verse sumele în restanţă [2]).

Satul, în afară de plată, se mai îngrijeşte de întreţinerea văcarului şi a ajutorilor săi. Aceştia mănîncă şi dorm cu rîndul, la fiecare gospodar atîtea zile, cîte vite are la păscut [3]). Totodată ei schimbă şi cămaşele la fiecare casă.

Turma de vite poartă numele de *cireadă*, caşi în limbele rusă şi ucraineană, fiind de provenienţă veche slavă [4]). In fiecare dimineaţă, înainte de răsăritul soarelui, partea femeiască duce vitele la cireadă, într'un loc anume destinat; iar seara, pe la asfinţitul soarelui, cireada se întoarce acasă dela păscut.

O altă îndatorire ce incumbă ţăranilor este aceia a buhaiului. Gospodarul, care are un buhai de sămînţă, ia înţelegere cu satul. El primeşte cîte 10-15 capeice de fiecare cap de vită. In schimbul acestei plăţi, din ziua cînd începe cireada şi pînă ce se termină, buhaiul intră în posesia satului. El este liber să pască ori unde: pe imaş sau în grînele şi fînaţele oamenilor. Nimeni nu-l opreşte. Deasemenea rămîne peste noapte în ocolul unde trage, dîndu-i-se hrana cea mai bună.

Alteori, dacă se îndepărtează prea tare de vite, rămîne la cîmp peste noapte. După Sfîntul Dumitru, cînd văcarul şi-a executat contractul, unii gospodari se adună în grupe şi fac *odăi*, la cîmp. Ei duc vitele şi le ţin la păscut pînă ce pămîntul

1) Труды Коммисіи о волостныхъ судахъ (*Lucrările Comisiunei cu privire la judecătoriile de plasă*) VI, 227, 228; Самарская губернія, Бугуруславскій уѣздъ (*Gubernia Samara, judeţul Buguruslav*).

2) П. С. Ефименко. Договоръ найма пастуховъ (*Contractul de angajarea văcarilor*), în Сборникъ народныхъ юридическихъ обычаевъ (*Colecţia de obiceiuri juridice populare*), vol. I, s. Petersburg, 1878, page 108.

3) Acelaş lucru se întîmplă şi în judeţul Holmogor din gubernia Arhanghelsc. *Ibid.*, p. 75.

4) *Idem*, pag. 105. Cuvîntul cireadă vine dela vechea slavă чрѣда şi însemnează cu rîndul. Romînii de peste Nistru i-au dat însă un alt înţeles.

se acopere cu zăpadă, făcînd de pază cu rîndul o săptămînă întreagă.

18. In unele sate de prin luna lui Mai, obștea alege un *pîndar*, pe care legea îl lasă la latitudinea satului [1]). Acesta se îndatorează să păzească cîmpul, să nu se fure pînea unul dela altul, dar mai ales să nu se facă nici o *școadă*, adică pagubă.

Pîndarul este un om voinic, îndrăzneț și isteț, pentruca să poată prinde ușor pe șugubăț. Noaptea, la întretăerea drumurilor, spre zile de sărbători, cînd țăranii părăsesc cîmpul, el stă de veghe, avînd calul în apropiere.

Pe lîngă leafa ce-o primește, pîndarul are dreptul să lase calul la păscut unde va crede de cuviință, iar dela unii gospodari cu mai mult pămînt, ia și cîte un coș de iarbă.

19. Comunele se grupează în *volosti* [2]), adică plăși, după numărul locuitorilor. In fruntea acestor instituții administrative se află un *holova* [3]), adică cap sau *starșina*. Tot personalul este electiv, după principiul și normele obștei comunale, afară de notar, numit de subprefect și personalul inferior, numit de holova, sub supravegherea căruia se află și unul și alții [4]).

Starșina se alege de către glasnici, la adunarea generală da plasă, pe termen de trei ani [5]), din sînul membrilor săi, dintre cei mai răsăriți gospodari. El se bucură printre Moldoveni

---

1) «Țăranii și obștiile sătești au dreptul să tocmească paznici de cîmp
pentru paza cîmpiilor sale". Art. 19 din Правила для охраненія полей и
луговъ отъ потравъ, 18 Іюля 1862 года (*Regulele pentru paza cîmpurilor și
finațelor împotriva stricăciunilor, dela 18 Iulie 1862*) în Сводъ Узаконеній и
распоряженій Правительства по устройству быта крестьянъ (*Colecția de
Decrete și dispozițiuni ale Guvernului cu privire la aranjarea obiceiului țăranilor*),
1861—1871, vol. I și II, s. Petersburg, 1871.

2) „Volostele (plășile) se formează din obștii sătești, aparținînd aceluiaș
județ și, în măsura posibilităților, învecinate. Ele intră pe de-antregul, fără a
se fărămiți". Сводъ законовъ. Положенія о сельскомъ состояніи (*Colecția
de legi. Legislația cu privire la țărani*), vol. IX, art. 49.

3) Cuvîntul holova dela slavonescul глава este de proveniență mai veche
și se întrebuințează mai curent decît starșina.

4) „Ținerea registrelor în Cancelaria de plasă și în general tot secre-
tariatul, cade în seama notarului de plasă, ce lucrează sub conducerea indea-
proape a lui Starșina; notarul este îndatorat a ținea registrele în cauză, curat
și în regulă și să treacă în ele cu toată exactitatea, adresele și certificatele eli-
berate de starșina, Consiliul de plasă, Judecătoria de plasă și Adunarea de
plasă, hotărîrile și deziderațele acesteia. In caz de fals, notarul este pasibil
de pedeapsă, pentru falșurile făcute în timpul serviciului, în baza art. 362 a
Codului Penal". *Idem*, art. 112.

5) *Idem*, art. 180, 186 și 194.

de o mare trecere și popularitate, fiind de aceiași origine etnică. Fiecare din săteni caută să se aibă de bine cu dînsul. Orice om, care cinstește cu holova, se simte mîndru pe lîngă cunoștințele sale. Această mîndrie s'a înrădăcinat atît de puternic, încît ea a pătruns și în poezia populară. Așa de pildă, deseori, la chefuri, se aud cuvintele:

„Am sî beu, sî beu;
Am sî beu comîndu ńeu,
Ș'am sî beu cu holova,
Sî văd lumea, n'a crăpa"...

Iar mai pe urmă, războiul mondial și revoluția, au adăugat varianta:

„M'o făcut maica frumoasî,
Sî stău cu boeri la masî;
Cu boeri, cu ginerali,
Cu ficiori di comisari"...

Holova are aceleași îndatoriri pentru circumscripția sa, ca și primarul pentru comună [5]). Din cînd în cînd el inspectează satele. Acolo, la adunări, pune pe săteni în curent cu treburile comunale și nevoile statului. La toate aceste întruniri se vorbea numai romînește. Iar dacă era vre-un *pricaz*, adică ordin, venit dela autoritățile superioare, holova sau primarul, îl lămureau pe limba poporului băștinaș.

In ajutor lui holova se alege un *zasidatili* [6]). Acesta umblă din sat în sat cu aducerea la îndeplinire a diferitelor însărcinări și hotărîri judecătorești. Funcția aceasta, la dreptul vorbind, era de prisos; ea se asemăna cu aceia a vornicului sătesc. Nu în zadar Moldovenii i-au pus numele de *lincău* sau mai degrabă, *zapciu*.

20. Acest drept romînesc cu privire la organizarea satului a existat pînă la venirea la cîrmă a guvernului actual sovietic. Ofensiva dusă de țarism întru unificarea legislativă, anihilînd orice urmă de obicei al pămîntului, nu s'a bucurat de un mare succes. Regimul comunist a abolit oricare urmă de acest drept național. El a pus bazele noului stat pe principii uniforme, totalitare și

---

5) *Idem*, art. 99.

6) *Idem*, art. 180.

străine de orice tradiție istorică. Intreaga legislație sovietică este pătrunsă de tendința de centralism, dus la extrem. Ori, indirect, aceasta duce la hegemonia legislativă a puterii centrale. Ca urmare, asistăm la reînvierea principiilor social-juridice perimate și învechite. Vedem bunăoară renașterea instituției vechi a mirului, care a împiedecat multă vreme evoluția societății [1]. Desființată în urma revoluției social-agrare din 1905, ea a reapărut sub regimul actual comunist cu numele de colhoz. Obligativitatea pentru plata impozitelor se restrînge ca și altă dată, asupra tuturor membrilor; iar la părăsirea colhozului, cel ce pleacă, nu poate înstrăina nici măcar casa cu locul din împrejur [2].

Legislația revoluționară sovietică n'a lăsat nici o urmă de autonomie locală, iar pe individ l-a supus în totul colectivității. Astăzi notabilitățile sînt numite de partid, din oamenii devotați regimului, străini de populația băștinașă. Locul admiterii de noi membri în sinul comunității, l-a luat colonizarea intensă și sistematică, sprijinită puternic de partidul comunist, în vederea rațiunii de stat, dar fără nici o justificare [3]. Prin aceste măsuri, care depășesc orice echitate socială și umană, Romînii sînt deportați în Siberia sate întregi, iar locul lor îl ocupă populația străină, credincioasă regimului. Această populație se bucură de favoruri excepționale în raport cu cea autohtonă, pusă prin lege pe un picior de inferioritate.

Măsurile de mai sus, sînt ajutate de altele, culturale, îndreptate către acelaș scop final. Cultura sovietică a înlocuit cele din urmă sclipiri ale tradiției naționale și ale obiceiului pămîntului. Transnistrienii sînt puși în situația de a învăța în limba natală, împestrițată mai bine de jumătate cu cuvinte rusești, doctrina comunistă, literatura, istoria și geografia rusă, în traduceri. In schimb, contrar uzanțelor altor popoare, tot ce-i romînesc se înlătură cu desăvîrșire și este interzis sub cea mai mare pena-

1) Сборникъ законовъ и распоряженій по землеустройству (*Colecția de legi și decrete cu privire la comasare*). S. Petersburg, 1908.

2) N. P. Smochină. *Politica social-agrară a sovietelor. Colhosul*, în *Buletinul Institutului de legislație agrară*. Iași, anul III, Nr. 1, 1938, Extras, p. 32—34.

3) Așa bunăoară în Атлас Союза Советских Социалистических Республик (*Atlasul Uniunii Republicelor Socialiste Sovietice*), Moscova, 1928, se vorbește că pentru anul 1927 erau supuși deportării în Siberia un număr de 70.000 locuitori din Republica moldovenească (!).

litate. Ba chiar li se spune că Moldovenii și Romînii sunt două neamuri deosebite [1].

Prin această metodă transnistrienii continuîndu-și studiile peste granițele statului moldovenesc, sînt nevoiți s'o ia dela început. Pe această cale se face o rusificare cu pași rapizi.

In concluzie, legislația sovietică, revoluționară, a înăsprit lupta dintre guvernanți și guvernați. Ea a creat o prăpastie între pătura conducătoare și cea condusă, opresată. Opresorii continuă îngenuncherea acelora, care i-au adus la cîrmă. Iar aceștia duc o luptă pe viață și pe moarte împotriva legei injuste, impusă cu forța și care nesocotește cele mai elementare principii [2]. Reeșind astfel din cele de mai sus, un guvern revoluționar, venit la cîrmă în împrejurări, care iesă din comun, devine legal dacă intronează domnia dreptului și a ordinei juridice, conform cu cerințele sociale ale societății date. Intrucît însă guvernul sovietic din prima zi s'a abătut dela această regulă, el — ca stat — nu are dreptul de a pretinde cetățenilor săi să fie loiali. In asemenea condiții social-juridice și economice, pentru Romînii de peste Nistru se deschid orizonturile unei noi lupte, poate mai crîncene, întru redobîndirea dreptului și dreptății peste pămînturile autohtone, din acele ținuturi bogate, unde stăpînii de azi nu sînt decît niște oaspeți și din punct de vedere istoric și din punct de vedere etnic.

N. P. Smochină

---

1) N. P. Smochină. *Institutul de cercetări științifice din Republica moldovenească*, în Insemnări Ieșene. Martie, 1938, p. 26—43.

2) N. P. Smochină. *Resistența la opresiunea legei*, în *Pandectele Romîne*. Repertoriu lunar. Partea IV, caetul 4-5, 1930, p. 50-51.

JOCURI DE COPII LA ROMÎNII DE PESTE NISTRU

Introducere.

Jocurile de copii sînt culese din comuna Mahala, raionul Dubăsar. Ele însă sînt aproape la fel în toată Moldovenimea transnistriană. Din cercetarea lor se evidențiază și mai bine continuitatea romînească în acea regiune. Astfel, din 45 jocuri descrise, jocul *de-a poarca* (Nr. 19) este comun neamului întreg, inclusiv și Romînilor macedoneni. Jocul *în chetri* (Nr. 45) îl găsim în Oltenia (jud. Dolj), la Romînii macedoneni, în Transilvania și Moldova. In comuna Hurduci, jud. Fălciu avem *de-a mičea pi fugiti* (Nr. 1). Deasemenea acest joc se găsește și în Muntenia, cu unele variante, dar mai ales *de-a mičea 'n grochi* (Nr. 9). In Moldova — *de-a mičea hălca* (Nr. 2), *de-a curăua după spati* (Nr. 7), *de-a mičea 'n grochi* (Nr. 9), *de-a mičea pi călari* (Nr. 11), *de-a țurca* (Nr. 16 și 17), *de-a Dracu* (Nr. 24), și *în chiopcî pi bunghi* (Nr. 32). Jocul *de-a iapa pi furati* (Nr. 42), iarăși este cunoscut în Moldova și Bucovina. La transnistrieni însă demnitarii jocului poartă numele dregătotorilor din vremurile vechi.

Jocurile specifice regiunii transnistriene sînt cele în *nuci*, de care Moldovenii de peste Nistru au dus mare belșug. In grădina fiecărui gospodar se află mai mulți copaci seculari.

Despre o influență rusească sau ucraineană nu se poate vorbi. Cele două jocuri, *la orel* (Nr. 33) și *în cărți* (Nr. 43), au fost aduse de *moscali* odată cu fixarea graniței la Nistru. Ele însă nu prind, iar jucătorii sînt ostracizați de toată lumea.

In orașul *Novaia Praga*, jud. Alexadria — la jumătate de cale între Kirovsk, fostul Elisavetgrad și Alexandria — pe malul rîului Ingul, din apropierea gării Znamenca, — găsim o punte de Romîni ce duce pînă dincolo de Nipru. Obiceiurile lor sînt

la fel cu ale celor de pe malul Nistrului, chiar dacă în limbă au suferit modificări mai mult sau puțin însemnate. In acest oraș locuitorii ucraineni întrebuințează următoarele cuvinte: *baistruc* (copil din flori), *bălăbușcă* (ce se fac de fete pe cînd ghicesc ursitul), *bostan*, *boleacicî* (boală), *buhai*, *val* (de pînză), *voloh* (romîn), *hălcă* (de bătut mingea), *glumă*, *gospodar*, *dzîgă* (titirez), *druc*, *crant*, *creidă*, *crijmă* (la botez), *cucimă* (căciulă), *lan* (cîmp), *lozîe*, *livadă*, *moscal* (soldat), *nécrut* (recrut), *motovelnic*, *mizînu*, *otavă*, *pălămar*, *pampușcă* (un fel de colac neîmpletit, în formă de pîne; se mănîncă cu apă, untdelemn și usturoi pisat, turnate într'o strachină), *pocutî* (pocăința mirenilor ce se duc la mănăstire pe mai multă vreme), *pomostină*, *sop!* (se zice la cai și boi), *țap*, *țarină* [1]), etc.

Iar în unele cîntece copiii întrebuințează următoarele două poezii:

Онә, дунә, рестъ,	Una, două, rest,
Кватеръ, кинка, жесъ.	Patru, cinci, șase.
Онә, дунә, раба,	Una, două, roaba
Кватеръ, кинка, жаба [2]).	Patru, cinci, broasca.

Și

Мулдуваны сино косять,	Moldovenii fîn cosesc
Мулдуванкы грыбуть;	Moldovencile-l greblează.
Мулдуваны йисты просять,	Moldovenii mîncare cer
Мулдуванкы дають [3]).	Moldovencile le dau.

In această regiune elementul romînesc, altădată dominant, azi constitue o minoritate, încît lăsat în părăsire, rupt de matcă și, chiar de cei din Republica Moldovenească, este condamnat la dispariție.

Aceiași soartă îi așteaptă și pe ceilalți Moldoveni din afara granițelor administrative ale acelui mic stătuleț de formă. Deși principiul naționalităților și autodeterminării popoarelor din fosta Rusie țaristă, acordă drepturi naționale fiecărui popor, acestea rămîn numai deziderate. Dacă unele sate moldovenești din ți-

1) И. В. Бессараба. Матеріалы для этнографіи Херсонской губерніи (*Materiale pentru etnografia guberniei Herson*) în Сборникъ Отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи наукъ (Periodicul secției de limba și literatura rusă a Academiei Imperiale de științe), vol. XCIV, No. 4, 1916, Petrograd.

2) *Idem*, pg, 102. Aceste două poezii au fost comunicate de învățătoarea *M. K. Besaraba*, probabil ca și autorul, Romîni din acea regiune.

3) *Idem, ibidem*.

nutul Ucrainei au ajuns prin mari sforţări, cum cele din ocrugul Kirovsk (fostul Elisavetgrad), să aibă raioane naţionale, nu tot astfel stau alte sate similare. Bunăoară satul moldovenesc *Grădiniţa* din ocrugul Odesa nu-i cuprins în Republica Moldovenească. Din această cauză Moldovenii trimit copiii la şcoala moldovenească din Speia de alături, întrucît în Grădiniţa învăţămîntul se predă în limba *ucraineană*, deşi locuitorii nu sînt decît Moldoveni. Ucrainenii colonizaţi în vremuri de demult între Grădiniţa şi Speia, căreia aparţin, n'au putut schimba nimic din viaţa şi obiceiurile acestui popor băştinaş. Soarta Grădiniţei însă o au aproape toate satele moldoveneşti, ce duc spre Odesa şi pe care le-am vizitat în două rînduri în anul 1918.

Jocurile de-a mingea sînt de mai multe feluri. Aşa avem:

1. De-a mičea pi fugiti.
2. De-a mičea hălca.
3. De-a mičea ţarcu sau în ţănchi.
4. De-a mičea mălaiu.
5. De-a mičea 'n spate.
6. De-a mičea 'n grochi.
7. De-a mičea 'n trii.
8. De-a mičea călari.
9. De-a mičea pi amăgiti.
10. De-a mičea sciur.
11. De-a mičea seredinca.

Mičea (Mingea).

Jocul de-a mingea la tinerii moldoveni transnistrieni este cel mai atrăgător.

Mingea este de două feluri: de oraş, sau făcută de către copiii jucători.

De obiceiu ea se face din curea, în felul următor: se taie din nişte căpute de *cibote* vechi, două bucăţi de piele, rotunde, de aceiaşi mărime una cu alta. Marginele se coase cu *dratfă*, pe dos, mai bine de jumătate; apoi se bate bine c'un beţişor, sau cu coada sulei. Unii mai pun şi cîte o petricică. După aceia se coase definitiv, căpătînd o formă rotundă ca şi cea de oraş.

Cea mai mare parte din băeţi îi coasă de jur împrejur un brîu de piele, lat ca degetul mic.

In felul acesta mingea e mai trainică. Ea poate ţine întreaga primăvară, şi e mai căutată la joacă decît cea de oraş, căci *simţi că baţi mičea*, după cum zic băeţii, pe cînd cea de oraş o baţi ca pe o pană şi se duce cine ştie unde.

O altă formă de mingi sînt cele făcute din *meşină*, care se găseşte în dosul turetcelor cibotelor. Aceste mingi se umplu cu cîrpe uscate, ca să fie mai uşoare; ele se întrebuinţează mai mult de către copiii mici, în vîrstă de 10—12 ani.

Un al treilea soi de minge este cea de petică. Se face din lipsă de piele şi nu se deosebeşte prin nimic de cea de curea. Ne fiind însă destul de rezistentă, ea se întrebuinţează de copiii care n'au depăşit vîrsta de 12 ani.

Un altfel de mingi sînt cele de *păr de cal*, pe care le întrebuinţează copiii între 5—10 ani.

Primăvara, cînd caii năpîrlesc, copiii adună părul pe care cei mari îl dau jos cu *sîceala;* apoi îl bat uşor în mîni ca pe un boţ de zăpadă. In felul acesta părul se îndeseşte şi capătă forma unei mingi rotunde. Dar este prea uşoară şi puţin rezistentă. Din această cauză, ea nu poate fi bătută cu *hălca* fiindcă se desface şi se strică.

Apoi sînt mingi de *rîzînă* (gumă). Guma dela galoşii stricaţi se taie în *aţe* subţiri asemănătoare celor făcute din petice (cîrpe) putrede. Aceste aţe se întind una peste alta în formă rotundă, iar capetele lor se coasă. Cînd s'a ajuns la mărimea definitivă, atunci ea se mai coasă puternic cu *dratfă* ca să fie rezistentă.

O astfel de minge nu-i tocmai mare. Ea este ca o piatră de grea, iar cînd o loveşti de pămînt sare foarte înalt. Dar după felul cum este făcută îi prea puţin trainică.

1. De-a mičea pi fugiti.

Cel mai plăcut şi mai frumos joc este cel de-a *mičea pi fugiti*. Cu cît numărul copiilor este mai mare, cu atît şi jocul este mai atrăgător, mai frumos. El chiamă la viaţă toată tinereţea închisă prin case în timpul iernii.

Primăvara, în zile de sărbători, cînd abea au răsărit florile şi verdeaţa ocupă locul zăpezei, *harmanele*[1]) şi drumurile sînt pline cu flăcăi, fete şi copii.

Acest joc este accesibil tuturor, cu excepţia fetelor mari

1) Locul unde gospodarii adună pînea, de laturea satului.

și celor căsătoriți; dar pe alocurea, iau parte și tinerii însurăței, prietenii de odinioară ai jucătorilor.

Cei în vîrstă, adunați la sfat, privesc cu drag desfășurarea celui mai plăcut joc al tinereții. Fetele împodobite cu flori în piept, la ureche sau în păr, la moțoc, privesc cum flăcăii duc jocul și admiră pe unul sau altul dintre cei mai vioi și mai îndeminatici.

Doi, care încep jocul și-l conduc pînă la sfîrșit, se chiamă *matcă*. Ei se măsoară pe un băț, cu care vor bate mingea și care se numește *hălcă* [1]).

Măsurarea începe de jos în sus, dela capătul bățului. Una din matce cuprinde bățul în mînă, cealaltă face la fel. Și astfel ei mișcă mîna unul după altul pînă ce ajung la vîrful bățului.

Acela care cuprinde în urmă vîrful hălcei, rămîne *deasupra*. In acelaș fel se măsoară cîte doi, toți părtașii jocului, care se numesc *cai*. Cei eșiți deasupra trec de partea matcei respective; ei încep jocul.

Cînd însă rămîne la măsurat vre-o bucățică de băț, mai scurt decît palma, cel de sus ține bățul cu cît l-a putut cuprinde, iar cel de dedesubt lovește din toată puterea de trei ori cu mingea în băț. Dacă cel ce ține bățul nu-l scapă din mînă, rămîne deasupra.

Alte ori se măsoară numai *matcele*. Atunci copiii se adună în perechi, de forțe egale.

Matca care a eșit deasupra, alege unul din degetele arătător și cel din mijloc ale matcei celeilalte, zicînd *a ńieu, a tău*. Odată cu rostirea acestor cuvinte ea apasă cu mîna pe cele două degete pentru a le determina mai lămurit.

Apoi unul din cei doi cai se apropie de pune mîna pe unul din degetele matcei de dedesubt.

In felul acesta el trece de partea acelei matce, pe degetul căreia a pus mîna, iar celalt jucător trece la partea adversă.

Și acest procedeu se face pentru fiecare pereche.

Cînd s'a terminat măsurarea, toți se împart în două tabere: *la deal*—cei de desubt și *la bătut*—cei deasupra. Matca însă trebue să știe bine a bate mingea pentrucă de ea depinde tot farmecul jocului.

1) In Ardeal se numește *ciurcă, vijlă* și *leață*. Alexiu Viciu: *Glosar de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului romîn din Ardeal.* București, 1906. pp. 31, 56, 88. *Cfr.* Tudor Pamfile: *Jocuri de copii*, VI, București 1909, pg. 16.

Apoi, într'un *harman*, s'au la drumul mare, jucătorii aleg două *țănchiuri*: unul, unde stă matca cu caii și de unde se bate mingea; altul, țănchiul, unde se opresc caii, care aleargă tot timpul jocului dela un capăt la altul.

Țănchiurile se însemnează cu *hălca*: unde stă matca, se trage o linie dreaptă, perpendiculară *dealului*, adică direcției pe care o parcurg caii. Iar țănchiul unde se opresc caii se însemnă cu un semicerc; sau printr'o linie dreaptă.

Ambele însă țănchiuri se însemnă fie lîngă un gard, fie lîngă o *scîrtă* (gireadă) de pae. Iar distanța între ele este cam de 50-60 metri.

Odată făcute acestea, cei de desubt, se duc *la deal*. Ei ocupă locul dintre cele două țănchiuri, pe unde va sbura mingea și vor fugi caii; ceilalți se adună la țănchi, lîngă matca lor.

Jocul îl deschide matca dela bătae. Ea lovește mingea numai odată. Dar dacă nu o nimerește din prima lovitură, i se îngădue să bată pînă în trei ori. Această favoare are loc numai la deschiderea jocului. Mingea se aruncă tot timpul de matca adversă.

Apoi fiecare din cai fac la fel, lovind cu *hălca* o singură dată. Iar aceia care nu nimeresc mingea li se socoate ca și cum ar fi lovit-o. Matca comunică cu partida sa prin aruncarea mingei dela mînă la mînă, atît atunci cînd aceasta i se dă de partizanii ei, cît și atunci cînd ea o transmite la partizanii săi.

Indată ce matca a lovit mingea, dacă dorește, trage o fugă pînă la țănchiul dela deal, păzindu-se să nu fie lovită cu mingea de vre-unul din cei dela deal, care se mișcă liber peste tot cimpul. In cazul acesta locul ei îl ocupă un altul din cai care bate bine.

După matcă merg jucătorii pe rînd de *bat caii*; ei nu pot lovi cu *hălca*, mai mult de o singură dată, indiferent chiar dacă n'au atins mingea, afară de cazurile cînd caii, parcurg distanța pînă la țănchiul dela deal și înapoi.

Ambele partide stau cu atenția încordată: cei dela deal caută să lovească pe cei ce bat caii și fug, iar aceștia caută să lovească mingea ca să sboare acolo unde nu este nici un adversar, sau unde potrivnicii lor sînt mai rari, pentruca astfel mai ușor să poată fugi dela un țănchi la altul. Ei însă nu pot bate mingea decît numai în direcția celor două țănchiuri.

Partida se schimbă între cele două tabere jucătoare în mai multe feluri. Mai întîi, dacă mingea în sborul ei, fără să se fi atins de pămînt, e prinsă de unul din cei dela deal, sau dacă cineva din aceştia il loveşte pe unul din cei ce aleargă cînd parcurg distanţa dela un ţănchi la altul, partida se schimbă. In cazul de faţă cei dela deal vin la bătut, iar aceştia se duc în locul lor.

Partida se mai pierde şi în alte împrejurări.

Astfel jucătorii, care au *bătut calul*, îndată ce li se prezintă ocazia prielnică, fug dela un ţănchi la altul. Dacă împrejurările îi împiedică, ei se opresc în al doilea ţănchi, cel dela deal, şi aşteaptă pînă ce altcareva îşi va bate calul, căci de acest drept se bucură numa iaceia careau parcurs distanţa, dus şi întors.

Cînd însă toţi jucătorii şi-au bătut caii, dar nici unul n'a putut parcurge distanţa, atunci jocul a ajuns la matcă. Acesta este momentul critic al jocului. Matca loveşte mingea numai pînă in trei ori; şi dacă nici în timpul acesta nimeni din cai nu parcurge cele două ţănchiuri, sau dacă dela ţănchiul dela deal nu se reîntoarce nici un cal, atunci, după a treia lovitură, matca adversă ridică iute mingea de jos şi zice *tifu matca trii;* iar dacă a treia oară mingea o loveşte cu hălca, atunci aceste cuvinte le rosteşte primul din cei dela deal, care pune mîna pe minge.

In amîndouă cazurile însă aceste cuvinte se rostesc înainte ca cineva dtn cai să fi ajuns la locul unde stau matcele. Fuga deobiceiu se face deodată; cînd cineva bate calul, toţi acei care l-au bătut înainte, pot fugi dela ţănchiul de bătae la celalt ţănchi. Deacolo, după împrejurări, ei se pot reîntoarce. Astfel aşteaptă cînd mingea din nou e lovită de altul, şi timpul cît ea se alfă în sbor, alergătorii revin la ţănchi, de unde au bătut odinioară.

Dacă cineva din cei ce fug, este lovit cu mingea şi el o prinde fie în haine, fie în mînă, atunci fuge cu ea pînă la ţănchi iar de acolo o aruncă încotro vrea, pentru a-i favoriza pe ai săi să fugă şi aceştia fără nici o teamă.

Acei care-s la bătut mingea, precum dintr'un ţănchi, tot aşa şi din altul, n'au dreptul să iasă afară din linia însemnată; altfel, de sînt loviţi cu mingea ei pierd partida, pentru că sînt trataţi ca şi atunci, cînd fug dela un ţănchi la altul.

Şi astfel se perindează aceste două grupe, fiecare din ele arătîndu-şi dibăcia faţă de altul, cum se poate mai mult.

Tot farmecul jocului constă în a bate mingea cît mai tare, şi în a parcurge distanţa dela un capăt la altul cît se poate mai iute şi cu mai mare hîtrie pentru a nu fi învins de adversar. Acest joc este unul din cele mai răspîndite şi mai mult apreciate. Aproape totdeauna iau parte toţi flăcăii din sat, împărţiţi în cele două tabere sgomotoase.

Pe lîngă faptul că el desvoltă partea fizică a tineretului, jocul de faţă mai serveşte şi drept un stimulent foarte puternic de unire a Moldovenilor indiferent de starea lor socială.

La vecinii Ucraineni jocul *de-a mičea pi fugiti* se deosebeşte foarte mult; pe cînd la aceştia din urmă, fiecare este dator să-şi bată calul, fără de care nu poate fugi, la primii din potrivă, toată vremea mingea este bătută numai de unul, iar ceilalţi fug dela un ţănchi la altul, pe rînd cîte unul.

2. De-a mičea hălca, sau de-a mičea hăreacica.

Se adună mai mulţi băeţi, cu sau fără perechi.

Doi din ei, îndeobşte iniţiatori, se măsoară pe un băţ, numit *hălcă* ca şi la mičea pi fugiti.

Cel ce rămîne deasupra, bate; celalt i-o aruncă în sus, pentru a fi lovită cu hălca.

Ceilalţi stau la *deal*, împrăştiaţi pe distanţa pe unde parcurge mingea.

Dela deal mingea se aruncă celuilalt, care aruncă la bătaie. Dacă acesta o prinde în mîni, el o mai aruncă odată celui ce a bătut-o, şi apoi, dînsul îi ocupă locul; iar locul său revine celui ce i-a aruncat-o, pentru a fi prinsă în mîni.

Cel ce a bătut mingea însă trece la deal, ocupînd locul celui ce a aruncat-o, care vine la *prins*.

Dacă cel ce bate mingea pentru ultima oară, urmînd după aceia să se ducă la deal, o loveşte în aşa fel, încît ea este prinsă în mîni de un altul, atunci prinzătorul vine deadreptul la bătut, iar celalt rămîne mai departe la deal.

Mingea însă, cînd se bate în sus în linie verticală, poate fi prinsă şi de cel ce i-o aruncă, care-i mai aproape de ea. In cazul acesta rolurile se schimbă: cel ce a prins-o vine la bătut, iar cel ce a bătut, vine la aruncat.

Astfel jucătorii se perindează rînd pe rînd. Unii ajung mai des la bătut, iar alţii mai rar, care pierd interesul din cauza plictiselei de a sta mereu la deal.

O variantă găsim în jocul de-a cucu din com. Ţepu, jud. Tecuci[1].

Acest joc este mai rar la Moldoveni; în schimb el constitue jocul de predilecţie al Ucrainenilor din satele vecine.

3. De-a mîţea ţarcu.

Acest joc se mai chiamă *de-a mîţea şi cucuruz*, sau *de-a mîţea ţinetiu*.

El este al doilea joc iubit de Moldoveni după cel de-a mîţea şi fugiţi.

Copiii, sau flăcăii îşi aleg întîi locul de joc, unde să nu fie şire (girezi) de paie sau case; de obicei cel mai potrivit loc este fâţarea *hărmanului*. Unul din ei face *ţarcul*, trăgînd c'un băţ un cerc rotund şi mărişor, cam ca jumătate de fâţare.

Apoi se mănează cîte doi, ca şi la mîţea şi fugiţi.

Cei eşiţi deasupra se duc la aceeaşi *mîţea*. La o depărtare de 20-30 de paşi dela ţarc, ei se adună toţi grămadă şi dau mingea unuia, de obicei celui care ţinteşte mai bine, sau cui cade rîndul.

Cei de dedesubt se îngrămădesc în ţarc şi aşteaptă aşezaţi spate la spate, cu faţa spre adversar. Iar cei cu mingea ascunsă, prefăcîndu-se că fiecare o are, se plimbă în jurul ţarcului, fără a intra în interior; la momentul prielnic cel cu mingea loveşte pe careva. Atunci toţi cei dela aceaşi mingea o iau la fugă. Careva din ţarc, care nimereşte mai bine, sau lîngă care a căzut mingea, o ridică iute de jos şi aruncă cu ea în fugari. Dacă loveşte pe vreunul, jucătorii îşi schimbă locurile şi rolurile.

Cei ce ascund mingea mai pierd partida şi în cazul, cînd, ochind în cei din ţarc, nu-i lovesc.

Tot astfel se înlocuesc şi atunci, cînd cel lovit din ţarc prinde mingea în mînă, ca şi la mîţea şi fugiţi, sau la mîţea hâlca.

---

1) *Tudor Pamfile, Jocuri de copii adunate din satul Ţepu (jud. Tecuci). Academia Română. Memoriul al doilea. Bucureşti, 1907, No. 101, pag. 65.*

Dacă însă cel din ţarc, aruncă cu mingea în fugar, iar acesta nu a fost lovit, sau a prins-o în mînă, atunci ea se ascunde mai departe. Niciodată nu se ţine în seamă cînd cel din ţarc, sau cel ce fuge a fost lovit cu mingea după ce ea s'a atins de pămînt.

In acest joc totul depinde de viclenia şi iuţeala jucătorilor. Dacă lovesc bine, sînt vioi şi repezi la mişcări, ei bat mai de multe ori. Ca şi la mîţea şi fugiţi, vedem aceleaşi metode dibace, întrebuinţate şi de unii şi de alţii, pentru a nu fi loviţi de adversar. De pildă, cel bătut, vrea să-l lovească pe fugar; el îl înşeală prefăcîndu-se că dă, pînă ce-i vine momentul.

In acest joc cei din ţarc n'au voie să iasă afară călcînd linia desemnată, spre a se alunga după fugari. Numai dacă mingea a sărit din ţarc, se permite; dar atunci se aruncă cu ea după fugari dela locul unde s'a oprit.

4. De-a mîţea şi amăgiţi.

Se face un ţarc, ca şi la jocul *de-a mîţea ţarcului*; toţi copiii se aşează în jurul lui. Unul, care ţine mingea, vrînd s'o arunce altuia, se preface c'o aruncă cu totul la alt jucător. La fel face şi cel care a prins-o: fiecare înşeală, de unde şi denumirea jocului.

Amăgeala se face în aţîna ca mingea să nu poată fi prinsă.

Copilul, care scapă mingea, ocupă locul din ţarc.

Unul din cei rămaşi afară îl loveşte cu mingea; apoi toţi o iau la fugă, iar dînsul o ridică de jos şi ţinteşte în unul din fugari, fără însă a eşi din ţarc.

Cel atins cu mingea intră în ţarc alături de dînsul, având acelaş interes.

Apoi fugarii din nou se adună în jurul ţarcului; lovitura cu mingea se repetă din nou şi astfel se continuă pînă cînd toţi, afară de unul, au intrat în ţarc.

Cel rămas liber se numeşte *hărmăsari*. Atunci el are voie cu minsă intre în mijlocul ţarcului, tiflind ca harmasarii, loveşte cu mingea pe cine-i cade la îndămînă şi o ia la fugă.

Dacă aceştia, la rîndul lor, nu-l nimeresc cu mingea, atunci cel ce ţinteşte cu mingea în harmasar, moare. El iese afară din joc.

Dacă harmasarul în felul acesta îi scoate pe toţi cei din ţarc, jocul începe din nou.

Cînd însă este atins cu mingea, toţi cei din ţarc împreună cu cei morţi, iesă afară, iar el intră in mijlocul ţarcului. Astfel jocul continuă mai departe.

Dacă însă careva din fugari aruncă cu mingea în cei din ţarc şi nu nimereşte nici pe unul, atunci el intră deadreptul în mijlocul celor în care a aruncat, fără ca tovarăşii lui să fugă.

5. De-a mičea sciur.

Un copil, numit împărat, ţine mingea în poală.

Toţi jucătorii poartă cîte un nume, pe care-l spun împăratului în auzul tuturor.

Ei stau în picioare, în jurul împăratului, iar acesta pronunţă un nume, bunăoară: turc, tătar, rus, lup, urs, etc., după cum îi şi chiamă. Numai cel cu numele, iute apucă mingea din poala împăratului. Ceilalţi o iau la fugă pînă aud cuvîntul *sciur*, cînd se opresc pe loc. Cel cu mingea ţinteşte în unul, de obicei cel mai apropiat.

Copilul lovit apucă mingea de jos, strigă şi el sciur, pentru a-i opri pe cei ce fug în timpul aruncării mingei; şi el, la rîndul său, aruncă în altul. Astfel jocul urmează mai departe, pînă ce unul dă greş la ţintit.

Atunci se zice că el are un *mălai*.

De cîte ori însă copilul este atins cu mingea, împăratul strigă *captur !*

Cînd cel ce aruncă cu mingea dă greş, jocul merge mai departe, tot din poala împăratului.

In acest joc copiii se joacă pe *mălae*, fixîndu-se un număr oarecare, 10, 15, 20, etc. Cei ce împlinesc numărul mălaelor iesă din joc şi se dau la o parte. Acel care rămîne la urmă, fără, sau cu mai puţine mălae, cu mingea în mîni întreabă pe împărat cîte mălae să dea la fiecare jucător.

Iar împăratul, rînd pe rînd, le hotărăşte pedeapsa. El are dreptul de-a micşora sau mări numărul fixat la început, *doar nu degeaba esti împărat*, cum zic copiii jucători.

Aceste mălae se aplică pe spatele fiecărui jucător prin numărul de lovituri cu mingea.

Jocul acesta s'a introdus în timpul regimului sovietic, deşi poartă reminiscenţa trecutului reprezentată prin împărat; alături de acest nume găsim altele, ce se dau copiilor, cum automobil, aeroplan, etc.

6. De-a mičea mălaiu.

Cîţiva copii, între 7 şi 13 ani, se adună sub un perete. După ce au fixat un număr de *mălaie* unul din ei, începînd cu proprietarul mingei, o aruncă în sus de patru ori, lovind-o uşor de perete; din perete o prinde în mîni zicînd: *una, două, nouă, zece.*

La ultimul număr, cînd mingea este la o înălţime încă de o jumătate de metru, prinzătorul spune: *zece.*

Atunci toţi cei din jurul lui o iau la fugă, iar el aruncă în vreunul pentru a-l lovi.

Cel lovit are un *mălai*, iar aruncătorul continuă mai departe cu datul mingei în sus. Dacă însă nu nimereşte pe fugar, atunci acesta îi ocupă locul, iar mălaiul îl capătă cel ce a aruncat greşit.

La fel se întîmplă şi atunci, cînd acest din urmă prinde mingea dela acela, care a vroit să-l lovească.

Cînd cel care aruncă mingea în sus, de perete, o scapă din mîni, toţi, împreună cu dînsul o iau la fugă, iar unul din cei rămaşi mai în urmă, o ridică de jos şi aruncă cu ea în careva din fugari. De-l loveşte, face celui lovit un mălai, aruncînd el mai departe la mălaie; altfel, capătă el un mălai, iar mingea o aruncă de perete acela în care s'a aruncat.

Cînd s'a ajuns la numărul de mălaie fixat, ce-i ce au cîştigat, îi lovesc în spate cu mingea pe aceia, care au păgubit, de atîtea ori, cîte mălaie au hotărît la începutul jocului.

7. De-a curăua după spati.

Băeţii se aşează roată cu mînile dinapoi, în jurul unui ţarc mai mic.

Unul din ei, care are cureaua în mînă, merge pe le spatele lor, de obicei fugînd încetinel, şi o pune cuiva în mînă, fără ca ceilalţi să observe.

Cel cu cureaua îl ia la bătae pe vecinul din dreapta sau din stînga, după direcția în care aleargă cel dintâi. Noroc de vecinul care prinde veste mai înainte cu cîteva secunde. Bătaia e puternică și deaceia se zice: *îl bate de-l coșește.*

Cel bătut o pornește la fugă, făcînd un tur de jur-împrejurul țarcului, fiind urmărit de cel cu cureaua, care, dacă-l ajunge, îl mai lovește în spate încă de cîteva ori, pînă ce-și reocupă locul.

Dacă cel fugărit din greșală a trecut peste locul său de unde a eșit, atunci el mai aleargă încă odată, căci n'are voie să ocupe alt loc, nici să se întoarcă înapoi, ori să treacă prin cerc.

După aceasta, cel cu cureaua merge singur mai departe și o pune altuia în mîni, iar el ocupă locul rămas liber.

Jocul acesta este mai ales accesibil flăcăilor din cauză că ei sînt mai *vîrtoși*, mai rezistenți. El se aseamănă cu *de-a mișca* din Țevu și Bogdana, județul Tutova [1]).

8. De-a mičea 'n spati.

Cași la mičea pi fugiti sau mičea țarcu, băeții se măsoară despărțindu-se în două grupe: *deasupra* și *di disupt.*

Și aici se fixează un număr de mălae, pe care dacă-l ating, jocul încetează.

Se pun apoi între doi pereți, sau între două ziduri ale drumului. Distanța între o parte și alta nu este mai mică de 30—40 de pași.

Unul din cei de desupt își ridică haina în sus, dacă este în cojoc sau în *zăbon*, și se apleacă cu dosul spre cei deasupra. Iar partizanii lui stau lîngă el unul după altul așteptîndu-și rîndul.

Cel din partea adversă, cu care s'a măsurat, îl țintește și aruncă cu mingea în el spre a-l lovi.

Dacă-l nimerește, cel în cauză ridică mingea de jos și, la rîndul său, dă în adversar; astfel continuă pînă ce unul dă greș. Atunci rîndul trece la altă pereche, care face întocmai.

---

1) P. I. Antonovici. *Istoria comunei Bogdana.* Bârlad, 1906, p. CLXXX. Cfr. Tudor Pamfile. *Jocuri de copii.* Academia Română. *Din vieața poporului român. Culegeri și studii.* VI, București, 1909, Nr. 112, pg. 24. Gr. Al. Tăbăcaru. *Jocuri românești pentru copiii școalelor primare.* București, 1906, pg. 11.

Toate loviturile se iau în seamă; ele se socot la numărul de mălaie. Cel lovit capătă un mălai. La fel și acela care aruncînd nu-și nimerește adversarul.

Astfel jocul urmează mai departe. Aceia însă, care fie pentrucă au fost loviți cu mingea, fie pentrucă nu țintesc bine, și-au făcut numărul de mălaie, sînt scoși din joc.

La urmă, partea care a reușit întâi, chiamă pe cea învinsă, arătîndu-i din deget și zicîndu-i în glumă: *nea, nea, nea*, ca la cai.

Bătuții vin, iau învingătorii în spate, sau cum se spune *călare* și-i plimbă de-a latul drumului, dela un țănchi la altul și înapoi.

Călăreții rîd de aceștia, făcîndu-i cai *lenoși* și atingîndu-i ușor cu mîna pe umeri.

Apoi jocul reîncepe din nou, iar mingea se dă întâi la cei bătuți.

Cînd însă acela, în care țintește, sau prietenii lui de alături, au prins mingea, dacă sare din perete, fiind aruncată de adversar, atunci partea care a reușit să prindă mingea în felul acesta, îndată chiamă pe ceilalți la ei de se urcă călare, deoarece au cîștigat partida.

9. De-a mičea 'n grochi.

Pe un loc drept se fac atîtea gropi mititele, una lîngă alta în linie dreaptă, cîți jucători sînt.

Astfel fiecare jucător își are groapa lui, pe care trebue să o cunoască.

Unul din jucători face în direcția opusă gropilor, în linie verticală, doi pași pe sărite, sau trei fără sărite. Iar locul unde se oprește, numit *la deal*, îl însemnă cu o linie.

Și aici ca și la mičea mălaiu, copiii stabilesc dinainte un număr de mălaie, cu care jocul se sfîrșește.

Apoi unul din copii dă mingea *de-a dura* spre gropi; ceilalți stau în rînd cu el.

In momentul cînd mingea a căzut în una din gropi, toți copiii o iau la fugă afară de cel cu groapa, care se repede cu toată iuțeala de o ridică și aruncă într'un fugar.

Dacă l-a atins, fără ca mingea să fie prinsă de acela în care s'a aruncat, cel lovit are un mălai. Dacă însă nu loveşte, sau mingea i-a fost prinsă, atunci aruncătorul are un mălai.

De nimereşte, acuma el aruncă mingea în gropi. In caz contrar, o aruncă tot cel mai dinainte.

Astfel se schimbă la datul mingei unul după altul, pe măsură ce se lovesc.

La terminarea jocului, copilul cu mai puţine mălaie, aplică celorlalţi mălaiele hotărîte la începutul jocului.

In acest joc se întrebuinţează mai mult mingea de oraş; aceasta fiind rotundă, merge mai bine în gropi.

Jocul acesta este cunoscut şi în comuna Ţepu, jud. Tecuci, Ploeşti şi împrejurimi; se deosebeşte doar foarte puţin prin distanţa dintre gropi şi prin numărul lor. El poartă numele *cu mingea în gǎuri* [1].

10. De-a mičea 'n trii.

La acest joc iau parte numai trei băeţi.

Pe o distanţă aproape de 30-40 de paşi se fac trei cercuri mici de o egală depărtare unul de altul; ele se numesc *ţarcuri*. Fiecare din jucători merge în ţarcul lui, după cum ia căzut norocul la măsurat; iar locul din mijloc îl ocupă cel care a eşit de desubt.

Lăturalnicii prind mingea unul dela altul, aruncînd-o peste capul celui din mijloc, pe cînd acesta o urmăreşte cu mare băgare de seamă.

Cînd unul scapă mingea jos, amîndoi fug, iar cel din mijloc o ridică şi, de pe loc, aruncă în unul din fugari. Dacă însă cei doi lăturalnici nu reuşesc să fugă la iuţeală din ţarcul lor, atunci cel din mijloc ridică mingea de jos şi intră în ţarcul său. Indată ce a ajuns, ceilalţi doi o pornesc la fugă, fiecare în partea lui şi cît mai departe de centru. Cel cu mingea fuge în urma unuia din jucători pînă în ţarcul jucătorului gonit, de unde aruncă în el cu mingea.

1) Tudor Pamfile. *Jocuri de copii adunate din satul Ţepu (jud. Tecuci)*. Academia Română. Memoriul al doilea. Bucureşti. 1907. No. 81, pag. 54.

Dacă-l loveşte, fără ca acesta să prindă mingea în mîni, cei doi jucători se schimbă cu ţarcurile.

La fel se procedează şi atunci cînd chiar unul nu dovedeşte să fugă din ţarc înainte ca cel din mijloc să pună mîna pe minge.

Cînd însă mingea este prinsă în mîni de cel din mijloc în timpul sborului dela o extremă la alta, cei doi jucători rămîn pe loc; iar cel din mijloc se apropie de jucătorul din a cărui mîni mingea a fost prinsă şi-l loveşte cu ea. Dacă cel lovit nu a prins mingea în mîni, ei îşi schimbă rolurile.

In felul acesta jocul continuă mai departe.

De-a mičea 'n trii se joacă în mijlocul ogrăzii, atunci cînd copiii nu găsesc mai mult de trei tovarăşi de joacă.

11. De-a mičea pi călari.

Copiii se adună în mai multe perechi. Se măsoară ca şi la mičea pi fugili, mičea ţarcu, sau mičea 'n spati.

Jucătorii sînt deopotrivă, adică cam de aceiaş vrîstă; n'au pe nimeni mai mare ca la mičea pi fugili sau la mičea hălca.

După ce s'au măsurat, fac atîtea cercuri mici, cîte perechi joacă, formînd astfel un pătrat, sau hexagon, după numărul perechilor.

Cei eşiţi deasupra, fiecare la cercul său, se suie călare pe adversar, care a căzut de desubt.

Jucătorii, care stau călare, aruncă mingea dela unul la altul, dela asfinţit spre răsărit prinzînd-o în mîni.

Dacă cineva o scapă, toţi cei de călare fug, iar unul din ceilalţi aruncă în ei.

De-l loveşte fără ca mingea să fie prinsă, jucătorii îşi schimbă rolurile.

Dacă însă cei de călare nu scapă mingea pînă la zece, atunci acela, la care s'a împlinit numărul de zece, ţine mingea în mînă, iar cei ce-i ţin călare le schimbă locurile, c'un cerc mai spre dreapta.

In felul acesta se schimbă locurile totdeauna cînd se împlineşte numărul de mai sus.

Jocul acesta cu unele deosebiri îl găsim în comuna Țepu, jud. Tecuci, precum și în Ploești și împrejurimi [1]). El poartă numele *de-a călăritea.*

12. De-a mičea seredinca.

Jucătorii se adună grămadă. Unul din ei lovește mingea de pămînt. Cînd ea sare în sus copiii întind mîna s'o prindă. Prinzătorul se urcă apoi călare pe altul care a încercat s'o prindă fără succes.

Dacă mai mulți au încercat să prindă mingea, atunci jucătorii rămîn fără *cal* pînă la momentul potrivit. Altfel, jucătorul neîndemînatec se apleacă, iar cel cu mingea prinsă se urcă pe el călare. Deacolo el trîntește tare mingea de pămînt în felul arătat mai sus. Altul care o prinde îi ia locul și face la fel.

Calul devine liber cînd și el, cu toată greutatea, prinde mingea. Atunci el se suie călare pe îndrăznețul fără noroc. Dacă însă nimeni n'a întins mîna să prindă mingea, atunci jocul continuă ca la început.

Acest joc îl practică și flăcăii.

13. De-a usi.

Jocul acesta a pătruns în cîteva sate moldovenești în timpul regimului actual, sovietic. Se întrebuințează foarte puțin.

Il joacă copiii mici, băeți și fete. Ei stau grămadă, cu sau fără perechi.

Din sînul lor se alege *lupul* și *omul*, sau *femeia* cu *gîștili.*

Femeia trimite gîștele la păscut cam la 10-15 pași dela locul ales drept casă. In apropierea lor stă lupul.

In grabă, după ce s'au trimis gîștele la păscut, femeia strigă: *usi, usi, haidi domoi,* adică gîște, gîște veniți acasă.

Iar gîștile răspund *ciavo,* adică de ce?

Și femeia adaogă: *volc za goroi* (lupul este după deal).

Iar gîștele întreabă păscînd mai departe: *cacoi?* (care).

La acestea răspunsul nu întîrzie: *serîi, belîi, volosatîi, fsi usi do hati* (cel sur, alb, și păros, toate gîștele să mergeți acasă).

---

1) Tudor Pamfile. *Jocuri de copii adunate din satul Țepu (jud. Tecuci).* Academia Română, Memoriul al doilea. București, 1907, Nr. 80, pag. 54.

Atunci gîștele iute aleargă acasă. Iar lupul se aruncă după ele, caută să le prindă și să le ducă la el în *țănchi.*

Dacă nu prinde nici o gîscă, jocul începe dela capăt; iar dacă prinde una sau mai multe, acestea stau în țarc. Gîștele rămase libere se duc din nou la păscut, pînă ce lupul le prinde pe toate.

Gospodina însă, sau gospodarul, se preface că gîștele au rătăcit și, abia cînd nu i-a rămas nici una, purcede pe la case de le caută.

Intreabă de lup, care-i răspunde: *iaca mergi pi drumu ista negru, sau verdi și-i da di dînsîli.*

La urmă, după ce nu le mai găsește, stăpînul din nou merge la lup, unde aude gîștele bătînd din aripi. Lupul, șiret, răspunde că se bat lingurile dela mîncare.

Dar gîștele bat tot mai tare din picioare și lupul răspunde că acum cade grîul din pod.

Abea a treia oară gîștele bat din palme și *gîgîe.*

Lupul totuși ascunde prada și zice că se bat porcii din țarc.

Atunci cel cu prada vrea să se încredințeze și-i zice: *ia sî mă duc sî văd ci esti acolo.*

Lupul îl refuză motivînd: *nu pot pintrucî am on țînc rău șî ti-a rupi.*

In cele din urmă stăpînul pătrunde la gîște și le ia acasă, zicîndu-le *gîlea boali acasî,* iar acestea îl pișcă pe lup, care fuge părăsindu-și casa.

14. De-a ńijatca.

Se joacă copiii de ambele sexe.

Sărbătoarea, în postul mare, cînd are loc cea mai mare parte din jocuri, copiii se adună la cineva în *hărman,* unde sînt mai multe *scîrte* de paie.

Acolo, în dosul unei scîrte, fixează *țănchiu,* desemnînd lîngă o claie un semicerc în pămînt.

Apoi se măsoară.

Măsurătoarea aici este cu totul alta, decît la jocurile de pînă acum. Toți jucătorii pun degetul arătător dela mîna dreaptă pe genunchiul unuia. Acesta îl pune și pe al lui, iar cu arătătorul

stingei, pornește dela al său; el atinge pe rînd, la vîrf, toate degetele jucătorilor, odată cu care spune cîte un cuvînt silabic, în formă de poezie.

Acela la al cărui deget sfîrșește poezia, iesă din rînd. Astfel la urmă rămîne numai unul, care *țijăști*.

Alteori se măsoară numai cîte doi. Unul, care *ceatîră* cuvintele, întîi le zice între dînsul și altul; apoi între cel ce s'a ieșit și un al treilea, și așa mai departe, pînă la sfîrșit.

In cazul acesta el lovește ușurel cu palma la piept pe fiecare. Cel dela urmă rămîne la *țijit*. Acesta se duce la țănchi, se întoarce cu fața spre scîrtă și își astupă ochii cu mînile ca să nu vadă nimic.

Ceilalți se ascund pe după scîrte; peste un timp unul din ei strigă: *gata*, sau *rîn*.

Cel ce mijește îi caută; pe care-l zărește se alungă după el pînă ce-l prinde, dacă acesta nu s'a putut refugia la țănchi.

Dacă scapă însă, cînd ajunge acolo, el zice *țifu țănchiu*.

Fără acest cuvînt cel ce s'a ascuns nu poate ieși din țănchi, pînă ce nu s'au descoperit toți ascunșii, pentru că această tăcere dă dreptul celui ce mijește să-l prindă a doua oară.

Ceilalți ascunși fie că tac, fie că auzind goana după cel zărit, caută să se strecoare spre țănchi fără să fie prinși, sau se duc în preajma celor ce se alungă, doară ar zădărnici prinderea cuiva.

Dacă cel dela mijit prinde pe cineva, atunci prinsul îi ia locul. Cînd însă prinde pe mai mulți, atunci mijește întîiul prins. Restul din nou se duc la ascuns.

Iar dacă cel ce mijește dela început prinde pe careva, fără ca restul din aceștia să se arătă din ascunzișurile lor, atunci cîștigătorul anunță pe cei ascunși în glas tare, cui îi vine rîndul la mijit.

Aceasta o face pentru ca cei ascunși să știe de cine să se păzească, fără a mai ieși din culcușurile unde s'au dosit.

Numai în cazuri cînd acestea sînt cunoscute de cel care a fost prins, ei își schimbă locurile.

Dăm mai jos cîteva din acele numărături ce se întrebuințează la acest joc; ele au fost culese de prin satele *Malul*, *Corjeuca*, *Crețești*, *Moldovata*, *Copîița*, *Pîrlita*, *Goian*, de pe malul Nistrului și, sînt aproape la fel în toate satele moldovenești.

1. Di la moari încolo.

a) Di la moari
Incolo
Esi fata turcului
Cu cojoc
Di motoc.
Poali, poali
Stricăloari
Baș copchili 'n vali...

b) Dila moara Hîncului
Esi fata Turcului;
Cu cojoc
Di motoc.
Poali, poali
Stricăloari,
Baș cochili 'n vali...

2. Unu lici.

Unilici,
Doui lici,
Calamăr,
Calapăr.
Nî jatca,
Platca;
Rusu,
Turcu;
Ungur,
Magur
Țănchi...

3. Unieli dodieli.

Unieli,
Dodieli,
Calamăr,
Calapăr.
Ca la Grădiniță
Ferfeliță.
Unghiuri,
Munghiuri,
Șarum (Țarum),
Barum (Parum),
Sdrup...

4. Unilici gișilici.

Unilici,
Gișilici,
Doi pani
Prîopani.
Savan,
Gilea
Găilan,
Toc țigan...

5. Una mana.

Una mana,
Ș'o drogana,
Ș'o Pachiță
Măgăriță.
Doui peni
Doui eni
Doui bășuri
Di clei;
Și 'n cleiadni
Pudurili.
Turcii,
Voinicii,
Alnîș,
Talnîș,
Balnîș,
Talpi di voinic...

6. Ni jatca platca.

Nijatca,	Costirici.
Platca,	Ţănchi.
Cinci	Bom,
Porumbatca.	Clonţ...
Limbirici,	

7. Tăuliţa tăulaş.

Tăuliţa,	On ţigănaş.
Tăulaş.	Cărăndiţa,
M'am suit	Cărăndaş,
P'un bulgăraş	Tai popa
Ş'am ucis	Epuraş...

8. Ţîbi.

Ţîbi,	Bufti,
Luni,	Ganci,
Golgari.	Fiş...
Pifti,	

Această din urmă zicătoare se spune numai de unii copii moldoveni din oraşul Dubăsar, de pe malul Nistrului, unde se vede un amestec de cuvinte străine; probabil este împrumutată dela vre-un joc evreesc.

15. De-a hălcea sau de-a litra.

Jocul de-a hălcea se aseamănă cu cel de-a ńijatca prin faptul că jucătorii se adună tot în *harmane*, se măsoară şi se ascund la fel.

Dar se şi deosebeşte. Cel ce ńijeşte nu prinde el pe cei ascunşi, ci aceştia îl prind pe dînsul.

Cînd s'a spus *gata* sau *vin*, el, chitic, le caută ascunzişurile şi, văzînd pe vre-unul, strigă *t'fu helcea*, sau *t'fu litra*, spunîndu-i numele.

Cel pomenit îndată sare să-l prindă, în timp ce ńijitorul fuge la *ţănchi*, unde ajungînd, spune *t'fu ţănchiu*.

Astfel el se perindează pînă ce-i scoate pe toţi ascunşii. Dacă este prins de careva, copiii se ascund din nou, iar prinsul rămîne mai departe la ńijit. Cînd însă nu l prinde nimeni, atunci locul său il ocupă primul descoperit.

In aceste două jocuri copiii caută să se ascundă cît mai tare, doară n'ar fi văzuţi. Ei fac găuri mari în scîrtele cu pae, se bagă în ele fie unul, fie mai mulţi şi se astupă bine.

Deaceia pe cel ce ńijeşte il pun în încurcătură să-i caute mult, pînă cînd cei ascunşi pîndesc momentul şi, deodată dau busna la ţănchiu, fără a fi observaţi.

16. De-a ţurca.

Acest joc este foarte atractiv pentru copii.

In judeţul Botoşani i se zice *de-a geamba* ori *de-a rîşca* [1]).

Jucătorii se grupează în perechi, dela doi în sus. Dacă sînt numai trei, unul din băeţi, care bate mai bine *ţurca*, figurează drept doi, trebuind să fie scos de două ori. Atunci pe lîngă numele jucătorului se mai adaogă şi acela al mînei; de pildă, Gheorghe Dreapta, sau Gheorghe Stînga, etc.

Pentru jocul *di-a ţurca* este nevoe de două lucruri: un băţ, care poartă numele de *hălcă* şi de *ţurcă* [2]).

Ţurca se face din lemn tare, ca să nu se frîngă la bătut, lungă de o şchioapă şi două degete; capetele ei sînt ascuţite pentru ca să se poată ridica cînd este lovită cu băţul. Ea este de două feluri: *simplă* şi *ţurca cacului*.

Ţurca simplă se face rotundă, iar la cea cu cacu, lemnul se ciopleşte în formă de pătrat. Pe o parte se face *Cacul* în formă de zigzag, tăindu-se uşor ţurca cu cuţitul. Pe partea următoare se înseamnă cifra şapte în latineşte (VII). Pe partea a treia se desemnează cifra zece (X), tot în latineşte, la mijloc. Iar pe partea ultimă se face cifra douăzeci (XX) cîte un zece la fiecare capăt.

Nu se cunoaşte modul prin care cifrele latine au pătruns în acest joc; deşi copiii nu ştiu dacă acestea sînt în adevăr ci-

1) Tudor Pamfile. *Jocuri de Copii. Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii*. VI. Bucureşti, 1909, No. 65, pag. 20.

2) In unele părţi ale vechiului Regat se mai zice *ţurcă* şi la *capra*, care umblă cu *malanca* sau Irozii la Anul nou. *Idem*, No. 2, pag. 2.

fre, cu toate acestea, ei cunosc numerele şi le întrebuinţează numai pe acestea.

17. De-a ţurca obişnuită.

Toţi jucătorii se măsoară odată, sau fiecare pereche, pe un singur băţ.

In cazul dintâi, cel de sus, cu o jumătate din băeţi dela mîna lui în jos, rămîn *deasupra*, iar ceilalţi, *dedesubt*.

Cînd se măsoară fiecare pereche în parte, atunci jucătorii eşiţi deasupra trec într'un grup şi cei de desubt, în alt grup.

Primii deschid jocul.

Cînd însă cel de sus n'a cuprins cu toată mîna vîrful măsurătoarei, cel eşit dedesubt loveşte băţul pînă în trei ori cu ţurca fără a-i da drumul din mînă.

Dacă băţul nu cade, jucătorul rămîne deasupra. Apoi, pe un loc larg, se face *gogeriu*, adică se sapă puţin cu băţul în pămînt, pentru a se pune ţurca.

Cei dela bătut stau lingă gogeri, iar ceilalţi se împrăştie ca şi la mîčea pi fugiti, sau la mîčea hălca, pe unde sboară ţurca.

Cei de lîngă gogeri aşteaptă rîndul. Jucătorul pune ţurca c'un capăt în gogeri iar cu altul afară peste care o loveşte cu *hălca;* ţurca sare în sus mai bine de brîu, iar el o loveşte din sbor ca să se ducă cît mai departe.

Apoi pune băţul peste gogeri, perpendicular, tăindu-l în jumătate; unul din cei dela deal ţinteşte cu ţurca în băţ dela locul unde s'a oprit. Dacă atinge hălca, jucătorul pierde, intrînd altul la rînd.

Tot astfel se întîmplă şi cu cel care a dat cu hălca în ţurcă, dar n'a nimerit-o cînd ea s'a ridicat în sus din gogeri, numai dacă astfel au hotărît jucătorii.

Fiecare jucător îşi face *proaşca*. Aceasta se îndeplineşte numai atunci cînd hălca n'a fost nimerită dela deal cu ţurca. In cazul acesta cel ce a bătut-o, o ia dela locul unde a căzut, după ce a fost aruncată dela deal în băţ, o pune în goger şi de aici o bate ca mai înainte. Dacă nici de data aceasta cei dela deal nu numeresc hălca, jucătorul bate ţurca mai departe dela locul unde ea a căzut, indiferent de poziţie, încă de trei ori. Prin aceste

lovituri jucătorul urmăreşte să ducă ţurca cît mai departe în direcţia opusă gogerului.

Felul de bătae este întocmai cu acela cînd ea se bate din gogeri.

După a treia lovitură, jucătorul numără paşii dela locul unde s'a oprit ţurca pînă la gogeri; paşii au mărimea obişnuită. La numărul zece el se opreşte şi zice: *o chişcă.* Apoi numără mai departe. Ajuns lîngă gogeri, el face în pămînt cu hălca atîtea *vîrci*, cîte chişce a făcut.

Iar de nu complectează numărul paşilor de zece, se zice că are *atîţea cai*, după numărul paşilor, plus chişcele.

In urmă bate ţurca mai departe din gogeri.

Caii rămaşi se adaugă la numărătoarea următoare. Deaceia cînd bate mai departe la chişce, el este îndatorat să zică la orice lovitură: *odatî şî unu, odatî şî doi,* etc. Apoi, dela locul unde ţurca s'a oprit după a treia lovitură, numără caii mai departe pînă la gogeri, adăogind numărul ce l-a avut înainte. De pildă, dacă a avut patru cai, el zice, stînd pe loc: *patru;* apoi, pornind, cinci, şase, etc.

Cei dela deal îl urmăresc cu mare băgare de seamă, fie pentru a-i prinde ţurca, fie pentru a-l prinde cu vre-o greşală la numărătoare.

Cînd cel ce bate la chişce uită să pronunţe numărul cailor, adversarii îndată spun: *ţifu doi cai, patru cai,* etc., după nunărul pe care l-a avut.

La pronunţarea acestor cuvinte, caii se anulează, şi nu se iau în socoteală pentru complectarea chişcei.

Dacă careva din cei dela deal prinde ţurca în mîni, cînd se bate din gogeri, atunci rolurile jucătorilor se schimbă: cei dela deal vin la bătut, iar aceştia ocupă locul celorlalţi.

Cînd însă ţurca bătută pentru chişce este prinsă în mîni de adversar, atunci acesta numără paşii de la locul unde a prins-o pînă la gogeri. In cazul acesta un pas este socotit drept zece. Astfel cîţi paşi el a făcut, atîtea chişce a cîştigat partida adversă, adică cei dela deal, care au prins ţurca *dela chişce.*

Numărul acesta se înseamnă pe partea opusă a gogeriului.

Iar ţurca se bate în continuare de acelaş jucător; el bate mai departe pînă ce hălca ia fost atinsă cu ţurca de cei dela deal, sau

nu a nimerit ţurca, ori aceasta a fost prinsă din sbor. Dacă s'a strecurat la bătut întreaga partidă, atunci vine rîndul celor dela deal.

Dacă unii din cei ce bat ţurca sînt slabi şi nu o pot îndepărta dela gogeri prin cele trei lovituri, cînd îşi fac chişcele, nici de un pas măcar, atunci jucătorul măsoară cu hălca distanţa dela ţurcă pînă la gogeri. Cînd distanţa este de lungimea hălcii, sau ceva şi mai bine, atunci se zice că jucătorul are un cal. Iar cînd ea este mai puţin decît lungimea hălcii, atunci jucătorul *îmbucă* restul din hălcă, ca să aibă un cal. El bagă în gură bucata de hălcă, care trece dincolo de gogeri; dacă intră tot restul acesta în gură, atunci jucătorul are un cal şi bate mai departe ţurca din gogeri. Altfel, cedează locul altuia, el pierzînd jocul.

In privinţa aceasta se fac excepţii. Dacă cel ce bate ţurca nu este bun îmbucător, el poate fi înlocuit prin altul din aceiaşi partidă, care îmbucă o mai mare bucată de hălcă.

Farmecul acestui joc este următorul: cele două grupe fixează un număr de chişce, de pildă treizeci.

Cînd un grup a făcut un număr oarecare, celalt grup venind la bătut ţurca, întîi caută să le anuleze pe cele făcute de adversar; apoi, dacă are posibilitatea, face mai departe, deoarece chişcele se fac în contul partidei adverse.

Grupa, care a atins înainte numărul fixat, cîştigă şi bate ultima dată, pentru a *merge călare*.

Atunci toţi jucătorii din această grupă, la rînd unul după altul, bat ţurca din gogeri, în felul arătat mai sus, silindu-se din răsputeri să o bată cît mai departe.

Apoi adversarul cu care s'a măsurat, îl duce călare dela gogeri pînă la locul unde s'a oprit ţurca; acolo se dă jos, iar calul aruncă cu ea în hălcă.

Dacă învinsul atinge hălca, atunci învingătorul este dus tot călare la gogeri, sfîrşindu-se în felul acesta jocul între această pereche.

Dar, dacă nu atinge hălca, îl duce pînă la gogeri şi-l lasă să bată mai departe ţurca pînă în trei ori, întocmai ca la chişce.

Dela locul unde s'a oprit ţurca după ultima bătae, se suie din nou călare pe adversar, care-l readuce la gogeri; iar dacă învinsul prinde ţurca, atunci învinsul a scăpat de belea.

Aceia însă din cîştigători, care bat ultima dată pentru a se plimba călare şi nu nimeresc ţurca din prima lovitură, pierd acest drept.

18. De-a ţurca Cacului.

Acest joc se deosebeşte de cel de mai sus prin faptul că iau parte şi flăcăii.

Numărul jucătorilor, precum şi acela al chişcelor este cu mult mai mare.

Dacă cei dela deal ţintind cu ţurca în hălcă, n'o ating, dar ea cade cu *Cacu* în sus, atunci cel ce bate a pierdut; se socoteşte ca şi cum ar fi atins hălca. Iar dacă cade altfel, atunci jucătorul întîi îşi face *proaşca*, apoi, bate mai departe la chişce, lovind-o de atîtea ori cîte cifre indică partea cu care a căzut. Dacă însă ţurca cade cu o muche în sus, adică nu regulat, atunci jucătorul o loveşte numai de trei ori.

Cînd careva din cei dela deal prinde ţurca în mîni în timpul cînd se bate la chişce, jocul poate lua sfîrşit dintr'o singură dată. Distanţa dela locul acesta şi pînă la gogeri fiind mare, cîştigătorul poate face deodată 40—50 de chişce, adică numărul stabilit la începutul jocului.

In cazul acesta jucătorii îşi schimbă rolurile: bat cei ce au prins ţurca, pentru a se plimba călare pe aceia, care odinioară fusese învingători. Dar cu toate acestea ei trebue întîi să-şi facă proaşca.

Jocul acesta se întrebuinţează numai la Moldoveni. Popoarele vecine cunosc numai ţurca obişnuită, cu deosebiri însemnate faţă de cea moldovenească.

19. De-a poarca.

Se face un număr de gropi mici, după numărul jucătorilor, în formă de cerc. Iar la mijloc se face încă una la fel, ceva mai mare. Aceasta se socoate drept reşedinţă a *porcului*.

Jucătorul, care a eşit de dedesubt la măsurătoare, mînă *poarca* dela deal c'un băţ, spre groapa ei; aceasta este o minge grea sau o bilă de lemn, ori uneori chiar o piatră rotundă.

Ceilalţi copii ocupă gropile lor, fiecare cu capătul băţului. Cel mai aproape de poarcă iute o loveşte cu băţul, pentru a o alunga din nou la deal; apoi îndată, îşi reocupă groapa. Altfel porcarul viră băţul său în groapa momentan rămasă liberă şi, atunci jucătorul care a încercat s'o alunge, devine porcar. In cazul acesta el este acela care pe viitor va readuce poarca mai departe.

Dacă porcarul reuşeşte de pune poarca în groapa ei, toţi jucătorii îndată îşi schimbă rolurile; ei mută beţele lor în groapa de alături, a vecinului.

Porcarul deasemeni urmăreşte să pună capătul băţului într'o groapă rămasă liberă. In cazul acesta acela care s'a trezit fără groapă, ajunge porcar, ca un *căscăun*.

In jocul acesta se cere atenţie şi agerime din partea jucătorilor, care au mai multe şanse de a nu fi *porcari*.

Jocul de mai sus se întrebuinţează în toate părţile locuite de romîni, pînă şi la cei din Macedonia [1]).

20. De-a gučili.

La jocul acesta iau parte trei perechi.

Flăcăii joacă împreună cu fetele, împărţiţi în cîte un flăcău şi o fată.

Ei fac trei cercuri ca şi la mičea 'n trii, însă la o distanţă mai mare, 100—120 de metri unul de altul. Perechea, care la măsurătoare a eşit dedesubt, ocupă cercul din mijloc.

Ceilalţi ocupă cercurile extreme.

Fiecare pereche se ţine de mînă. Apoi unul din cele două perechi, de obicei flăcăul, strigă: *Guca mă!* sau numai *Guca!*, pentru a atrage atenţia perechei din celălalt capăt.

La auzul acestui strigăt cele două perechi extreme se despart una de alta. Fiecare aleargă pentru a se împreuna cu celălalt: băiatul cu fata, iar aceasta din urmă, cu băiatul formînd o nouă pereche. Flăcăul uneori o *cuprinde* pe fată cu *contaşul*, dacă se au de bine.

Perechea din mijloc, ţinîndu-se de mînă, se alungă după unul din fugari, flăcău sau fată. Dacă pune mîna pe el sau pe

1) P. Papahagi. *Din literatura populară a Aromânilor*. Bucureşti, 1900, vol. I, pag. 111, 147.

ea, înainte de a se fi împreunat cu persoana respectivă, cei din mijloc cîştigă; ei ocupă unul din cele două ţarcuri extreme, iar locul din mijloc îl ocupă prinsul cu persoana ce urma să-i fie pereche.

Insă, dacă un fugar a fost prins numai de unul din cei din mijloc, în care timp acesta s'a unit cu perechea respectivă, înainte ca să fi alergat perechea celui din mijloc şi să se atingă de cel prins, atunci prinsoarea nu are nici un efect. Ei rămîn mai departe în cercul din mijloc. La fel se întîmplă şi atunci cînd cei din mijloc, chiar amîndoi, prind pe cineva din perechea extremă, dacă cealaltă pereche, a celeilalte extreme nu s'a despărţit unul de altul.

Cu cîţiva ani în urmă, sub regimul actual al sovietelor, copiii i-au mai pus acestui joc şi numele de *Jocul de-a purcili*.

21. De-a ochii legaţi.

Acest joc este al copiilor, băeţi şi fete, în vrîstă pînă la 13—14 ani.

El, deobicei, are loc sau într'o magazie, sau într'o casă nouă, nelocuită încă, ori chiar într'o odae mare.

Copiii se măsoară, ca şi la ńijatca. Aceluia, care rămîne la urmă, i se leagă ochii c'un *tulpan*. Apoi toţi se dau prin ungheriuri fără a trece în altă odae, se ascund şi păstrează cea mai mare linişte.

Cel cu ochii legaţi pipăie cu mînele, în vreme ce unii, mai îndrăzneţi, îl ating uşor la picioare, la spate, dar fără să rîdă, căci altfel se trădează şi pot fi prinşi cu uşurinţă. Deaceia, dacă cineva este răcit şi *cuhăeşti*, adică tuşeşte, nu-l primesc la joacă.

Dacă cel cu ochii legaţi prinde pe careva, îl ţine bine, şi cu o mînă îşi dă tulpanul de pe ochi ca să-l cunoască.

In urmă se leagă ochii celui prins şi, astfel distracţia copiilor îşi urmează calea mai departe.

Acest joc se mai chiamă *de-a baba oarba*, sau de-a *baba chioara*.

22. De-a mătăhuiu.

Toţi jucătorii, băeţi şi fete, se măsoară pe un tulpan, dela un colţ la altul, sau, prin aceleaşi procedee ca la ochii legaţi.

Celui ce rămîne la urmă, i se leagă ochii, şi i se dă un *mătăhul* în mînă.

Mătăhuiul este făcut dintr'un tulpan sucit în formă de minge; de el se leagă un alt tulpan, care ajută la ţinerea primului în mînă.

Cel cu ochii legaţi *mătăhăeşte* cu el prin prejurul său; dacă-i permite spaţiul, el se poate mişca puţin din loc.

Iar copiii se pitulesc, pentru a nu fi atinşi. Ei *chihnesc* de rîs de cel ce mătăhăeşte, care face impresia că se luptă cu *deşertul*, mai ales cînd fuge după vre unul din jucători.

Acela pe care-l loveşte, îi ocupă locul.

Şi acesta, caşi de-a ochii legaţi, este un joc de iarnă, din timpurile acelea cînd, din cauza furtunii şi a gerului, copiii nu pot merge la săniuş. Atunci se adună dela casele vecine într'o poiată, şi acolo jocurile se perindă rînd pe rînd. Tot acolo, în cîntecul unuia, muzicant mai iscusit, se învaţă a dansa, pentru timpul cînd vor fi şi ei flăcăi şi fete mari.

23. De-a băţu pi pupati.

Este unul dintre jocurile tuturor anotimpurilor.

Mai mulţi copii se aşează în rînd.

Din sînul lor se aleg doi conducători: unul se chiamă *Dracu*, iar altul *Dumnezeu*.

Dracul, mai departe de copii, îşi acoperă ochii cu mînile, după ce s'a întors cu spatele la jucători.

Dumnezeu în acest timp ascunde la cineva în palmă un beţişor.

Apoi vine dracul să găsească beţişorul ascuns. Oprindu-se asupra cuiva, îl pupă şi îi cere beţişorul.

Dacă ghiceşte, cel cu beţişorul ascuns, devine drac, dracul devine Dumnezeu, iar Dumnezeu trece în rîndul copiilor, ocupînd locul rămas liber prin această schimbare.

Cînd însă nu ghiceşte, Dumnezeu merge la copilul cu beţişorul ascuns, îl sărută la frunte sau în vîrful capului şi i-l ia din mînă, pentru a-l ascunde mai departe la altul.

Şi aşa fiecare se stăruie să ajungă Dumnezeu. Dar mai ales să domnească cît mai mult, ducînd în eroare pe drac.

24. De-a dracu.

La acest joc iau parte numai băeţii.

Adunaţi, jucătorii se pun rînd la pămînt, în *chirostrii*, sub un gard sau sub o poiată.

Din ei se aleg doi conducători, de obicei cei mai vîrtoşi, adică voinici.

Unul din aceştia se numeşte *Dumnezeu*, iar celălalt *Dracu*. Dumnezeu are o înfăţişare serioasă şi nu rîde niciodată. Dracu este cu *cuşma* întoarsă pe dos, adesea şi cu *zăbonu* pe dos, cu coarne în cap şi cu o lulea mare în gură, făcută din rădăcină de pupuşoi.

Apoi Dumnezeu cu Dracu merg la băeţi să-i aleagă: Dumnezeu pe cei buni, iar Dracu, pe cei răi, pe *hiţali*.

Prioritatea o are Dumnezeu.

Dela dreapta spre stînga, el pune jucătorilor întrebări, cum de pildă: *acolo cini-i?* şi arată cu degetul în sus.

Dumnezeu!, urmează răspunsul.

Da aici?, arătînd în jos.

Dracu!, răspunde copilul.

Apoi mai urmează cîteva întrebări mai serioase, cu răspunsuri potrivite.

In timpul acestor conversaţii Dracul face fel de fel de *ghiduşii, năsdrăvănii şi strofolelî*, doară ar rîde copiii, pentru ca aceştia să fie ai săi.

Lui Dumnezeu îi urmează dracul. El întreabă:

Cini-i acolo?

Dumnezeu!, răspunde acesta.

Da aici?

Dracu!

Da eu cini-s?, întreabă dînsul.

Tot Dracu eşti!, răspunde cel întrebat.

Dă-ńi tiutiun pintru liule, cere cel incornorat.

N'am!

Di ci n'ai?

Pintru ci numa Dracu bé tiutiun.

Da gin şi rachiu cini bé?

Beţîgii!

Da beţigii a cui îs?
A dracului.
Ţî-s dragi părinţii?
Ni-s dragi!
Mai dragi decît ochii din cap!
Ci-i mâi frumos pi lumi?
Aurul!
Da ci-i mâi bun pi lumi?
Nierea!

In felul acesta curg întrebările şi răspunsurile. Dar pe cînd întrebările lui Dumnezeu sînt de natura omului matur, acelea ale dracului, sînt comice, pentru a-l face pe copil să rîdă, sau să nu poată da răspunsuri mulţumitoare. Acela care rîde, atît cînd întreabă Dumnezeu, cît şi cînd întreabă Dracu, trece de partea acestuia din urmă. Restul rămîn a lui Dumnezeu. La urmă fiecare îşi ia pe ai săi.

Apoi copiii din cele două tabere se prind cu braţele de mijloc, unii pe alţii, avînd în frunte sau pe Dumnezeu, sau pe Dracu, de partea cui au căzut. Lingă Dumnezeu ca şi lîngă Dracu stau întîi cei mai voinici, iar restul merg spre coadă. Dumnezeu ţine în mîni un baston de amîndouă capete. Apoi jucătorii trag o linie de *demarcaţie*, care se numeşte *graniţă*; aceasta desparte cele două tabere, cerul de iad. Dracul se apucă de băţul lui Dumnezeu şi-l trage spre el, fiind ajutat de grupul său.

Dumnezeu, cu ai săi, se opune, şi trage spre el din marginea cealaltă a graniţei. Dacă un grup este mai puternic, şi reuşeşte să aducă pe adversari în ţara sa, pînă la cel din urmă peste graniţă, se zice că acea partidă a cîştigat jocul.

In timpul luptei Dracul se mai abate, din cînd în cînd, cu coada lui, pe la şirul din partea lui Dumnezeu ca să rupă cîte unul, slăbindu-i astfel puterile.

Toţi copiii trebue să steie în linie dreaptă, pentru a scăpa mai uşor de primejdia răpirei.

Adesea copiii, cînd sînt formaţi în grupe mari, dau o luptă grea între cele două tabere. Jocul acesta îl găsim şi în comuna Ţepu, jud. Tecuci sub numele de *zanga-zanganeli* [1]). La copiii

1) Tudor Pamfile. *Jocuri de copii adunate din satul Ţepu (jud. Tecuci)*. Academia Română. Memoriul al doilea, Bucureşti, 1907, No. 74, p. p. 50-51.

mici acest joc mai poartă numele *de-a Drăcuşorul*. Mai mult ei se joacă pe amurgite, înainte de masă, vara, cînd au isprăvit munca din timpul zilei.

25. De-a dulăucuţa.

Il joacă numai doi copii, de obicei atunci cînd se pasc viţele la cîmp, sau cînd se păzeşte la grădini. Mai are loc între văcarii satului. Jucătorii bat bine cu palma o bucăţică de pămînt pătrat, în mărime de o şchioapă. Apoi aranjează nouă găuri mici, în rînd de cîte trei în toate direcţiile. In borticelele dela margini, amîndoi copii pun, faţă'n faţă, cîte trei beţişoare cam de mărimea chibritului. Beţişoarele unuia diferă de a celuilalt, pentru a se putea deosebi la joc.

Tot timpul jucătorii mişcă beţişoarele pe rînd, înaintînd unul spre altul în orice direcţie, în găurile libere, întocmai jocului în table. Beţişoarele nu se pot mişca peste o groapă liberă sau ocupată, după cum nu se mişcă nici înapoi. Acela din jucători, care reuşeşte înainte să-şi aşeze beţişoarele sale pe o linie dreaptă oarecare din cele marginale, cîştigă jocul.

26. De-a nuca 'n ţarc.

Se joacă băeţii pînă la 14—15 ani, din timpul cînd nucile s'au copt şi pînă la culesul lor. Numărul jucătorilor nu este mărginit. Intîi se alege un loc, de obicei în *vadul* grădinilor din vale, pe malul Nistrului, unde cresc copacii cu nuci.

Unul din jucători face *ţarcul*; el trage o linie în formă de cerc oval, cu vîrful unei nuci, care se numeşte *bichi*. Apoi fiecare pune cîte o nucă sau mai multe, după felul cum se învoesc. Nucile se aranjează în linie dreaptă, una lîngă alta, dela un capăt pînă la celalt al ţarcului. După aceasta, pe rînd, unul după altul, se aleg locul la *deal*, de unde să bată fiecare cu bichiu în nuci. Iar jucătorul, care se pronunţă la urmă, după dorinţă, poate spune *tifu ţarcu*, mai ales cînd joacă prost, şi atunci va avea nucele rămase după ce toţi ceilalţi vor termina jocul. In urmă, jucătorii bat cu bichiul în nuci, începînd cu cel mai depărtat. Nucile lovite şi eşite din ţarc, sînt ale celui ce le-a nimerit. Iar, dacă ele se opresc lîngă linie, fie în afară fie în-

năuntru, dar cind adversarul merge cu bichiu pe linia veche a țarcului și atinge nuca, atunci se zice că ea *be apă*. In cazul acesta nuca rămine în țarc și ciștigătorul nu o poate lua decit numai dacă o scoate cu totul afară.

Copilul, care din prima lovitură reușește să dea afară din țarc una sau mai multe nuci, continuă să bată mai departe, pînă ce le scoate pe toate, sau dă greș. Cind prima dată el a nimerit, a doua oară bate dela locul unde s'a oprit bichiu. Dacă nu nimerește din prima lovitură, intră altul la rind, al doilea în depărtare de țarc, apoi urmează al treilea, și așa pînă la cel mai de aproape. Aceștia bat în nuci așa cum au fost împrăștiate de jucătorii dinainte. Astfel continuă jocul pînă ce se termină cu toții. In urmă cel cu țarcul ridică restul de nuci, dacă i-a mai rămas ceva.

Cind bichiu urnește una sau mai multe nuci din țarc, iar el rămîne în interior, atunci jucătorul ridică toate nucile, dacă copiii au hotărît să joace *de-a bichiu 'n țarc*.

Dacă nimeni nu și-a ales țarcul, iar după joacă mai rămîn nuci în interior, atunci acestea se chiamă *striga*.

Pe lingă ele copiii mai pun încă cite una sau două, după învoială și pleacă din nou la deal, pentru a fixa locurile de bătae.

Cind însă jucătorii nu vor să joace de-a bichiu 'n țarc, atunci acela a cărui bichi s'a oprit în interior, lovește în nuci dela țarc; el stă în picioare, drept, nu ca ceilalți, care au voe să se aplece puțin înainte; are piciorul sting în afară, iar celalt înăuntru și se sprijină numai pe călciiul drept.

Copilul, care a pierdut toate nucile, joacă la *bichi*; ceilalți pun cite o nucă sau două, după valoarea bichiului.

La aranjarea nucilor, bichiul ocupă locul din partea dreaptă; cel ce l-a pus nu bate, deoarece al său este țarcul. El arată distanța de unde să bată toți jucătorii deopotrivă; din fugă face la deal, îucepînd dela țarcul cu nucile, trei pași mari. Acolo trage o linie, iar jucătorii stau pe rind, și fiecare, aruncă cu bichiurile în nuci.

Aceia care nu nimeresc din prima ochire, bat și a doua oară dela locul unde s'a oprit bichiul, dar numai după ce au aruncat toți cei dela deal. Nucile rămase în țarc le ridică cel cu bichiu, și astfel jocul urmează mai departe.

Copilul, care *sgurcește* bichiul, îl restituie proprietarului în schimbul uneia sau mai multor nuci.

Dar dacă au rămas numai citeva nuci în țarc, cel cu bichiul poate merge a *doua oară la bichi*, cu condiția însă ca bichiul să fi rămas în țarc, adică să nu fi fost scos de jucători.

Atunci fiecare jucător pune atitea nuci cite au rămas dela prima joacă.

Dacă bichiul jucătorului, în sborul său spre țarcul cu nuci, s'a lovit de cineva după ce a atins pămîntul, atunci acesta face un pas mare, pe sărite sau fără sărite, dela locul unde s'a lovit, în direcția opusă nucilor. Iar jucătorul bate în nuci mai departe dela acest loc.

La bichi, copiii pot ținti în nuci și pe sărite, dacă așa admite cel păgubit.

In cazul acesta jucătorii odată cu trimiterea bichiului în nuci, face un pas spre țarc.

Cind însă cineva din jucători sgurcește bichiul, iar nuci au rămas în țarc destule, încit jocul poate reincepe, cel păgubit își răscumpără bichiul prin citeva nuci.

In privința aceasta sint copaci a căror nuci fiind mai ovale, mai mari, mai tari și mai grele, sint mult vinate de copii.

In fiecare sat se găsesc cite 3-4 copaci de asemenea natură, foarte mult rivniți de acela care joacă.

27. De-a nuči în cupcă.

Unul din copii pune trei nuci, una lîngă alta, în formă de
triunghiu, iar deasupra lor mai așează una.
Nucile, aranjate astfel în formă de piramidă, se numesc *cupcă*.
Apoi cel cu nucile face din dreptul cupcei trei pași mari,
fără salt, sau cu salt, din fugă, după cum le este învoiala jucă-
torilor.
La locul unde s'a oprit, face o linie dreaptă.
Ceilalți jucători se așează c'un picior pe linie, unul după
altul, și ochesc cu o nucă în cupcă, pe rind.
Nucile trimise greșit sint ale celui cu cupca. Acela însă
care nimerește, a ciștigat și cupca și nuca sa.
Apoi vine rindul lui de pune cupca.
Și astfel jocul continuă mai departe, unii ochind cu zece-
douăsprezece nuci într'o cupcă de patru nuci.

28. In nuči de-a bomba.

Jucătorii pun într'un cerc sgîriat pe pămînt și care se numește *țarc*, cîte una sau mai multe nuci, în linie dreaptă, una lîngă alta.

Apoi unul din ei pune jumătate din totalul nucilor aflătoare în țarc. Se zice că atunci acest copil are țarcul.

După aceasta, cel cu țarcul aruncă *de-a dura* la deal o bombă rotundă de schijă, pentru a fixa locul de țintire.

De unde se oprește bomba, copiii, pe rînd, o dau de-a dura *chitind* în nuci. Dacă vre-unul nimerește capul, adică nuca din dreapta, și o scoate din țarc, jucătorul i-a toate nucile aflate înăuntru. Iar dacă nimerește mai spre coadă, scoțînd o nucă afară din țarc, atunci ia toate nucile care stau spre stînga dela nuca lovită, adică spre *coadă*, cum se zice.

Insă cînd nucile nu sînt atinse în așa fel ca să iasă afară din țarc, atunci jucătorul cu țarcul ia ceia ce a mai rămas. Dar dacă nimeni nu și-a ales țarcul, atunci fiecare din copii mai pun încă cîte una, sau cîte două pe lîngă cele rămase în țarc, după fiecare joc.

Iar dacă de data aceasta vre-unul dorește să aibă țarcul, el pune jumătate din nucile rămase dela jocul precedent; ceilalți copii pun cîte jumătate din numărul lui. De pildă, în țarc au rămas 12 nuci. Cel cu țarcul pune 6, iar ceilalți jucători—cîte 3 nuci.

Dacă jocul nu poate lua sfîrșit din cauză că nimeni nu atinge capul, copiii îl schimbă în acela de-a nucile în țarc.

29. Di-a nuca 'n ban.

Jocul are loc între doi, trei, sau patru copii. Unul fixează un ban în pămînt, în poziție verticală și-i face un mic *țărcușor* cam de două ori mai mare decît banul.

Apoi face, dela țarc înainte, un pas pe sărite și trage o linie. De aici jucătorii țintesc ca și în nucile de-a cupca.

Cine nimerește banul, îl cîștigă; el nu pierde nici nuca.

Celelalte nuci sînt ale celui cu banul.

Cîștigătorul banului îl pune acuma el, iar ceilalți aruncă mai departe cu nucile.

Dacă cineva pune o monedă de două copeice, atunci el face doi pași pe sărite, pentru a fixa locul de ochire.

Fixarea distanței se face astfel: întîia oară proprietarul banului face un pas pe sărite, de lîngă ban; unde s'a oprit după primul pas, face un semn. Apoi pasul următor îl face dela acest semn mai departe, dar, pentru a-l face mai mare, el își face vînt din dreptul banului.

Jucătorii, care au nevoe de nuci, le pot cumpăra dela cîștigători cu prețul de zece nuci la o copeică.

In comuna Jura, raionul Rîmnița (Ribnița) copiii se mai joacă și de-a *nuca 'n grochi*. Jocul acesta se aseamănă cu cel în *chiopcî pi bunghi*. Jucătorii aruncă, *dela deal*, în chiopcă deodată trei-patru nuci, după cum s'au învoit.

Cel ce le aruncă pe toate ale sale dintr'o singură dată, le dă în groapă pe a celorlalți, la rînd.

Nucile, pe care le dă în chiopcă, sînt ale jucătorului.

30. In bunghi.

Acest joc se întîlnește numai între copii, mai mult iarna pînă la începutul primăverii, din cauza lipsei de spațiu.

Bumbii se evoluiază astfel:

dvoica — dela rusescul doi — este un bumb mic dela cămașă sau dela pantaloni;

cupca, este un bumb dela palton; valorează cît două dvoice;

placica [1]), bumbul de aramă, dela hățuri, hamuri sau mantale *moscălești* (soldățești); are o valoare egală cu patru dvoice sau două cupce.

Deasemeni bumbii mari negri dela paltoane sînt considerați drept placică.

Bumbii dela paltoanele de damă nu se prea caută; cei mari dela hamuri uneori merg și drept două placice.

Copiii jucători cumpără acești bumbi cu următoarele prețuri: zece dvoice, sau patru-cinci cupce, ori trei-patru placice la o copeică, cu condiția ca ei să fie buni de întrebuințat.

1) In Ardeal se numește *șulfă*. Alexiu Viciu. *Glosar de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului român din Ardeal*. București, 1906, pag. 80. Cfr. Tudor Pamfile. *Jocuri de copii. Academia Română. Din vieața poporului român. Culegeri și studii*. VI, București, 1909, pag. 4.

Dvoicele sînt preferate, pentrucă se schimbă mai uşor; deasemeni ele se întrebuinţează mai mult.

Jocurile în bunghi sînt de mai multe feluri; aşa avem: *pi bîziiti, în chiopci, pi 'nvîrtiti* şi *la orel.*

31. Pi bîziiti.

Jocul *pi bîziiti* are loc între 2, 3 sau 4 băeţi. Se pot juca pînă la o *placică* deodată, cel mult.

Jucătorii pun în mînile unuia un număr egal de *dvoice*. Cel ce bîziie, la nasturii daţi, adaugă şi pe ai săi, într'un număr egal.

Cînd sînt mai mulţi jucători, atunci fiecare dă numai cîte o dvoică, pentru a nu se cunoaşte în care mînă sînt ascunşi bumbii.

Apoi începe bîziitul. Cel cu bumbii stă cu faţa la jucători, pune mînele la spate şi-i aşează bine într'o mînă, zicînd *bz...z...z*. După ce a strîns bine pumnii, întinde mînile în faţa jucătorilor. Cel care a dat întîi bumbii la joacă, ghiceşte, arătînd mîna în care presupune că se află cele ascunse. Jucătorul în cauză îndată deschide pumnul.

Dacă a ghicit, norocosul ia toţi bumbii şi continuă el să bîziie mai departe. Copiii îi mai dau cîte o *dvoică*. Iar dacă n'a ghicit, atunci bumbii rămîn celui ce a bîziit. El continuă mai departe jocul, dînd la o parte cota celui ce-a pierdut. De data aceasta însă el dă să ghicească altuia.

Cînd copiii joacă deodată pe o *cupcă*, sau *placică*, se ascund numai două cupce sau placice. Aceasta se face pentru ca bumbii ascunşi să nu fie uşor descoperiţi.

32. In chiopci.

Undeva, pe loc drept, se face o groapă mică, ca la *mîčea 'n grochi*. Ţărina se împrăştie cît mai tare ca să nu încurce jocul. Aşa s'a făcut *chiopca*.

Apoi de lîngă chiopcă, unul din jucători aruncă *la deal* bumbul cu care va juca. De obicei, în acest joc, se întrebuinţează bumbii dela mantalele *moscăleşti*, adică soldăţeşti, cărora li se îndoaie puţin urechile ca să se oprească pe loc cînd vin în atingere cu pămîntul.

Dela locul unde se opreşte bumbul cînd se aruncă *la deal*, jucătorii se înscriu pe rînd, tot mai departe de chiopcă, *unu pisti altu*. Prin aceasta ei îşi fixează locurile de unde vor arunca bumbul.

Ca şi la jocul în nuci, începe cel mai de departe. El *chiteşte* să nimerească în chiopcă. Dacă a aruncat bumbul său *drept în chiopcă*, atunci îl aruncă şi pe a jucătorului de sub el. Aşa face cu al tuturor, dacă nu dă greş nici cu unul; se cere însă ca bumbii căzuţi în chiopcă să nu se lovească unul de altul.

Dacă însă nu nimereşte, atunci jucătorii, fiecare, aruncă bumbul său, ţintind în acelaş loc. Iar cînd cineva din jucătorii următori nimereşte tot în gaură, jocul începe din nou, pentrucă pe primul *l'o scos din chiopci*.

După ce au aruncat toţi, cel cu bumbul aruncat în chiopcî dela deal, mînă tot acolo pe bumbul căzut mai aproape. Aceasta se face în felul următor: cu degetul cel mare al mînei, sprijinit puternic pe arătător sau cel mijlociu, loveşte în bumb. Dacă din prima dată bumbul nu ajunge în chiopcî, atunci vine rîndul celui cu bumbul al doilea în depărtare de gaură. De nu reuşeşte nici acesta, îl urmează al treilea, al patrulea şi a. m. d. Deaşemeni bumbii nu trebuie să se atingă unii de alţii cînd sînt mişcaţi către chiopcî.

Cîştigătorul jocului ia dela fiecare părtaş cîte-o *dvoicî*.

La acest joc se mai păstrează următoarele regule:

a) dacă doi sau mai mulţi bumbi aruncaţi dela deal cad la acelaşi depărtare de chiopci, atunci se dau încă odată, pentru a se cunoaşte ordinea jocului;

b) dacă bumbul aruncat dela deal se atinge de piciorul cuiva, lovitul face un pas în direcţia opusă chiopcii şi acolo se lasă bumbul cu *şugubina*. In cazul de faţă jucătorul, cu voia celorlalţi, mai poate arunca bumbul a doua oară;

c) dacă însă bumbul se atinge de cineva, cînd este mînat în chiopci cu degetul, atunci copilul de care s'a lovit, face o şchioapă dela acest loc în direcţia de unde vine bumbul.

Asemenea regule se păstrează cu mare stricteţe; altfel jocul n'are nici valoare şi nici farmec.

Jocul acesta il găsim și în județul Iași cu unele variante aproape neînsemnate [1]).

33. Pi 'nvîrtiti.

Se ia o capcă sau placică mai dreaptă.

O parte este socotită *drept față*, iar alta *drept dos*.

Apoi pe o masă, sau jos, pe pămîntul neted, jucătorul pune bumbul în poziție verticală; cu arătătorul unei mîni îl ține, iar cu arătătorul, sau degetul de mijloc a celeilalte mîni, lovește bumbul la o parte, dîndu-i iute drumul din mînă.

Astfel bumbul se învîrtește repede. Dacă cade cu fața'n sus, cel ce l-a aruncat, cîștigă cîte o dvoică dela fiecare jucător. Altfel, pierde și cedează rîndul vecinului.

Unii în loc de bumb învîrtesc un ban. Atunci jucătorul cîștigă, dacă banul cade cu *orelul* [2]) în sus, adică cu coroana; iar dacă cade cu *orșotca* [3]) în sus, el pierde.

34. La orel.

Jocul *pi bumbi la orel* este foarte rău privit de Moldoveni. Ei spun că *numai răii și netrebnicii*, care nici odată nu vor fi gospodari, întrebuințează acest joc.

De aceia, atît părinții, cît și lumea străină, îi fugăresc pe copii dela acest joc, adus, după cum povestesc bătrînii, de către ruși odată cu ocupația regiunii dintre Bug și Nistru, cînd militarii făceau la împăratu 25 de ani de slujbă, și cînd pe Moldoveni îi prindeau cu arcanul, pentru că numai astfel îi puteau duce la *moscălie*.

Jucătorii se așează roată și pun jos dvoicele, după cît fiecare are dorința să joace. Unul din ei, cel ce aruncă banul, le *cuprinde*, adică pune în dreptul fiecăruia tot atîtea dvoice. El poate însă lua unul sau doi părtași, mai cu seamă cînd sînt mulți jucători.

Apoi aruncă banul în sus cît vîrful casei, în așa fel ca el să se învîrtească ca la jocul pi 'nvîrtiti.

---

1) Tudor Pamfile. *Jocuri de copii. Academia Română. Din vieața poporului romîn. Culegeri și studii.* VI, București, 1909, No. 6, pp. 3–4.
2) Cuvînt rusesc орелъ, vulturul cu două capete de pe ban.
3) *Idem*, partea opusă a banului.

Dacă cade cu coroana în sus, ridică de jos toți bumbii; altfel pierde. Vecinul de alături aruncă mai departe.

Cînd însă banul cade strîmb, se zice *stoia*, adică stînd în picioare. In cazul acesta jucătorul îl aruncă a doua oară.

Iar dacă banul, fiind în *zbor*, pare că nu se învîrtește bine, cel ce a aruncat, sau alții, strigă *țura*. Cineva din ei îl prinde dacă poate, sau îl lovește cu căciula înainte de a ajunge la pămînt.

Aceasta o fac pentru ca să nu se știe cu ce parte anume ar fi căzut banul, descurajînd astfel pe unii și încurajînd pe alții. Credința jucătorilor este că fiecare e predestinat dinainte să facă un anumit număr de orele, încît lăsînd banul să cadă liber la pămînt, jucătorul riscă să piardă un joc.

Tot țura se zice și cînd banul, căzînd jos, se lovește de cineva, fie pînă a nu ajunge la pămînt, fie cînd a căzut și merge de a dura.

Și în cazul acesta banul se aruncă a doua oară.

35. La orel pi bani.

Jocul acesta este la fel ca cel de mai sus. Se deosebește numai prin faptul că locul bumbilor îl ocupă banii. Deaceia se joacă numai flăcăii.

In general la orel se utilizează nuci și ouă, mai cu seamă la serbătorile Paștelui.

Jucătorii, băețani, flăcăi, iar pe alocurea și unii căsătoriți, sînt porecliți de toată lumea *orelnici*, cel mai înjositor cuvînt, egal cu acela al *cartiojnicilor*, adică al cartoforilor.

Cu asemenea bărbați, lumea nici la biserică nu stă alături, iar holteii cu greu se căsătoresc.

In acest joc se petrec și multe nedreptăți; cei mai cerlați cu buna cuviință îi amăgesc pe jucătorii începători, neexperimentați. Din această cauză se iscă uneori și bătăi.

Bunăoară, unii se îndeletnicesc dinainte cît să arunce banul de sus și cît de tare să-l învîrtească, ca să cadă cu orelul. Ei frecînd orelul de talpa ciubotei să strălucească mai tare decît partea cealaltă; atunci din sbor pot ști cu care parte banul va cădea în sus, deoarece partea care în sbor se distinge mai bine,

va fi aceia cu care banul va cădea la pămînt. In caz de eventuală neşansă, jucătorul strigă ţura, sau, dacă are părtaşi, unul din aceştia face ca banul să se atingă de el, pentru a se anula jocul.

Alţii bat cu *clapaciu* (ciocanul) puţin banul pe orşotcă; orelul se îndoaie şi puţin devine *bărdăhănos*. Acest ban, aruncat în sus, nici odată nu va cădea cu orşotca pe faţă. Cînd se atinge de pămînt cu orelul în jos, el sare ca mingea şi de îndată se întoarce pe partea cealaltă, adică aproape totdeauna cade orelul.

Şi, ca să nu fie prins, jucătorul în cauză, îndată ridică banul de jos; în caz de neînţelegeri el arată un altul, pe care-l ţine la îndemînă.

Mai există apoi o categorie de răsvrătiţi, care rod cu pila pe jumătate două monete, de aceiaşi valoare, pe partea cu orşotcă. Apoi le lipesc cu plumb, sau ceară. Astfel ei au făcut un ban cu două oreluri. Cînd le vine rîndul, ei îl aruncă, dar mai ales atunci cînd este o sumă mărişoară de bani. Indată dau altul în sus, obişnuit, pentru ca să nu fie prinşi. Jucătorii de asemenea natură se asociază cîte trei-patru, pentru ca la nevoie, de vor fi simţiţi, să se poată apăra, căci adesea urmează bătălia.

Aceasta ei o fac cu atît mai mult, cu cît nimeni nu sare să-i despartă, pentru a se *amesteca în tăriţă*. Toată lumea spune despre bătut: *„ghini i-o făcut! cini l'o pus sî sî gioaci cu răii!"*

Banul care se întrebuinţează în acest joc este cel de 5 copeice, iar cînd copiii joacă pe bumbi, se întrebuinţează mai mult unul de 3 copeice.

36. In cărţ.

Cărţile poartă următoarele numiri:
dobă, adică caro, dela rusescul bubna;
verde-pica;
Roşu-cœur (cupă);
ghinda-trefla.
Fiecare culoare se împarte astfel:
tuz-asul. In ruseşte se numeşte tot tuz;
crai-regele;
Cap-damă;

Chiclor-valet;
Diseatcî-zece, cuvînt de provinienţă rusească;
Diveatcî-nouă, împrumutată dela ruşi.

Uneori acestea două din urmă, ca şi toate care urmează mai departe, poartă numele lor moldovenesc.

Cărţile dela şase în jos se numesc *ştăci* dela rusescul şestiorki. Sub cinci se dau la o parte. Cu ele se joacă numai în *purcei*.

Toate cărţile adunate poartă numele de *butuc*; foarte rareori li se mai zice *coloată* dela rusescul coloda.

Jocurile în cărţi sînt de mai multe feluri. Astfel avem:

1. *Pi pumni;*
2. *In durac, sau duracioc*, cuvînt rusesc, care însemnează prost.
3. *De-a izmenili băuti*;
4. *De-a purceii*;
5. *De-a iapa pi furati*;
6. *Pi bani.*

37. In cărţ pi pumni.

Unul din jucători, dela dreapta spre stînga, sau invers, împarte cîte trei cărţi la fiecare părtaş.

Apoi *sfeteşti* cozul: cartea rămasă deasupra se întoarce cu faţa în sus, s'o vadă jucătorii şi se pune jos, iar la un capăt al ei, cărţile rămase în butuc. Cozul este cartea, care acopere pe oricare alta.

Toţi îşi iau cărţile, dacă nu le-au avut în mînă mai dinainte, ridicînd carte cu carte. Cînd cineva are toate de aceiaş culoare, atunci el are *fliust*. In acest caz cîştigă partida şi dă cărţile a doua oară, după ce a tras fiecărui jucător cîte un *sdupac* sdravăn în spate.

Altfel, primul, către care s'a mers cu cartea, răspunde vecinului său. Acesta bate cartea ce i se dă cu o alta mai mare, sau cu un *coz* şi merge mai departe. In felul acesta cărţile fac ocolul jucătorilor. Acela, care la urmă a rămas cu cea mai mare carte, pe care nu o poate acoperi nimeni, a căştigat partida.

Jucătorii, care n'au cu ce bate, pun cărţile deasupra, în butuc.

La jocul în cărţi se păstrează următoarele regule:

Dacă sînt două *fliusturi*, atunci cărţile se dau din nou; iar dacă unul din fliusturi este de coz, cîştigă acesta, dacă copiii anume s'au învoit astfel.

Deasemeni cozul se bate numai c'un coz mai mare.

38. In durac, sau duracioc.

Jocul în durac este de mai multe feluri: cîte trei cărţi, cîte cinci şi cîte toate.

Acesta din urmă se mai numeşte în *ţfei coz*, dela rusescul svoi coz.

Cărţile se împart ca şi mai sus; dar se dau cîte atîtea, pe cîte se joacă.

In jocul cîte trei sau cinci cozul este comun pentru toţi jucătorii. Cozul din butuc poate fi înlocuit de jucătorul, care are în mîni cartea de aceiaş culoare, cea mai mică (şase ochi).

Jucătorii răspund unul altuia o singură carte, sau trei, la jocul în cîte trei, sau trei, ori cinci, la cel cîte cinci.

Aceste cărţi însă trebue să fie perechi; bunăoară doi de zece, doi valeţi, etc. Cartea a treia sau a cincea este fără pereche şi ea se dă *pi de-asupra*.

Jucătorul, căruia i se dau cărţile, le bate, dacă are cu ce, şi *strigă* mai departe. In caz contrar, le *primeşte*, adică le ia în mînă.

Cînd jucătorul a strigat vecinului una sau mai multe cărţi, el îşi complectează numărul cu cele din butuc. Acela însă, care primeşte, nu poate lua nimic din butuc, pînă ce nu va rămîne c'un număr de cărţi mai mic decît cel stabilit la joc.

Jucătorul, care la urmă mai are cărţi în mîni, se chiamă durac sau duracioc, adică prostul. Şi cu cît numărul de cărţi este mai mare, cu atît mai mult rîd de el părtaşii.

39. In durac cîti toati.

Se joacă patru sau mai puţini copii. Jucătorul, care împarte cărţile, sfeteşte prima carte dată fiecărui părtaş, pentru a-i arăta cozul. Alteori copiii îşi aleg singuri cozul, pe ghicite, înainte de a se împărţi cărţile.

Cozul mai poate fi ales şi la urmă, după ce s'au dat toate cărţile. In cazul acesta culoarea cea mai numeroasă şi cu cărţi mari, serveşte drept coz.

In lipsa cărţilor mai mari şi de aceiaş culoare, jucătorii acoperă cartea ce-i se răspunde cu cozul său, de unde şi denumirea jocului.

Acest joc de multe ori este foarte amuzant; el cere judecată şi prevedere din partea tuturor. Fiecare urmăreşte, după cărţile ce le are în mînă, să scape de cele mici, sau să le adune pe cele mari, ori să dezarmeze pe vecin de coji.

Acela, care n'are cu ce bate cartea ce i se strigă, le primeşte pe toate cele de jos. Deaceia şi el, la rîndul său, urmăreşte să-l încurce pe vecin, doară nu ar ieşi din joc.

In general, în acest joc, fiecare urmăreşte să-l păcălească pe vecin, înainte de a fi păcălit el singur, doară n'ar primi multe cărţi şi încă de cele mici, care nu servesc aproape la nimic.

La urmă, acela care are cărţile în mînă, rămîne *durac*. Cu cît el are mai multe cărţi, cu atît ceilalţi rîd mai tare de dînsul.

Acest joc îl întrebuinţează copiii în zile de sărbători, cînd se duc cu caii la păscut pe cîmp, sau vara în grădinele de pe malul Nistrului, precum şi iarna, cînd nopţile sînt mari.

40. In purčei.

Jocul acesta are loc mai mult iarna, pe cuptor ori pe pat. Foarte rar cînd se joacă pe masă, fiindcă lumea socoate cărţile ca fiind *spurcate*.

Ele se aşează cu faţa în jos, rînduri, una lîngă alta.

Cea din urmă se *sfeteşte*, adică se pune pe faţă. Jucătorii, pe rînd, ridică cîte o carte, după voie.

Cînd găsesc una de aceiaş culoare, indiferent dacă este mai mare, sau mai mică, o acoperă pe cea de jos şi răspund alta vecinului de alături. Al doilea face la fel.

Cînd vine rîndul a doua oară, cel ce are întîmplător cărţi în mînă, din cauză că prima dată nu găsise deodată culoarea respectivă, acoperă cu una din acestea. Iar dacă nu are culoarea cerută, ridică mai departe de jos pînă ce găseşte una la fel.

Aşa procedează toţi jucătorii pînă ce s'au terminat cărţile de jos. Atunci intră numai cei cu cărţi în mînă. Ei continuă mai departe să bată cu cele rămase la ei. Cînd n'au culoarea cerută, *primesc*, adică ridică din butuc, numai pe aceasta, iar următorul trebuie să o *bată*, adică s'o acopere pe cealaltă care se află deasupra.

In felul acesta jocul continuă pînă ce în cele din urmă numai unul din părtaşi are cărţi în mînă. Aceste rămăşiţe se numesc *purcei* şi posesorul lor a pierdut partida.

41. De-a izmenili băuti.

Se joacă trei-patru băeţi.

Jucătorii distribuie, în modul arătat mai sus, toate cărţile. Apoi fiecare le aşează cum vrea.

In urmă le fac *clit*, le întorc să nu se cunoască şi încep jocul în cruce; întîi sfeteşte cel ce le-a distribuit, apoi cel din faţă îi răspunde. După ei, sfetesc ceilalţi doi.

Cel cu cartea mai mare le ridică pe toate şi le pune la clit, de desubt. Dacă la prima sau a doua pereche cărţile sînt de o valoare egală, atunci jucătorii merg a doua oară, în continuare, urmînd a cîştiga cel cu cartea mai mare, care va ridica de jos deodată opt cărţi.

Cînd însă un jucător sfeteşte ultima carte ce i-a rămas şi aceasta este egală cu a adversarului, atunci el ia din clitul acestuia o carte la întîmplare, pe care o sfeteşte.

La fel face şi celalt, care a dat cartea; iar cărţile de jos le ridică tot cel cu cartea mai mare.

In astfel de împrejurări, cînd cărţile sînt mari, mai ales tuji, jocul merge mai departe.

Jucătorii, care au adunat toate cărţile în mînă, au cîştigat.

In general, acest joc are loc mai mult în zilele de sărbători, în grădinele din vale, adică de pe malul Nistrului, pe iarbă, la umbra unui *prăsad* sau nuc.

42. De-a iapa pi furati.

In acest joc vedem o societate condusă de organe administrative superioare şi inferioare.

El este un amestec de organizaţie veche *moldovenească*, şi nouă, *rusească*.

Principiul jocului este pedepsirea tâlharului, care fură iapa cetăţeanului paşnic.

Dar dacă şi păgubaşul se anină pe degeaba, primeşte şi el o pedeapsă după vorba: *cel cu paguba şi cu păcatul.*

Persoanele, care au un rol în acest joc, sînt următoarele:

Craiul de dobă se numeşte *logofăt;*

Valeţii de dobă şi de roşu, se chiamă *sfetnici*, pe lîngă staroste sau golova;

Un alt valet, luat la întîmplare, are numele de *vătăjel.*

Craiul de ghindă se numeşte judecător; uneori i se mai zice mirovoi, cuvînt rusesc, însemnînd judecător de pace;

Craiul de roşu este staroste sau *golova*, iar sub regimul actual sovietic i se spune, de unii copii, preşedintele sovietului sătesc, sau pe scurt: prisidatili.

Valetul de ghindă are rolul de *hărmăsar*, iar

Şase ochi de ghindă reprezintă *iapa.*

Jucătorii cunosc rolul acestor cărţi. Deaceia la cine ele cad, îndată le sfetesc, pentru a se cunoaşte calitatea jucătorului.

Iapa însă dimpotrivă se ţine ascunsă, iar posesorul acestei cărţi este socotit drept hoţ.

Păgubaşul, adică jucătorul la care s'a găsit valetul de ghindă, se îndreaptă către starostele satului cu plîngere, zicînd:

— Bună dzăua moş Ion, sau badi Ghiorghi, după cum îl chiamă;

— Minţăńim duńitali, răspunde starostele.

— Am vinit c'o jalobî la duńiata, adaogă acesta.

— Ei, da či jalobî măi ai? Ţi s'o 'ntîmplat čeva, v'o ninoročiri?

— Apui ńi-o furat iapa astî noaptî. Am dat-o la păscut, am închedicat-o, şî cînd mă trezăsc dim'neaţa, numa hărmăsariu o rămas; şî el s'o spăriet, o rupt chedica ş'o fugit şî amu nichiadzî după iapî".

— Ei, şî či vrei sî faci amu? întreabă capul satului; bănueşti poati pi ciniva di la mini din sat?

In urma acestor vorbe, starostele se întoarce către logofăt şi-i spune:

— „I-a du-ti logofăti di cati iapa istui romîn; numa bagî di samî, fă dreptati si nu păţăsc ruşinî faţî di čii mari!".

In urma unui schimb de vorbe între logofăt şi păgubaş, purcede cercetarea. Adresîndu-se presupusului bănuit, logofătul zice:

— „Bună dzăua badi hăi! asti noapti s'o 'ntîmplat o ninorociri la *romînu* ista; o păţit săracu o şotii, di cari eşti bănuit duńiata. Di aceia am vinit si ni uităm pin ocol".

Presupusul rezistă, intră în vorbă cu cei doi, apoi admite cercetarea.

Logofătul sfeteşte cărţile în faţa tuturor jucătorilor. Dacă se află iapa, el zice mai departe:

„Iaca tălhariule, vedzi cum ăi făcut şotia?

Apoi îl duce la staroste; iar acesta convoacă boerii la judecată. Aceştia, în faţa întregei obştii, hotărăsc pedeapsa, care se chiamă *bătaie cu vergi la spate*.

Judecătorul propune un număr *fierbinţi*, adică tari; cel vinovat se roagă să i se reducă pedeapsa, invocînd diferite motive.

Cînd pedeapsa pare prea mare, intervine stăpînul satului, care i-o micşorează, sub motiv că-l cunoaşte pe tălhar, care *o dat di scrinteali*.

Dar dacă vina cade de mai multe ori asupra aceleiaşi persoane, atunci pedeapsa i se măreşte.

Cel condamnat întinde mîna, iar vătăjelul cu o curea pusă în două, aplică la palmă loviturile hotărîte de judecată şi aprobate de *obştie*. Executarea pedepsei este supraveghiată de logofăt, care dă ordinul atît la început cît şi la sfîrşit.

Cînd însă iapa se întîmplă de cade la vre-un boer, atunci acesta întîi se *măzîleşti din boerie*, apoi judecata îl condamnă la o pedeapsă mai aspră, „al întindi ca pi on *colţun* sa-l nitidzasci cu vergili".

Când însă acelaş jucător întruneşte două titluri, atunci el poartă rangul cel mai mare şi se chiamă *văr (vel) logofăt*.

Iar dacă chiciorul di ghindî şi şasele de ghindî se află la aceiaş persoană, jocul se repetă a doua oară. In cazul acesta jucătorul rosteşte cam următoarele cuvinte:

„Boeri duńiavoastri şi oamini buni! asti noapti am audzit cînii hămăind; cînd am işit afari am găsit uşa ogrădzii dişchisî

şi nişti oamini fugind tuchiluş din ocol, da cu toati aestea nu ńi s'o făcut niči o stricăčiuni".

La pronunţarea acestor cuvinte el sfeteşte cărţile.

Acest joc se obişnueşte mai mult în zile de sărbători, înainte de a eşi *preotul din biserică*, cînd copiii pasc caii *la deal*. El prezintă o asemănare cu *Mînzulica* ce se joacă în unele părţi ale Bucovinei [1]). O variantă găsim în de-a *Iapa prăpădită* [2]).

43. In cărţ pi bani.

Jocul în cărţi pi bani este la fel cu cel în pumni. Păgubaşii însă, în loc să ia cîte un pumn în spate, golesc buzunarele.

Din această cauză, jucătorii cu apucături rele recurg la lucruri necinstite. Ei ascund în mînecă, din cînd în cînd, o carte două, din cele mari, de care se folosesc la nevoie.

Deaceia asemenea şoltici uneori sînt aspru pedepsiţi de părtaşii jocului. In primul rînd jucătorii, fără deosebire, suferă foarte mult dela părinţi. Iar cărţile de joc sînt autodafiate; în sate întregi nu găseşti cărţi de joc decît la unul doi, şi acestea încă se ţin în mare secret.

Moldovenii spun că *orelul*, *cărţile* şi *curitul*, adică fumatul sînt fraţi cu tălhăria, beţia şi preacurvia. După părerea lor jucătorii de asemenea natură *mărg din sămînţî în sămînţî şî din neam în neam*.

Ei sînt porecliţi de toată lumea drept *cartiojnici*, adică cartofori.

Jocul acesta are loc cu deosebire la Sf. Paşti, în apropierea muzicii şi a cacelei, atunci cînd sînt şi mai mulţi bani şi cînd „capica" se poate înlocui cu ouăle. Dar jucătorii sînt toţi coada satului.

44. De-a caii furaţi.

Se joacă copiii satului pe amurgite, adunîndu-se într'un singur loc.

Din sînul lor se alege *tălharul*, *stăpînul cailor*, sau *gageainu*, *un copoi* şi *starostele*, adică primarul.

Ceilalţi jucători servesc drept cai.

1) Tudor Pamfile. *Jocuri de Copii. Academia Română. Din vieaţa poporului român. Culegeri şi studii*. VI, Bucureşti, 1909, Nr. 113, p. p. 24-25.

2) *Idem. Memoriul al doilea*. Bucureşti, 1907, Nr. 24, p. p. 14-15.

Apoi stăpînul cailor se face a dormi, astupîndu-şi ochii cu minele; lîngă el stă copoiul, care face la fel.

Tîlharul profită de împrejurare, fură caii şi-i ascunde la un loc sigur şi destul de departe.

Caii, cînd au fugit o distanţă destul de mare, *ńîhule* ca să fie auziţi; copoiul se trezeşte din somn, *hămăeşti* şi dă alarma iar stăpînul fuge la staroste. Apoi împreună dau tărcoala după *prăpajă*.

Cînd s'au găsit caii, tîlharul este adus în faţa *oamenilor bătrîni*, sfetnici ai satului, aleşi din sînul jucătorilor, unde starostele spune *şugubina*.

Tîlharul este amendat prin atîtea lovituri de curea în spate, cîte hotărăsc aceştia.

Uneori cu execuţia acestor pedepse, copiii se servesc de unul din jucători, care poartă numele de *hiţal*.

Jocul acesta are loc în lunile Mai şi pînă la jumătatea lui Septembrie, în zile de sărbători. Atunci copiii umplu satul de strigătele lor, căci adesea fug aproape pe toate drumurile pînă departe la grădini, ori sbughesc sgomotos din vreun ascunziş de cătină.

45. In chetri, sau chetričeli.

Acest joc are loc primăvara între doi copii, mai ales două fete pînă la 14-15 ani. Il găsim pe alocurea în Ardeal şi la Romînii macedoneni, cu mari însă deosebiri faţă de transnistrieni [1]), precum şi în comuna Ţepu, jud. Tecuci, sub numele de *în buşi*, iar în judeţul Dolj, sub numele de *cîrica, cîricul* [2]).

Jucătorii fac cinci pietricele rotunde, ceva mai mici decît nuca şi puţin mai mari decît aluna.

Se joacă pe prispă, sau în tindă, ori în altă parte pe pămînt tare. Jucătorii, sau jucătoarele, fixează dela început pe cîte *cupci* joacă fiecare. Numărul de cupce este la voia lor, adică unul poate juca pe două, pe cînd celalt pe una sau pe trei.

Apoi cel cu numărul mai mare de cupce, iar dacă sînt egali, cel care a ieşit deasupra la măsurat, începe jocul în felul următor:

1) Tudor Pamfile. *Jocuri de Copii. Academia Română. Din vieaţa poporului român. Culegeri şi studii.* VI, Bucureşti, 1909, No. 7, pag. 4.
2) *Idem. Memoriul al doilea.* Bucureşti, 1907, No. 7, pag. 3—5.

1. *La cîti una;*
2. *La cîti doui;*
3. *La cîti trii;*
4. *La cupca;*
5. *La jîdauca cu urmî;*
6. *La jîdauca fărî urmî;*
7. *La jîdanu;*
8. *La sfîrla;*
9. *La sfîrla bătutî;*
10. *La chioru;*
11. *La chioara;*
12. *La Iancu cel chior*, adică la jidanul cel chior;
13. *De-a caii;*
14. *La striga.*

1. *La cîti una.* La cîti una, ca şi la cîte două sau cîte trei, pietricelele se aruncă jos, aproape una de alta, dela o înălţime acam de două şchioape. Apoi jucătorul ia una în mînă şi o arună în sus, ceva mai înalt de genunchi, iar în timpul cît pietricica sboară în aer, cu aceiaş mînă apucă alta de jos şi iute întoarce mîna ca s'o poată prinde pe cea dea sus. Astfel jucătorul are două pietricele în mînă.

După aceia, fără pauză, o aruncă din nou în sus.

In felul acesta el ridică de jos toate pietricelele, lucrînd mereu numai cu o singură mînă.

In urmă trece la:

2. *Cîti doui.* Aici jucătorul, dînd drumul jos la toate pietricelele, *mircueşte* să cadă cîte două, una lîngă alta. După aceia ridică una, care a căzut la un loc nu tocmai potrivit, o aruncă în aer în felul arătat mai sus, şi, ridică de jos deodată două pietricele, în loc de una ca mai înainte.

A doua oară face la fel, ridicînd restul.

3. *Cîti trii.* Cînd s'au lansat pietricelele, jucătorul, făcînd la fel ca mai sus, ridică de jos deodată trei pietricele; iar rîndul următor ridică numai una.

Dacă a făcut bine toate cele trei jocuri, fără a scăpa vre-o pietricică jos, atunci el ajunge la:

4. *Cupca.* Aici el ia toate pietricelele în mîna cu care

joacă. Pe una o aruncă în sus, iar pe cele patru le lasă jos, *cupcă*, adică grămadă. Indată apoi întinde mîna pentru a prinde pietricica aruncată în aer. Apoi, după ce o prinde, iute o trimite din nou în sus şi, îndată, în interval cît pietricica sboară, ridică pe cele de jos, prinzînd-o totodată şi pe cea din sbor.

Mai departe jucătorul merge la:

5. *Jîdauca*, care este de două feluri: *cu urmă* şi *fără urmă*.

La jidauca cu urmă, copilul pune pe pămînt mîna cu care nu joacă, în formă de şchioapă, fixînd-o bine în degetele cel mare şi cel mijlociu, iar pe degetul arătător îl pune peste cel mijlociu. In felul acesta se obţine o poartă în formă de semicerc.

Apoi cu mîna cealaltă jucătorul aruncă pietricelele pe după mîna fixată pe pămînt, în aşa fel, ca ele să cadă cît mai în faţa porţii. După aceia ridică de jos o pietricică, pe care o aruncă în sus, iar cît ea sboară, urneşte la rînd, cîte pe una, toate cele din faţa porţii şi le trece prin poartă, socotind în acelaş timp să prindă şi pe cea din sbor.

La fiecare aruncătură a acesteia în sus, el urneşte o singură pietricică.

Adversarul arată la început una din pietricele, care se numeşte *urma*; ea este ultima care trece prin portiţa mînei.

O altă pietricică, care poartă numele de *jîdaucî* se arată de adversar şi ea trebue să fie urnită întîi.

Deobicei adversarul arată pe două din cele mai greu de urnit.

Cînd urma sau jidauca este atinsă în timpul cît se mişcă o altă pietricică, jucătorul pierde. Deasemeni partida se socoate pierdută cînd jucătorul nu reuşeşte să urmărească o pietricică, făcînd-o să treacă prin poartă, în timpul unui singur sbor a celei aruncate în aer, sau, dacă pe aceasta nu o poate prinde în mînă, sau chiar de o prinde, dar mîna care serveşte drept poartă o mişcă din loc.

Dacă din greşală o pietricică trece dincolo de poartă, pe alături, atunci jucătorul o dă înapoi în acelaş mod ca şi cînd a încercat să o treacă prin poartă, adică mereu aruncînd pietricica respectivă în sus, iar între timp, urmărind-o pe cea trecută greşit pînă în faţa porţii.

La aceasta se admite ca piatra să fie aruncată de mai

multe ori în sus, cu o condiţie însă ca cea de jos, care trebue readusă la loc, să fie atinsă fiecare dată cu vîrful degetelor mînei.

Apoi din nou încearcă să o treacă prin poartă.

Dar, dacă jucătorul a trecut prin poartă deodată două pietricele, atunci se scoate înapoi numai una, fireşte dacă este posibil; altfel jocul trece la altul.

După ce jucătorul a trecut toate pietricelele prin poartă, ridică mîna de jos; cu cealaltă mînă ridică toate pietricelele şi le aruncă întocmai încă odată. Apoi le urneşte în felul arătat mai sus, cu deosebirea că de data aceasta nu se arată urma. Deaceia se şi zice:

6. *Jîdauca fărî urmî*. Dacă în amindouă aceste jocuri, pietricica urnită ajunge numai pînă la jumătatea intrării, jucătorul aruncă din nou pietricica în sus, iar în interval o ridică pe aceasta, apucînd-o cu degetele arătător şi cel mijlociu, pentru a nu mişca poarta din loc.

Cînd reuşeşte să o prindă totodată şi pe cea din sbor, el o încredinţează pe cea ridicată din poarta adversarului, iar acesta o lansează în faţa porţii. De acolo pietricica este urnită a doua oară. După ce s'a făcut jidauca cu urmî şi fărî urmî, se face *cupca* lor, cîte una de fiecare, în felul cum s'a văzut mai sus, la cupca respectivă.

7. *Jîdanu*. Pietricelele se dau tot după mînă ca şi la jidauca. Apoi, la fel, se alege o pietricică cu care se joacă. Jucătorul o aruncă în sus şi cu aceiaş mînă ridică una de jos, apoi o prinde pe cea din sbor. A doua oară cînd o isbeşte din nou în sus, pe cea rămasă în mînă o svîrle prin poarta mînei, căutînd totodată să nu o scape jos pe cea din sbor care circulă mereu dela mînă în sus.

In felul acesta se aruncă toate pietricelele. La urmă se dă şi pietricica ce sboară mereu.

Şi aici, ca şi la jidauca, jucătorul pierde partida dacă pietricelele se ating una de alta.

In urmă se face cupca în felul descris mai sus.

8. *Sfîrla*. Sfirla este de două feluri: simplă şi bătută. Pietricelele se lasă jos şi la cîti una, sau cîti douî ori cîti trii. Jucătorul ridică una, o aruncă în sus şi cu aceiaş mînă ia alta de jos; apoi iute o prinde pe cea de sus. A doua oară,

cînd aruncă pietricica în sus, pe cea din mînă o schimbă cu alta de jos, după care nu întîrzie să o prindă și pe cea de sus. In felul acesta el le schimbă pe toate rămânînd mereu în mînă numai cu una.

Schimbarea se face astfel: pietricica din mînă, care urmează să fie schimbată, se ține în palmă cu degetul cel mic. Apoi imediat cînd cealaltă pietricică se aruncă în sus, din mînă ea se lasă jos lîngă alta, iar în locul ei, concomitent, se ridică una nouă.

Indată după acest procedeu jucătorul prinde și pietricica din sbor.

Cînd în felul acesta s'au schimbat toate pietricelele, atunci se iau în mînă cele de jos, întocmai ca la jocul cîte una, cîte două sau cîte trei.

După aceasta jucătorul merge la *sfîrla cîti douî.*

Aici deodată el schimbă cîte două pietricele. In urmă le ridică de jos tot cîte două deodată.

La fel face și la *sfîrla cîti trii,* unde ridică dintr'o singură dată trei pietricele, pe care le schimbă cu singura rămasă jos; iar apoi le prinde pe toate deodată.

Acesteia îi urmează iarăși cupca, dela care se trece la:

9. *Sfîrla bătutî.* Pietricelele se aruncă în felul arătat mai sus. Jucătorul ridică una și o izbește în sus; între timp ia alta de jos și o prinde totodată și pe cea de sus. Apoi o aruncă din nou în sus, iar pe cea din mînă o pune jos lîngă alta, după care îndată o prinde pe cea aruncată.

Apoi, avînd-o în mînă numai pe aceasta, o trimite din nou în sus și, îndată ridică pe amîndouă cele de jos, împreună cu care o prinde și pe cea de sus. Pietricica prinsă este lansată din nou în sbor, iar cele două din mînă se lasă jos lîngă a treia. Apoi jucătorul procedează la fel și cu acestea, ridicînd astfel treptat toate pietricelele de jos.

10. *Chiorul.* Pietricelele se aruncă și se prind ca și la cîte una. Apoi se iau toate în mînă și se aruncă puțin în sus, nu mai mult de o șchioapă, prinzîndu-se cu dosul mînei.

Acelea, care s'au oprit pe dosul mînei, se aruncă din nou în sus și, iute cu aceiaș mînă, se ridică de jos toate cele căzute la pămînt. Indată după aceasta se prind, tot cu aceiași mînă și cele din sus, care au fost aruncate cu dosul mînei.

Dacă bunăoară, jucătorul a prins trei pietricele, el le aruncă în sus, iar de jos le ridică pe cele două, prinzîndu-le totodată și pe acestea.

După această operație se face din nou cupca chiorului.

11. *Chioara.* Aici jucătorul începe întocmai ca la cîte una. A doua oară el aruncă în sus cele două pietricele din mînă și ridică pe a treia de jos. A treia oară aruncă pe cele trei și ridică de jos pe a patra.

In felul acesta le ridică de jos pe toate, pe care la fiecare dată caută să le prindă în mînă.

De scapă vre-una din mînă, jocul trece la adversar.

In urmă face cupca chioarei, după felul arătat mai sus.

12. *Iancu cel chior.* Jucătorul pune mîna, cu care nu joacă, cu palma la pămînt, în jos, și cu degetele despărțite unul de altul. Printre degete pune patru pietricele, care trebuie să atingă pămîntul, iar cu a cincea joacă.

In timp ce aceasta din urmă se află în sbor, el le ridică pe cele de jos pe rînd, ca și la cîte una.

După ce le-a prins pe toate, pietricelele se așează încă odată în acelaș mod ca și prima dată. Apoi jucătorul le schimbă întocmai ca la sfîrla.

Iar după ce le-a schimbat, le prinde pe rînd ca la cîte una.

După aceia urmează cupca.

13. *De-a caii.* Jucătorul repetă jocul la cîte una, cîte două cîte trei și cupca.

Dar el face cîte un număr dublu. De pildă, dacă joacă pe două cupce, atunci face caii de patru ori; cu alte cuvinte, el face de patru ori la cîte una, două, etc.

In urmă face patru cupce, cîte una la fiecare dată, pe rînd, nu toate deodată.

Deaceia jucătorul aice are voie să prindă pietricelele cu amîndouă mînile.

14. *Striga.* Acest joc este la fel cu jidauca. Pietricica pe care o arată adversarul, și care trebuie să fie urnită la urmă, se numește striga. Dacă însă jucătorul nu prinde pietricica în sborul ei, sau face o altă greșală, adversarul ia pietricica, o aruncă în sus și ridică de jos pe cea cu pricina; apoi iute o prinde îndărăt pe cea de sus. Dacă reușește, începe el jocul.

La urmă se face cupca cu care jocul în chetre a luat sfirşit.

In această situaţie, acela care a terminat partida inainte, o face şi pe aceia a adversarului. El începe dela locul unde copilul s'a oprit.

In cazul de faţă adversarul îi fixează condiţiile jocului, *pi clintiti, pi rămasî, pi hopcăiti, şi pi chipăruşu.*

La pi clintiti adversarul nu poate clinti, sau atinge cu mîna, sau una de alta, două ori mat multe pietricele, care se află în jos.

La pi rămasî, cînd rămîne o pietricică sau mai multe jos, din numărul care trebuie să fie ridicat, jucătorul pierde.

La pi hopcăiti jucătorul cînd prinde pietricica de sus, aceasta nu trebuie să sară din mînă. Altfel pierde, chiar dacă pietricica n'a scăpat.

La pi chipăruşu, pietricica nu trebuie să iasă mai bine de jumătate din mînă, prin degetul mizin.

De altfel aceste condiţii pot fi stabilite şi în mod reciproc, chiar la începutul jocului, dacă părţile se învoiesc.

Jocul acesta uneori se numeşte în *burchele*, cînd copiii în loc de pietricele întrebuinţează oase. In cazul acesta şi jocul diferă întrucîtva.

In general, toate jocurile descrise mai sus, au principiile şi regulele sale. Astfel, jocul trece dela unul la altul, cînd jucătorul aruncă pietricica în sus, şi nu dovedeşte să ridice alta de jos, pentru ca avînd-o pe aceasta in mînă, s'o prindă îndărăt pe cea de sus, sau invers, o prinde pe cea aruncată în sus dar nu ridică niciuna de jos.

Acestea se au în vedere la orice întorsătură a jocului, afară de *Jidauca cu urmî*, cînd pietricica poate fi aruncată în sus de mai multe ori, pînă ce o trece pe una de jos prin poarta mînei fixată în formă de semicerc.

După învoială, jocul poate avea loc numai într'o singură mîmă sau în amîndouă, mai cu seamă cînd jucătorii îs mici, începători, şi le lipseşte dibăcia vitezei în mişcarea mînelor.

Fiecare copil joacă pînă ce calcă una din condiţiile de mai sus, cînd jocul trece la adversar. Iar acesta continuă mai departe dela locul unde a pierdut.

Cel ce pierde, întinde palma, iar cîştigătorul aruncă o pietricică în sus, îl pişcă cu două degete de palmă pe adversar şi prinde pietricica din nou. Astfel el continuă pînă ce nu scapă, pe rînd, toate pietricelele. Cînd însă joacă pe mai multe Cupce, atunci îl pişcă de atîtea rînduri, socotindu-se drept o cupcă, dacă scapă toate pietricelele din mînă. In felul acesta jocul ia sfirşit.

Toate aceste jocuri înfaţişează oglinda vieţii sglobii ale copiilor transnistrieni, petrecută în decursul anului. Ele sînt amintirea cea mai frumoasă întipărită în mintea celor ce nu cunosc încă durerea, necazurile şi răutatea. In preocupările lor nevinovate se încheagă astfel solidaritatea frăţească pentru ziua de mîne, care înlătură bariera ghimpoasă între cel sărac şi cel bogat şi, care totodată, în bună parte, contribuie la educarea morală a satului moldovenesc.

Deaceia, ajunşi în viaţă, durerea celui slab, frate după neam şi compătimire, este primită la inimă de cel cu stare, mai rezistent. O mînă sinceră de ajutor îi vine la orice timp şi zi a anului, fără nici o prihană.

Astăzi această solidaritata este singura armă ce le-a rămas. Cu timpul, fericitele vremuri ale copilăriei, dorite de toată lumea matură, se schimbă în zile amare, pline de greutăţi şi necazuri, care ne fac pe noi toţi să rîvnim acest trecut sburdalnic.

N. P. Smochină

LEGIUNEA ROMÎNĂ DIN SIBERIA
1918-1920

Formarea legiunei. Graţie împrejurărilor războiului mondial din 1914-1918, mulţi romini din Ardeal şi Bucovina, făcînd parte din armata Austro-Ungară, au căzut prizionieri la ruşi.

In anul 1916 cînd Romînia a intrat în război alături de aliaţi (Franţa, Rusia, Anglia), Rominii conştienţi, din lagărele de prizonieri ruseşti, nu puteau să rămînă indiferenţi şi inactivi. Fără să prevadă rezultatul final al războiului, cu riscul vieţii lor şi a familiilor rămase acasă, ei au început să se organizeze pentru a lua parte activă în războiu împotriva foştilor săi asupritori.

Primul corp al voluntarilor romini (ardeleni şi bucovineni) s'a format în 1916 la Darniţa de lîngă Kiev (Ucraina), care a venit în Romînia (la Iaşi), unde s'a contopit cu armata regulată romînă şi a luat parte la toate luptele în contra armatelor germane şi austro-ungare.

In anul 1918 s'a simţit nevoe pentru organizarea unui al doilea corp de voluntari romini, dintre prizonierii rămaşi în lagările ruseşti.

Căpitanul Milovan şi locotinenţii: Manilici şi Bogdan, aflaţi în oraşul Samara, au cerut Misiunii Militare franceze săi se aprobe organizarea corpului de voluntari romini dintre prizonierii proveniţi din armata Austro-Ungară.

Primind la 14 Februarie 1918 aprobarea cerută din partea generalului Paris şi după eliberarea oraşului Samara de sub stăpînirea bolşevicilor, s'a început organizarea voluntarilor romini din acel oraş.

Cam tot în acelaş timp, cu ajutorul Comandamentului militar ceho-slovac, în oraşul Celiabinsk, s'a început deasemeni organizarea voluntarilor romini sub conducerea comitetului naţional romin de sub preşedinţia d-lui Dr. Voicu Niţescu.

Cele două grupări, dela Samara şi Celiabinsk, la început nu s'au putut înţelege între ele; la un moment dat, cînd a venit căpitanul Milovan la Celiabinsk, a fost arestat de Comitet şi abia peste două luni a fost pus în libertate.

In sfîrşit, după multe frecături între cele două grupuri, Corpul voluntarilor romini a putut să fie format şi s'a stabilit în sectorul căiei ferate Curgan-Petropavlovsk, unde făcea serviciul de pază, continuîndu-şi mai departe organizarea.

Condiţiunile organizării Corpului şi aducerea lui într'o stare bună de luptă, au fost foarte grele. Lipsa complectă de echipament şi muniţie au fost cele dintăi piedici.

Arme Legiunea avea de cinci diferite sisteme şi nici ele în cantitatea suficientă. Nu mai vorbim de alte mijloace moderne necesare unei mari unităţi militare în timp de război. Din lipsa ofiţerilor superiori de naţionalitate romînă, Comandamentul francez, cu consimţămîntul Comandamentului ceho-slovac, a numit ca Comandant al Corpului de voluntari romini pe colonelul ceh Cadleţ, iar ca şef de stat major era numit ofiţerul rus de stat major, lt.-colonel Alex. Petrovschi. Mai tîrziu, în 1919, s'au înscris în Legiunea romînă şi unii ofiţeri basarabeni, proveniţi din fosta armată imperială rusă.

Comandantul nou numit col. Cadleţ a luat toate măsurile, ca organizarea Corpului de voluntari romini să decurgă în condiţiuni cît mai bune. In acest scop, între 27 Noemvrie şi 15 Decemvrie 1919, Corpul voluntarilor romini s'a mutat în oraşul Irkutsk, unde a putut să se organizeze complect.

In Decemvrie 1918 acest Corp de romini voluntari era compus dintr'un rigiment de infanterie „Horia" şi intendenţa. Intenţia organizatorilor a fost să formere o divizie de infanterie, o brigadă de artilerie, un escadron de lăncieri şi o companie de geniu.

Ideia aceasta însă nu a putut fi realizată din cauză că s'au produs neînţelegeri şi fricţiuni serioase între comandantul corpului de voluntari, colonelul Cadleţ, şi Comitetul Naţional Romîn.

Comitetul Național Romîn, cum era și firesc, urmărea ideia pur națională, era în principiu contra luptelor corpului de voluntari cu bolșevicii și cerea ca toate posturile de comandanți să fie ocupate de ofițeri romîni prin avansarea soldaților cu termen redus.

Comandantul corpului susținea că pentru reușita și buna funcționare a Corpului era absolută nevoe pentru complectarea cadrelor ofițerești cu ofițeri activi și experimentați străini (ruși și ceho-slovaci).

Neînțelegeri între Comandantul Corpului și Comitetul Național au luat proporții atît de mari, încît colonelul Cadleț a recurs la o măsură foarte gravă, arestînd întregul Comitet. Acest fapt a împărțit pe ofițeri și soldați voluntari în două tabere. O parte a fost pentru Comitet și alta pentru Comandantul Corpului.

Ca rezultat final: *3.536 de voluntari* au părăsit Corpul și numai *2.145 de voluntari* (ofițeri și soldați) au rămas în corp, aceptînd toate condițiunile impuse de Comandantul Corpului. Ceilalți au trebuit să se întoarcă înapoi în lagărele de prizonieri.

Astfel din cauza numărului redus, Corpul voluntarilor și-a schimbat denumirea, intitulîndu-se deacum înainte: „Legiunea vînătorilor ardeleni și bucovineni" (Legiunea Romînă din Siberia). Legiunea era compusă din: Batalionul 1 de infanterie „Horia" și Batalionul 2 de infanterie „Mărășești" (fiecare figurînd ca corp aparte cu cîte 4 companii).

Pe lîngă fiecare batalion s'a format apoi cîte o companie de mitraliere, iar pe lîngă Legiune s'au mai format: o companie de geniu, un escadron de lăncieri, o companie de stat major și un batalion de rezervă.

Pe lîngă batalionul de rezervă s'au organizat cursuri speciale pentru pregătirea tinerilor cu termen redus în vederea înaintării la gradul de sublocotenenți și specialiștilor soldați (grenadieri și geniu).

Tot pe lîngă batalionul de rezervă s'a editat și ziarul romînesc.

După ce Legiunea a fost complect organizată și echipată, a primit ordinul să plece din Irkutsk și să preia paza liniei ferate în sectorul Cutulic-Nijne-Udinsk.

In Irkutsk n'au rămas decît batalionul de rezervă, intendența Legiunii și alte instituții sedentare în legătură cu Legiunea.

Rusia întreagă era cuprinsă de flacăra revoluției și luptele războiului civil între „albi și roșii" au fost înverșunate peste tot. Diferitele așa zise „guverne locale" se schimbau aproape săptămînal în toate regiunile.

In Ucraina au intrat Nemții, cari, cu insistență, au cerut autorităților militare rusești, ca toți „trădătorii", cum numeau ei pe foștii ostași din armata austro-ungară, să fie predați lor.

Prin urmare Corpului legionarilor ceho-slovaci, care era pe acea vreme bine organizat, nu-i rămăsese altceva, decît să străbată mii de kilometri spre răsărit, iar de acolo prin portul Vladivostok, să se repatrieze la ei în țară.

Cum în condițiunile războiului civil a fost foarte greu de făcut evacuarea normală a eșaloanelor cu legionari ceho-slovaci la o distanță de mii de kilometri spre răsărit, era firesc ca ei, pentru a putea să străbată acest drum lung și să-și asigure o evacuare normală în patria lor, să ia partea uneia sau alteia din unitățile beligerante ale războiului civil (albi sau roșii). Altfel și unii și alții erau amenințați să nu-și vadă patria.

Bine înțeles că Ceho-slovacii au preferat să facă parte din organizațiile militare contra-revoluționare (albe) și să se lupte alături de ele în lagărul anti-bolșevic.

Astfel cu ajutorul fraților Ceho-slovaci s'a format armata albă și Guvernul amiralului Colceag.

In aceiași situație cu Ceho-slovacii, însă neorganizați pe atunci, s'au aflat și alți militari proveniți din fostele armate inamice, cum ar fi: Ardelenii, Bucovinenii, Sîrbii, parte din Poloneji (altă parte s'a format din Poloni, foști cetățeni ruși) și Letoni.

Toate aceste naționalități și-au format unitățile lor naționale, care avînd scopul identic cu Ceho-slovacii, au aderat cu totul la acțiunea Ceho-slovacilor din Siberia, supunîndu-se Comandamentului militar unic al trupelor inter-aliate, dela care au avut tot sprijinul moral și material.

Comandantul-șef al forțelor militare inter-aliate din Siberia a fost numit generalul francez Janin.

Comandantul trupelor ceho-slovace a fost generalul de brigadă Sirovoy.

După sectorul Kutulik-Nijne-Udinsk, Legiunii Romîne i s'a dat în pază sectorul liniei ferate între Razgon-Tinscaia.

Pină în momentul evacuării, afară de paza liniei ferate, Legiunea Romînă a avut permanente expediții, și de multe ori foarte departe de linia ferată, pentru urmărirea bandelor bolșevice, care încercau să se apropie de calea ferată. Ciocnirile armate între Legiune și grupuri de bolșevici au fost numeroase.

Evacuarea. Evacuarea generală a trupelor aliate din Siberia a găsit pe Legiunea Romînă împărțită în două grupuri: partea activă, batalioanele de infanterie „Horia" și „Mărășești", escadronul de lăncieri, compania de geniu și compania de stat major, numărînd în total 1800 de oameni, cu 17 mitraliere și 2 trenuri blindate, „Horia" și „Mărășești" înarmate și ele cu mitraliere (fără artilerie), cu întregul stat major al Legiunei s'a aflat în gara Taișet, unde a avut în pază linia ferată: partea a doua a Legiunei, batalionul de rezervă, intendența și toate formațiunile sedentare, au rămas tot la Irkutsk.

In gara Taișet, în primele zile, pînă la 5 Ianuarie 1920, toate au decurs relativ liniștit; serviciul de pază a căii ferate n'a fost cu nimic turburat.

In noaptea de 24 spre 25 Decembrie 1919 a trecut prin gara Taișet trenul special al amiralului Colceag cu statul său major.

Comandantul Legiunei a luat toate măsurile de pază din jurul gării.

Amiralul Colceag, pentru ultima oară, a decorat pe Comandant, ofițeri, sub-ofițeri și soldați ai Legiunei romîne cu diferite ordine de războiu, pentru cele 35 de expediții întreprinse în interiorul țării, în contra bolșevicilor.

In ziua de 13 Ianuarie 1920, Legiunea romînă era informată că trupele poloneze și jugo-slave au fost distruse de bolșevici.

Atunci s'a simțit o necesitate imperioasă de organizarea unui serviciu serios de ariergardă, pentru a se putea efectua evacuarea în condițiunile mai mult sau mai puțin satisfăcătoare.

Trupele aliate, printre care și cele ceho-slovace, au fost cele mai numeroase; ele se retrageau, evacuîndu-se spre Vladivostok, fiind urmărite cu toată înverșunarea de trupele regulate bolșevice, fără a mai vorbi de grupurile de partizani bolșevici, înarmate, care se găseau peste tot în jurul gărilor în flancuri, înainte și în spate.

Prin urmare, cel mai important și periculos, a fost serviciul de ariergardă.

Trebuie să ținem seamă că toate luptele să dădeau în dealungul liniei ferate cu stații foarte rare și cu populație foarte răslețită prin pădurile seculare (taiga siberiană), fără drumuri suficiente de comunicație.

Legiunea romînă ca ariergardă a trupelor aliate. Chestiunea serviciului de ariergardă a fost discutată încă înainte de nimicirea Polonejilor, care se aflau în urma lanțului de eșalonare cu trupe aliate. Tocmai Legiunea Romînă era destinată să facă acest important serviciu.

Ar fi fost mai logic și mai just, ca serviciul de ariergardă să fie făcut tot de Ceho-slovaci, deoarece majoritatea sdrobitoare constituiau tot ei, fiind mai multe divizii, bine echipate și înarmate, avînd artilerie, cavalerie și trupe de specialitate. Dar, ca deobiceiu, toată greutatea cade pe cei mai slabi.

Generalul Janin, în înțelegere cu comandantul trupelor ceho-slovace, a găsit de cuviință ca eșaloanele cu Ceho-slovaci să treacă mai înainte spre răsărit (Vladivostok), iar grupuri mici de celelalte naționalități: Romîni, Jugo-slavi, Letoni și Polonejii, să urmeze în coada lanțului de eșaloanele cu trupele aliate, ce s'au întins la mii de kilometri dealungul liniei ferate siberiene. Astfel, Romînii au fost destinați să acopere retragerea trupelor aliate spre răsărit.

Această misiune a fost cu atît mai grea, cu cît Romînii, la fel cu Jugo-slavii, Polonejii și Letonii, au fost insuficient înarmați, complect fără artilerie, pe jumătate desbrăcați și desculți; ca cei din urmă, ei au trebuit să fie în permanent contact cu trupele regulate bolșevice și diferitele bande de partizani roșii, care deveneau tot mai îndrăznețe.

Aflîndu-se în această tristă situație, fără artilerie, fără explozibile, fără locomotive necesare, pentru eșaloanele romînești și ne dorind să împărtășească soarta Polonejilor, Comandantul Legiunei Romîne, colonelul Cadleț, a hotărît, ca trupele Legiunei să părăsească vagoanele și, în coloană de marș, să se retragă spre Irkutsk. Insă ordinul categoric al generalul Janin și promisiunea statului major al trupelor ceho-slovace că se vor pune la dispoziția Romînilor locomotivele necesare, au determinat pe

Comandantul Legiunii Romîne să rămîie pe loc, spre a constitui rezerva „ariergardei" ceho-slovace a maiorului Zmec.

Pe ziua de 21 Ianuarie, prin ordinul No. 0457 (op.) al statului major ceho-slovac, Legiunei Romîne i s'a dat alt sector de pază a liniei ferate: Tulun-Zima, adică un sector unde nu se aflau depouri şi, prin urmare, Legiunea nu avea posibilitatea să obţie locomotive fără consimţimîntul Comandantului ceho-slovac.

La 27-28 Ianuarie Legiunea a sosit în raza noului sector ce-i s'a atribuit; dat fiind că toate staţiile şi haltele au fost ocupate cu eşaloane ceho-slovace şi cu garnituri goale fără locomotive, operaţia ocupării a decurs foarte anevoios.

Ultimele zile ale lunei Ianuarie au adus mari înfrîngeri pentru ariergarda maiorului Zmec. Deaceia mişcarea eşaloanelor cehoslovace spre răsărit a luat un caracter foarte febril în raza sectorului Nijne-Udinsk-Zima, unde regimentul jugo-slav a suferit pierderi însemnate.

Avangarda armatei a V-a bolşevică a urmărit deaproape coloana a VI-a a eşaloanelor cu trupele aliate, incît Legiunea Romînă a trebuit să intre în luptă de ariergardă cu trupele sovietice.

Pentru a demonstra activitatea Legiunii Romîne din Siberia şi dificultăţile prin care ea a trecut dăm mai jos, în copie, telegramele de serviciu, ordinele de zi şi jurnalul operaţiilor militare ale Legiunii, după actele ce se află în posesia noastră:

Secret, operativ.

Ordin de zi.

Pe Legiunea Vînătorilor Transilvăneni şi Bucovineni.

Gara Taişet *No. 001* 3 Ianuarie 1920

1. Inamicul (bande bolşevice) ocupă sectorul satului Buzicanovo şi mai la nord de sat, trimiţînd patrule de recunoaştere pînă la Nijne-Zaimscoe.

2. Legiunei de sub comanda mea s'a ordonat paza liniei ferate dela Zamzor pînă la gara Suetiha şi pentru aceasta trebuie preluat dela Jugo-slavi sectorul Zamzor-Razgon, predînd sectorul mai la est de gara Suetiha, Diviziei a III-a ceho-slovace.

3. *Ordon:* a) *Maiorul Chiticeanu* cu batalionul I, 8 mitraliere, trenurile blindate „Horia" şi „Mărăşeşti", după predarea Diviziei a III-a ceho-slovace sectorului menţionat în § 2 al prezentului ordin, va ocupa sectorul pînă la gara Zamzor inclusiv, trimiţînd des pe linie, pentru recunoaştere trenurile blindate, împărţindu-le fiecare în două şi cerînd dela Ceho-slovaci din Taişet încă o locomotivă.

b) Toate celelalte unităţi ale Legiunii vor rămîne în rezerva mea, rămînînd în locurile ocupate.

Recunoaşterea să fie făcută conform ordinelor noastre anterioare, exercitînd cel mai sever control asupra persoanelor sosite nouă în raza liniei ferate.

5. Atrag atenţiunea şi ordon tuturor comandanţilor de unităţi, eşaloanelor şi trenurilor blindate, că demnitatea Steagului naţional romîn şi onoarea Armatei Regale Romîne, să fie apărate cu toată stricteţa de toţi legionarii. Orice încercare de percheziţie, arestare etc. din partea diferitelor soviete şi comitete, să fie impiedicată la nevoe, chiar cu forţa armelor.

6. Statul Major în gara Taişet.

7. Locţiitorii: Lt.-Col. A. Petrovschi şi Maior Nosec.

Colonel Cadleţ

Şeful Statului Major Lt.-Col. A. Petrovschi.

2. *Telegrama.*

D-lui General Sirovoy, Irkutsk (pt. descifr. pers.).

Starea generală în sectorul Diviziei a III-a ceho-slovace este extrem de încordată şi ameninţă să cuprindă şi raionul gărei Taişet, din cauză că Comandantul Diviziei a admis funcţionarea sovietelor în Kansk şi Ilanskoi. Nu vreau să ispăşesc greşelile vecinilor şi, văzînd imposibilitatea primirii locomotivelor pentru evacuarea Legiunii Romîne de sub comanda mea, prevăzînd luptele apropiate în condiţiunile grele pe linia ferată, cer imediat asigurarea Legiunii cu locomotive bune pentru eşaloane mari ca să evităm soarta trupelor poloneze şi să nu ni se taie drumul spre răsărit.

11 Ianuarie 1920. Comand. Legiunii, Colonel Cadleţ.

3. *Telegrama.*

D-lui General Janin, Irkutsk.

Rog binevoiţi a-mi telegrafia urgent, în urma cărui regiment al diviziei a III-a ceho-slovace să urmeze Legiunea Romînă,

spre a şti ce măsuri să iau pentru a evita soarta trupelor poloneze.

Din convorbirea cu statul major ceho-slovac, am înţeles că faţă de Legiunea Romînă el n'are intenţiuni sincere.

Atrag atenţiunea că lăsarea Legiunii în această situaţie critică, are să sporească forţele sovietice cu încă 2.000 de oameni înarmaţi fără voinţa mea.

12 Ianuarie 1920.

Comandantul Legiunei Romîne, Colonel Cadleţ.

4. *Ordin de zi.* Operativ.

Pe Legiunea Vînătorilor transilvăneni şi bucovineni.

14 Ianuarie 1920. *No. 002.* Gara Taişet.

1. Armata roşie (trupele regulate), compusă din diviziile 30 şi 35 de infanterie, pe ziua de 11 Ianuarie c., prin avantgărzile sale, a eşit în sectorul gării Cliuovenoi, la 130 de verste mai la est de Kansk.

Grupuri de partizani roşii, conduşi de Muşacov, se grupează în raionul satelor Sitchino şi Buzicanova.

2. Armata rusă (albă), cu capul coloanei, a trecut, în formaţie de marş prin Taişet, spre răsărit pe şoseaua Siberiană; urmează grupurile generalilor: Kappel, Volcov, Dutov, Pepeleaev, Vişnevschi şi ale altora.

3. Divizia a III-a ceho-slovacă, lungindu-se în lanţul eşaloanelor, se retrage spre răsărit. Sîrbii şi Polonejii—parte pe jos şi parte în trenuri,—se retrag spre răsărit.

4. Neavînd nici o siguranţă, că voiu putea duce Legiunea în patrie prin evacuarea normală în trenuri, neavînd nici o locomotivă la dispoziţia Legiunii şi sperînd numai în mijloacele proprii, am hotărît să execut parte din drum spre patrie pe jos, pentru a se putea evita prizonieratul dezonorat şi a îndeplini astfel datoria de soldat pînă la sfîrşit.

5. *Pentru aceasta:* a) *Maiorul Chiticeanu*, cu batalionul I şi 8 mitraliere, imediat, fără să aştepte predarea sectorului pînă la Suetiha a trupelor ceho-slovace, va ridica paza liniei ferate, iar pe ziua de 16 Ianuarie va grupa batalionul în raionul gării Zamzor, de unde, după unirea cu celelalte unităţi ale Legiunii, va urma drumul în coloană de marş.

Batalionul va rechiziţiona toate săniile, reţinîndu-le la batalion, iar din sectorul mai la est de Suetiha, le va trimete la Taişet.

b) *Maiorul Nosek*, cu batalionul II, 8 mitraliere, compania de stat major şi compania de Geniu cu 2 port-boambe, pe ziua de 15 Ianuarie, ora 8, cu capul coloanei, va trece prin periferia de răsărit a satului Taişet şi va urma drumul în coloana de marş prin satele N. Aculşet, Baironovca spre satul Razgonoe, unde va rămîne pentru noapte.

c) *Căpitanul Pisarev* cu excadronul de lăncieri şi o mitralieră, la 15 Ianuarie, ora 6 cu capul coloanei, va trece prin periferia satului Taişet şi va urma drumul prin satele N. Aculşet, Baironovca, Razgonaia spre Nicolscoe, unde va rămîne pentru noapte.

6. Comandanţii unităţilor vor alege efectele şi lucrurile mai de preţ şi le vor depune într'un singur eşalon comandantului, sub-locotenentul Gherlea, cu ajutorul său, intendentul batalionului I, sub-locot. Boca. Batalioanele vor avea cîte 15 vagoane, escadronul 8 vagoane, companiile de stat major şi Geniu, cîte 5 vagoane şi 4 vagoane (tepluşchi) pentru soldaţii bolnavi şi slabi ai Legiunei.

Eşalonul, după părăsirea gării Taişet de către Legiune, va trece imediat în gara Zamzor, de unde va urma mai departe drumul spre răsărit pe măsura posibilităţilor.

Ambii intendenţi ai batalioanelor şi sub-locotenentul Gherlea, vor lua toate măsurile pentru evacuarea averei Legiunii.

7. Ataşatul ceho-slovac, căpitanul Orsag, va urma cu jumătatea trenului blindat „Mărăşeşti" şi „Horia" spre Irkutsk şi mai departe, unde se va găsi d-l general Sîrovoy, ţinînd contactul în tot timpul cu Legiunea Romînă şi informîndu-mă despre toate evenimentele politice.

Informaţiunile vor fi transmise cifrat prin comandanţii gărilor ceho-slovace.

8. Unităţile Legiunii aflate la Irkutsk, se vor pregăti pentru evacuare şi vor aştepta ordinele mele. Trenurile blindate vor urma eşaloanele cu intendenţă.

9. Rapoartele urgente să fie trimise zilnic după oprire pentru noapte, pînă la ora 8, în ziua de 15 Ianuarie la eşalonul

Statului Major, iar după această dată, în capul coloanei batalionului II, unde mă voi afla cu Statul Major.

10. Comandanții tuturor unităților Legiunii vor avea grijă de glicerină și uleiuri de uns armele, cunoscînd că în actuala situație, acestea nu pot fi procurate.

11. Sunt convins că prin munca comună a tuturor subalternilor mei și cu ajutorul lui Dumnezeu, ne vom întoarce cu bine în patrie, unde vom găsi odihna meritată după atîția ani de război. Să ne ajute Dumnezeu! Vânători, am fost întotdeauna prea sever cu voi, însă eu prefer să împărtășesc soarta voastră, pierind cu toții, decît să mă desonorez prin trădare față de voi și de patria voastră.

12. Locțiitori: Lt.-Colonel A. Petrovschi și Maior Nosek.

Colonel Cadleț

5. *Telegrama*

D-lui General Sîrovoy, orașul Irkutsk.

Copie D-lui Comand. al diviziei a III-a ceho-slovace, gara Zima.

„La Nr. 0582 | op. Primind ordinul Dvs. pentru a lua comanda ariergardei, cu onoare vă rog a-mi subordona trenurile blindate cu artilerie, care pînă în prezent au deservit ariergarda ceho-slovacă.

Deasemenea rog a dispune ca, in general, Comandantul diviziei a III-a ceho-slovace, la caz de nevoe, să vie în ajutorul meu cu artilerie, explozibile și mijloace tehnice.

Din proximul tren de intendență ceho-slovacă să mi se trimită pentru Legiune o mie de perechi încălțăminte de pislă, întrucît pe gerul actual legionarii nu pot să lupte desculți.

Afară de aceasta, știind bine că regimentul jugo-slav este desorganizat, rog să mi se puie la dispoziție măcar un batalion ceho-slovac, cu mitraliere. Vă aduc la cunoștință că pentru reușita misiunii încredințată Legiunii Romîne, este necesar să mă ajutați: 1) împiedicînd circulația trenurilor cu autorități și detașamente militare așa zise social-democrate; 2) utilizînd mișcarea paralelă cu trupe comandate de generalul Voițehovschi (trupele albe), acordindu-le tot sprijinul și evitînd greșelile de a le desarma; 3) In general, Vă rog a lua măsuri pentru asigurarea dosului frontului meu prin încetarea parlamentărilor cu social-revoluționarii și bolșevicii. In situația noastră critică, numai

măsurile pur militare pot să ne salveze; 4) Pentru toate eșaloanele ariergardei rog a mi se trimite locomotive permanente.

Nr. 49 | op. din 30 Januarie 1920.

Comandantul Legiunei Romîne, Colonelul Cadleț.

6. *Telegrama.*

D-lui Comandant al diviziei a III-a Ceho-slovace.

Gara Zima vagonul de serviciu Căpit. Viterna.

Copie D-lui General de brigadă Sîrovoy, Irkutsk.

La ord. Nr. 0668 | op. al Statului Major al diviziei III-a.

N'am primit dela nimeni ordinul de suburdonarea D-Voastră, mai ales că sunt mai mare în grad și am și eu drepturile de comandant al diviziei. Aș fi consimțit să mă supun D-Voastră, cu toate obiecțiunile de mai sus, dacă din ordinul operativ mai sus citat n'aș fi văzut repetarea acelorași greșeli ce s'au petrecut la Seragul într'o colaborare comună cu trupele diviziei a III-a ceho-slovace.

D-Voastră dați ordin cavaleriei să se țină la o depărtare mare în spatele sectorului meu și nu îndrăzniți să dați ordinul regimentelor D-Voastre nedisciplinate să ocupe poziția de luptă.

Cele mai sus expuse îmi dovedesc clar lipsa de interes comun în această ariergardă; pentru aceasta nu voiu executa ordinele date de D-Voastră, fiindcă văd că de soarta unității naționale ce mi s'a încredințat, se dispune într'un mod cu totul neconștiincios.

Cînd am să văd că Divizia a III-a ceho-slovacă are să fie dispusă în mod cinstit să se lupte împreună cu mine în contra inamicului comun, am să dau la o parte orice discuție referitor la grade și vechime; dar pînă atunci am să iau toate măsurile ca, prin mijloacele proprii, să salvez Legiunea, mai ales că regimentele 9 și 10 Ceho-slovace de fapt nici n'au fost în ariergardă.

Gara Kimiltei Nr. P. 91 | op. 5 | II.1920, ora 11.

Comandantul Legiunei Romîne, Colonelul Cadleț.

7. ***Jurnalul operațiilor militare ale Legiunei vînătorilor ardeleni și bucovineni pe luna Februarie 1920.***

Sectorul de pază al Legiunii era linia ferată siberiană Tulun-Zima. Pe linie a circulat trenul blindat „Mărășești". Con-

form ordinului Comandantului trupelor ceho-slovace Nr. 0582 | op. Legiunea Romînă, împreună cu regimentul jugo-slav, au fost destinate să facă serviciul de ariergardă, începînd cu gara Tulun, sub comanda colonelului Cadleț, comandantul Legiunii Romîne.

După primirea ordinului de mai sus, comandantul Legiunii, prin telegrama Nr. 51 | op., a cerut comandantului diviziei a III-a ceho-slovace să i se trimită 3 locomotive pentru a putea transporta eșaloanele Legiunii cari se aflau în gările Kimiltei, Cuitun și Șeragul, în gara Tulun.

Prin telegrama Nr. 216 | a, a cerut Comandantului regimentului jugo-slav să-i comunice efectivul de luptă a regimentului și locul unde se află, iar prin telegrama Nr. 49 | op., către Comandantul trupelor ceho-slovace, a cerut să i se pună la dispoziție cîteva trenuri blindate cu artilerie, explosibile și alte mijloace necesare pentru luptă.

1 Februarie. Comandantul Legiunei a plecat din gara Cuitun la Tulun, pentru a cerceta personal diferitele chestiuni în legătură cu serviciul de ariergardă. Acolo, la Tulun, Comandantul Legiunii s'a convins de complecta dezorganizare a regimentului jugo-slav, din care numai batalionul al 3-lea a fost de față; restul soldaților, după luptele avute cu bolșevicii la Nijne-Udinsk, s'a împărțit prin eșaloanele ceho-slovace, sau în grupuri pe jos au luat drumul spre răsărit.

Comandantul Legiunii a ordonat locțiitorului de comandant al regimentului jugo-slav să plece cu eșalonul său la gara Zima și acolo să se reorganizeze. Dar ordinul său n'a putut fi executat din cauză că toate gările au fost pline cu eșaloane ceho-slovace, care împiedicau orice mișcare.

2 Februarie. Intrucît locomotivele necesare nu ni s'au pus la dispoziție, Legiunea n'a putut să fie la timp în gara Azei, unde a trebuit să intre în luptă cu trupele roșii.

Comandantul Legiunii a ordonat comandantului batalionului 2, care se afla în gara Șeragul, ca împreună cu trupele ceho-slovace din ariergarda lor de pînă atunci și cu escadronul de lăncieri trimes acolo din gara Cuitun, să mențină cu orice preț gara Șeragul pînă la evacuarea haltei Mingatui și a gării Cuitun.

Primul batalion de sub comanda maiorului Chiticeanu a primit ordin să se grupeze în gara Cuitun, unde se afla și statul major al Legiunii.

3 Februarie. Prin telegrama No. 72/op. Comanda trupelor din gara Șeragul și Azei a fost încredințată maiorului Nosek, comandantul batalionului 2 romîn, care și-a subordonat detașamentul trupelor aliate aflate acolo și a ordonat menținerea gărei Azei pînă la complecta evacuare a gării Șeragul.

In acest timp inamicul, prin avantgarda sa, a ajuns în satul Perevoz și la minele de cărbuni de lîngă gara Niura.

Intîlnirea armată cu inamicul, ariergarda noastră n'a avut și forțele lui nu ne-au fost cunoscute.

Din informațiile ofițerilor ceho-slovaci, am aflat că în avantgarda inamicului au fost aproximativ 2-3 batalioane de infanterie, 100 de cavaleriști și 2 tunuri.

Trupele Legiunii în acel moment s'au aflat în gara Azei, halta Șuba și gara Șeragul. Evacuarea eșaloanelor ceho-slovace a decurs foarte anevoios din cauză că toate gările și haltele pînă la gara Zima, au fost pline cu eșaloane și garnituri cu vagoane goale fără locomotive.

La ora 10 dim. comandantul regimentului 12 ceho-slovac, maiorul Palațchi, a raportat că gara Avei era bombardată de artileria bolșevică, cerînd ajutor.

Din cauză că manevrarea trenurilor se făcea foarte anevoios, abia la ora 11.30 din gara Seragul, maiorul Nosek, cu 2 companii din batalionul său, un pluton de legătură și cu 4 mitraliere, a plecat în ajutorul maiorului Palațchi.

Ajungind în halta Șuba, maiorul Nosek cu trupele sale n'a mers mai departe, fiindcă legătura între gările Azei și Șuba a fost întreruptă și ultimele eșaloane cu trupele aliate se apropiau de Șuba.

Despre mersul luptelor din gara Azei, statul major al Legiunii Romîne n'a avut nici o informație.

Maiorul Nosek cu detașamentul său a hotărît să acopere retragerea trupelor aliate către răsărit și în acest scop a ordonat unei companii să ocupe poziția pe linia ferată la 3 kilometri mai la nord de halta Șuba, iar două trenuri blindate au fost trimese să ocupe poziția din deal naintea acestei companii.

A doua companie a rămas în rezervă.

Din escadronul de lănceri s'a trimis o gardă, spre moara ce se află la Sud-Est de halta Şuba, pentru asigurarea flancului sting; o patrulă a fost trimisă în direcţia satului Azei.

Patrula s'a întors la ora 17 şi a raportat că în Azei sînt aproape 150 de bolşevici. Trimis spre Nord, restul escadronului n'a putut să dea de urma inamicului din lipsa drumurilor.

La ora 17 a început focul artileriei între trenurile blindate ale noastre („Mărăşeşti", romîn şi „Curganeţ", ceho-slovac) şi artileria inamică.

Maiorul Palaţchi a primit ordin să se retragă cu trupele sale spre Şeragul, iar trupele Legiunii Romîne au acoperit retragerea pînă la ora 19.

In acest timp garda noastră dela moară a trimes o patrulă în direcţia Azei, care s'a întîlnit cu inamicul şi l'a atacat. In timpul luptei, cinci lănceri romîni au fost omorîţi iar restul, a căror cai au fost omorîţi, au căzut prizonieri la bolşevici. Intre aceştia sînt plutonierul-major Rusu Crăciun şi fruntaşul Ardeleanu. La interegator, atît plutonierul-major Rusu, cît şi fruntaşul Ardeleanu cu toate promisiunile şi torturile suferite n'au trădat secretele de serviciu, pentru care fapt au fost omorîţi cu sabia. Patru din prizonierii noştri au reuşit să fugă; a doua zi ei s'au reîntors la Legiune, în gara Cuîtun.

După ora 19 trupele Legiunei Romîne din gara Şuba se retrăgeau spre Şeragul.

La sosirea în gară Şeragul, comandanţii regimentelor 11 şi 12 ceho-slovace au comunicat maiorului Nosek că conform ordinului comandantului diviziei a III-a ceho-slovace, ei nu sunt subordonaţi d-sale şi nu se supun directivelor Legiunii Romîne.

Totuşi comandantul regimentului 11 a declarat că d-sa cu batalionul al III-lea din regimentul său va ocupa şoseaua naţională (tractul siberian) pînă la ora 3 ale zilei următoare.

Comandantul regimentului 12, maiorul Palaţchi, ignorînd complect necesitatea operaţiilor comune pentru interesul general al aliaţilor, s'a retras spre răsărit.

Toate liniile din gara Şeragul au fost ocupate de eşaloane cu trupele aliate, iar vagoanele goale, lăsate de ceho-slovaci, încît eşaloanele romîne şi jugo-slave n'au putut intra în gară.

Prin telegrama Nr. 80/op. s'a dat ordin maiorului Nosek ca să păstreze forţele batalionului pentru operaţiile viitoare, comune cu restul trupelor Legiunii, în gara Cuîtun.

In consecinţă, companiile 1-a şi 2-a, ce se aflau la 3 kilometri spre est de gară, s'au întors la ora 2 (4 Fevruarie) înapoi la eşalon, lăsînd de pază numai o gardă mică.

4 Fevruarie. La ora 1 noaptea s'au auzit împuşcături dinspre satul Tractovaia.

Comandantul regimentului 11 ceho-slovac a comunicat maiorului Nosek că bolşevicii au atacat satul. Comandantul companiei a 2-a romînă a raportat deasemenea, că a auzit focuri de arme din direcţia satului Tractovaia dar n'a văzut pe nimeni. I s'a dat ordin ca să ajută pe Ceho-slovacii găzduiţi la Tractovaia.

După scurt timp împuşcăturile au încetat şi maiorul Nosek a primit o informaţie că Ceho-slovacii s'au retras din poziţiile ocupate. Atunci s'a dat ordin escadronului de lăncieri să înainteze spre satul Tractovaia şi să atace pe bolşevici. Dar abia ajuns în satul Troiţcoe, escadronul a fost întîmpinat de mitralierele inamice şi a fost nevoit să se retragă înapoi, spre gara Seragul, care în acest moment, deasemenea a fost atacată de infanteria duşmană.

Maiorul Nosek evitînd să dea lupta în gara plină cu eşaloane şi garnituri de trenuri goale, a ordonat celor 2 companii ce se aflau mai la vest de gară, să înainteze spre răsărit, iar singur, cu compania de administraţie, plutonul de legătură şi alte detaşamente de sub comanda sa, a părăsit vagoanele şi a ocupat poziţia favorabilă pentru a putea ataca pe inamic din flancul dela răsărit. In gară n'a rămas decît sub-locotenentul Grebenişan cu jumătate de companie, care a ţinut birourile gării sub protecţia focului de arme.

Grupînd companiile lîngă semaforul dela răsărit şi respingînd trupele inamice aflate acolo către Nord, maiorul Nosek a desfăşurat frontul în faţa gării, avînd la mijloc trenul blindat şi la ambele flancuri, trupe de infanterie. Escadronul călare în poziţia de luptă se afla în spatele infanteriei pentru a ridica moralul luptătorilor din prima linie de luptă.

Pentru legătura cu detaşamentul rămas în gară şi detaşamentele mai la vest de gară, s'au trimis patrule mici, care au

fost surprinse de focul mitralierelor inamice și au fost nevoite să se retragă.

In acest moment, după răspunsul focului de mitralieră, maiorul Nosek s'a convins că detașamentele aflate mai la vest de gară au pornit ofensiva, pe care o susțin cu focul mitralierelor în flancul inamicului.

La ora ½ luptele au încetat și trupele noastre s'au întors toate în gară, trimițînd numai patrule în direcția satului.

Patrulele s'au reintors și au raportat că inamicul s'a retras. Trupele noastre au rămas în gară pînă la ora 5, iar trenul blindat, pînă la ora 6.

Insuflețirea și purtarea trupelor au fost admirabile, mai ales escadronul de lăncieri a fost mai presus de orice laudă.

Pierderile noastre au fost: 7 morți și 1 dispărut din escadron; 2 morți, 8 răniți, și 2 dispăruți din batalionul 2. Intre cei grav răniți a fost și sublocotenentul Grebenișan.

Dintre cai au fost omorîți 16.

Pierderile exacte ale inamicului nu s'au cunoscut. In jurul gării s'au găsit 18 morți, iar în sat 60. După informațiunile primite mai tîrziu, pierderile dușmanului au fost mult mai mari. Printre bolșevicii morți a fost și un comandant de batalion.

In aceiași zi, la ora 6, în gara Cuitun a sosit și batalionul I sub comanda maiorului Chiticeanu. Comandantul Legiunii a ordonat ca imediat batalionul să se dea jos din vagoane și, în formație de marș, să înainteze la vest, spre încrucișarea tractului siberian cu calea ferată, la 4 kilometri mai la vest de gara Cuitun, unde să ocupe pozițiile defensive spre vest, pe ambele părți ale liniei ferate.

In timpul marșului către pozițiile destinate, comandantul batalionului a observat două grupuri de bolșevici pe ambele flancuri, una mai la sud de linia ferată, pe un drum comunal, în număr de 150-200 de infanteriști, care înainta spre răsărit; iar mai la nord de linia ferată, pe drumurile comunale, s'au arătat grupuri de bolșevici, care făceau impresia de patrule inamice, ce căutau să ia contact cu noi.

Pentru lichidarea grupului dela nord, din gara Cuitun la ora 8½ s'a trimis compania de stat major a Legiunii, care s'a deplasat în sănii, în sat, și a ocupat încrucișarea drumurilor în

flancul drept al liniei de luptă, asigurînd pozițiile noastre din partea inamicului dela nord.

In satul Cuitun compania de stat major a surprins un grup de bolșevici, pe care l'a nimicit complect.

Pentru informarea exactă despre forțele inamicului, care înainta dinspre flancul sting al batalionului nostru I, s'a trimis în recunoaștere o patrulă.

La ora 10 Comandantul Legiunii cu statul său major a sosit la poziția ocupată de batalionul 1, unde personal a făcut recunoașterea terenului, rămînînd acolo pînă la ora 13, cînd s'a întors înapoi în gara Cuitun.

La ora 14 batalionul 1, prin avantgărzile sale, a luat contact armat cu inamicul.

In acest timp, grupul bolșevicilor, care încă de dimineață a început încercuirea flancului nostru sting, a deschis foc rar din mitraliere și arme în contra patrulelor noastre. Pentru a paraliza această activitate, s'a trimis compania de geniu, care, ocupînd poziția pe înălțime dela răsărit de gară, a deschis în contra inamicului focul de mitralieră.

Cam tot în acelaș timp, între orele 14-15, a sosit în gară trenul blindat ceho-slovac „Curganeț" sub comanda locot. Lacsner, care a deschis focul de artilerie în contra coloanei de sănii a inamicului mai la vest de gară, punîndu-l pe fugă.

In acest timp a sosit în gară și batalionul I, care cu escadronul de lăncieri, sosit încă de dimineață, a rămas ca rezervă generală a trupelor din linia de foc.

Oamenii au fost grupați în eșaloane, lăsînd în gară numai garda de serviciu. Cam pe la ora 17 focul de arme și de artilerie din partea noastră a încetat din cauza întunericului.

Eșaloanele ceho-slovace au fost toate evacuate spre răsărit și Comandantul Legiunii a hotărît evacuarea gării Cuitun.

După aceasta, trupele noastre treptat s'au retras către eșaloanele lor, concentrînd ariergarda spre gară în formația următoare: compania de Stat major, compania de Geniu și la sfîrșit Batalionul I.

La ora 19.30, la semaforul de vest iar s'au arătat bolșevicii, dar după cîteva trageri „la mitralii" din tunul de pe trenul blindat „Curganeț", au fost risipiți.

La ora 21 Legiunea în complectul ei a evacuat gara Cuitun. Trenurile blindate care s'au retras cele din urmă, au explodat clădirea cu rezervorul și pompa de apă a Căii Ferate, au incendiat toate clădirile gării și peste o sută de vagoane încărcate cu efecte militare, muniții, piese de automobile și diferite articole de gospodărie (mobilier, piane, samovare etc.) lăsate de Ceho-slovaci din cauza lipsei de locomotive.

In timpul evacuării gării am avut o singură pierdere: un lăncier a fost luat prizonier de bolșevici.

Despre forțele inamicului se poate presupune numai după frontul sectorului, în care el a operat (vre-o 6-7 kilometri din jurul gării), că a avut cel puțin o brigadă de infanterie cu artilerie și cavalerie ce în mod normal ei sînt atașate.

Slaba activitate a inamicului se atribuie luptelor anterioare dela Seragul, unde a suferit pierderi mari.

5 Fevruarie. Unitățile Legiunii Romîne s'au aflat în gara Kimiltei, ocupînd prin ariergărzile lor înălțimile dimprejur.

Intre orele 15—16 la ariergarda noastră ce s'a aflat la nord dela gară, au venit parlamentari din partea armatei roșii, avînd împuterniciri scrise pentru a trata chestiunea armistițiului între aliați și armata sovietică. După o prealabilă discuțiune, comandantul Legiunii a dispus trimiterea parlamentarilor în gara Zima, unde a și fost încheiat armistițiul pe ziua de 6 Februarie 1920.

Sosind în stația Zima, Legiunea a pus gărzile din jurul stației, pentru care serviciu s'a întrebuințat un batalion întreg. Deasemenea au fost organizate 2 platforme pentru artilerie, unde am instalat 2 tunuri ușoare lăsate de artileria diviziei a III-a ceho-slovacă.

6 Fevruarie. La ora 16 Legiunea Romînă a evacuat stația Zima, predînd în bună regulă podul de peste rîul Oca, reprezentanților armatei roșii.

7 Fevruarie. Unitățile Legiunii Romîne au fost concentrate în gara Zabitui, unde iar s'a trimes o gardă de pază spre vest dela gară și pînă *la 19 Fevruarie a rămas în serviciul ariergardei* al lanțului de eșaloane cu trupele aliate.

Prin ordinul Comandantului diviziei a III-a ceho-slovace No. 0928/op., Legiunii Romîne, împreună cu un Batalion ceho-

slovac, s'a dat alt sector de pază și anume, între gările Baical și Sludianca.

Prin ordinul operativ Nr. 1024 al Comandantului diviziei a III-a ceho-slovac, comandantului Legiunii Romîne au fost subordonați regimentul jugo-slav și detașamentul polonez al voevodului Voscara.

Trupele Legiunii Romîne au avut în pază linia ferată între gara Baical și kilometrul 119; Regimentul jugo-slav între kilom. 119 și gara Sludianca, iar batalionul ceho-slovac a avut în pază tunelul 39.

Serviciul de garnizoană în gara Sludianca a fost făcut tot de trupele Legiunii Romîne.

Pe linia din sectorul de pază au circulat trenurile blindate: „Horia" și „Mărășești".

Șeful de stat major al Legiunii Romîne lt.-colonel A. Petrovschi. Adjutantul-Șef al Secției operative Sub-locot. Tarnavschi".

* * *

Dela Irkutsk pînă la Vladivostok evacuarea a decurs în condițiuni aproape normale.

Legiunea Romînă treptat a fost grupată în căzărmile din Vladivostok și de acolo, în 7 transporturi (pînă în 1921) a fost repatriată în Romînia.

Operațiile de repatriere au fost conduse de maiorul Victor Cădere, Șeful misiunii militare romîne.

Eroii dramei siberiene: generalul Sirovoy fost Inspector general al armatei ceho-slovace a ajuns ministru de război în ultima guvernare a statului ceho-slovac, colonelul Cadleț, fostul comandant al Legiunii Romîne din Siberia, a ajuns general, comandant de divizie pînă la desființarea statului ceho-slovac. Iar fostul Șef de stat major al Legiunii Romine, locotenent colonelul Alexandru Petrovschi, s'a sinucis în 1933 la Timișoara.

Amiralul Colceag, Șeful Statului și Comandantul suprem al trupelor albe, contra-revoluționare din Siberia, care se retrăgea și el cu statul său major și cu tezaurul rusesc încărcat în vre-o 40 de vagoane (lingouri de aur în lăzi speciale), a fost arestat de Ceho-slovaci iar după încheierea armistițiului cu bolșevicii, a fost predat acestora din urmă la Irkutsk, unde a și fost împușcat.

Aurul, se zice, că ar fi fost şi el predat bolşevicilor odată cu amiralul prizonier.

Astfel s'a terminat colaborarea „frăţească“ a Corpului de legionari ceho-slovaci cu armata albă a lui Colceag, cu care în timp de 3 ani au dus tot greul luptelor comune în contra anarhiei şi a regimului sovietic din Siberia.

Lt.-Col. Justin Stancovschi
Invalid de război

ELEMENTE ROMÎNEŞTI ÎN NARAŢIUNILE SLAVE ASUPRA LUI VLAD ŢEPEŞ

BIBLIOGRAFIE

1. Н. М. Карамзинъ. Исторія Государства Россійскаго (Istoria ţării
ruseşti). S. Petersburg. 1842, vol. VII ; 2. А. Н. Востоковъ. Описаніе руко-
писей Румянцевскаго музея (Descrierea manuscriselor din muzeul Rumean-
ţev). S. Petersburg. 1842 ; 3. А. Н. Пыпинъ. Очеркъ литературной Исторіи
старинныхъ повѣстей и сказокъ русскихъ (Schiţă de istorie literară a po-
vestirilor şi naraţiunilor vechi ruseşti). S. Petersburg, 1857 ; 4. Ф. И. Буслаевъ.
Лѣтописи русской литературы и древности. (Letopiseţele antichităţii şi lite-
raturii ruse), Moscova, 1863, vol. V ; 5. *Idem*. Историческая христоматія цер-
ковно-славянскаго и древне-русскаго языковъ. (Crestomaţia istorică a
limbilor slavă-bisericească şi rusă veche). Moscova, 1861 ; 6. *Idem*. Русская
христоматія. (Cristomaţia rusă). Moscova, 1881, ed. III ; 7. П. А. Сырку.
Объ источникахъ русской повѣсти о Дракулѣ (Despre izvoarele naraţiunii
ruseşti asupra lui Vlad Ţepeş), în Журналъ Министерства Народнаго Прос-
свѣщенія (Revista Ministerului Educaţiei Naţionale), S. Petersburg. 1891, cae-
tul V ; 8. I. Bogdan. *Vlad Ţepeş şi naraţiunile germane şi ruseşti asupra lui*. Buc.
1896 ; 9. А. И. Яцимирскій. Сказаніе о Молдавскихъ господаряхъ въ Вос-
кресенской лѣтописи (Povestirea despre domnii Moldovei după letopiseţul de
Voscresensk), în Извѣстія Отдѣленія Русскаго языка и словесности (Bu-
letinul Secţiei de limba şi literatura rusă). S. Petersburg. 1901, vol. VI, cartea I ;
10. А. И. Соболевскій. Переводная литература Московской Руси XIV—
XVII в. (Literatura tradusă din perioada veacurilor XIV—XVII a Rusiei mos-
covite). S. Petersburg, 1903 ; 11. Е. В. Пѣтуховъ. Русская литература.
Историческій обзоръ главнѣйшихъ литературныхъ явленій древняго и
новаго періода (Literatura rusă. Schiţă istorică a fenomenelor literare mai
cu seamă din perioada veche şi cea nouă). S. Petersburg, 1914. Ed. II ; 12.
А. Седельниковъ. Литературная история повести о Дракуле (Istoria lite-
rară despre viaţa lui Vlad Ţepeş), în Известия по русскому языку и сло-
весности (Buletinul limbii şi literaturii ruse). Academia de Ştiinţe din U.R.S.S.
Leningrad, 1929, vol II, cartea II.

Dintre amintirile contimporane, cu privire la viața și purtările lui Vlad Țepeș, scrierile slave sînt cele mai caracteristice. Pentru noi ele prezintă un interes deosebit din cauza legăturilor dintre Principatele Romîne, mai ales Moldova, și Rusia, prin înrudirea lui Ștefan cel Mare cu țarul Moscovei, Ioan al III-lea, și prin limba slavă bisericească, și aceia a documentelor, comună celor două popoare.

In Rusia de astăzi sînt cunoscute 16 manuscrise, asupra lui Vlad Țepeș [1]). Unele din ele, fiind printre primele din cele cu caracter laic, constituie un monument prețios de istorie literară rusă, din epoca de tranziție a limbii, dela slavă la cea rusă. Ele încep cu veacul al XV-lea și sfîrșesc cu cel de al XVII-lea. Parte din aceste manuscrise, cum cel de Rumeanțev, au fost publicate, în parte, sau în întregime [2]); altele au fost numai colaționate cu cele deja publicate, sau rămase în manuscris.

1) Acestea sint următoarele: 1) Spisocul Rumeanțev, din veacul XV—XVI. Biblioteca in numele lui Lenin, nr. 358, filele 356 verso, 363 verso; 2) Colecția Undolski. Aceiași bibliotecă, nr. 632, filele 263—276, incomplect; 3) A Societății de Istorie și Antichități ruse din Moscova, nr. 286, filele 645—651 verso, — dela sfirșitul veacului XVII; 4. Hronograful Kalaciov, după copia lui Beleaiev. Biblioteca in numele lui Lenin. nr. 1574; 5) Colecția Pogodin din Biblioteca publică de stat, nr. 1606/67, filele 229 verso—233 verso, din jumătatea a doua a veacului al XVII-lea; 6) Kirilo-belozersk, din anul 1490. Biblioteca publică de stat din Leningrad, nr. 11/1088, filele 204—217; 7—8. Colecția Uvarovski. Muzeul istoric de stat din Moscova. nr. 848, filele 203 verso—213; manuscris dela sfirșitul veacului XVI și inceputul celui de al XVII-lea; nr. 152, filele 1—14 din prima jumătate a veacului al XVII-lea; 9) Bibblioteca publică de stat. Q. XVII, nr. 169, filele 234—242 verso, din jumătatea a doua a veacului al XVII-lea; 10. Colecția Beleaiev. Biblioteca în numele lui Lenin, nr. 1529, filele 239 verso—244 dela începutul veacului al XVIII-lea; 11) Colecția Barsov. Muzeul istoric de stat din Moscova, nr. 604, filele 91—96 verso, din jumătatea a doua a veacului al XVII-lea; are scrisul sud-slav; 12) Aceiași colecție, nr. 1521, filele 265—269, dela sfirșitul veacului al XVII-lea; 13) Aceiași colecție, nr. 2134, filele 187—204, din acelaș timp; 14) Colecția fostetor arhive ale Ministerului de externe, nr. 613/1121, filele 28 verso—33 verso, dela sfirșitul vecului al XVII-lea; 15) Colecția Muzeului. Muzeul istoric de stat din Moscova, nr 3860, filele 28—41, dela sfirșitul veacului al XVII-lea; 16) Colecția Zabelinski. Acelaș muzeu, nr. 451, filele 853—857, din aceiași epocă. А. Седельников. Литературная история повести о Дракуле (*Istoria literară a povestirii despre Vlad Țepeș*), in Известия по русскому языку и словесности. Академия Наук Союза ССР (*Buletinul limbii și literturii ruse. Academia de Științe din U.R.S.S.*), vol. II, cartea II. Leningrag, 1929, pp. 624—625. Din aceste manuscrise, primele cinci sînt publicate de I. Bogdan: *Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui*. București, 1886, pp. 135—170. Cele mai complecte și mai însemnate însă sînt nr. 1 și 6. Versiunea nr. 1 este tradusă in romînește. *Idem*, pp. 125—134.

2) А. Н. Пыпинъ. *Op. cit.*, pp. 344—349; Ф. И. Буслаевъ. Историческая... etc., pp. 700—710, toate, ediții incomplecte; Н. И. Костомаровъ. *Op. cit.*, pp. 399—402, ediție complectă.

Autorul, proveniența, locul și data compunerii lor, au rămas pînă astăzi necunoscute. Numai unul, reeditat de d. Sedelnicov, ne arată că a fost scris prima dată la 13 Februarie 1486, iar la 28 Ianuarie 1490, pentru a doua oară, a fost copiat de călugărul Eufrosinie.

Unii cercetători le-au atribuit o însemnătate trecătoare, le-au considerat ca un fapt divers [1]). Alții au susținut că ele sînt de proveniență sud-slavă [2]). Cei de al treilea au spus că s'ar datora unui condei rusesc [3]). Cei de al patrulea sunt de părere că la origină ar prezenta o adoptare sau chiar traducere din limba ungară, sau germană, ori polonă [4]). In sfîrșit d. Sedelnicov emite părerea că manuscrisul din 1490 s'ar datora unuia din solii Moscovei, care ar fi fost la curtea lui Matei Corvin [5]).

Din toate manuscrisele cunoscute pînă azi, cele mai complecte, care prezintă o însemnătate, sunt două: cel din muzeul Rumeanțev No. 358, publicat de I. Bogdan [6]) și cel Kirilo-belozersc, reprodus recent de A. Sedelnicov [7]).

Acesta din urmă este cel mai complect, avînd și anul și autorul.

Comparînd acest din urmă text, cu cel publicat de I. Bogdan (No. 358), găsim asemănări și deosebiri. Primul manuscris, versiunea A, este compus de un rus, laic. Autorul nu cunoaște îndeajuns limba slavă, literară. Iar stilul său prezintă unele nuanțe beloruse, pe lîngă cele velicoruse propriu zis.

Dacă colaționăm aceste două texte constatăm următoarele asemănări și deosebiri cronologice:

Spisocul Rumeanțev Nr. 358 (*I. Bogdan, p. p. 135-143*):	*Spisocul Kirilo-belozersc Nr. 11/1088.* (*vezi enexa*):
1. Solii trimiși de Sultan; pedeapsa lor;	1. Solii trimiși de Sultan; pedeapsa lor;

1) Н. М. Карамзинъ. *Op. cit.*, pp. 138—139, nota 411.
2) А. Н. Пыпинъ. *Op. cit.*, p. 348, nota 18.
3) I. Bogdan. *Op. cit.*, pp. XII, 106 și 118.
4) П. А. Сырку. *Op. cit.*, p. 18; А. И. Соболевскій. *Op. cit.*, p. 233.
5) А. Седельниковъ. *Op. cit.*, p. 639.
6) I. Bogdan. *Op. cit.*, pp. 135—143.
7) А. Седельников. *Op. cit.*, pp. 652—659.

2. Lupta Sultanului împotriva lui Vlad Țepeș;	2. Lupta Sultanului împotriva lui Vlad Țepeș;
3. Vlad Țepeș amăgește pe Sultan că vrea să i se supună;	3. Vlad Țepeș amăgește pe Sultan că vrea să i se supună;
4. Asprimea dreptății, cinstea intronată și fîntîna cu cana de aur;	4. Asprimea dreptății;
5. Despre soțiile necredincioase;	5. Cana de aur dela fîntîna pentru băut apă;
6. Despre purtarea cu solii străini;	6. Despre pedeapsa săracilor și bolnavilor;
7. Despre purtarea cu solul unguresc;	7. Despre cei doi călugări catolici;
8. Despre sluga ce nu poate suporta mirosul cadavrevrelor;	8. Despre negustorul cu galbenii furați;
9. Despre pedeapsa săracilor și bolnavilor;	9. Despre soțiile necredincioase;
10. Despre cei doi călugări catolici;	10. Despre femeia leneșă;
11. Despre negustorul cu galbenii furați;	11. Despre sluga ce nu poate suporta mirosul cadavrelor;
12. Despre femeia leneșă;	12. Despre purtarea lui Vlad Țepeș cu solul unguresc;
13. Despre butoaiele pentru ascuns aurul;	13.. Despre purtarea cu solii străini;
14. Despre lupta lui Vlad Țepeș împotriva Ungurilor și închiderea în cetate;	14. Despre butoaiele pentru ascuns aurul;
15. Omorîrea pristavului ungur;	15. Despre lupta lui Vlad Țepeș împotriva Ungurilor și închiderea în cetate;
16. Trecerea lui Vlad Țepeș la catolicism;	16. Trecerea lui Vlad Țepeș la catolicism;
17. Moartea lui Vlad Țepeș;	17. Purtarea lui la închisoare;

18. Familia lui Vlad Țepeș și soarta domniei.	18. Omorîrea pristavului ungur;
	19. Moartea lui Vlad Țepeș;
	20. Familia lui Vlad Țepeș și soarta domniei.

Din această comparație se deduce că avem în față două texte deosebite și ca scris și ca fel de tratare.

In schimb, există o asemănare, chiar apropiată de limbă, stil și ca expunere între textul Kirilo-belozersk și Rumeanțev, Colecția Undolski, Nr. 632, reprodus de I. Bogdan în versiunea B. Din comparația acestor din urmă două texte se poate spune că cel reprodus de I. Bogdan ar fi o copie prescurtată. Doar în unele părți, felul de expunere este aranjat altfel, fie din cauza unor scăpări făcute la copiere, fie că așa a înțeles copistul să-l transcrie.

Narațiunea călugărului Eufrosinie, manuscrisul Kirilo-belozersc, ce se reproduce în anexă, este mult superioară tuturor celorlalte.

Naște însă întrebarea cine poate fi autorul, cînd și unde a fost scris manuscrisul și pe ce căi a ajuns în Rusia?

I. Bogdan presupune că manuscrisul Rumeanțev, reprodus în versiunea A, este cel mai vechi, și că ar fi compus în veacul al XV-lea, între anii 1481-1484 [1]). Vostokov, l-a bănuit ca autor pe Feodor Kurițîn, care în 1482 se afla la Buda, în misiune diplomatică [2]); iar Ialimirskij, îl indică cu certitudine pe acest sol al țarului [3]). Manuscrisul însă Kirilo-belozersc arată paternitatea călugărului Eufrosinie, în calitate de copist.

Dacă cercetăm acest din urmă manuscris și-l comparăm cu evenimentele descrise, ajungem la concluzia că autorul cunoaște bine atît Ungaria cît și Transilvania.

Textul conține unele cuvinte romînești, alături de cîteva ungurisme, încetățenite în limba Romînilor din Transilvania. Autorul manuscrisului se vede că a fost contimporan cu Vlad Țepeș; dar faptele și viața sa le-a descris în grabă după moar-

1) I. Bogdan. *Op. cit.*, pag. XII.
2) А. Н. Востоковъ. *Op. cit.*, p. 512.
3) А. И. Яцимирскій. Сказаніе... etc., p. 116.

tea Domnului muntean. Astfel, el ne spune că Vlad Țepeș, căzut prizonier la Unguri, a fost aruncat de Matei Corvin la închisoarea *Vacz*, de lîngă Buda, pe Dunăre, unde a stat 12 ani: ...и повелѣ его метноути в темницю, и сѣде в вышеградѣ [1]) на доунаи выше боудина ві лѣ(тъ). Din acel moment fortăreața de mai sus devine istorică pentru Romînii, luptători naționali din Ardeal.

In altă parte autorul manuscrisului arată că Mihail, fiul cel mai mare a lui Vlad Țepeș, născut cu o fată mare, în afară de căsătorie, cunoscut în istoriografia romînă sub numele de *Mihnea cel Rău*, a fost văzut de el la Buda, pe timpul cînd ar fi fugit dela Sultan: ...„а́ тре(тѣ)мго с(ы)на старѣиша(го) михаила тоу(тъ) же на боу(д)ноу видѣхо(мъ), от ц(а(ря) тѹрска(го) прибѣгъ ко кралю, еще не женивсѧ прижи(лъ) его дракоула съ единою дѣвкою".

Iar cel de al treilea fiu, ni se precizează că „a murit în zilele noastre". In urma omorîrii lui Vlad Țepeș, după a doua domnie, acest fiu, a cărui nume nu ni se dă, ar fi fost luat de Matei Corvin, regele Ungariei, și încredințat episcopului de Oradea: „а́ дроуги бы(лъ) оу варa(д)ниска(го) бископа и́ при на(съ) оумре".

Fraza: „în zilele noastre" ne face să înțelegem că autorul narațiunii în acel moment se afla în Ungaria, la Buda, sau în Transilvania. Ea mai are și un alt înțeles: „în prezența noastră".

La I. Bogdan, numele de *Oradia* este trecut „бордонъ" (Bordon). Această greșală a copistului l'a făcut pe slavistul romîn să bănuiască că ar fi vorba de orașul *Vidin*, care în ungurește poartă numele de Bodon și unde se afla și un episcop catolic [2]).

1) Cuvînt vechi slav. La I. Bogdan, *op. cit.*, p. 132, nota 1, găsim următoarea remarcă: „Forma rusească pentru Vyşegrad, Vișegrad". Ori numele de Vișegrad la Slavi era Praha actuală. Dar în cazul de față este vorba de *Vacz* de pe malul Dunării, care la Slavi deasemeni purta numele de *Vișegrad*. Dealtfel însăși terminologia ne lămurește, întrucît termenul Vișegrad este la fel cu крайградие (marginea orașului) și înseamnă „cetățuie pe o înălțime dela marginea sau mijlocul orașului". Словарь Церковно-славянскаго и русскаго языка. Составленный вторымъ Отдѣленіемъ Императорской Академіи Наукъ *(Dicționarul limbii slave și ruse. Intocmit de Secțiunea II a Academie de Științe)* vol. I. S. Petersburg, 1847, p. 242. Am socotit util să dăm aceste lămuriri, pentru a nu se da loc la confuzii.

2) I. Bogdan. *op. cit.*, pag. 134, nota 1.

Orașul însă Oradea Mare, pe ungurește Várad, și azi poartă numele de *Magno Varadini* [1]).

Un alt cuvînt, tot de proveniență ungară, îl întrebuințează numai două manuscrise: al Muzeului Rumeanțev, publicat în versiunea A [2]) și Kirilo-belozersc, publicat de Sedelnicov [3]). Este cuvîntul биревои.

In versiunea publicată de I. Bogdan, la p. p. 141—142, termenul este trecut кобиревъ, iar nota 21, dela pag. 143 se întreabă: „Ce să fie кобиревъ? Buslaev îl lasă afară din text, neînțelegîndu-l nici el (Crestomația cea mică, pag. 227); celelalte versiuni nu-l au" [4]).

Această confuzie a ieșit din împreunarea lui ко și биревоу adică **la** și **judecătorul comunal**. Copistul, neînțelegîndu-i senzul, l'a transformat în кобиревъ (cobirev); din această cauză termenul de mai sus a rămas ne discifrat pînă astăzi. Aceasta însă dă de bănuit că autorul manuscrisului Rumeanțev (N. 358) a fost un copist, străin de Ungaria și organizarea ei administrativă.

Din potrivă, manuscrisul Kirilo-belozersc ne arată clar că aici este vorba de judecătorul comunal, însărcinat cu paza orașului. Acțiunea se petrece în curtea lui Vlad Țepeș dela Pesta, după ce a fost scos dela închisoare. Un răufăcător, urmărit de autorități, se dosește la el, unde este prins. Domnul muntean însă, înfuriat, taie capul pristavului (șeful miliției); ceilalți însoțitori fug de groază și se jăluie judecătorului, lui *birevoi*; adică birăului: ... „Дракоула же востав взе(мъ) мечь свой и́ скочи с полаты и́ отсѣче главоу приставѹ ѡномоу держащемоу злодѣѧ, а злодѣѧ ѿпоусти, прочïи же бѣжаша и приидоша к биревоу и́ повѣдаша емоу бывшее, — бирев же съ всѣми посадникы, иде ко кралю жалоуѧсѧ на дракоулоу".

In limba veche rusă și slavă, avem verbul бирывать, la plural, dela singularul брати брать, care, în aparență se apropie de birev, și însemnează a lua (percepe) impozite. И с тѣхъ

1) *Schematismus venerabilis cleridioecesis Magno-Varadinensis pro anno bissextili, 1824, Magno Varadini.*

2) I. Bogdan. *Op. cit.*, pp. 141-142.

3) V. Anexa.

4) „аще бы пришол ко мне тотъ кобирев и азъ бы во своем домоу нашол бых тог(о) злодѣа, и его выдал или простил его ѡт см(е)рти" I. Bogdan, *op. cit.*, p. p. 141—142.

ловцовъ третіе и десѧтые рыбы въ нашоу Государевȣ казнȣ не бирывали [1]). Nici Rușii însă și nici Polonezii nu au cuvîntul birău.

Ori, termenul бирєвъ provine dela ungurescul *biró*, judecător comunal. El a pătruns în limba sîrbă și croată [2]) precum și în cea romînească. In documentele lui Ştefan cel Mare din 1476, îl găsim sub numele de бирѫȣ [3]). Iar în cele muntenești din 1489 îl găsim figurînd sub numele de бирка(н) [4]). In documentele țărilor romînești el figurează pînă tîrziu [5]). Nu mai puțin, în Transilvania, îl găsim chiar în zilele noastre, sub numele de *birău*, care însemnează primar la sate și jude comunal [6]).

O altă particularitate ni-l prezintă cuvîntul капа. Solii turcești, după obiceiul țării nu și-au ridicat turbanele din cap în fața lui Vlad Țepeș, pentru care fapt au fost aspru pedepsiți: „...á капъ свои(хъ) з главъ не снѧша".

In narațiunile publicate de I. Bogdan i se spune шапка și колпак (versiunea A, pag. 135): не снимаѧ шапок... колпакы их к гл(а)вамъ ихъ прибивати...; кол'паков з глав не снѧша (versi-

unea B, pag. 144); своєѧ шапки не снѧл єси (versiunea C, pag. 152); шапокъ своих и шляпъ з глав своих не снимая (versiunea D, pag. 160).

In adevăr, în limba slavă găsim шапька, шапка [1]); не снималъ шапокъ [2]). Iar în limba bulgară i se spune šapkъ [3]).

Ori, versiunea de care ne ocupăm, este singura care scrie cuvîntul капъ (cap). Acest termen nu poate fi rusesc, slav în cazul de față, căci капа (capa) la ruși însemnează măsură ce se ia la morărit [4]): въ капи зрьна вложи, iar în limba paleoslavă mai însemnează și *asemănare*: вь божию капь створивь чловѣка [5]).

Deaceia înclinăm a crede că termenul капъ = *cap* s'a strecurat din limba romînească, judecînd chiar după înțelesul frazei.

In sfîrșit altă dovadă care întărește părerea noastră că manuscrisul s'ar datora unui Romîn, este cuvîntul *tîrg*. Ni se spune că partea tăiată din corpul femeei necredincioase, se punea pe o masă, în văzul tuturora, în mijlocul orașului și tîrgului, alături de victimă: „и кожоу тоу на столѣ сре(д") града и торга повѣсити"...

Iar cînd Vlad Țepeș se afla în temniță, cumpăra păsări din tîrg și le punea în țeapă: „но мыши ловѧ и птици на тогоу покоупаѩ и тако казнѩше ихъ ѡвоу на колъ посажаше".

Aceiași versiune o găsim și la I. Bogdan (p. 141, § 14 și traducerea).

Cuvîntul tîrg, de proveniență slavă, dela тръгъ, торгъ [6]) s'a încetățenit încă la primul contact dintre Slavi și Romîni. In limba slavă el însemnează negoț; cît pentru oraș avem градъ devenit în rusește городъ, iar pentru tîrg avem termenul мѣстечко dela мѣсто, locul unde se adună lumea pentru negoț.

---

1) Акты историческіе *(Documente istorice)*, vol. V, 142, p. 47.

2) *Bírôv, bírova.* Općinski starejšina po ńiekim krajevima, a po drugim gdje se on drukčije zove, ńegov sluga. *Rječnik Hrvatskoga ili srpskoga jezika.* Dio 1, swezak I. Publicat de Academia din Zagreb. 1880, pag. 323.

3) „Vaslui, 18 Februarie 1476. † Іѡ Стефан воєвода, божїєю милостїю господаръ земли молдавскои, пишет господство ми бирѫȣ и ȣсим старшєм Брашєвским, прїѧтєлєм нашим добрим"... Domnul Moldovei mulțumește Brașovenilor pentru științele trimise prin meșterul Mihai, care-l previne despre intenția Turcilor de-a năvăli în țară. I. Bogdan. *Documentele lui Ştefan cel Mare*, vol. II, București, 1913, pag. 338; „† ѡт пана киракола вистерника и мытника, и ѡт пана Богȣша, вистиѧрника и мытника, пишем много здравиє и любовно поклонєнїє братиѧм нашим, пану бирѫȣ и пану митнику ѡт Брашєв"... Din Suceava, 1480—1484, 17 Septembrie. Chiracol și Bucium, visternici și vameși, cer Brașovenilor să restituie slugii lor Mihalco, 4 zloți. *Idem*, pag. 369.

4) Gr. Nandriș. *Documente românești în limba slavă din Mănăstirea Muntelui Athos.* 1372-1658. București, 1937, pag. 34.

5) „† Млостию Бжию прѣωщенаг архиепискпȣ кvр Генадїє ѡт стѡл белградскїи и вадскїи и варадскїи и сокмарскїи и вьсєм земли ардѣльскїи и проч... Pač(e) și bl(ago)s(lo)venie. Scriem tut(u)ror domnilor și ișpanilor și vițeaișpanilor și birailor și solgabirailor și tut(u)rora deregătorilor carii sănteți făcători de dereptate și purtatori de č(in)ste din varneghie Hinedorii, să fie domnie vostră săn(ă)toș". Anul 1660, 21 Septembrie. N. Iorga. *Scrisori și inscripții ardelene și maramureșene; vol. XII. Studii și documente cu privire la Istoria Românilor.* București, 1906, p. 280.

6) *Dicționarul limbii române.* Academia Română, t. I, partea I, București, 1913, pag. 566.

---

1) Sbornik, cod. saec. XV, russ. monasterii Kyrillobělozerensis. Editus in Učenyja zapiski, vol. III, pag. 62.

2) T. Буслаевъ. Историческая христоматія... etc., pag. 700.

3) Bъlgarski narodni pêsni sobrani od bratьja Miladinovici Dimtrija i Konstantina i izdani ot Konstantina. Zagreb, 1861, pag. 513.

4) „За помолъ берутъ по капѣ съ куля" *(Pentru măcinat se ia cîte o capă de fiecare sac)*. Словарь церковно-славянскаго и русскаго языка. Составленный вторымъ Отдѣленіемъ Императорской Академіи Наукъ *(Dicționarul limbii slave și ruse.* Intocmit de Secțiunea a II-a a Academiei ruse de Științe), vol. I, S. Petersburg, 1847, p. 160.

5) Fr. Miklosich. *Lexicon paleoslovenico-graeco-latinum.* Vindobonae. 1862, pag. 283.

6) *Idem*, p. 1006.

Incă un element, care vine în sprijinul tezei noastre este cuvîntul *hrană, hrănire*. Vlad Țepeș, mustrînd pe femeia leneșă, care nu se îngrijea de bărbat, îi spune: „El are datoria să samene, să are și pe tine să te hrănească" ...wнх должєнх єсть сѣмти и wрати и тєбѣ хранити"...

Aceiași frază, numai altfel exprimată, găsim și la I. Bogdan (p. 131, § 12; p. 140, § 12).

In limba slavă acest termen are un înțeles mai mult de *pază, apărare*. Положи Господи, хранєніє устомх моимх (Psalmul CXL. 3); храни нєзлобіє... (*Idem*, XXXVI. 37); Причастникх азх єсмь всѣмх боѧщымсѧ тєбє, и хранѧщымх заповѣди твоѧ (*Idem*, CXVIII, 63).

Termenul acesta vine dela străslavul хоронити. Slavii de azi îl pronunță astfel: Rușii — хоронить; Cehii — *chrániti*; Polonejii — *chronici*; Sîrbii — *hrániti, hrânîm*: „Gdi sam ja vas lubio kako otac sinove, hranio milostivo kako mati ditešce" [1]). Cu alte cuvinte, pronunțarea noastră se apropie mai mult de cea din urmă, sîrbă.

O altă particularitate găsim în cuvîntul изводєніє [2]). Astfel, manuscrisul Rumeanțev spune că moartea lui Vlad Țepeș a survenit în urma sulițelor aruncate în el: копьѧми изводоша [3]), pe cînd manuscrisul Kirilo-belozersc zice: єго (жє) многими копїи сводош(а), frază cu care găsim (ultimul cuvînt) asemănări în documentele noastre romînești.

In sfîrșit o altă particularitate ne prezintă cuvîntul *Muntean, Munteni*.

In toate versiunile slave, lipsește litera **n**. Astfel, versiunea A spune: „w мѫтьѧнском воєвод(ѣ)" [4]); versiunea B: „Слово w дракоулє воєводє моутьѧнскиє зємли" [5]); versiunea C și versi-

1) *Rječnik Hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Svezak 9. I. Trecega-dijela. U Zagrebu, 1887, p. 684.

2) Fr. Miklosich, *op. cit.*, p. 239. „Беззаконно своихъ очесъ избоденіе, Мино, претерпѣлъ еси". Минеи, мѣсяца Декабря 10. In limba rusă cuvîntul a dat naștere la избодать, избодшій.

3) I. Bogdan. *Op. cit.*, p. 142, § 17.

4) *Idem*, p. 135.

5) *Ibid.*, p. 144.

unea D, fac acelaș lucru [1]). Alteori însă se mai spune și mitiaski" [2]).

Polonezii scriu *Multani*, pentru Munteni și *Wołochi*, pentru Moldoveni [3]).

Rușii au împrumutat amîndouă termene dela Polonezi. Dar primul cuvînt l-au adoptat prin suprimarea lui **l** și adăugirea lui **b** după **t**, muindu-l. Astfel s'a obținut cuvîntul мѫтьѧн; iar cuvîntul *Wołochi* a dat naștere lui Woloh, Wolosenin, Woloskaja zemlja [4]). Sub aceste denumiri Principatele romîne au figurat mult în documentele slavo-ruse [5]). Abea mai tîrziu noțiunea de *Voloh*, trece asupra Munteniei și se introduce un nou termen, acela de *Moldavija*, pentru Moldova.

Spre deosebire însă de toate manuscrisele cunoscute, numai cel Kirilo-belozersc reproduce termenul de *Muntean*, corect așa cum se pronunță. Ori, aceasta dă de bănuit și mai mult originea romînească a autorului manuscrisului, ne descoperit încă cercetătorilor.

Fără îndoială Ioan cel Groaznic n'a fost străin de manuscrisul cu privire la Vlad Țepeș. El a simțit o influență puternică a acestuia, pe care în unele privințe poate l-a și depășit. La țarul Moscovei, ca și la Domnul Munteniei, țeapa constituia cel mai obișnuit mijloc de pedeapsă. Țarul Rusiei uneori spînzura pe boeri la poarta casei lor unde morții atîrnau pînă ce cădea carnea de pe ei. Iar soțiile trebuiau să meargă pe lîngă cadavrele bărba-

1) *Ibid.*, pp. 152, 160.

2) ...а на дроугои странѣ Доунаю рѣки стоитх гра(д) калаcх мы(т)ıаскаго цара дракоул'ды". А. И. Яцимирскій. Повѣсть о Мутьянскомъ воеводѣ Дракулѣ въ изслѣдованіи румынскаго ученаго (Povestirea despre Vlad Țepeș, voevodul Munteniei, după cercetările savantului romîn). S. Petersburg, 1897, pp. 4-5.

państv rozcięty,
3) „Wprawdzie za czasem ten ieden narod na dwoie też y navysku rozdwaiać się poczał, tak iż ci, ktorzy się na wschod y na pułnocy skłaniaiąc Podolanom przylegli, nazwisko Wołochom zatrzymią; a ktorzy się zaś południowego boku ziemie Siedmigradzkiey granicami dotknęli, tych nasi własnie Multanami, a drudzi Transalpinami zowią. Niektorzy też tych własnie Wołochami, a onych Mołdawianamy mianuią". *Kronika Marcina Kromera* Warszawa. 1767, p. 360.

4) „Въ лѣто 6964 (1456), Петръ Воевода Волоскій поддался Туркомъ". Полное собраніе Русскихъ лѣтописей (*Colecția complectă a cronicelor* ruse), vol. II, S. Petersburg, 1843, pag. 357.

5) Т. Буслаевъ. Историческая христоматія... etc., pp. 700, 706, 707.

ților ca și cum nu s'ar fi întîmplat nimic. Alteori, soțiile boerilor erau puse, în pielea goală, să prindă găini, iar țarul le asmuțea cu cini trăgând în ele cu arcul. Și această scenă se petrecea în fața bărbaților [1]).

Țarii Moscovei din acea epocă nu erau străini de evenimentele din Moldova și Muntenia. Astfel, în biblioteca publică imperială rusă, se păstrează originalul unui sbornic cu diferite caiete, a căror scris se atribuie veacurilor XVI și XVII. Coperta poartă titlul: „*Acta mag. Ettv.*", ceiace ne face să credem că face parte din actele Marelui ducat lituan. In acest sbornic filele 232-359 cuprind „opisul arhivei țarului", din care multe lucruri se referă la Țara romînească. Bunăoară, mapa cu Nr. 43 conținea „Povestea lui Mihail Voloșenin, adică Rominul, despre Voevodul valah și despre alți valahi", iar sus-observația: 74, August în 7 zile, această mapă țarul controlînd-o, a luat-o la el".

Ori, la anul 74, adică 1508, la Moscova domnea marele cneaz Vasile Ioanovici, care, după mărturiile timpului a uzurpat tronul micului Dimitrie, nepotul lui Ștefan cel Mare și fiul domniței Ileana [2]) aruncindu-l în temniță, unde moare în urma chinurilor [3]).

Dar după evenimentele din 1614 manuscrisul lui Mihail Rominul s'a pierdut. Să fie oare narațiunea despre Vlad Țepeș un reflex al acestei povestiri mai mari, care arată faptele vitejești ale lui Ștefan cel Mare și a altor Romîni? Sau narațiunea de față este o lucrare separată?

Fapt însă cert este că, narațiunea despre Vlad Țepeș nu poate fi atribuită nici unui ungur și nici unui polonez, căci în cazul acesta n'ar fi condamnat atît de aspru părăsirea ortodoxismului de către Vlad Țepeș și trecerea la religia catolică. Autorul manuscrisului arată clar că Vlad Țepeș „a părăsit credința *noastră* ortodoxă" ...„и wставн православноую нашоу вѣроу". Totodată narațiunea nu poate fi atribuită nici unui slav, cu atît mai mult unui rus, din cauza cunoașterii atît de bine nu numai a localităților, ci și a unor cuvinte de înțeles local, care se întrebuințau

---

1) Красный Архивъ *(Arhiva Roșie)*. Moscova, 1932.
2) Sigismundi Liberi Baronis in Herberstain. *Rerum Moscovitarum Commentarii*, Basiliae, 1556, p. 8.
3) Полное собраніе Русскихъ лѣтописей *(Colecția complectă a cronicelor ruse. Letopisețul de Arhanghelsc*, p. 357.

în terminologia noastră de atunci. Fraza din introducerea narațiunii, care spune că Domnul Munteniei avea „numele de Dracul, pe limba romînească, iar *pe a noastră*, i se zicea diavol": воєвода имєнє(мъ) дракоула влашєски(мъ) ꙗзыко(мъ) а наши(мъ) дїаволъ, se referă la limba în care narațiunea a fost scrisă și nu la originea autorului. Deaceia noi înclinăm a crede că la origină, narațiunea în cauză a fost compusă de un Romîn, poate chiar transilvănean. Iar odată cu căsătoria domniței Elena, originalul a plecat în Rusia ca dar împreună cu delegația trimisă de curtea lui Ștefan cel Mare; și acolo a putut fi copiat de călugărul Eufrosinie. Narațiunea în cauză a fost compusă în timpul domniei lui Vlad Călugărul, căsătorit cu soția voevodului Muntean Petru pe care l'a omorit Ștefan cel Mare.

N. P. Smochină

Сказанїє ѡ дракоулѣ воєводѣ.

Бы(сть) в моунтьıанскои зємли грєчєскыѧ вѣры хр(ис)тїанинъ
воєвода имєнє(мъ) дракоула влашєски(мъ) ꙗзыко(мъ) а наши(мъ) дїа- Fila 204, verso
волъ. толико злом(оу)дръ ꙗко(жє) по имєни єго ‖ тако и житїє єго.
Прїидоша к нємоу нѣкогда от тоурьска(го) поклїсарїє, и єгда вни-
доша к нємоу и поклониша(сѧ) по своємоу ѡбычаю, а капъ сво-
и(хъ) з главъ нє снѧша ѡн жє вопроси и(хъ) что' ра(ди) тако оу-
чинистє ко г(осоу)д(а)рю вєликоу прїидостє и таковоу срамотоу
ми оучинистє. ѡни(жє) отвѣщаша, таковъ, ѡбычаи нашь г(осоу)-
д(а)рь и зємлѧ наша имѣє(тъ). ѡн жє гл(агол)а имъ, и азъ хощоу
вашє(го) закона подтвєрдити, да крѣпко стоитє, и повєлѣ имъ
гвоздїємъ малы(мъ) жєлѣзны(мъ) ко глава(мъ) прибити капы, и
отпоусти ихъ, рєкъ имъ. шє(д)шє скажитє г(осоу)д(а)рю вашємꙋ, ѡнъ
навыкъ от ва(съ) тоу, срамотоу тєрпѣти, мы(жъ) нє навыкохо(мъ). Fila 205, recto
да нє посылаєт своє(го) ѡбычаѧ ‖ ко ины(мъ) г(осоу)д(а)рємъ, кои
нє хотѧ(тъ) єго имѣти, но оу сєбє єго да дєржи(тъ). ц(а)рь жє вєлми
разсєрдити сєбє ѡ то(мъ) и поидє воинство(мъ) на нє(го) и прїидє
на нє((го) со многими силами. ѡнъ жє собравъ єлико имѣашє оу
сєбє воиска и оударн на тоурковъ нощїю, и мно(жє)ство изби
и(хъ), и нє возмо(жа) противоу вєлико(го) воиска малыми лю(дь)ми,
и възратисѧ. и кои с нимъ з бою то(го) прїидоша. и нача(ти)
ихъ са(мъ) смотрити, кои ранєнъ спрє(д") томоу ч(ес)ть вєлїю по-

вашє 1), и витѧзє(мъ) єго оучинѧшє, коих же сз(д'')а, то(го) на кол
повелѣ всажати 2) проходо(мъ) гл(агол)ѧ ты єси нє моу(жъ) но жєна.
а тог(д)а коли пойдє на тоурки. тако гл(агол)а всємоу воискоу
Fila 205, verso своємоу кто'' хощє(тъ) см(от)р(ѣ)ть помышлѧти, тои нє хо(ди) ‖ со
мною ѡстани здє''. ц(а)рь(жє) слышавъ то, пойдє прочь с вєликою
срамотою. бє́зчислєно изгоуби воиска нє смѣ на нє(го) поити.
ц(а)рь жє поклисарѧ посла к нємоу да ємоу дас(тъ) дань. дракоула
жє вєлми поч(єс)ти поклисарѧ ѡно(го), и показа ємоу вс'' своє
имѣнїє, и рє(чє) ємоу азъ нє токмо хощоу дань давати ц(а)рю
но с(о) всѣмъ своимъ воинство(мъ) 3) и со всєю казною хощоу к
нємоу ити на слоу(ж)боу. да како ми повєлитъ тако ємоу слоужоу.
и ты возвѣсти ц(а)рю какъ пойдоу к нємоу, да нє вєлить ц(а)рь
по своєи зємли никоєго зла оуч(и)нити мнѣ'', и моимъ людє(мъ). а
ꙗзъ ск(о)ро хощоу по тєбѣ ко ц(а)рю ити и дань принєсоу и самъ
Fila 206, recto к нєм8 ‖ прїидоу. ц(а)рь жє оуслыша(хъ) то от посла своєго что''
дракоула хощєт прїити к нємоу на слоужбоу, и посла є(го) по-
ч(єс)ти и ѡдари много. и вєлми ра(дъ) бы(сть). бѣ бо тог(д)а
ратоуѧ(с)ѧ со восточными и посла скоро по всѣ(мъ) градо(мъ) и
по зємли. да когда дракоула пойдє(жє), никоєго(жє) зла'' никто,
да бы, дракоулѣ нє оучинилъ, но єщє и ч(єс)ть ємоу воздавали,
дракоула жє пойдє сьбравсѧ съ всѣ(мъ) воиньство(мъ). и праста-
вовє ц(а)р(с)т(в)їи с нимъ. и вєлїю чєсть ємоу воздавахоу. ѡн жє
прєидє по зємли єго ꙗко, є, дни. и внєзапоу вєрноусѧ и нача(ша)
плѣнити градовє и сєла. и мно(жє)ство много поплѣни и изсѣчє
Fila 206, verso ѡвы(хъ) на колїє сажахоу тоурко(въ) а ины(хъ) ‖ на полы прєсѣкаꙗ и
исжигаꙗ. и до сєоущи(хъ) мла(дє)нєць ничто(жє) ѡстави всю зємлю
поу'' поустноу оучини, прочи(хъ) жє ижє соу(ть) хр(ис)тїѧнє на свою
зємлю прєгна и насєли. и мно(жє)ство много користи взєм(ъ) воз-
врати(сѧ) приставовъ тѣ(хъ)почти(вихъ) отпоусти 4) рє(къ) шє(д)шє
повѣстє ц(а)рю вашємоу, ꙗко(жє) видєстє, сколко мого(хъ) толико
єсмь ємоу посл(8)жи(лъ) и боудє(тъ) ємоу оуго(д)на моѧ слоу(ж)ба.
и азъ єщє хощоу ємоу тако слоужити, какова ми єсть сила ц(а)рь
жє ничто(жє) єм8 нє можє оучинити. но срамо(мъ) побѣжєнъ бы(сть).

1) La I. Bogdan, *op. cit,.* versiunea B. pag. 145, воздавашє.
2) *Idem*, ibid., сажати.
3) *Ibid.* воинском'.
4) I. Bogdan, *op. cit.*, pg. 145: почти и ѡтпоусти.

и толико нєнавидѧ во своєи зємли зла. ꙗко хто оучини(тъ) коє
зло. татбоу или разбои. или коую ‖ лжоу или нєправдоу, тои ни- Fila 207, recto
како нє боудє(тъ) живъ. ащє(хъ) вєлики болѧринъ 1). и(ли) с(вѧ)щєн-
никъ 2) и(ли) ино(къ) и(ли) просты, ащє и вєлико б(ог)атьство и-
мѣлъ бы кто''. нє можє(тъ) искоупити(сь) от см(є)рти и толико гро-
зєнъ бы(сть). источникъ єго и кладѧ(зє) на єдино(мъ) мѣстѣ. и к
томоу кладѧзоу и источникоу пришли поутїє мнози от многы(хъ)
странъ и прихож(д)ахоу лю(д)є'' мнози и пїѧхоу от кладѧзѧ и ис-
точника водоу стоудєна бо бѣ'' и сла(д)ка ѡн жє оу того кладѧзѧ
на поусто(мъ) мѣстѣ постави чароу вєлїю и дивноу златоу. и хто
хотѧщє водоу пити, да тою чарою пїєтъ на то(мъ) мѣстѣ да
постави(тъ), и єлико ино врємѧ прєбы(сть) никто(жє) смѣашє тоу''
чароу взѧти ‖ єдиною(жє) поусти по всєи зємли своє(и) вєлѣшє, да Fila 207, verso
кто старъ и нємоущєнъ и(ли) чимъ врєдєнъ и(ли) нищъ, всн'' да
прїидоу(тъ) к нємоу, и собраша(сѧ) бєсчислєноє мно(жє)єств(о) нищи(хъ)
и странны(хъ) к нємоу чаєщє от нєго вєликїѧ м(и)л(ос)ти. ѡн жє
повєлѣ собрати всѣ во єдиноу храмин8, вєликоу на то оустроєноу,
и повєлѣ дати имъ ꙗсти и пити доволно, они(бо) ꙗдшє и воз-
вєлєшасѧ ѡн жє са(мъ) придє къ нимъ и гл(агол)а имъ что'' єщє трє-
боуєтє. ѡни(жє) всн'' отвѣщаша вѣдає(тъ) г(осоу)д(а)рю б(ог)ѣ и твоє
вєличєство, как тѧ б(ог)ъ вразоуми(тъ), ѡн жє гл(агол)а к ни(мъ)
хощєтє ли да сотворю ва(съ) бєспєчалны на сє(мъ) свѣтѣ, и ни-
чи(мъ) жє ноужни боудєтє, они(жє) чающє от нєго вєлико нѣчто и
гла(гола)ша ‖ всн'' хощємъ г(осоуда)рю, ѡн жє повєлѣ запєрєти хра(мъ) Fila 208, recto
и зажєщи огнє(мъ) и всн'' тоу изгорѣша. і гла(гола)шє к болѧро(мъ),
да вѣстє что оучини(хъ) тако, пєрвоє да нє стоужаю(тъ) людє(мъ),
и никто(жє) да нє боудєть нищь в моєи зємли, но всн богати.
второє свободи(хъ) ихъ да нє стражоу(тъ) никто(жє) от ни(хъ) на
сємъ свѣтѣ от нищєты и(ли) от нєдоуга. єдиною(жє) прїидоша к
нємоу ѿ оугорскыѧ зємли два'' латинска мниха м(и)л(ос)тыни ра(ди'')
ѡн жє повєлѣ ихъ развєсти разно, и призва к сєбѣ єдиного от
ни(хъ) и показа ємоу окроу(гъ) двора мно(жє)ство бєсчислєноє людєи
на колѣхъ и на колєсѣ(хъ), и вопроси єго добро ли тако сътвори(хъ) Fila 208 verso
и како ти соу(ть) ижє на колїи ‖ , ѡн жє гл(агол)а ни г(осоу)д(а)-
рю зло'' чиниша, бєз м(и)л(ос)ти казниши, по(до)бає(тъ) г(осоу)д(а)-

1) I. Bogdan. *Op. cit.*, pag. 146: болѧринъ.
2) *Idem ; ibid.*, поп.

рю м(и)л(ос)тивои быти. а ти же на кольи м(ꙋче)ници соу(ть). приз-
вав же и дроугаго и вопроси его тако(же). ѡн же отвѣща. оты г(о-
соу)д(а)рь от б(ог)а поставленъ, если (ли)хо творѧщи(хъ) казнити,
а добро творѧщи(хъ) жаловати. а ти лихо творили по своимъ дѣ-
ломъ въспрїали, ѡн же призвавъ перкаго, и г(лагол)а к немоу, до
по что ты из монастырѧ и не келїи своеѧ хѡдиши по великы(мъ)
г(осоу)д(а)ремъ не знаїѧ ничто(же). а нынѣ самъ еси г(лагол)алъ
ꙗко ти м(оуче)н(и)ци соу(ть). азъ и тебе хощоу м(оуче)н(и)ка оучи-
нити. да и ты с ними боудеши м(оуче)н(и)къ. и повелѣ его на кол
Fila 209 recto посадити про ‖ ходомъ, а дроугомоу повелѣ дати й. доукатъ зла-
та, г(лаго)лѧ ты еси разоуменъ моу(жъ) и повелѣ его на возѣ с
почестїемъ отвести и до оугорскыѧ земли. Некогда(же) прїиде коу-
пець гость нѣкы“ от оугорскыѧ земли въ его гра(дъ) и по его за-
повѣди ѡстави возъ свои на оулици града пре(дъ) полатою. и то-
варъ свои на возѣ а самъ спаше в полатѣ. и прише(дъ) нѣкто оу-
краде с воза. рѯ҃ доукатъ злата, коупец же иде къ дракоулѣ. по-
вѣда емоу изгоублені́е злата. дракоула же г(лаго)ла емоу. поиды
в сїю нощь ѡбрѧщеши злато. и повелѣ по(ꙋ) всемоу градоу ис-
Fila 209 verso кати татѧ. г(лаго)лѧ аще не ѡбрѧщетсѧ тать, то ве ‖ сь гра(дъ)
погоублю. и повелѣ свое злато несъ положити на возѣ въ нощи.
и приложи единъ златои. коупец же вставъ и ѡбрѣте злато. и про-
че(тъ) единою и дващи. ѡбрѣтаете(сь) [1] един лишнїи златои. и
ше(дъ) къ дракоулѣ гл(агол)а. г(осоу)д(а)рю обрѣто(хъ) злато. и се
сть единъ златои не мои лишнїи. тог(д)а же приведоша и татѧ
и съ злато(мъ) и гл(агол)а коупцю иди с миро(мъ) аще бы ми еси
не повѣдалъ злато, готовъ бы(хъ) и тебе с симъ татемъ на колъ
посадити. аще жена, каѧ от моужа прелюбы [2] сътвори(тъ). ѡн же
велѧше срамъ еи вырѣзати и кожю содрати и привѧзати еѧ нагоу
Fila 210, recto и ко ‖ жоу тоу на столѣ сре(д“) града и торга повѣсити, и д(ѣ)-
в(и)цамъ кои д(ѣ)вьства не сохранѧ(тъ), и вдова(мъ) тако(же), а
ины(мъ) сосца ѿрѣзахꙋ. ѡвы(мъ) же кожоу содравше со срама еѧ,
и роженъ желѣзенъ разжегши вонзахоу въ сра(мъ) еи, и оусты
исхожаше, и тако привѧзана стоѧше оу столпа нага. донде(же)
пло(тъ) и кости еи распадоутсѧ, и(ли) птица(мъ) в снѣ(дъ) боу-
де(тъ). единою(же) ꙗдѧщоу емоу поуте(мъ) и оузрѣ на нѣкое(мъ)

1) I. Bogdan, *op. cit.*, pag. 148: обреташе.
2) Idem, *ibid.*: блѧдит'.

сиромахѣ старицю издраноу коудоу, и въпроси его имаши ли
женоу ѡн же ѿвѣща имамъ г(осоу)д(а)рю. ѡн же гл(агол)а веди
мѧ в до(мъ) твои да вижю. и оузрѣ женоу его младоу соущоу и
з(д)равоу, и гл(агол)а моужоу еѧ. вѣси ли лен(ъ) ‖ сѣѧлъ. ѡн же
ѿвѣща г(лаголаш)и много има(мъ) лноу и показа емоу много Fila 210, verso
лноу. и гл(агол)а женѣ его до по что ты лѣность имѣеши к моужоу
своемоу. ѡнъ долженъ есть сѣѧти и ѡрати и тебѣ хранити. а
ты должна еси на моужа своего ѡдежю свѣтлоу и лѣпоу чинити.
а ты и срачици не хощеши емоу оучинити, а з(д)равоу соущоу
тѣло(мъ). ты еси повинна а не моужь твои. аще(ли) бы моу(жъ)
не сѣѧлъ лноу, то бы, моу(жъ) твои повиненъ бы(лъ), и повелѣ
еи роуцѣ ѿсѣщи. и троупъ еѧ на колъ всадити. нѣкогда(же)
ѡбѣдоваше по(дъ) троупїемъ м(е)ртвы(хъ) ч(елов(ѣ)к, иже ‖ на колїе
сажены(хъ) мно(же)ство бо ѡкроу(гъ) стола его, ѡн же среди нихъ Fila 211, recto
ꙗдѧше, и тѣмъ оуслажавше(сь). слоуга(же) его и(же) пре(дъ) нимъ
ꙗсти ставлѧше смрадоу ѡного не моги терпѣти, и заткноу носъ,
и на странꙋ главоу свою склони, ѡн же вопроси его что“ рад“
тако чинишь. ѡн же ѿвѣща г(осоу)д(а)рю не могоу смрада сего
терпѣти. дракоула же, тоу, и повелѣ его на колъ всадити. гл(а-
гол)ѧ, тамо ти есть высоко жити смра(дъ) не можеть тебе доити.
иногда(же) прїиде ѿ оугорска(го) королѧ маттѣашѧ апоклисарь
до него, ч(е)л(о)в(ѣ)къ не малъ болѧринъ в лѧсѣ(хъ) родо(мъ) и по-
велѣ емꙋ сѣсти с собою на ѡбѣдѣ сре(дъ) ‖ троупїѧ того и пре(дъ) Fila 211, verso
нимъ лежаше единъ колъ велми дебелъ и высокъ весь позлащенъ,
и вопроси апоклисарѧ дракоула, что“ ра(д“) оучиниxъ сеи колъ,
тако повѣж ми, посол же тои велми оубоѧсѧ и гл(агол)а г(осоу)-
д(а)рю мнит ми сѧ тако нѣки“ великїи ч(е)л(о)в(ѣ)къ пре(дъ) то-
бою согрѣши. и хощеши емоу почтеноу см(е)рть оучинити паче
ины(хъ). дракоула же гл(агол)а. право реклъ еси ты еси велика
г(осоу)д(а)рѧ посолъ кралевьскы“ тебѣ оучини(хъ) сеи колъ. ѡн же
ѿвѣща. г(осоу)д(а)рю аще достоинов см(е)рти содѣлалъ боудоу
твори е(же) хощеши пр(а)в(ед)ны“ бо еси соу(д)ѧ не ты повиненъ
моеи (с)м(е)рти но азъ ‖ самъ. дракоула(же) расмиѧсѧ и ре(че) аще Fila 212, recto
бы ми еси не тако ѿвѣща(лъ) воистиноу бы, бы(лъ) еси на семъ
колѣ, и почти его велми и ѡдаривъ ѿпоусти гл(агол)ѧ. ты в
правдоу ходи на поклисарство от великы(хъ) г(осоу)д(а)реи к
великы(мъ) от г(осоу)д(а)рев, наоучен бо еси съ г(осоу)д(а)рьми
великыми говорити, прочїи же да не дерзноуть. но первое оучими

боудоуть какъ имъ съ г(осѹ)д(а)рьми великыми бесѣдовати, та-
кова ѡбычеи имѣаше дракоула. отколе к немꙋ прихож(д)аше
посолъ. от ц(а)рѧ и(ли) от королѧ неизѧщенъ и не оумѣаше
противъ козне(мъ) кто'' ѡтвѣщати то, на колъ его всажаше, гл(а-
голѧ). не азъ повиненъ твоеи см(е)рти, и(ли) г(осѹ)д(а)рь твои
и(ли) ты ‖ самъ, не мене ничто(же) рци'' зла'', аще г(осѹ)д(а)рь
Fila 213, recto твои вѣдаѧ тебѣ малоумна и не наоучена послал тѧ есть ко
мнѣ к великоумноѹ г(осѹ)д(а)рю, то г(осѹ)д(а)рь твои оубил тѧ
есть. аще(ли) самъ дерзн(ꙋ)лъ еси не наоучивсѧ. то самъ оубилъ
еси себѧ, тако покаисарю оучинѧше колъ высокъ. и позлащенъ
весь, и на него всаж(д)аше, и г(осѹ)д(а)рю его тѣ рѣчи отпи-
савше съ прочими. да не шле(тъ) к великооумноѹ г(осѹ)д(а)рю
маломоуна и не наоучна мꙋжа в посольство. оучиниша же емоѹ
мастери бочкы желѣзны, ѡн же насыпа и(хъ) злата в рѣкоѹ по-
ложи. а мастеровъ тѣ(хъ) посѣщи повелѣ, да никто(же) оувѣсть
Fila 214, recto сꙋдѣла ‖ инаго имъ ѡкаанства, токмо теозимениты'' емоѹ дїаволъ.
нѣкогда(же) поиде на не(го) воинство(мъ) король оугорскы мат-
тѣашь, ѡн же поиде противъ емоѹ, и срѣтесѧ с ни(мъ) и оуда-
риша(сѧ) ѡ бои и оухватиша дракоулоѹ жива, от своихъ и зданъ по
крамолѣ. и приведенъ бы(сть) дракоула ко кралю, и повелѣ его мет-
ноути в темницю, и сѣде в вышеградѣ на доунаи выше боудина. в҃і
лѣ(тъ). а на моунтыанскои земли посади иного воеводоѹ, оумершоѹ
же томоѹ воеводѣ. и краль поусти к немоѹ в темн(и)цю. да аще
восхоще(тъ) быти воевода на моунтїанскои земли, ꙗко(же) и
Fila 214, verso первіе то да латинь ‖ скоую вѣроѹ пріметь. аще(ли) же ни'', то
оумрети в темници хощеть. дракоула же возлюби паче времен-
наго свѣта сладость нежели вѣчнаго и бесконечнаго, и отпаде
православїа, и отстоупи от истины, и ѡстави свѣтъ и прїѧ тмоѹ,
оувы не возможе темничныѧ временныѧ тѧготы понести, и
оуготовасѧ на бесконечное м(оѹ)ч(е)нїе, и ѡстави православноую
нашоѹ вѣроѹ и пріатъ латыньскоую прелесть. краль же не токмо
Fila 215, recto дасть емоѹ воево(д)ство на моунтыанскои земли. но и сестроѹ ‖
свою ро(д)ноую дасть емоѹ в женоѹ. от неѧ же ро(д'') два''
с(ы)на, пожив же мало ꙗко от ї лѣ(тъ). и тако скончасѧ в тои
прелести. гл(агол)ют же ѡ немь ꙗко и в темници сѣдѧ не ѡс-
тасѧ своего злаго ѡбычаꙗ. но мыши ловѧ и птици на торгоѹ
покоупаꙗ и тако казныше ихъ ѡвоѹ на колъ посажаше. а инои
главь отсѣкаше а со иныѧ перїе отщи(па)въ поускаше. и наоучисѧ

шити, и тѣмъ въ темници кормлѧше(сѧ), егда(же) краль изведе
его ис темници, и приведе его на боудинъ, и дасть емоѹ домъ
в пеции противоѹ боудина, и еще оу кралѧ не былъ. случисѧ нѣ-
коемоѹ злодѣю оунити на его дворъ и съхра ‖ нисѧ, гонѧщи же Fila 215, verso
прїидоша и начаша искати и наидоша его, дракоула же востав
взе(мъ) мечь свои и скочи с полаты и отсѣче главоѹ приставꙋ
ѡномоѹ держащемоѹ злодѣѧ, а злодѣѧ отпоусти, прочїи же
бѣжаша и прїидоша к биревоѹ и повѣдаша емоѹ бывшее, бирев
же съвсѣми посадникы, иде ко кралю жалоуѧсѧ на дракоулоѹ.
корол же посла к немоѹ вопрошаѧ что'' ра(д'') таково зло оучини,
ѡн же тако отвѣща. зло никое(же) оучини(хъ). но ѡн самъ себе
оубилъ. находѧ разбоинически на' великого г(осѹ)д(а)рѧ, домъ
всѧкъ такъ погибнет. аще(ли) то ‖ ко мнѣ пришел ꙗви(сѧ) Fila 216, recto
бы и азъ во своемъ домоѹ нашелъ бы того злодѣѧ, или бы вы-
далъ. или проси(лъ) его от см(е)рти. кралю(же) повѣдаша. корол
же нача смѣѧтисѧ и дивити(сь) его с(е)р(д)цю. [конец же его
сице, живѧше на моунтїанскои земли, и прїидоша на землю е(го)
тоурци начаша плѣнити, ѡн же оудари на ни(хъ) и побѣгоша
тоурци. дракоулино(же) воиско безъ м(и)л(ос)ти начаша и(хъ)
сѣщи и гнаша і(хъ), дракоула от радости възгнавъ на гороѹ да
видить како сѣкоуть тоурковъ. и отторгъсѧ от воиска ближни
его, мнѧщи(сь) ꙗко тоурчинъ. и оудари его единъ копїемъ, ѡн
же видѣвъ ꙗко от свои(хъ) ‖ оубиваемъ. и тоу оуби свои(хъ) оу- Fila 216, verso
бiиць мече(мъ). свои(мъ) є҃. его(же) многими копіи сбодош(а) и
тако оубіенъ бы(лъ)]. корол же сестроѹ свою взѧ(тъ) и со двѣма
сынми, въ оугорскоую земл(ю) на боудинъ. единъ при кралевѣ
с(ы)нѣ живе(тъ). а дроугїи бы(лъ) оу вара(д)нска(го) бископа и
при на(съ) оумре, а тре(ть)ѧго с(ы)на старѣиша(го) михаила тоу(тъ)
же на боу(д)ноѹ видѣхо(мъ), от ц(а)рѧ тꙋрска(го) прибѣгъ ко
кралю, еще не женивсѧ прижи(лъ) его дракоула съ единою дѣв-
кою [1]), стефан же молдавскыи з кралевы воли поса(д'') на моун-
тыанскои земли нѣкоего воево(д)скаго с(ы)на влада имене(мъ).
Fila 217, recto бы(сть) бо тои владъ ‖ от младенства инокъ. по томъ и с(вѧ)-
щенникъ и игоуменъ в монастыри. по томъ ростригсѧ и сѣлъ на
воево(д)ство и женилсѧ. поимлъ воево(д)скоуꙗ женоѹ. иже после
дракоулы мало побилъ и оубилъ его стефанъ волоськы'', того

1) I. Bogdan, *op. cit.*, versiunea A, pg. 142: дѣвочкою.

же(ноу) (по)нжлѫ и н(ы)нѣ воевода на моунтьꙗскои земли владѫ, иже бывы“ чернець и игоуменѫ: вѫ лѣ(то) ѕ҇ц҇ч҇д, фе(вроуаріе) г҇і. пре(же) писа(лѫ). та(же). в лѣ(то) ѕ҇ц҇ч҇й. ге(нваріе) к҇й. в дроу(г)е(мѫ) преписа(хѫ) азѫ грѣшны ефросинѫ [1]).

Traducere

POVESTEA DESPRE DRACULA

A fost în țara muntenească un domnitor creștin, de credință ortodoxă, cu numele de Dracul, pe limba romînească, iar pe a noastră i se zicea, diavol atît de răutăcios era, după nume și după viața ce o ducea.

1. Au venit la el cîndva soli, trimiși de Sultanul turcesc; cind au intrat la el și i s'au închinat după obiceiul lor, ei nu și-au luat turbanele din cap. Dracul i-a întrebat: «din ce pricină faceți aceasta față de marele stăpîn; veniți la mine și-mi faceți o rușine atît de mare?». Iar ei i-au răspuns: «așa este obiceiul nostru, stăpîne, pe care-l are țara noastră». Atunci Dracul le-a răspuns: «și eu vreau să întăresc legea voastră, ca să stați țapeni»; și a poruncit să li se prindă turbanele de cap cu cîte un cui mic de fier. Apoi le-a dat drumul, spunîndu-le: «mergeți de spuneți stăpînului vostru că el este deprins să îndure dela voi asemenea rușine, iar noi nu suntem deprinși. Să nu trimită obiceiul său la alți stăpîni, care nu vor să-l aibă, ci să-l păstreze la el în țară».

2. Sultanul însă s'a supărat foarte mult pentru aceasta și a pornit cu armată împotriva lui Dracu, venind cu multă oaste. Dracul însă, adunînd oastea sa pe care o avea, i-a atacat pe Turci în timp de noapte, omorînd mulți din ei. Dar n'a putut rezista împotriva marei oștiri, pentru că avea puțini oameni. Deaceia s'a reîntors împreună cu cei ce au luat parte la luptă alături de dînsul, și a început să-i cerceteze singur pe aceștia: celui rănit pe din față, i-a dat mare cinste și l'a făcut viteaz, iar pe cel rănit pe la spate, a poruncit să fie ridicat în țeapă, spunîndu-i: «tu nu ești bărbat, ci femeie». Atunci însă, cînd a pornit la luptă împotriva Turcilor, a vorbit astfel întregei oștiri: «Cine merge numai cu gîndul să privească, acela să nu meargă

1) Din lipsa caracterelor chirilice transcrierea s'a făcut astfel: ѧ̀ cu ѧ; є' cu є; и́ cu и; ό cu о; ѡ cu accent cu ѡ și ѿ pe alocurea cu от.

cu mine, la bătălie, ci să rămînă aici». Sultanul însă auzind aceste vorbe a plecat cu mare rușine; n'a îndrăznit să meargă împotriva lui Dracu, căci a pierdut oștire nenumărată.

3. In schimb Sultanul a trimis la el un sol, prin care-i cerea tribut. Dracul l'a primit cu mare cinste, i-a arătat toată averea și i-a spus: «Eu nu numai că vreau să plătesc tribut Sultanului, ci chiar cu întreaga mea oștire și cu toată averea, vreau să intru la el în serviciu. Și îi voiu sluji după cum îmi va porunci. Iar tu adă la cunoștința Sultanului ca, atunci cînd voiu veni la el, Sultanul să nu permită nimănui ca, în țara lui să mi se facă vre-un rău, atît mie, cît și oamenilor mei; iar eu voiesc în grabă, după ce tu te vei reîntoarce, să mă prezint însumi Sultanului și să-i aduc tributul». Sultanul, aflînd dela solul său, că Dracul vrea să vină la el cu plecăciune, s'a bucurat mult și i-a trimis onoruri și multe daruri, căci atunci el se războia cu orientalii. El îndată a dat de știre în toate orașele și satele ca, atunci cînd va sosi Dracul, nimeni să nu-i facă vre-un rău, ci, dimpotrivă, să-l primească cu alai. Dracul însă a adunat toată oștirea și a plecat. Apoi, împreună cu dînsa, s'a înfățișat Împărăției. Și i s'au adus mari onoruri. El însă a călătorit prin țara Sultanului cinci zile; apoi s'a reîntors pe neașteptate și a început să cucerească satele și orașele. Și pe mulți i-a făcut prizonieri tăindui; pe unii Turci îi punea în țeapă, iar pe alții îi tăia în două și le dădea foc. Și pînă la copiii cei mici n'a lăsat nici pe unul cu zile: a pustiit toată țara. Pe ceilalți însă, care erau creștini, i-a luat în țară la el și i-a colonizat. Și s'a reintors, luînd cu el multă pradă. Iar pristavilor de rang le-a dat drumul spunîndu-le: «mergeți de povestiți Sultanului vostru, ceia ce ați văzut. I-am slujit pe cît am putut; iar dacă-i va plăcea slujba mea, îi voi mai sluji, tot așa de bine, după cum mă servește puterea». Sultanul însă nu i-a putut face nimic; el a fost învins în mod rușinos.

4. Și atît de mult ura răul în țara lui, încît dacă cineva făcea vre-un rău, comitea un furt, sau omor, ori spunea vre-o minciună, sau făcea vre-o nedreptate, era pedepsit cu moartea. Un asemenea bărbat nu rămînea cu zile, fie chiar boer cît de mare, preot, sau călugăr, ori om de rînd, chiar dacă ar fi avut mare bogăție.

5. Şi atît de sever era, încît avea un izvor şi o fîntînă la un loc anumit. Acolo, lîngă fîntînă şi izvor, veneau drumeţi din multe ţări de beau apă rece şi dulce. Iar Dracul, într'un loc gol de lîngă acea fîntînă, a pus o cană de aur, mare şi frumoasă. Şi toţi trecătorii doritori beau apă cu acea cană, apoi o puneau la locul ei. In orice timp aceasta s'ar fi întîmplat, nimeni nu îndrăznea să se atingă de cană.

6. Odată a poruncit să se adune la el toţi bătrînii, neputincioşii, bolnavii şi săracii, din ţara întreagă. Şi s'a adunat la el o mulţime nenumărată de săraci şi cerşitori, cerîndu-i marea milă. Iar el a poruncit să se adune toţi într'o singură biserică, clădită anume pentru aceasta. Apoi a încuviinţat să li se dea mîncare şi băutură în deajuns. Aceştia însă mîncînd şi bînd, s'au înveselit. Iar Dracul a venit la ei singur şi i-a întrebat de mai doresc ceva. Toţi cei de faţă i-au răspuns: «Ştie Domnul Dumnezeu şi Măria Ta, după cum Te va înţelege». Iar domnul atunci le-a vorbit: «dacă vreţi să vă fac fără griji pe această lume, şi nimănui să nu fiţi de trebuinţă». Aceştia însă aşteptînd dela el ceva măreţ, toţi au răspuns: «Vroim stăpîne!» Atunci Dracul a poruncit să se încuie biserica şi să i se dea foc. Şi toţi cei din năuntru au ars. Apoi a dat de veste boerilor, spunîndu-le: «Să ştiţi că am făcut aceasta, în primul rînd, ca oamenii să nu se chinue şi nimeni din ţara mea să nu fie sărac, ci toţi să fie bogaţi. In al doilea rînd, dacă i-aşi fi eliberat, nimeni nu s'ar fi bucurat de ei pe această lume, din cauza sărăciei sau boalei lor».

7. Odată au venit la el, din ţara ungurească, după pomană, doi călugări catolici. Şi Dracu a poruncit să-i găzduiască deosebit, pe unul de altul. Apoi l-a chemat pe unul din ei şi i-a arătat, în jurul casei, un număr foarte mare de bărbaţi, puşi în ţeapă şi pe roate. Şi l-a întrebat dacă a făcut bine şi cine sunt cei luaţi în ţeapă. Călugărul atunci i-a răspuns: «Stăpîne, ai făcut rău, pedepsindu-i fără milă; Domnitorul trebuie să fie cu îndurare; iar cei din ţeapă, sînt mucenici». Atunci l'a chemat şi pe cel de al doilea călugăr şi l'a întrebat la fel. Iar acesta răspunse: «Tu stăpîne eşti pus la domnie de Dumnezeu ca să-i pedepseşti pe cei ce fac rău, iar pe cei ce fac bine, să-i ocroteşti. Cei ce au făcut rău, şi-au primit pedeapsa după merit». El atunci chemîndu-l pe întîiul călugăr, l'a întrebat:

«pentru ce tu ai părăsit mănăstirea şi chilia ta şi călătoreşti pe la marii domnitori fără să ştii nimica, iar acuma singur ai zis că aceştia sînt mucenici. Eu vreau să te fac mucenic şi pe tine, ca să fii şi tu cu ei împreună». Şi porunci să-l pună în ţeapă prin străpungere, iar celuilalt călugăr porunci să-i dea 50 de ducaţi de aur, spunîndu-i: «tu eşti bărbat deştept». Apoi porunci să fie condus în căruţă, cu alai, pînă la ţara ungurească.

8. Altă dată a venit, din ţara ungurească, în ospeţie, un negustor oarecare, în oraşul său. Şi la îndemnul lui, a lăsat carul în stradă, în faţa palatului, împreună cu marfa; iar singur s'a dus în palat să doarmă. Şi cineva, venind, ia furat din car 160 ducaţi de aur. Negustorul atunci se duse la Dracul şi-i povesti paguba galbenilor. Dracul îi răspunse: «pleacă; în noaptea aceasta vei găsi galbenii furaţi». Şi dădu poruncă prin tot oraşul să caute hoţul zicînd: «de nu se va găsi tîlharul, voiu da la pierzănie tot oraşul!» Dracul porunci totodată, ca aurul furat să fie pus la loc în timpul nopţii. Şi astfel i s'a pus un galben mai mult. Negustorul însă, sculîndu-se din somn şi găsind galbenii, i-a numărat odată şi a doua oară. El a văzut că un galben era mai mult. Atunci s'a dus la Dracu şi i-a spus: «Stăpîne! mi-am găsit aurul. Şi acesta este un galben mai mult, care nu este al meu». Atunci l'au adus şi pe hoţul cu galbenii, iar Dracul ia spus negustorului: «pleacă în pace. Dar dacă nu mi-ai fi mărturisit că ai un galben de prisos, eram gata să te pun şi pe tine în ţeapă, alături de hoţul acesta».

9. Dacă o femeie oarecare greşea cu un bărbat, Dracul poruncea să i se taie ruşinea, să i se jăpuie pielea, şi s'o lege goală de stîlp; iar pielea s'o pună pe o masă, în mijlocul oraşului, sau tîrgului. Şi pe fetele, care nu-şi păstrau fecioria precum şi pe văduve, le pedepsea la fel, iar altora le tăia sînurile. Altora însă, le rupea pielea de pe ruşine, iar în ruşine le băga un fer înroşit (jivală) care ieşea pe gură. Şi astfel stăteau goale, legate de stîlp, pînă ce cădea carnea şi oasele de pe ele, sau le mîncau pasărele.

10. Odată, călătorind prin ţară, a văzut la un sărman, o cămaşă tare ruptă. Şi Dracul l-a întrebat: «ai nevastă?» Iar el i-a răspuns: «da stăpîne, am». Atunci Dracul i-a zis: «du-mă în casă, la tine, s'o văd». Şi a văzut soţia acestuia, tînără şi

voinică. Şi i-a vorbit soţului ei: «dacă ai sămănat in». Iar el i-a răspuns, zicîndu-i: «am mult in», — şi i-a arătat in mult. Atunci Dracul a întrebat pe soţia acestui sărman: «pentru ce tu eşti leneşă faţă de bărbatul tău. El are datoria să samene, să are şi pe tine să te hrănească. Iar tu ai datoria să faci soţului tău haine curate şi frumoase; dar tu nici camaşa de pe el nu vreai să i-o speli şi doar eşti voinică la corp. Deaceia tu eşti de vină pentru aceasta, iar nu bărbatul tău. Dacă bărbatul tău n'ar sămăna in, atunci el ar fi vinovat». Şi a poruncit să i se taie mînele femeiei, iar trupul ei să fie ridicat în ţeapă.

11. Odată lua masa lîngă cadavrele bărbaţilor omorîţi, dintre care mulţi erau luaţi în ţeapă în jurul mesei sale. Iar Dracul se afla în mijlocul lor: mînca şi se veselea. Servitorul său însă, care a fost pus să mănînce lîngă stăpîn, nu putea suferi mirosul. El şi-a astupat nasul şi şi-a lăsat capul la o parte. Dar Dracul îl întreabă: «din ce cauză faci aceasta?» Atunci sluga a răspuns: «Stăpîne, nu pot suferi acest miros greu». Şi Dracul, îndată a poruncit să fie luat în ţeapă, spunîndu-i: «vei sta acolo, sus, unde mirosul greu nu va ajunge pînă la tine».

12. Altădată a venit la Dracul un sol, trimis de Matieş, regele unguresc. Era un bărbat, de rang boeresc, de neam polonez. Dracul îi porunci să stea cu el la masă, printre cadavrele acestea, iar în faţa lui se afla o ţeapă, mare şi înaltă, toată aurită. Şi Dracul l-a întrebat pe acest sol: «Cu ce s'a făcut vinovat această ţeapă, de este atît de înfrumuseţată?» Solul atunci s'a speriat tare şi i-a răspuns: «Stăpîne! mi se pare că un bărbat oarecare, de rang mare, a păcătuit în faţa ta. Şi tu doreşti să-i aduci o moarte mai deosebită faţă de a celorlalţi». Dracul atunci îi răspunde: «cu adevărat ai vorbit tu, carele eşti sol al marelui stăpîn regesc; această ţeapă am pregătit-o pentru tine». Iar solul i-a răspuns: «Stăpîne! dacă am făcut ceva ca să merit moartea, înfăptueşte-o, dacă doreşti, căci judecînd drept, nu eşti tu vinovat de moartea mea, ci vinovat sunt eu singur». Dracul însă a zîmbit şi ia răspuns: «dacă nu mi-ai fi răspuns astfel, într'adevăr ai fi fost ridicat în această ţeapă». Şi-l cinsti bine pe sol; apoi, dăruindu-l, i-a dat drumul, cu cuvintele: «ţie în adevăr îţi merge să fii trimisul marelui stăpîn, către marii stăpîni, pentru că eşti deprins cum să vorbeşti cu marii domnitori. Ceilalţi însă

nu îndrăznesc aceasta. Deaceia, în primul rînd, ei trebuie să fie învăţaţi cum să stea de vorbă cu marii domnitori».

13. Acesta era obiceiul lui Dracu. Ori de unde venea la el un sol: dela împărat, sau dela rege, dacă nu era bine îmbrăcat, şi nu era în stare să răspundă împotriva pedepselor, era luat în ţeapă, spunîndu-i-se: «nu sînt eu de vină pentru moartea ta, ci — sau stăpînul tău, sau tu singur; mie nu-mi vorbi nimic de rău, căci stăpînul tău, văzîndu-te prost şi neînvăţat, te-a trimis la mine, la un stăpîn deştept. Deaceia, stăpînul tău te-a ucis. Dar, dacă singur ai îndrăznit să vii în solie, fără ca să fii un om învăţat, atunci tu singur te-ai omorît». Şi astfel pregătea pentru soli o ţeapă mare, toată aurită, şi-i lua în ea, iar stăpînului celui pedepsit îi trimitea aceste vorbe, împreună cu altele, ca să nu trimită altădată la marele domnitor, în solie, un bărbat prost şi neînvăţat.

14. I-au făcut odată lui Dracu, nişte meşteri, butoaie de fier, şi el turnînd galbeni în ele, le-a dosit într'un rîu, iar pe meşteri i-a omorît, pentruca nimeni să nu ştie păcatul ce l'a înfăptuit, ci doar numai onomasticul său drac (diavol).

15. Odată Matieş, regele Ungariei, a pornit cu oaste împotriva lui Dracul; iar el a mers împotriva acestuia. Şi s'au întîlnit amîndoi şi au început, războiul. Şi l'au luat pe Dracul de viu; el a fost predat de ai săi din cauza revoltei. Şi l'au dus la rege, iar acesta a poruncit să fie aruncat în temniţă; şi a stat la închisoarea din Vişegrad, (Vacz), pe Dunăre, mai sus de Buda, 12 ani. Iar în ţara muntenească, a fost pus la domnie un alt voevod.

16. Acel voevod însă murind, regele a trimis lui Dracu, în închisoare, cu întrebarea: «dacă doreşte să fie domn în ţara Muntenească, după cum a fost mai înainte, atunci să treacă la credinţa catolică. Dar, dacă nu vrea, atunci va muri în închisoare». Dracul însă ţinea mai mult la plăcerile trecătoare de pe această lume, decît la viaţa vecinică şi fără de sfîrşit. Deaceia el se leapădă de ortodoxie şi se dă la o parte de adevăr; părăseşte lumina şi primeşte întunericul, căci nu putea îndura greutăţile vremelnice ale închisorii. Şi, astfel, se pregăti la mucenicia fără de sfîrşit; a părăsit credinţa noastră ortodoxă şi a primit plăcerea catolică. Regele, însă, nu numai că i-a dat îndată

domnia ţării munteneşti, ci i-a mai dat, drept soţie, şi pe sora sa de singe.

Dela această soţie el a avut doi copii, trăind puţin, cam zece ani. Şi astfel a murit în acea plăcere.

17. Se vorbeşte, însă, despre dînsul că şi pe timpul cînd stătea în închisoare, nu şi-a părăsit obiceiul său cel prost. Prinzînd şoareci şi cumpărînd păsări din tîrg, le pedepsea, punîndu-le în ţeapă. Unora le tăia capul, iar altora le rupea penele şi apoi le dădea drumul. Şi s'a învăţat a coasă, iar din aceasta se întreţinea pe timpul şederii la închisoare.

18. Cînd regele l-a eliberat dela închisoare, l-a transportat la Buda şi i-a dat o casă la Pesta, din faţa Budăi, şi încă Dracul nu mersese la rege, i s'a întîmplat unui răufăcător să intre în curtea lui şi să se ascundă. Cei ce se alungau după el, au intrat în curte, au început să-l caute şi l-au prins. Dracul, însă, a luat sabia, a ieşit afară din palat şi a tăiat capul pristavului, care-l ţinea pe acel răufăcător, iar acestuia ia dat drumul. Ceilalţi slujitori au fugit şi venind la judecător (birău) i-au povestit cele întîmplate. Judecătorul, cu toţi posadnicii, se duse la rege cu jalobă împotriva lui Dracul. Iar regele trimise la Dracul cu întrebarea: «pentru ce ai făcut un astfel de rău»? Şi el răspunse: «eu n'am făcut nici un rău», ci el singur s'a omorît; oricine moare în felul acesta, cînd năvăleşte în mod războinic asupra casei marelui stăpîn. Dacă, însă, acest pristav, venind la mine, mi s'ar fi înfăţişat, atunci eu însumi găsind în curtea mea pe răufăcător, sau l-aşi fi predat, sau aşi fi intervenit către rege ca să nu fie pedepsit cu moartea». Regele începu să zîmbească şi să se mire de inima lui.

19. [Sfîrşitul său însă a fost astfel: trăind în ţara muntenească şi năvălind Turcii la el în ţară, au început a face prizonieri; Dracul se năpusti asupra lor şi Turcii au fugit. Iar oştirea lui Dracu a început să-i taie şi să-i alunge fără milă. Atunci, Dracul, de bucurie, s'a urcat pe un munte să vadă cum îi taie pe Turci. Şi abătîndu-se dela oştire, apropiaţii săi luîndu-l drept Turc, unul din aceştia, l-a lovit cu suliţa. Dracul văzînd cum este omorît de ai săi, pe loc a omorît cinci ucigaşi de ai lui, cu propria sa sabie. Pe el, însă, l-au străpuns cu multe săgeţi și asfel Dracul a fost omorît].

20. Regele atunci şi-a luat sora, împreună cu cei doi fii, pe care ia dus în ţara ungurească, la Buda. Unul din ei trăeşte pe lîngă fiul regelui, iar altul a fost la episcopul din Oradia şi a murit în timpul nostru; iar cel de al treilea fiu, cel mai mare, Mihail, l-am văzut tot aicea la Buda. El a fugit la rege, din cauza Sultanului turcesc. Inainte de a se căsători, Dracul l-a avut pe acesta cu o fată.

Iar Ştefan, domnul Moldovei, cu voia regelui, a pus în ţara muntenească pe un oarece fiu de domn, cu numele de Vlad. Acest Vlad, în tinereţe a fost călugăr, apoi preot şi egumen la mănăstire. In urmă s'a tuns, a ajuns la domnie şi s'a căsătorit. El a luat în căsătorie pe soţia voevodului care, după Dracul, a domnit puţin timp, fiind omorît de Ştefan cel Mare; a luat pe soţia acestuia, şi acum domn al ţării munteneşti este Vlad, călugăr şi egumen.

Anul dela naşterea lumii 6994, luna Februarie, ziua 13, am scris prima oară, iar a doua oară am copiat-o la anul 6998, luna Ianuarie, ziua 28, eu păcătosul Eufrosinie.

N. P. Smochină

DIE RUMÄNEN IN SOWJETRUSSLAND

Die unter dem Namen Moldoveni d. h. Moldauer bekannten Rumänen der Sowjetrepublik sind die Nachkommen der Rumänen, die einst den bolochischen Staat bildeten.

Im 12. Jahrhundert besetzten die Bolochen, die Vorfahren der Rumänen des heutigen Russlands, die Provinzen Kiew, Wolhynien und Podolien, wie aus der beigelegten Karte hervorgeht. Ihr Gebiet grenzte an das der nicht slawischen Völker, der Türken, der Petschenegen und Kumanen. Die geopolitisch gesehen zwischen Kiew und Galici angesiedelten Bolochen widersetzten sich mit allen Kräften der Ausdehnung des Fürstentums Kiew. Als Ackerbauer und Hirten zahlten sie gegen Zusicherung der Freiheit dem Khan der Krimtataren Batyi einen jährlichen Tribut in Naturprodukten. Im Jahre 1240 wurden aber die bolochischen Knesen vom Fürsten von Kiew vernichtend geschlagen und ihr Volk unterworfen. So verschwindet ihr Name einige Jahrhunderte lang aus den russischen Chroniken.

Später erscheinen sie wieder unter dem Namen Walachen und hierauf als Moldauer. In der polnischen und später russischen Ukraine spielten die Rumänen nach 1654 eine ganz bedeutende Rolle als Soldaten, Intellektuelle und Bauern. Im Jahre 1577 wurde Ioan Potcoavă, ein aus der Moldau stammender Rumäne zum Hetman (Fürsten) der Kosaken gewählt, unter denen sich damals noch sehr viele Rumänen befanden.

Die Bedeutung der Rumänen dieses Gebietes wuchs immer mehr. Zur Zeit des Bogdan Khmelnitzki finden sich unter 15 Obersten, Heerführern und Kreisverwaltungsleitern die Rumänen Toader Lobodă, Oberst von Pereiaslav, Pavel Apostol, Oberst von Mirhorod, und Dumitraşco Raice, der im Norden der Ukraine intensiv Rumänen ansiedelte. Von diesen haben einige

wie Pavel Apostol und Dumitraşco Raice am Abschluss des Vereinigungs-oder besser gesagt Bündnisabkommens zwischen Alexis Mikhailovici, dem Zaren Russlands, und Bogdan Khmelnitzki im Jahre 1654 mitgewirkt.

Im Heere des Bogdan Khmelnitzki sind zahlreiche Rumänen als Soldaten und in Kommandoposten.

Der Tod des Bogdan Khmelnitzki ruft Uneinigkeit unter den Kosaken hervor. Diese zerfallen in zwei Lager, der Philomoskowiter und der Antimoskowiter. Doroschenko wird mit Hilfe der Hohen Pforte Hetman der Ukraine rechs des Dnjepr. Die links des Dnjepr gelegene Ukraine bleibt unter dem Hetman Samuilovici Moskau treu. Aber die Zahl der Rumänen ist in beiden Ukrainen so gross, dass seinerzeit in Moskau Proteste erhoben werden „weil Rumänen höhere Kommandantenposten innehaben", was der allzugrossen Zahl zuzuschreiben ist, in der sie damals in dieser Gegend vorkamen.

Im Jahre 1681 wurde die rechts des Dnjepr gelegene Ukraine dem moldauischen Fürstentum eingegliedert. Der moldauische Fürst Duca dehnt seine Herrschaft auch über dieses weite Gebiet aus. Die Dnjestrgrenze wird offiziell aufgehoben und durch die Dnjeprgrenze ersetzt. Der moldauische Fürst beschäftigt sich sorgfältig mit der Besiedlung der entvölkerten Provinz. In Tzikanauka, das auf dem linken Ufer der Dnjestr Soroca gegenüber liegt, baut er einen Fürstenhof. In Nemirov, der zweiten Haupstadt der Moldau lässt er Gebäude errichten. Am Dnjeprufer lässt er die Burg Kanev von aus der Moldau stammenden Leuten bauen und zwar in der Absicht die Grenze seines vergrösserten Staates zu verstärken. Er trifft grosse Besiedlungsmassnahmen und wird von der russischen Geschichtsschreibung als erster Herrscher angesehen, der sich systematisch mit der Besiedlung dieses Teiles der heutigen Ukraine, der „moldauischen Ukraine" heisst, beschäftigte. Die Kolonisten erhielten Privilegien und Befreiung von allen Steuern auf 15 Jahre. Infolge dieser Privilegien wanderten so viele Rumänen in die moldauische Ukraine, dass nicht einmal die Truppen des Fürstentums Moldau sie aufhalten konnten.

Von nicht geringerer Bedeutung war die Einwirkung der Rumänen in Secea Zaporojană, das an den Dnjeprkatarakten

gegründet wurde. Unter den Führern dieses militärischen Gebildes findet man Rumänen wie Scapă, Țăranul, Voloșin, Voloșanin, Moldovanul, Ursul u. s. w. Diese werden vom östlichen nationalen Element unterstützt, das sie zu Führern erhebt. Der Einfluss der Rumänen in diesem Gebilde wird so gross, dass man ihn sogar in der Kochkunst, in Bräuchen und in der Sprache, mit einem Wort in den alltäglichen Lebensgewohnheiten, feststellt.

Die führenden Rumänen von Secea Zaporojană nehmen tätigen Anteil an der Entwicklung der Ereignisse innerhalb ihrer Organisation. Sie sind Delegierte beim Kongress von Moskau, der von Kaiserin Katharina der Zweiten einberufen wird, um dem Lande neue Gesetze zu geben. Die Dnjepr-Dnejstrgegend bietet einen besondern Anblick. Betrachtet man sie vom Gesichtspunkt der geschichtlichen Entwicklung, so zerfällt sie in zwei Provinzen, die Dnjepr — Bug, — und die Bug-Dnjestrprovinz.

Die Dnjestr-Buggegend wurde von Russland im Jahre 1740 erobert. Da sie bald den Türken bald den Krimtataren gehört hatte, bildete sie eine Gegend ohne wirklichen Besitzer, eine *res nullius*. Zugleich bildete sie eine Grenzebene, die das christliche Russland von der Ottomanischen Pforte trennte; sie war die Übergangsbrücke von der Moldau nach Zaporojie, in das Kosakenland. Die ersten Bewohner dieser Gegend waren hauptsächlich Rumänen neben andern Heimatlosen.

Russland bildete aus der Dnjepr-Buggegend eine starke Festung, die gegen die Türkei gerichtet war; dies geschah natürlich mit Hilfe der eingesessenen Bevölkerung. Russland nahm vor allem nach dem System der östlichen Kosaken ausgedehnte Kolonisierungen mit Rumänen vor. Im Jahre 1740 bestand schon ein rumänisches Armeekorps, das vom Fürsten Dimitrie Cantemir, dem Enkel der Herrschers der Moldau, geführt wurde. Rumänen wie Oberst Lupul, Cucu, Ghinea, General Ciorbă, Dracu usw. besiedelten diese Gegend mit Volksgenossen aus allen Gebieten, die von Rumänen bewohnt waren. So wurde die Festung Elisabeta, heute Kirovsk, gegründet.

Zwischen 1750—1760 wurde die rumänische Bevölkerung um die Städte Krivoe, Țibulev, Krilov und Beciu, das heutige Alexandria, angesiedelt.

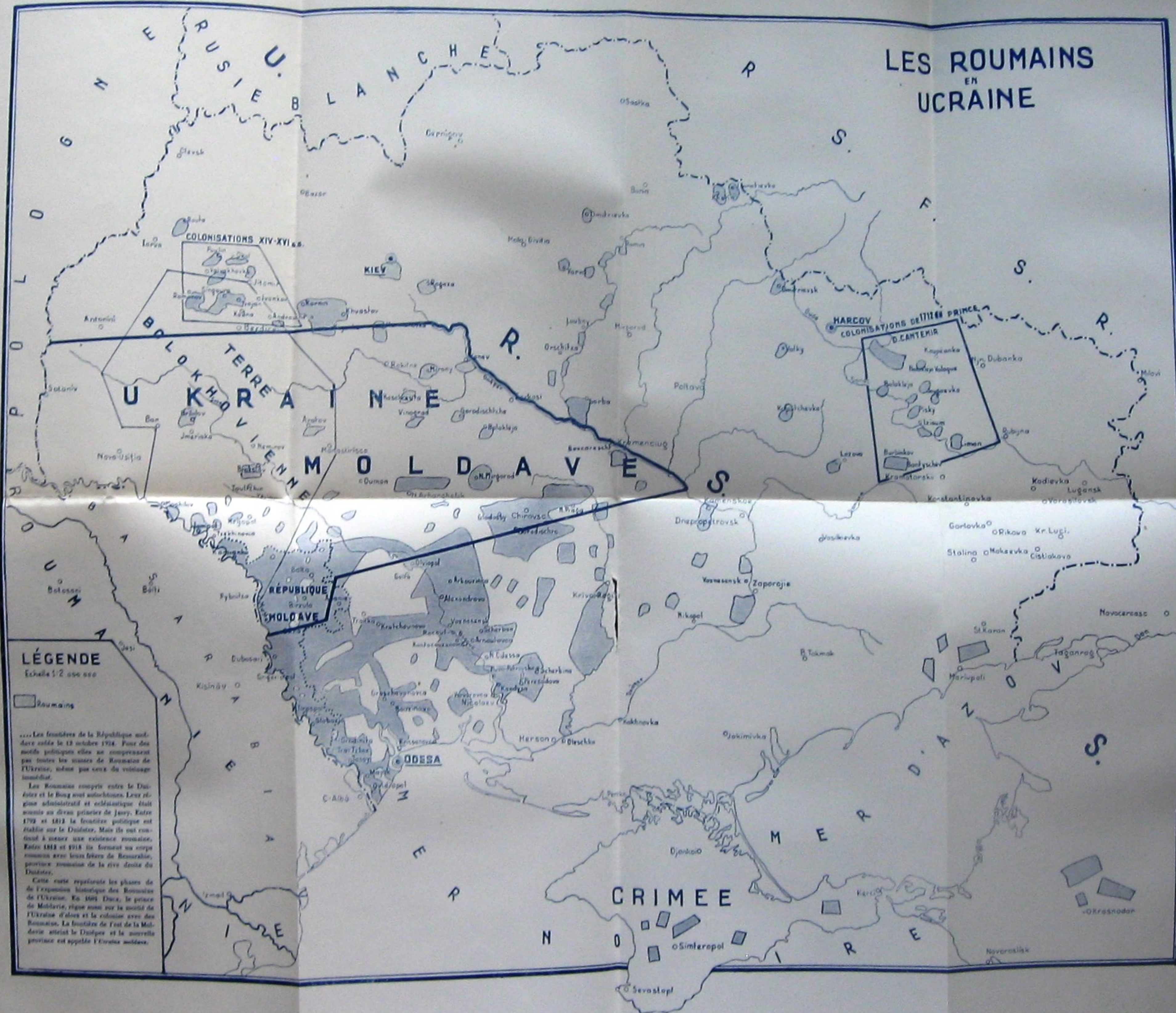

LES ROUMAINS EN UCRAINE
RUSIE BLANCHE
U. R. S. S.
R. S. F. S. R.
POLOGNE
ROUMANIE
UKRAINE MOLDAVE
TERRE BOLOKHOVIENNE
COLONISATIONS XIV-XVI s.
COLONISATIONS DE 1711 DU PRINCE D. CANTEMIR
RÉPUBLIQUE MOLDAVE
KIEV
HARCOV
ODESA
CRIMEE
MER D'AZOV
MER NOIRE
LÉGENDE
Roumains
....Les frontières de la République moldave créée le 12 octobre 1924. Pour des motifs politiques elles ne comprennent pas toutes les masses de Roumains de l'Ukraine, même pas ceux du voisinage immédiat.
Les Roumains compris entre le Dniéster et le Boug sont autochtones. Leur régime administratif et ecclésiastique était soumis au divan princier de Jassy. Entre 1792 et 1812 la frontière politique est établie sur le Dniéster. Mais ils ont continué à mener une existence roumaine. Entre 1812 et 1918 ils formaient un corps commun avec leurs frères de Bessarabie, province roumaine de la rive droite du Dniéster.
Cette carte représente les phases de l'expansion historique des Roumains de l'Ukraine. En 1681 Duca, le prince de Moldavie, règne aussi sur la moitié de l'Ukraine d'alors et la colonise avec des Roumains. La frontière de l'est de la Moldavie atteint le Dniéper et la nouvelle province est appelée l'Ucraina moldava.

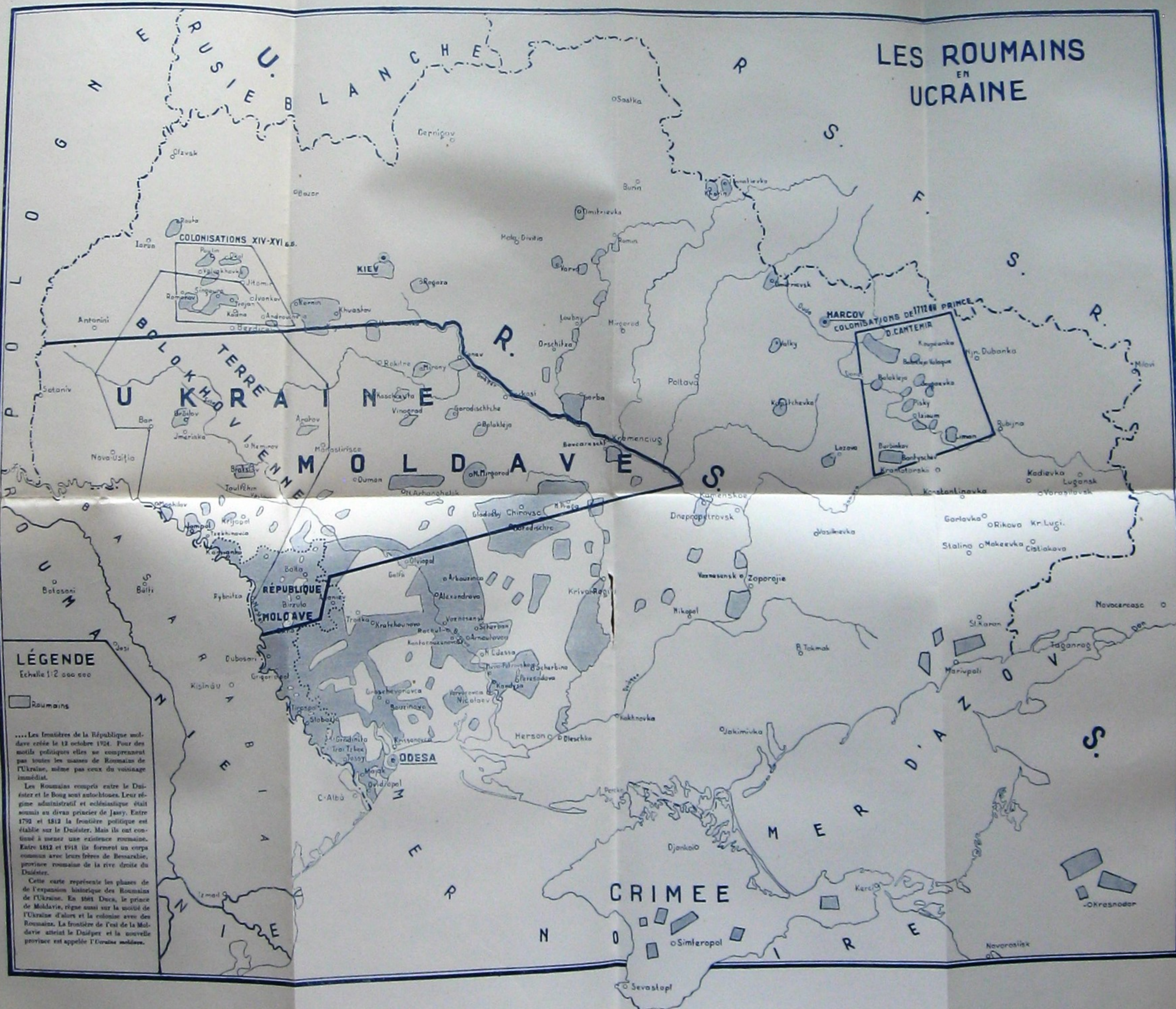

LES ROUMAINS
EN
UCRAINE
LÉGENDE
Echelle 1:2 000 000
Roumains
....Les frontières de la République moldave créée le 12 octobre 1924. Pour des motifs politiques elles ne comprennent pas toutes les masses de Roumains de l'Ukraine, même pas ceux du voisinage immédiat.
Les Roumains compris entre le Dniéster et le Boug sont autochtones. Leur régime administratif et ecclésiastique était soumis au divan princier de Jassy. Entre 1792 et 1812 la frontière politique est établie sur le Dniéster. Mais ils ont continué à mener une existence roumaine. Entre 1812 et 1918 ils forment un corps commun avec leurs frères de Bessarabie, province roumaine de la rive droite du Dniéster.
Cette carte représente les phases de de l'expansion historique des Roumains de l'Ukraine. En 1681 Duca, le prince de Moldavie, règne aussi sur la moitié de l'Ukraine d'alors et la colonise avec des Roumains. La frontière de l'est de la Moldavie atteint le Dniéper et la nouvelle province est appelée l'Ucraine moldave.
U. R. S. S.
RUSIE BLANCHE
POLOGNE
ROUMANIE
BASARABIA
U K R A I N E
M O L D A V E
TERRE BOLOKHOVIENNE
COLONISATIONS XIV-XVI s.
COLONISATIONS DE 1712 DU PRINCE D. CANTEMIR
RÉPUBLIQUE MOLDAVE
MER NOIRE
MER D'AZOV
CRIMEE
KIEV
MARCOV
ODESA
Poltava
Kremenciug
Dnepropetrovsk
Zaporojie
Nikopol
Herson
Nicolaev
Tiraspol
Dubosari
Kisinău
Bălti
Botosani
Simferopol
Sevastopl
Kerci
Djankoi
Marivpoli
Taganrog
Novocercasc
Novorosiisk
Krasnodar
Stalino
Lugansk
Gorlovka
Konstantinovka
Kramatorski
Lozova
Cernigov
Jitomir
Berdicev
Bar
Jmerinka
Nova Usitia
Antonini
Sataniv
Balta
Birzula
Ovidiopol

Am rechten Ufer des Dnjepr entsteht Bucureşti; in der Nähe des Schwarzen Meers Burty; bei Kirovsks (Elisavetgrad) entsteht Ceabanovca und am rechten Ufer des Bug Vradievka, Cantacuzinovka u. s. w.

Im Jahre 1763 entstehen, da die Besiedlung zunimmt, noch zwei Regimenter, eins war moldauisch, das andere walachisch. Rumänen befanden sich ausser in diesen auch noch in anderen Regimentern.

Im Jahre 1792 besetzte Russland die Bug-Dnjestrgegend. Diese Provinz reichte nördlich bis Iagorlîc, an die polnische Grenze, und südlich bis ans Schwarze Meer. Sie trug den Namen Khanukraine, aber die eingesessene Bevölkerung nonnte und nennt sie stellenweise auch heute Moldau. Die Bevölkerung dieser Provinz besteht in absoluter Mehrheit auns eingesessenen Rumänen. Alle Brücken und Furten des Dnjestr gehörten der Moldau. Die meisten Städte wurden von Rumänen gegründet. Das Leben in ihnen unterschied sich gar nicht von dem in den Städten Rumäniens. Die ganze Gegend befand sich unter kirchlicher und Verwaltungsjurisdiktion des moldauischen Fürstentums. Recht wurde an Ort und Stelle nach dem «jus valachicum» gesprochen und der fürstliche Diwan von Iassy bildete die höchste Instantz für die Prozessparteien.

Die Fixierung der Grenze am Dnjestr stellte das Problem der Verplanzung der ganzen Bevölkerung, die jenseits des Dnjestr wohnte, und der Schaffung eines rumänischen Fürstentums, genannt Moldova Nouă = Neumoldau, das dem Fürsten Mavrocordato firaris anvertraut werden sollte. Sehr viele rumänische Bojaren gingen in dieses Gebiet, wo sie Zivil- und Militärbeamtenstellen und grossen Grundbesitz erhielten.

Das für den Aufbau der neuen Provinz notwendige Material wurden aus der Moldau durch die Unterstützung des Pförtners Gaius, beschafft. Der rumänische Architekt Manole diente als rechte Hand des Herzogs von Richelieu, beim Aufbau Odessas.

Die Ortsnamen und geographische Namengebung beweisen ausreichend das Vorkommen von Rumänen im Gebiete des Rätefreistaats. So erwähnt die Chronik Ipatievs zwischen 1146 und 1148 rumänische Ortschaften, die dem bolochischen Staate

angehörten: Buzsko, Buzko, Buzovka, Bursukov deal, Kodna und die Flüsse Soba und Vaslui. Die letzten werden erst in späteren Urkundengenannt.

Die Ansiedlungen vom 14 bis 16 Jahrhundert haben rumänische Ortschaften, wie Singura, Troian, Okol u. s. w. aufzuweisen. Die Kolonisation des Fürsten D. Cantemir im Jahre 1712 umfasst Dörfer wie Balacleia Valaque, Barbiucov, Bantişev, das vom rumänischen Bojaren Bantiş-Kamenski gegründet wurde. Der Fluss Uda jedoch stammt noch aus der Epoche der ersten rumänischen Ansiedlungen.

Wie man aus der beigelegten Karte ersicht ist die rumänische Ausdehnung im allgemeinen durch Polen von Norden nach Osten längs der Grenze Russlands und Polens, in die heutige Ukraine geschahen. Im Lauf der Zeit geschah diese Ausdehnung auch direkt über den Dnjestr durch die Moldau.

Heute haben viele dieser Rumänen, die sporadisch in der historisch-ethnographischen Karte angegeben werden, weil sie keine Berührung mit Rumänien haben, vielleicht zum Teil ihr Volkstum verloren. Zu diesen können auch die Siedlungsgruppen des 14 bis 16. Jahrhunderts gerechnet werden. Auch spricht ein grosser Teil, der von moldauischen Fürsten Dimitrie Cantemir im Jahre 1712 angesiedelten Rumänen heute eine rumänisch-ukrainische Mischsprache.

Dafür haben die Rumänen bei Kiew ihre Sprache erhalten; wenn die Männer auch sowohl die ukrainische als auch die rumänische Sprache beherrschen, so sprechen die Frauen nur rumänisch. Diese rumänische Sprache wird moldauisch genannt.

Die Rumänen der moldauischen Republik des Rätefreistaats haben jedoch zusammen mit den Rumänen der Grenzgegenden, zu denen auch die Rumänen des Buggebiets gehören, ihre Sprache rein erhalten. In dieser Gegend können nicht nur die Frauen sondern auch die meisten Männer keine andere Sprache als rumänisch. Sie sind sich alle dessen bewusst, dass sie Rumänen, Abkömmlinge der alten Lateiner sind und sie sind stolz darauf.

Diese letzterwähnten Rumänen wohnen als Nachbarn der in Südrussland angesiedelten Deutschen. Beide Volksgruppen haben als beispielgebende Ackerbauer gewirkt und haben durch

ihren ausdauernden Fleiss an der Entwicklung und an der Vergrösserung des Getreidereichtums des russischen Kaiserreiches beigetragen. Die heutige Diktatur hat jedoch beide ruiniert. Der Grundbesitz und das Vermögen dieser fleissigen Leute, die als Grundeigentümer eine Stütze der politischen Herrschaftsformen waren, denen sie bei unzähligen Gelegenheiten dienten, wurde enteignet und sie selbst nach Sibirien deportiert, obwohl ihr einziges Wollen ehrliche Bauernarbeit war.

N. P. Smochină

TRECUTUL ŞI PREZENTUL ROMÎNILOR DE PESTE NISTRU [1])

Despre Romînii de peste Nistru avem ştiri foarte vechi, pe care le găsim atît în cronicele străine, poloneze, slave, etc., cît şi în documentele timpurilor.

După unele cercetări, în parte încă nepublicate, origina transnistrienilor o găsim în Statul bolohovean, care ocupa parte din ţinuturile guberniilor Volinia, Chiev şi Podolia actuală [2]). Locuind un teritoriu vecin cu alte popoare, ne-slave, cum Torcii, Pecengii şi Cumanii, Bolohovenii, adică Romînii, opun cea mai înverşunată rezintenţă împotriva cnezatului de Chiev.

La năvălirea tătarilor de Crimeea ei închee pace cu Batyi, şi-i plătesc un tribut din pine, în schimbul căruia îşi păstrează independenţa. Dar în anul 1240, cînd Batyi este ocupat cu alte lupte, oraşele bolohovene sînt distruse de către principele Chievului, iar cnezii — făcuţi prizonieri, sau nimiciţi. După această dată, pentru cîtva timp, numele Romînilor de peste Nistru dispare din cronicele slave. Influenţa lor însă o găsim simţitor la Cumani, în limba cărora au pătruns multe cuvinte (Codex Cumanicus).

Ceva mai tîrziu cronicele poloneze (Stryikovski, Marcin Bielski) ni-i arată ca jucînd un rol însemnat în regiunea de peste Nistru. Polonia, prin iniţiativa lui Ostafie Daşcovici, înfiinţează Căzăcimea ucrainiană, menită a servi drept sprijin împotriva năvălirilor tătare. Rolul Romînilor în această căzăcime, de la înfiinţare, a fost covîrşitor. Astfel, în jurul anilor 1570 vedem în

1) Conferinţă ţinută la Universitatea populară «N. Iorga» din Vălenii de Munte la 11 August 1938.
2) Vezi harta, în anexă.

fruntea acestei căzăcimi pe *Ion Potcoavă*, plecat din Moldova. Acolo el a fost ales hatman de către întreaga oştire. Ori, aceasta demonstrează, după cum de altfel ne dovedesc şi scriptele timpului, că dînsul avea în jurul său un număr destul de mare de compatrioţi, încît aceştia din urmă au ştiut să impuie şefia unui conaţional, în locul numirilor ce se făceau de regii poloni.

Insemnătatea transnitrienilor creşte însă şi mai mult pe timpul lui Bogdan Khmelniţchi, al cărui fiu, Timuş, ia în căsătorie pe domniţa Ruxanda, fiica lui Vasile Lupu. Khmelniţchi proecta chiar o alianţă cu Moldova, Muntenia şi Transilvania, un fel de antantă în acest colţ al Europei, a cărei scop era: nimicirea Poloniei catolice în primul rînd, şi-apoi, a Porţii păgîne.

Astfel, din cei 15 polcovnici, de care dispunea hatmanul cazacilor, găsim nume romîneşti ca: *Toader Lobodă*, polcovnic de Pereiaslav; *Martin Puşcariu*, polcovnic de Poltava; *Burlă* sau *Burlai*, polcovnic de Gdeansk; *Pavel Apostol*, polcovnic de Mirgorod şi *Dumitraşcu Raice*, care a colonizat în centrul Ucrainei de azi, un număr de 500 familii de Romîni [1]).

Aceşti dregători însă nu aveau numai atribuţii militare. Ei erau şi conducători de centre administrative totodată, un fel de guvernatori de pe timpul ţarismului. In mînele lor deasemeni era şi justiţia.

Autoritatea lor era atît de însemnată încît la încheerea alianţei dintre Ucraina şi Moscova, *Pavel Apostol* şi *Dumitraşcu Raice* au cuvîntul lor preponderent şi hotărîtor. Iar satele romîneşti erau atît de însemnate şi compacte, încît nu vedem nici o deosebire între cele din ţară, de dincoace de Nistru, şi cele de dincolo de Nistru. Intîlnim nume curat romîneşti ca *Domniţa*, dat în numele domniţei Ruxanda, *Bantiş*, ce poartă numele unuia din dregătorii lui Dimitrie Cantemir, rîurile *Uda*, *Soba*, etc.

Moartea lui Bogdan Khmelniţchi aduce desbinări în sinul căzăcimii. Neînţelegerile dintre conducători pe de-o parte, restrîngerea libertăţilor pe de altă parte de către Rusia, îi aruncă

1) N. P. Smochină. *Din trecutul romînesc al Transnistrianei. I. Dănilă Apostol, hatmanul Ucrainei libere. 2. Moldovenii din armata lui Petru cel Mare şi Carol XII.* Iaşi 1930, pg. 4, 7, nota II. *Idem. Dănilă Apostol, hatmanul Ucrainei*, în *Cunoştinţe folositoare.* Bucureşti 1934.

pe Cazaci în lupte anarhice. Unii pornesc împotriva Poloniei, alții împotriva Rusiei, iar cei de al treilea — împotriva Porții otomane.

In aceste lupte, vedem pe unii ca polcovnicul *Barabaș*, care spune că ține socoteală numai de domnul Moldovei, stăpînul său [1]). Altul, *Ilie Abază*, comandantul polcului din Podolia, recrutează pe Romînii din acest ținut și pe cei din Moldova, cu ajutorul cărora alungă pe joimirii poloni [2]), Romînul *Rîndaș*, sprijinitorul celui de mai sus, este fondatorul cohortei transnistriene, în apropiere de orașul *Rașcova*, reședința domniței Ruxanda, înconjorată în noua-i patrie de moldovence, ce o desmierdau în cîntece și zicătoare duse din Moldova.

Numele acestor diriguitori ai soartei poporului ucrainian, se complectează cu altele ca *Ceapă*, care recruta oștire din Moldova; *Papară*, om cu mare trecere la țarul Alexis Mihailovici, și care l'a ajutat mult împotriva acțiuni poloneze.

÷ ÷ ÷

Doroșenco, hatmanul Ucrainei din dreapta Niprului, care pentru independența țării sale, preferă să se închine Porții, este condus în acțiunea sa tot de către Romînii transnistrieni. Dar nu este mai puțin adevărat că un număr tot atît de însemnat de Romîni găsim și la rivalul său, Samuilovici, de stînga Niprului, trecut sub egida țarului Moscovei. Numărul Romînilor din acea epocă este atît de numeros, încît la un moment dat se ridică chiar proteste împotriva „Romînilor care au ocupat toate posturile de comandă".

Impărțirea Ucrainei, face ca o jumătate din acest teritoriu, trecut sub suzeranitatea Porții otomane, și locuit în mare parte de transnistrieni, să fie încredințat la 1681 lui Duca Vodă, domnul Moldovei [3]).

Acest eveniment strămută granița Moldovei dela Nistru, la Nipru. Duca Vodă fondează beciuri pentru comerț și curți domnești atît la Țihanăuca, din fața Sorocii, cît și la Nemirova,

1) Архивъ Юго-западной Россіи. *(Arhivele Rusiei sud-occidentale)*. 1852, vol. II, partea III, pg. 313, 315, 318.

2) N. Iorga, *Carol al XII-lea, Petru cel Mare și țerile noastre*, în Analele Academiei Române, seria II, tomul XXXIII, 1910-1911, București, 1911, p. 89.

3) N. Iorga. *Ucraina Moldovenească*, în Analele Academiei Române, seria II, tom. XXXV. Memoriile Secțiunei Istorice, 1913.

o a doua capitală a țării sale. El se îngrijește îndeaproape de
înflorirea acestui ținut; întreprinde călătorii la fața locului, face
întinse colonizări cu Romîni, cărora le acordă scutiri de orice
biruri pe timp de 10 ani. Incît impozitele ce apăsau țara romi-
nească, fac pe mulți Romîni să treacă dincolo de Nistru unde
se întrevede o nouă viață, plină de belșug. Deasemeni întăririle
de graniță pe Nipru, cum fondarea cetății la Kanev, cu trans-
nistrieni și comandant romîn, asigură prosperitatea în noua pro-
vincie romînească.

In general, această epocă a Transnistriei se remarcă printr'o
penetrație romînească atît de puternică, încît, după cum remarcă
cronicele țării, nici oștirile nu puteau opri marele număr de Mol-
doveni ce treceau peste Nistru.

Epoca lui Petru cel Mare deasemeni prezintă o importanță însemnată pentru transnistrieni. Supunerea definitivă a Ucrainei dă naștere la nemulțumiri nu numai în sînul conducătorilor ucraineni, ci și în sînul transnistrienilor. Astfel, *Dănilă Apostol*, hatmanul de mai tîrziu al Ucrainei, polcovnic de Mirgorod, care ajunge eroul legendar, împreună cu *Grigorie Gămălte*, tot polcovnic, în unire cu Mazepa, se predau, la lupta dela Poltava, de partea regelui suedez Carol XII-lea, avînd drept țintă apărarea drepturilor moldovenești și ucrainene. Desgustați însă de insucces, ei revin de partea Moscovei. *Timotei Zgură*, translatorul lui Mazepa, face numeroase călătorii în Moldova și la Poarta otomană, cu care duce, în ascuns, tratative de alianță, iar la reintoarcere spre Ucraina, recrutează Moldoveni pentru armata ucrainiană.

Deaceia nu trebue să ne mire faptul că atît în armata suedeză, ucraineană, cît și aceia a lui Petru cel Mare, au luat parte la luptă un număr foarte mare de Romîni.

Nu mai puțin romînul *Chigheci*, prin ucazul țarului Petru cel Mare este numit *comandantul cohort*lor de Romîni*. El se ocupă sistematic, cu recrutarea conaționalilor pentru armata rusească.

De altfel ostașii transnistrieni erau cunoscuți încă din timpuri vechi. Primul care s'a ocupat cu recrutarea lor a fost *Boris Godunov*. Mai pe urmă, ei se bucurau de intietate în rîndurile streleților, luînd parte și la răscoala împotriva țarevicіului Petru, viitorul Petru cel Mare.

Toți aceşt conducători au fost înconjurați de mulțimea romînească, datorită căreia s'au şi ridicat la posturile cele mai înalte. In expansiunea lor transnistrienii au ocupat, la început, centrele cele mai de seamă din vecinătatea Rusiei moscovite. Această expansiune, începută dinspre Polonia, a avansat, cu timpul, în direcția către Moscova, lăsîndu-se în jos, spre Sud pînă la Nipru. Incît nu este de mirare faptul că *Dimitrie Cantemir*, domnitorul Moldovei, a fost colonizat împreună cu toți Romînii plecați în Rusia, după înfrîngerea dela Stănileşti, în ținutul Harcovului şi Iziumului. Aşezarea lor în acele regiuni s'a facut în vecinătatea satelor autohtone romîneşti, iar fostul demnitar era în perspectivă să primească conducerea acestui ducat național.

Acest trecut a lăsat urme adînci, specifice neamului nostru. Astfel, oraşul Movilă, de pe malul Nistrului este fondat de *Ieremia Movilă*, domnul Moldovei, care pe urmă a trecut ca dotă către familia Potoțchi. *Hvastovul* a fost colonizat de *Simeon Pălii*, cu Romîni din ținutul Sorocii. Acolo ei au făcut şi o biserică romînească. *Raşcovul*, oraşul de reşedință a domniței Ruxanda, iarăşi este înființat de Romînii transnistrieni. Apoi urmează alte oraşe, ca *Brailovul*, fondat de locuitorii din Brăila, etc., pe lîngă care vine un număr imens de sate.

Acest tribut al nostru l-am adus Ucrainenilor, atît ca oameni de luptă, punînd o stăpînire durabilă, cît şi ca *cultură*, care s'a strecurat pe mai multe căi.

* * *

In organizația militară, numită Sece, care se aseamănă cu ordinul teutonic, constituită la pragurile Niprului, Romînii au jucat iarăşi un rol însemnat în conducerea căzăcească. In rîndul conducătorilor, încă dela începutul formării sale, găsim nume romîneşti ca: *Scapă*, *Țăranul*, *Voloşin*, *Voloşanin*, *Ursul*, etc. Toți aceşti conducători, oriunde şi în orice împrejurare, sînt sprijiniți pe elementul național, care-i ridică, fie la rangurile de judecători, fie la rangurile de comandanți ai regimentelor numite *Cureni*, sau chiar la acelea de conducător suprem, cu dreptul de *jus vite ac necis*, asupra cetățenilor săi. Influența romînească din acele timpuri, pline de glorie pentru neamul nostru, este atît

de însemnată, încît ea pătrunde pînă şi în mîncare, obiceiurile de toate zilele, sau chiar în port şi grai.

Aceşti conaționali, aruncați de valurile împrejurărilor în care au trăit, sînt băgați în seamă chiar şi de Moscova. Astfel, cînd Ecaterina II-a încearcă să introducă reformele agrare, din sînul acestei Căzăcimi — pe lîngă cei din Ucraina propriu zis — au luat parte la adunarea pan-rusă şi conducătorii transnistrieni. In componența delegației Secei Zaporojene, ei constituiau o majoritate, chiar fiind aleşi de poporul de jos. Iar ajunşi la Moscova, s'au opus, cu toată dîrzenia, tendințelor de rusificare, argumentînd că ei s'au condus întotdeauna după obiceiul pămîntului, Romînii, respectiv după *Jus valachicum*, drept specific țării lor de obîrşie.

Tot aşa, în cele din urmă, Romînii au fost aceia care au distrus definitiv acest focar căzăcesc. Generalul *Ciorbă* a fost acela care i-a dat ultima lovitură de grație. Iar *Ioan Gloabă*, diriguitorul externelor, a fost acela, pe a cărui moşie s'a ridicat mai apoi oraşul Ecaterinoslav, Dnepropetrovscul de azi.

* * *

Transnistria, propriu zis, cuprinde regiunea dintre Nipru, Nistru, Camenet-Podolsk şi Marea Neagră. Ea se împarte în două: regiunea Nipru-Bug şi Bug-Nistru.

Regiunea dintre Nipru şi Bug a fost cucerită de Rusia la anul 1740. Ea constituia un *bonum nulius*, şi nu avea niciun stăpîn, deşi de fapt aparținea Turciei sau Tătarilor de Crimeea. Primii locuitori ai acestui ținut erau Romînii; ei nu plăteau nimănui nicio dare. Pentru transnistrieni această regiune constituia puntea de trecere din Moldova în Zaporojie, la Căzaci.

Rusia ocupînd acest ținut, l-a transformat într'o puternică citadelă împotriva Tătarilor, Turcilor şi Căzacilor zaporojeni. Pentru apărarea ei şi pentru ofensiva de mai tîrziu Rusia transformă populația în *Căzăcime*, după modelul celorlalte regiuni periferice, tactică specific rusească. O atenție deosebită se dă Moldovenilor, cunoscuți ca buni mînuitori de arme. Aceştia, încă la 1740 formau deja un corp aparte de Romîni [1]. Colo-

---

1) Полное собраніе законовъ Россійской Имперіи *(Colecția complectă de legi a Imperiului rus)*, Nr. 8285, 3 Noembrie 1740, vol. XI, pg. 290—291.

nelul Horvat, maiorul Filipovici şi alţi agenţi recrutează Romîni pe o scară foarte întinsă, din toate provinciile locuite de Romîni. Ei se colonizează pe malul drept al Niprului, în judeţele Olviopol şi Novomirgorod, în vecinătatea conaţionalilor, pe care ocupaţia rusească i-a găsit stăpîni deplini. Acest corp de armată este încredinţat prinţului *Cantemir*, nepotul domnitorului Moldovei.

Ambasadorul rus dela Constantinopol, complectează acest corp cu Romîni, aruncaţi în sclavie ce se vînd pe pieţele capitalei semilunei.

Alţi Romîni constituesc cetatea *Elisabeta*, Elisavetgradul de mai tîrziu, Kirovscul de azi, unde se face şi o biserică romînească. Atît oraşul, cît şi satele din împrejurimi, sînt constituite în *Roţi*, adică companii, după sistemul căzăcimii locale. Bunăoară comuna *Martinoşa*, mai poartă numele de *Roata moldovenească numărul 8*. Toate acestea erau cuprinse în *palance*, dintre care *Palanca Gardului* de pe Bug îi cuprindea numai pe Romîni.

Intre anii 1750—1760 maiorul *Lupul* excelează prin efectuarea de colonizări printre Romînii din Moldova, Muntenia şi Basarabia, pe care-i colonizează în jurul oraşelor *Crikov, Ţibulev, Crîlov şi Becîul, Alexandria de astăzi*, localităţi fondate de Romîni încă în veacul al XVI-lea. Un alt grup compact de Romîni se instalează în jurul *Ecaterinoslavului*, azi Dnepropetrovsc, şi în jurul oraşului *Nicolaev*, port de mai tîrziu. Pe cînd urmam studiile la Paris, medicul militar, cu titlul de general, Chefeli, caraim, emigrant din Crimeea, îmi povestea că aproape în fiecare Duminică vedea, în oraşul Nicolaev, Romîni din acele sate, îmbrăcaţi în costume naţionale şi vorbind o limbă pe care el n'o înţelegea.

In urma acestor colonizări intense, la 1763 se formează două regimente căzăceşti, unul Moldovenesc, altul Muntenesc afară de altele, unde Romînii ating pînă la jumătatea numărului. Comanda acestora, înglobaţi în căzăcimea de Bug, se încredinţează lui *Lupul*, înaintat în gradul de colonel. Peste cîţiva ani însă, polcul Moldovenesc este mutat la Chiev, cu familii cu tot; iar de acolo trece la Samara, regiune grea de apărat împotriva năvălirilor de tot soiul, unde i se schimbă numele în acela de *polc de husari de Samara*.

O altă parte, iarăşi destul de însemnată de Romîni este colonizată în regiunea Orenburg[1]). Ea face parte apoi din căzăcimea de Orenburg, şi ia parte la înăbuşirea vestitelor răscoale, care sdruncinase tronul imperial.

Numărul mereu crescînd al Transnistrienilor produce noi schimbări în administraţia militară. Astfel, la 1788 ia naştere *Căzăcimea de Ecaterinoslav*.

O altă parte de Romîni, printre care figurează un număr însemnat de *Macedoneni*, sînt cei cuprinşi în *Căzăcimea din regiunea Mării Negre*, înfiinţată la 1790.

In sfîrşit, regiunea dintre Bug şi Nistru a fost cucerită de Rusia la 1791, în urma păcii dela Iaşi, dar de fapt, la 1792. Pe harta Rusiei vechi această provincie purta numele de *Podolia Turcească*, spre deosebire de cea Poloneză. Mai tîrziu, i s'a dat numele şi de *Basarabia*. Ea cuprindea Basarabia actuală dela Marea Neagră pînă în dreptul Igurlucului, Balta, fosta capitală a Moldovei sovietice; de acolo trecea Bugul în linie directă înglobînd Nicolaevul de mai tîrziu. Ruşii o mai denumeau şi *oblastia Oceacovului*, iar în alte documente ea purta numele de *Ucraina hanului* sau chiar de *Moldova*.

Această parte a Transnistriei, dotată cu o climă identică cu cea din Basarabia, constituia una din cele mai frumoase regiuni, cu care regimul rusesc s'a mîndrit oricînd. Totdeauna ea a reprezentat o grădină plină de fructe şi alte bogăţii. Era populată în majoritate cu Romîni, trecuţi fie din Basarabia, fie din alte regiuni ale ţării. Toate vadurile şi podurile de trecere peste Nistru aparţineau Moldovei, dela care visteria Iaşului percepea venituri. In alte orase, cum Raşcovul şi Movilăul, Moldova făcea bîlciuri anuale. Alte vămi erau la Rîbniţa, căruia moldovenimea locală îi spune Rîmniţa, dela rominescul rîmă, Dubăsari şi Speia, lîngă capitala Republicei moldoveneşti. Toate aceste oraşe şi sate au fost fondate de Romîni.

Regiunea întreagă era împărţită în ţinuturi ca şi în restul ţării, avînd în fruntea lor un pîrcălab sau strajnic, însărcinat cu administraţia şi perceperea dărilor pentru domnul ţării Moldovei.

Aceste districte erau în număr de patru, şi anume: la Halta,

---

1) Полное собраніе законовъ Россійской Имперіи. *(Colecţia complectă de legi a Imperiului rus)*, No. 8616, 17 Septembrie 1742, vol. XI, pg. 655-656.

sau Golta, din spre Polonia; la Dubăsar, reşedinţa principală unde pe lingă Străjnicul moldovenesc locuia şi Hatmanul tătăresc, la Speia şi la Adjider, Ovidiopolul din faţa Cetăţii-Albe.

Iar din punct de vedere religios ţinutul se afla sub jurisdicţia şi dependenţa Mitropoliei Proilaviei, cu sediul la Huşi. Mitropoliţii hirotoneau preoţi chiar şi după ocuparea provinciei de către Rusia, nu numai pentru această regiune, ci şi pentru cea dintre Bug şi Nipru. Regiunea însă dintre Bug şi Nistru era considerată egală cu oricare ţinut al Mitropoliei. Inalţii prelaţi făceau vizite canonice la faţa locului, luau parte la sfinţirea bisericilor ridicate de enoriaşii transnistrieni, etc.

Cercetind denumirea localităţilor şi pronumele locuitorilor, se constată că un număr însemnat de Romini au plecat din Basarabia. Astfel avem satul Hlinoaia din jud. Hotin, care are corespondentul său în apropiere de Tiraspol, renumit prin fabricele de conserve. Satele *Speia, Slobozia, Tocmazeia (Tocmaglu), Golan, Molovata*, etc., le găsim pe amindouă ţărmuri ale Nistrului. In jurul Baltei de asemeni găsim mai multe sate cu numele de Lăpuşna, ale căror locuitori sînt veniţi din satele de lingă Chişinău.

Guvernul rusesc a găsit în această provincie o adminstraţie romînească şi mai puţin teren sterp decit în cealaltă parte a Transnistriei. El fixează capitala la Socola, un puternic centru romînesc, oraş fondat du Rominii din Socola, periferia Iaşului, căruia pe urmă îi schimbă numele în Voznesensc, constituind totodată din Rominii autohtoni căzăcimea de Voznesensc. Apoi împarte noua gubernie în patru judeţe şi construeşte cu Rominii cetăţi dealungul Nistrului: la Igurluc, Speia, Tiraspol, Adjider-Ovidiopol, iar restul, în jurul Odesei, toate,mai mult sau mai puţin menite a apăra un atac survenit din partea Turcilor.

Ocuparea Transnistriei pînă la Nistru a ridicat problema de a strămuta toată populaţia din Moldova şi a crea dincolo un principat romînesc cu numele de Moldova Nouă, care urma să fie încredinţat prinţului Mavrocordato, fugit dincolo de Nistru. Prin această tactică militară Moscova spera să creeze un gol între ea şi Turcia. Chiar dacă visul n'a fost îndeplinit, colonizări cu Romini s'au făcut pe o scară atît de întinsă încît la un moment dat se spunea că, de voe sau de nevoe, s'au strămutat

mai bine de două treimi din populaţia Moldovei. Lemnul pentru construcţii, cu care s'a ridicat şi Odesa, a fost cel din pădurile Moldovei, furnizat de portarul Gaius. La ridicarea Odesei rolul de seamă l'a jucat arhitectul romîn Manole, mîna dreaptă a ducelui de Richelieu. Iar parcelele împărţite primilor locuitori arată că o bună parte au fost distribuite Moldovenilor. Vilele din jurul acestui oraş deasemeni au fost repartizate la Romîni. Chiar şi astăzi un cartier întreg poartă numele de Moldovanca. Insemnătatea numerică a Rominilor devine atît de covîrşitoare, încît pentru ei se construeşte o tipografie la Movilău, apoi — Dubăsar. Iar vărul lui Potemchin cere să fie numit episcop pe motiv că ştie bine limba moldovenească. Nu mai puţin satele din împrejurimi, prin bogăţia lor şi hărnicia Rominilor, unele din ele în vecinitatea coloniilor germane, — constitue o mîndrie a romînismului din acea regiune, care merge dealungul Marii Negre, pînă în Crimeea şi Caucazia, ca un brîu asemănător celui slav dela noi din Basarabia, la sud şi la nord, însă mai dens în populaţie ca număr.

Legătura acestor fraţi cu restul neamului s'a menţinut întotdeauna. Nistrul era un rîu comun şi nicidecum o graniţă, ca în vremurile triste de azi. Iar din oraşele basarabene, devenite istorice prin legăturile lor, sînt de remarcat: Hotinul ce comunica cu Kameneţ — Podolskul din vremurile cele mai vechi; mai pe urmă — Soroca, ce făcea legătură cu Ţicănăuca şi Tighina, care ţinea raporturile cu transnistrienii prin Speia.

Pe aici a trecut în Rusia Rominul Chigheci, împreună cu regimentul său, recrutat în ţară din ordinul personal al lui Petru cel Mare. Tot de aici, dela Varniţa, lingă Tighina, îşi trage obîrşia Dănilă Apostol, hatmanul Ucrainei, eroul care pe lîngă multe altele, a legiferat autonomia obştească pe bază de *jus valachium*, autonomie păstrată întru cîtva pînă la inscăunarea regimului actual. Deasemeni la Tighina a locuit şi *Breazul Luchian*, ca spion al ţarului [1]), pentru a afla intenţiile Suedezilor, Ucrainienilor şi Transnistrienilor, adăpostiţi după înfrîngerea dela Poltava.

1) В. Модзалевскій. Малороссійскій родословникъ *(Genealogia ucrainiană)*, Chiev. 1908, vol. I, pg. 103.

Iată prin urmare un ciclu de dovezi care confirmă că Transnistrienii au dus o viață comună cu frații lor de dincoace și că ei ocupă un teritoriu care este romînesc. Aceste dovezi istorice se sprijină pe altele lingvistice, care dovedesc că Slavii, și cu atît mai mult Ucrainienii, au venit în contact cu Romînii în vremurile cele mai vechi, nu însă pe teritoriul Romîniei actuale. Penetrația ucrainiană spre Sud a început mult mai tîrziu. Iar pe timpul lui Ștefan cel Mare Romînul Muha împreună cu 10.000 de conaționali alungă din Bucovina pe năvălitorii slavi, cari încearcă să pătrundă pentru prima dată, după cum povestesc cronicele poloneze [1]).

Astfel, prin stabilirea graniței la Nistru (1792) transnistrienii, sunt separați de restul neamului. Peste 20 de ani însă expansiunea grăbită a Rusiei, adică la 1812, prin ocuparea Basarabiei, îi împreunează cu restul acestor frați, sub egida cărora vor duce lupta, nevoia și necazurile, pînă la 1918, cînd din nou sînt despărțiți, pentru o nouă perioadă, de alți 20 de ani pînă în momentul de față.

Revoluția rusească însă le-a dat posibilitatea de reacțiune. La Congresul dela Tiraspol, din 1917, ei cer cu orice chip, unirea cu Basarabia, iar împreună, cu Romîna. Din mijlocul lor se ridică țăranul dela coarnele plugului *Toma Jalbă*, care — cu lacrămi în ochi și o voce tremurîndă — spune că de nu se vor uni, atunci el va săpa Nistrul pe după casa lui, ca să moară în Basarabia.

* * *

Emigrările ulterioare în regiunea de peste Nistru s'au făcut din diferite provincii. Acolo s'au adunat frații din toate colțurile romînești. Toponimia și nomenclatura, ajutînd documentele timpului, ne dau probe îndeajuns întru dovedirea acestor fapte. Unele orașe sau sate ne arată proveniența fondatorilor sau proveniența locuitorilor.

Denumirea satelor [2]) se complectează cu numele locuitorilor, care ne precizează și mai bine locul de origină al transnistrienilor. Astfel avem pronumele ca *Negru-Vodă, Sal-în-sus,*

---

1) *Kronika Marcina Bielskiego*. Warzawa 1764, pg. 430. *Kronika Marcina Kromera*. Warzawa. 1767, pag. 750.
2) *Moldova Nouă* Nr. 1, 1935, pg. 85—91.

Popescu, Balan, Raiul, Urzică, Muscă, etc. Unele nume din acestea arată vădit proveniența transnistrienilor. Bunăoară familia *Oprea*, care ocupă aproape jumătate din comuna Molovata, o găsim și în Transilvania, în Rășinari, comuna natală a poetului Octavian Goga. Deasemeni familia vestitului luptător ardelean *Murgul* își găsește urmași în orașul Dubăsar; *Gheorghe Murgu* căruia sovietele i-au schimonosit numele în acela de *Murga*, cuvînt pe care nici țariștii nu-l pronunțau, astăzi este conducătorul orchestrei de Stat din Tiraspol. Alții, cum familia *Paloșel*, din Dubăsar, poartă pecetea trecutului romînesc, atît de mîndru. Avem apoi nume de păsări ca: Turturică, Stigleț, Vrabie, Ciocîrlie, Ciocîrlan, Păun, etc. Unora însă li s'au schimbat numele, încercînd a le rusifica sau ucrainiza. Astfel avem familii ca *Ciolănenco*, dela Ciolan, *Copacenco*, de la Copăcel, *Cibotenco* în loc de Cibotă, etc.

Unii din acești bărbați au jucat un rol determinant în Istoria Transnistriei, în cea rusească sau ucrainiană. Astfel, pe lîngă cei de mai sus, unul ca *Ivanenco*, fostul comandant militar al Chievului era groaza întregei regiuni. El a fost totodată cel mai bogat om al timpului și cel mai mare latifundiar. Altul ca *Mihai Voloșenin*, adică Romînul, a fost un bărbat politic de seamă, care a organizat ministerul de externe, dîndu-i o coloratură europeană. Acest om de stat a înlesnit mult conaționalului său Nicolae Milescu Spătarul să ajungă ambasadorul Rusiei în China. *Petru Movilă*, mitropolitul Chievului, a pus bazele științei ortodoxe, ducînd o luptă aprigă împotriva ofensivei catolicismului prin înființarea unui colegiu ortodox la Vinița, ca contrapod celui dela Bar, transformat apoi în Academie, denumită movileană, cu sediul la Chiev. Altul ca *Turcul*, viceregele Poloniei, a dat țarismului un cod penal. Predilecția deosebită a acestui bărbat, holtei, era ca, în ore libere, să viziteze suburbia Varșoviei, unde locuiau Romînii stabiliți în Polonia.

Chiar în timpurile noastre Rusia n'a fost lipsită de Romîni, care prin cultura lor dirijau spiritele. Cine bunăoară dintre licențiații facultăților de Litere, nu-și amintește de operele de Istoria literaturii ruse ale conaționalului nostru *Cheltuială* sau de acela a profesorului *Grădescul*, președintele primei Dume imperiale, ori a istoricului *Buzescul*. Avem în zilele noastre

numele a doi bărbaţi: primul este *Frunză*, fostul Comisar al războiului şi marinei, organizatorul Academiei militare sovietice, care a murit sub cuţitul chirurgului, cînd Cremlinul i-a simţit frica [1]). Altul este savantul *Căpiţă*, pe tema căruia a existat un conflict între Guvernul englez şi cel sovietic.

Dar nu numai numele de localităţi sau de familii ne stau dovadă de fiinţa noastră veche în regiunea de dincolo de Nistru. Ni s'a păstrat graiul şi obiceiul regiunii specifice, de unde strămoşii au plecat. Aşa avem cuvinte: miniştergură (ştergar), cum se pronunţă în Bucovina; popuşoi mocăneşti (cicantini), aduşi de mocanii din Ardeal, sau griu bănăţean; melesteu (făcăleţ), cuvînt ce-l găsim în Muntenia.

Alte cuvinte sunt cele latine; bunăoară avem: curcubeta (tivda, craniul) ce vine dela latinescul cucurbita; alt cuvînt este anina, ce provine dela arina, căruia i s'a păstrat însemnătatea, sau denti, etc. Dintre cele vechi slave ni s'a păstrat, în unele părţi din Podolia, cuvîntul aico şi co, care înseamnează da şi vine dela vechiul *iaco* (da, precum).

In port, cîntece şi dansuri, găsim aceiaşi paralelă. De pildă astăzi, este foarte mult gustată Uleandra, pe care o auzim şi la radio-Tiraspol. Ori, aceasta nu-i altceva decît vechea Ciuleandră, aproape dispărută. Alături de ea există Paraschiţa, Moldovanca, Braşoveanca, Di gioc, etc.

In construcţia caselor iarăşi găsim unele la fel cu cele din Muntenia, mai ales în jurul Brăilei, Oltenia, Transilvania, Moldova, etc.

Deasemeni folklorul ne serveşte drept dovadă a caracterului şi vieţii a frînturei de neam, trecută dincolo de Nistru. Ei şi-au păstract intact obiceiurile de toate zilele, precum şi particularităţile vieţii ca atare. Folklorul transnistrian reprezintă fazele prin care a trecut poporul romînesc de acolo. Parte din această comoară a fost publicată de Soviete, dar numai întrucît ea reprezintă o anumită tendinţă de nemulţumire, favorabilă regimului, fireşte în cea mai mare parte eronată. Iar bucăţile publicate sînt corectate, unele părţi date la o parte, şi altele adause, deşi n'au nimic comun cu sufletul poporului moldo-

1) N. P. Smochină. *Rusia şi războiul chino-japonez*, în *Insemnări Ieşene*, anul III, Nr. 7, 1 August 1938.

venesc. Apoi, editarea lor în limba literară, face să scadă mult farmecul.

Dar cu toate acestea o lucrare nu fără interes, reprezintă culegerea lui P. Chior, apărută în trei broşuri, în anii 1927-28. Această culegere prezintă originalitatea ei prin două fapte: este scrisă într'o limbă mai apropiată de aceia a poporului şi reproduce cîteva bucăţi din poezia populară a lui Vasile Alexandri, considerate ca avînd cea mai curată limbă, comună fraţilor de pe cele două ţărmuri ale Nistrului.

Apoi o notă caracteristică este că aceste poezii reprezintă sufletul întregului neam romînesc de peste Nistru.

Unele bucăţi din acestea evocă sentimentul mişcător al străinismului. Iată de pildă, redăm cîntecul plin de jale, cu care se mîngîie Romînii din Caucazia:

„Pe o cumpănă la fîntînă
Cîntă o pasăre bătrînă
Cîntă, cîntă şi suspină
C'a rămas ea străină.
A crescut rînduri de pui
Şi-a ramas a nimănui.
Şi-a stricat picioarele
Prin toate răzoarele.
Şi-a strins semănătură
Şi-a dat la pui la gură
Pînă ce au făcut pene bune
Iar apoi au sburat la ceia lume.
Şi la slăbiciunea sa
N'are cine-o căuta".

Aceste rînduri reprezintă tragedia neamului romînesc de peste Nistru aruncat în marea slavă. Sub numele de pasăre bătrînă el îşi povesteşte viaţa şi starea dureroasă în care a ajuns în momentele grele de faţă.

In această poezie atît de frumoasă, din care unele crimpee vor apare anul acesta în publicaţiile Academiei Romîne, ni se cîntă, alături de jalea şi străinismul de care sînt cuprinşi, frumuseţile naturii. In toate aceste cîntece, Romînia nu este pri-

viă ca străină. Ori în ce bucată de poezie ni se vorbeşte de ţară, cum bunăoară:

„Pasăre din ţara mea
Spune: maica ce făcea?".

sau:

„Dimineaţa cînd mă scol,
Ies afară încetişor
Şi mă uit în ţară cu dor..."

Cuvîntul de *Basarabia*, iarăşi creaţie nouă rusească, nu le este cunoscut. Poporul transnistrian ştie numai de *Moldova*. Din poveştile bătrîne el află că aceasta-i ţara lui natală; cîndva ea a fost mare şi învingătoare, stăpînind şi ţinuturile transnistriene de azi.

Poezia înstrăinării este una din cele mişcătoare, cum:

„Pe de-asupra casei mele
Trec în stoluri păsărele
Şi-mi aduc dor şi jele
Dela neamurile mele..."

sau:

...„De atîta 'nstrăinare
Nu pot merge pe cărare.
Ard'o focul, străinătate,
C'am ajuns tare departe.
Peste Nistru, peste ape,
Unde cartea nu răsbate...

Acest suflet însă astăzi este ameninţat să dispară. El nu se poate adapta noilor împrejurări ale vieţii, din cauză că cetatea naţională, în care nu pătrundeau străinii, astăzi este înfrîntă, iar masele compacte dispersate.

N. P. Smochină

VECHIMEA UCRAINENILOR ÎN ROMÎNIA

1. Contactul dintre Romîni şi Ucraineni.
2. Vechimea Romînilor în Galiţia şi Transnistria.
3. Influenţa limbii romîneşti asupra celei ucrainene.
4. Înlocuirea cuvîntului *Rutean* cu acela de *Ucrainean*.
5. Concluzie.

1. Faptul că Slavii sînt consideraţi ca populaţia cea mai veche din Moldova şi Transilvania [1], a dus la concluzii greşite. Astfel, unii slavişti ruşi susţin că Moldova, inclusiv Bucovina, a fost ocupată de Romîni abia la jumătatea veacului al XIV-lea [2], ca o consecinţă a descălicării. Ei nu vor să ţină socoteală că provincia era locuită de Romîni şi că, la epoca menţionată, Moldova s'a format doar ca entitate politică. Căci, dacă am admite teoria de mai sus, atunci ar însemna că şi existenţa poporului rus datează numai dela întronarea familiei Rurícilor.

După teoria slaviştilor apuseni însă, elementul romînesc a venit în atingere cu cel rusin-ucrainean, în cazul de faţă, în veacul XII şi că, la alcătuirea limbei romîne, au contribuit Bulgarii la sud şi Rusinii — Rutenii de mai tîrziu — la nord, cam în secolele X—XII. [3])

Acelaşi lucru îl susţine şi Herman Brüske [4], dar numai cu privire la cuvintele din Bucovina şi Basarabia [5].

1) Robert Rösler. *Romänische Studien*. Leipzig, 1871, pp. 94—145.
2) И. Дашкевичъ. Первая Унія Юго-западной Руси съ Католичествомъ. (Prima Unime a Rusiei sud-occidentale cu Catolicismul), în Университетскія Извѣстія (Buletinul Universităţii). Chiev, 1884, pag. 132, nota 1.
3) Gustav Weigand. *Ursprung der südkarpatischen Flussnamen in Rumänien*, în *Jahresbericht des Institutes der rumänischen Sprache*, vol. XV, Leipzig, pp. 143—144.
4) H. Brüske. *Die russischen und polnischen Elemente des Rumänischen* in *Jahresbericht des Institutes der rumänischen Sprache*, vol. XXVI—XXIX. Leipzig, 1921, p. 1—96.
5) Idem, pag. 75.

Karel Kadlec susţine că contactul dintre Romîni şi Rusini, adică cu Rutenii, datează tot din veacul XII, dar nu precizează dacă el a avut loc pe teritoriul Bucovinei [1]). Engel, Kopitar şi Miklosich, bazaţi pe documente istorice, susţin apariţia Romînilor în veacul XIII. La fel I. L. Pič afirmă că Romînii au apărut în Istorie în prima jumătate a veacului XIII pe cuprinsul întregului teritoriu ce-l ocupă astăzi [2]). Dar pe baza cercetărilor ulterioare antropologice [3]), Pič ajunge la concluzia că *în Bucovina domină tipul dac* al Romînilor de azi, bine pronunţat, fără niciun alt amestec străin, cum ar fi cel ucrainean. Acelaşi tip se află şi în Maramureş [4]).

Atît Pič, cît şi Rösler [5]) şi Filevič [6]) susţin că Romînii au locuit împreună cu Slavii în munţii Transilvaniei încă din veacul al VI-lea, dar că în veacul al XI-lea aceştia au fost complect asimilaţi de Romîni.

Miletič [7]) susţine că elementul rutean a pătruns în limba romînească într'o măsură de minimă importanţă şi că evenimentul acesta a avut loc odată cu cel bulgar. Ori, întrucît contactul cu Bulgarii a avut loc destul de timpuriu, înseamnă că Romînii au ajuns tot aşa de timpuriu şi la nordul ţării, adică înainte de veacul XII.

Ireček [8]) spune că Slavii s'au retras din Moldova în veacul IX—X, iar locul lor imediat a fost ocupat de Romîni. Ucrainenii au lăsat urme la retragerea lor din Moldova, care a avut loc cu mult înainte de veacul XIII [9]).

Teoriile care susţin apariţia tîrzie a Romînilor în Istorie se bizue între altele şi pe diploma lui Ivan Berladnicul, din 1134.

---

1) K. Kadlec. *Valaşi a valaşske právo v zemích slovanskych a uherskych.* Praga, 1916, pp. 70—82.

2) I. L. Pič. *Ueber die Abstammung der Rumänen.* Lipsca, pag. 116.

3) Idem. *Zur rumänisch-ungarischen Streitfrage.* Lipsca, 1886, pag. 4.

4) Idem, pag. 15.

5) Robert Rösler. *Romänische Studien.* Leipzig, 1871, pag. 321.

6) Филевичъ. Исторія Древней Руси. (Istoria Rusiei antice), în ruseşte. Varşovia, 1896.

7) Милетичъ. Зборникъ за Министерството на Народната Образование (Buletinul Ministerului Educaţiei Naţionale) în bulgară, vol. II, Sofia. 1893, pag. 213 ; vol. XIII, pag. 183.

8) Иречекъ. Исторія Булгаръ (Istoria Bulgarilor). Traducere în ruseşte. Varşovia, 1877, p. 202.

9) *Idem,* pag. 105.

In baza acestei diplome, istoricii ruşi susţin că Slavii aveau în Moldova, la jumătatea veacului XII, chiar un ţinut întreg [1]).

Ori autenticitatea acestei diplome a fost contestată, prin dovezi, de cei mai iluştri savanţi ruşi [2]) şi romîni.

In adevăr, afirmarea că în veacul al XII-lea exista un ţinut ocupat de Slavi la Bîrlad cade dela sine, cercetînd însăşi cronica slavă. Astfel, la 1172, cneazul Daniil de Suzdal îl alungă din Rusia de Chiev (Ucraina actuală) pe prinţul David, spunîndu-i : «...tu pleacă la Bîrlad, căci în ţara rusină nu-ţi dau voie să trăeşti» [3]).

După mărturiile unora, în Ungaria şi mai puţin Bucovina, în adevăr, s'ar fi făcut un început de colonizări cu Ucraineni, prizonieri militari [4]) şi nicidecum cu populaţie aborigenă, sau cu Ucraineni subcarpatini, din imediata vecinătate cu Moldova, care în veacul XI—XII era o provincie aproape nelocuită şi nu aparţinea nimănui.

Romînii, ajungînd în Bucovina, au trecut în Galiţia încă în veacul XI, fără a întîmpina vreo rezistenţă. Se presupune că, la acea epocă, ei ocupau deja regiunea Vistulei, Bugului, Nistrului şi Mării Negre [5]). Nicetas Choniates arată prezenţa Romînilor în Galiţia în veacul al XII-lea, vorbindu-ne despre omorul lui Andronic [6]).

Deasemeni, cronicele poloneze semnalează prezenţa Romînilor în Galiţia la jumătatea veacului al XI-lea. Veaceslav, ducele Cumanilor, în lupta cu Polonii dela anul 1070, a apelat la ajutorul Ucrainenilor şi Valachilor [7]) ; iar, la 1147, împăratul

---

1) М. Грушевський. Історія України-Руси. (Istoria Ucrainei), în ucraineană vol. II, Lvov, 1899, pp. 279, 365.

2) В. Г. Васильевскій. Византія и Печенѣги (1048—1094). (Bizanţul şi Pecenegii), în rusă. S. Petersburg, vol. I, 1908, pag. 126.

3) ...„а Давыдови рци : а ты пойди въ Берладь, а въ Руськой земли не велю ти быти". Ипатьевская лѣтопись (Letopiseţul Ipatiev), pp. 145, 390.

4) А. Л. Петровъ. Древнѣйшія грамоты по Исторіи Карпаторусской церкви и іерархіи. (Cele mai vechi hrisoave cu privire la Istoria bisericei şi preoţimei din Rusia carpatină). 1930, Praga, pp. 6, 60.

5) R. Eklom. *Die Warägen in der Weichselgebiet* în *Archiv für slavische Philologie*, XXXIX, 1925, pag, 21. Cfr. N. Drăganu, *Românii în veac. IX-XIV pe baza toponimiei şi onomasticei.* Bucureşti. 1933, pag. 223.

6) Niceta Choniatae. *Annales,* traducere rusă, pag. 64—70.

7) ...„Congesserat autem *Wisseslaus Polocensis* Dux, et qui *Zaslaum* ex *Kiow* depulerat, haud contemnendum exercitum ex *Ruthenis, Pieczyniegys,* et *Wallachis* cum *Boleslao Polonorum* Rege decertaturus, verum dúm *Boleslao* Regi prohibiturus sum ad *Russiae* interiora ingressum circa *Bialogrod* occurisset, visa

Conrad, după împăcarea între rudele sale din Polonia, pe Boleslav cu Vladislav, s'a reîntors prin Rusinia, Rutenia de mai tîrziu, și Moldova [1]).

Cît privește însă soarta Galiției, izvoarele slave nu precizează care populație a ocupat-o mai întîi. In veacul al X-lea, această provincie făcea deja parte din Polonia [2]). Cronicarul Nestor scrie, la anul 981 (6489): „A plecat Vladmir în Polonia și a cucerit orașul lor Premišl, Lwow și altele, care pînă astăzi se află sub stăpînirea Rusinilor" [3]) (de Chiev).

In sfîrșit, Rösler susține că Romînii au început să treacă spre nordul Dunărei în jurul anului 1186.

Dar Tomaschek [4]), bazat pe afirmările lui Nicetas Choniates, susține că Romînii au ajuns la granițele Galiției încă din anul 1164, ocupînd Bucovina în întregime în a doua jumătate a veacului XII.

2. Primele indicii despre prezența Romînilor în Galiția ar fi din anul 1018. Astfel, Thietmar, episcop de Herzeburg (mort la 1019), descriind lupta dela 1018 dintre Boleslav, regele polon, și Iaroslav, prințul Chievului, spune că regele polon avea în armata lui 500 de Unguri, 300 Germani și 1000 de Pecenegi [5]). Pecenegii fiind recrutați din Moldova [6]) este de presupus că alături de ei au luat parte și Romînii. In adevăr, la 1070, Ro-

Boleslai Polonorum Regis potentia concidit cor eius, et non ausus confligere cum *Boleslao* et *Polonorum* exercitu"... Ioannis Dlugossi. *Historiae Polonicae.* Varșovia, 1711, pag. 265.

1) ...„Ita Caesar rebus *Wladislai* Ducis *Poloniae* magis tentatis, quàm fanatis nolens tàm munisico et amico hospiti molestus esse, ex *Polonia* per *Russiam* et *Valachiam* procedebat, inde quoque non per Poloniam solùm, sed per *Russiam* et *Valachiam* prosequente *Boleslao Polonorum* Duce, et omnia praeparante ad *mare Leoninum* peruentum est"... Ioanis Dlugossi, *Historiae Poloniae.* Libri XII Lipsiaa, anno MDCCXI, pag, 479. *Idem.* Ed. de Cracovia. MDCCCLXXIII, tomus II, pag. 30. *Idem,* traducerea poloneză. Cracovia, 1868, vol. II, pag. 29.

2) М. Смирновъ. Судьбы Червонной или Галицкой Руси до соединенія ея съ Польшей (1387). (Soarta Rusiei Roșii sau Galițiene pînă la unirea cu Polonia), în rusă. S. Petersburg, 1860, pag. 16.

3) Полное собраніе Русскихъ Лѣтописей (Colecția completă a cronicelor rusești) în rusă, vol. I, p. 16.

4) Tomaschek. *Zur walachischen Frage,* Zeitschrift für der Osterr. Gimnasien, 1876, pp. 342—346.

5) Thietmari Chronicon. Ex libro I—VIII, in *Monumenta Poloniae Historica.* Pomniki Dziejowe Polski vol. I, Lwow, 1864, pag. 16.

6) Н. М. Карамзинъ. Исторія Государства Россійскаго. (Istoria Statului Rus) Ed. 5, vol. II, S. Petersburg, 1842, pag. 6.

mînii apar alături de Ruteni și Pecenegi, luînd parte la lupta dintre Veaceslav, ducele Cumanilor și regele polon [1]).

De aici este de presupus că acești Romîni se găseau de pe atunci în Galiția, formînd colonii militare pentru apărarea granițelor Poloniei. In adevăr, la anul 1334 și 1335, Iurie Boleslav, prințul Rusinilor de Halici, întreprinde largi colonizări cu străini, în primul rînd cu Romîni [2]). Scopul acestor colonizări era apărea provinciei pustiită de pe urma năvălirilor lui Batyi. Printre colonizatori se remarcă numele lui *Boris Cracul, Alexandru Moldaovici* și *Mihail Elizarovici,* trei Romîni, împreună cu doi Cehi și un Rusin [3]). In zadar Hruševskij încearcă să facă și pe acești Romîni Rusini, adică Ucraineni [4]).

Foarte de timpuriu, expansiunea romînească, prin păstori și militari (aceștia renumiți) trece departe în Galiția și ajunge la Cracovia, Podolia și rîul Pripet [5]).

In anul 1387, principatul de Halici, Ucraina poloneză, devenită sovietică în urma ultimelor evenimente, după o independență de foarte scurtă durată, trece definitiv sub suzeranitatea Poloniei. Dela această dată, poporul ucrainean intră în componența statului polonez și rusesc, unde servește ca un instrument pasiv, care reacționa cu greu și mai mult din cauza persecuțiilor religioase și împrejurărilor sociale [6]).

Despre existența elementului ucrainean în Bucovina în momentul desagregării principatului de Halici, nu putea fi vorba.

1) Ioannis Dlugossi. *Historiae Polonicae.* Varșovia, 1711, p. 265. In ediția din 1867 apărută la Cracovia (originalul latin și traducerea poloneză) cuvîntul Valah este înlocuit cu acela de *Warah,* iar cuvîntul Vallach din prima ediție (1711) apara cu *V* nu *W* și cu un singur *l* (vol. I, pag. 303).

2) Д. Линниченко. Черты изъ Исторіи сословій въ Юго-западной (Галицкой) Руси XIV-XV в. (Schițe din Istoria breslelor în Rusia Sud-occidentală (Galițiană) din veacurile XIV-XV, în rusă. Moscova, 1894, p. 61, nota 15, pag. 98.

3) Археографическая Коммиссія (Comisia arheografică), in Supplemento ad Historica Russiae Monumenta, pag. 302; Н. М. Карамзинъ. Исторія Государства Россійскаго (Istoria Statului Rus), vol. IV, nota 275; Д. Зубрицкій. Исторія древне-Галицкаго русскаго княжества (Istoria vechiului principat rus din Galiția) în rusă, p. 253-254.

4. М. Грушевский. История Украïни-Руси (Istoria Ucrainei), în ucraineană, vol. III, p. 202, nota 1.

5) I. Nistor. *Emigrările de peste munți,* în Analele Academiei Române, seria II, T. XXXVII, ist. București, p. 819-820.

6) М. Грушевскій Очеркъ Исторіи Украинскаго Народа (Schiță de Istorie a poporului ucrainian), în rusă. S. Petersburg, Chiev. Ediția III, 1911, pag. 18.

La acea epocă, starea juridică și națională îl urmărea pe individ oriunde se afla.

In Galiția, devenită poloneză, existența lui jus valachicum, răspîndit asupra tuturor locuitorilor romîni, ba chiar în unele cazuri și asupra așezărilor ucrainene, este bine cunoscută. Acest drept romînesc se exercită din cele mai vechi timpuri alături de dreptul altor popoare, mult mai mici la număr.

Aceasta în opoziție cu afirmațiile menținute de Ucraineni, căci în Bucovina, Maramureș sau Basarabia nu găsim, nici atunci și nici mai tîrziu, vre-o urmă de jus ruthenicum. Ori, aceasta dovedește că pe acele vremuri în Bucovina, nu locuiau Ucraineni și că prezența lor este mult mai tîrzie, după epoca cînd dreptul cutumiar a încetat a mai exista.

In sprijinul acestor argumente, se poate aduce și alte dovezi: prezența în regiunile imediat învecinate cu Basarabia și Bucovina a Romînilor de peste Nistru, din care se deduce că, în mijocul aceluiași neam, nu putea exista o populație străină.

In adevăr, letopisețul lui Ipatiev vorbește la anul 1160 despre existența „Statului bolohovean" un al treilea descălicat romînesc, distrus la anul 1241 de către Daniil, prințul de Chiev, în urma îndirjeniei de a-și păstra independența ca nație aparte [1]).

Ființa romînească a Bolohovenilor, tăgăduită de Hrușevski, susținînd că cnezii lor s'ar trage din familia Ruricilor [2]), este bine dovedită [3]).

Unul din conducătorii acestor cnezi, era Simeon Кодънinski

1) Н. П. Дашкевичъ. Болоховская земля и ея значеніе въ Русской Исторіи (Țara bolohoveană și importanța ei pentru istoria rusă), în Труды третьяго Археологическаго Съѣзда въ Россіи (Comunicările congresului al treilea arheologic din Rusia), în rusă, Chiev, vol. II, 1878, pp. 69—129. *Idem*. Новѣйшіе домыслы о Болоховѣ и Болоховцахъ (Noi cercetări despre statul bolohovean și Bolohoveni), în Университетскія Извѣстія (Buletinul Universității), în rusă Nr. 6, Chiev, 1884, pp. 157, 185. *Idem*. Еще разысканія и вопросы о Болоховѣ и Болоховцахъ (Alte probleme și cercetări despre statul bolohovean și Bolohoveni), în Университетскія Извѣстія (Buletinul Universității), în rusă, Chiev, 1899, Nr. 1, pp. 1—12.

2) М. Грушевскій. Очеркъ Исторіи Украинскаго Народа. Chiev, vol. 1, 1891, p. 451. *Idem*, vol. III, în ucraineană, Lvov, 1900, p. 214.

3) Петрушевичъ. Галицкій Историческій сборникъ издаваемый Обществомъ Галицко-русской Матицы (Colecție istorică din Galiția, editată de Societatea Maticei Galițiene ruse), în rusă. Nr. 2. Lvov, 1856, pag. 110. *Idem*. Кто были Болоховскіе князья (De ce neam au fost cnezii Bolohoveni), în rusă. Lvov, 1877.

din Кодъи [1]), care se afla în urma (coada) celorlalte orașe bolohovene. Și azi în Republica Moldovenească, în fosta gubernie Podolia, există orașul *Codima*. O urmă de puternică influență romînească găsim în regiunile Podoliei din imediata vecinătate cu Moldova. Astfel, același cronică ne arată, între anii 1146—1148, existența unor localități romînești ca: Buzsco, Buzo (pp. 234, 246, 257, 258), Bursucov deal (p. 518); dar lîngă orașul bolohovean Derevici găsim localitatea Buzovca [2]). Alte localități de pe timpuri ceva mai tîrzii avem: Brusturi [3]), Pădurea Brînzeni [4]), Valea Putredă [5]) apoi rîulețele Vaslui [6]), Soba, Uda, orașul Brăila, etc.

Expansiunea romînească a ajuns atît de departe încît ea a pătruns încă în veacul XIV în gubernia Volynia, unde comandanții romîni devin cunoscuți din acele timpuri [7]). In districtul Jitomir găsim localitatea *Singura*. In județul Ostrojsc găsim localitatea Voloscovții [8]). In vara anului 1450 Cozma Romînul (Voloșin), Melesco Romînul (Voloșin) și Romînul Andrei Borjdii, colonizează cu Romîni localitățile: Cornița, Bereh, Volcovți, Dribova; apoi altele, din ținutul Cremeaneț, gubernia de mai sus [9]).

La 1482, se fac alte colonizări [10]), care continuă anul următor, la 1487 și 1497. La 1507 Romînul Vacă face intinse colonizări. Și azi, în Volynia, poloneză, devenită recent sovietică, există o localitate, care poartă numele său. Iar la 1520 colonizările își ating apogeul; Romînii se impun chiar la conducere [11]).

1) Максимовичъ. Собраніе сочиненій (opere), în rusă, vol. I, pag. 137. După acest autor Bolohovenii s'ar fi retras în voevodatul Chievului.

2) Барсовъ. Матеріалы для Историко-географическаго словаря Россіи (Documente pentru dicționarul istorico-geografic al Rusiei), în rusă 1865.

3) Труды Комитета для историко-статистическаго описанія Подольской епархіи (Cercetările comitetului pentru descrierea istorico-statistică a Eparhiei Podoliei) vol. V, pag. 235.

4) *Idem*, v. VI, pag. 363.

5) *Idem*, pag. 61.

6) *Idem*, pp. 83, 86.

7) Кіевская Старина (Antichitățile Chievului), în rusă.

8) Матеріалы по Этнографіи Россія (Materiale cu privire la Etnografia Rusiei), în rusă. S. Persburg, vol. I. 1910, pag. 32.

9) Литовская метрика (Metrica lituaniană), în rusă, vol. I. S. Petersburg, pp. 58-59.

10) *Idem*, pag. 680.

11) *Idem*, p. 373-374; 434-435; 509; 677; 680; 538-539; 1463—1465.

Tot în Volynia se constată o veche influență romînească și în construcția bisericelor ucrainene [1].

In general, monumentele romîne din Rusia au influențat mult și de timpuriu arta religioasă ucraineană [2]. Nu mai vorbim apoi de localitatea *Plochi*, despre care, bazați pe cercetări arheologice, cărturarii ucraineni o atribue ca fiind, la origine, așezare romană.

Deaceia, credem că o influență romînească atît de puternică asupra poporului ucrainean nu a putut rezulta decît în urma unei superiorități și convețuiri exercitată secole dearîndul.

3. Cea mai mare dovadă de vechimea romînească și preponderența noastră asupra Ucrainenilor, o constitue limba. In limba romînească avem un număr neînsemnat de cuvinte ucrainene, de dată posterioară veacului XIV-XV. Restul, sînt vechi, slave, pătrunse înainte de a se forma poporul ucrainean, ca nație. Dovada cea mai bună este limba documentelor noastre vechi din Moldova, mai ales din epoca, cînd capitala provinciei era la Suceava.

Dimpotrivă, limba ucraineană, sau malorusiană, a fost adusă în regiunea Chievului, Ucraina sovietică actuală, din Podolia, Volynia și Galiția, abia în veacul al XV-lea de către coloniștii din acele ținuturi care au stăpînit și asimilat populația autohtonă [3]. Ori, cercetînd limba acestor noui provincii, asimilate, constatăm cu prisosință și aici influența romînească, ceiace ne face să credem că acei coloniști primise, încă din Galiția, Podolia și Volynia, influența limbii noastre. Ba, poate, printre acești coloniști să fi fost și unii Romîni.

Cuvintele romîne din graiul ucrainean, care se leagă de păstorit, au pătruns în limba ucraineană într'o epocă foarte tim-

1) П. Покрышкинъ. Православная церковная архитектура XII-XIII ст. въ нынѣшнемъ Сербскомъ королевствѣ (Arhitectura bisericească ortodoxă din veacurile XII-XIII în actualul Regat sîrbesc), în rusă. S. Petersburg, 1906, pag. 84. Kaz. Mikłowski i Mar. Sokołowski. Do dziejow architektury cerkiewnej na Rusi Czerwonej. Cracovia, 1905, pag. 304.

2) П. Петровъ. Румынскіе памятники въ Россіи и возможность ихъ вліянія на русское искусство (Monumentele romîne din Rusia și posibilitatea lor de influență asupra artei rusești), în Труды XIV Археологическаго Съѣзда въ Черниговѣ, 1909 г. (Colecțiile congresului XIV de Arheologie din Cernigov), în rusă. Moscova, 1910-1911, vol. II, pp. 89—95.

3) Соболевскій, проф. Чтенія въ Обществѣ Нестора лѣтописца (Lecturile în Societatea letopisețului Nestor), în rusă, v. II, p. 215-216.

purie [1]. La Miklosich și Em. Kalužneacki [2]) găsim o listă de cuvinte romînești, care și astăzi se întrebuințează în graiul ucrainean. Mai tîrziu, profesorul Roman Stocki, pe lîngă cuvintele maghiare și turce, împrumutate în limba ucraineană, se ocupă și cu cele romînești, găsind în ele o influență de dată veche [3].

Nu mai puțin profesorul D. Scheludko, savant ucrainean, dă o listă de 332 cuvinte romînești, vorbite azi în graiul ucrainean și pe care le ilustrează cu considerațiuni de ordin istoric [4].

Influența romînească, însă, a pătruns nu numai în vocabularul ucrainean, ca simple împrumuturi de cuvinte, cum sînt bunăoară cele ucrainene din limba noastră, ci chiar și în morfologia ucraineană, asupra formelor viitoare cu terminațiunea în *mu* [5]. Această influență s'a fixat în limba ucraineană încă înainte de veacul al XV-lea [6]. Ea s'a lărgit și asupra infinitivului ucrainean [7], care se crede a fi de dată mult mai veche, chiar din primele documente ale veacului al XI-lea [8].

Această influență covîrșitoare s'a exercitat în primul loc asupra Ucrainenilor din Galiția și Rusinilor carpatini, cu cari Romînii au stat în raporturi mai strînse [9].

4. Profesorul slavist Hersberger spune că cuvîntul *Rutean* reprezintă forma latină a cuvîntului grecesc Ρουθήνοι și înseamnă „Principatul Chievului". După el, acest cuvînt apare în

1) In adevăr, după unii cercetători, și Ucrainenii au reușit să asimileze o bună parte de Romîni, cum sînt Huțulii, acolo unde elementul lor a predominat. Хв. Вовкъ. Антропометричні досліді українського насчеченія Галичини, Буковини и Угорщини (Cercetări antropometrice ale populației ucrainene din Galiția, Bucovina și Ungaria), în ucraineană, Lvov, 1908.

2) *Op. cit.*

3) R. Stocki. *Beiträge zur ucrainischen Wortforschung*, în Archiv für slavische Philologie, 1914, v. XXXV, p. 349—355. Articolul de mai sus a provocat un răspuns în cercurile filologilor, venit din partea lui A. Bonkáló, apărut în același revistă, v. XXXVI, 1916, p. 464—475.

4) Scheludko D. *Rumänische Elemente im Ucrainischen*, în Balkan Archiv, herausgegeben von prof. Dr. Gustav Weigand 1926, vol. II, p. 113—146.

5) Шаровольський І. В., проф. Прийдучий час на-му (Viitorul cu terminațiunea în mu), în Записки історично-филологичного виддилу (Memoriile Secției Istorico-filologice), în ucraineană. Chiev. 1929. Cartea XIII—XIV, pp. 284—293.

6) *Idem*, pag. 290.

7) *Idem*, pag. 291.

8) Л. И. Срезневскій. Матеріалы для древне-русскаго Словаря. Сборникъ святой. (Materiale pentru Dicționarul vechi rus. Sbornicul cel Sfînt), în rusă, vol. III, pag. 1670-1671.

9) И. И. Огіенко. Иноземные элементы въ русскомъ языкѣ (Elemente străine în limba rusească), în rusă. Chiev. 1915, pag. 101.

istorie pentru prima dată în jurul anului 1089[1]), cînd împăratul Henrich V scrie: *Praxedem Ruthenorum regis filiam sibi in matrimonium sociavit*[2]).

Cronicele însă îi atribue o dată mai veche, unde apare alături de cuvîntul Valach, adică Romîn.

Denumirea de Rutean, Austria și-a insușit-o cu vreo 150 de ani în urmă, din limba latină. Dar poporul a păstrat vechea denumire de rus sau rusin, deosebindu-se de forma velicorusă doară numai prin scris, cu doi *ss*; pronunțarea a rămas la fel. In literatura rusă și în nomenclatura oficială, i s'a păstrat numele de galițco-russkij sau ugro-russkij.

Denumirea de Rutean a dăinuit pînă la războiul mondial. In timpul războiului ca o consecință a antagonismului dintre Austria și Rusia, pe chestia minorităților, un număr de patrioți, Ucrainieni din Galiția, au ajuns la convingerea de a schimba numele de Rutean, denumire oficială, adoptată de Austria și Apus, în acela de Ucrainean, dat de Ruși, pentru a nu dăuna astfel unității naționale din viitorul stat ucrainean, ce ar fi rezultat de pe urma războiului mondial. Prin această tactică, s'a urmărit unificarea spirituală a tuturor Ucrainenilor, ca stare premergătoare celei teritoriale.

In consecință, în anul 1915, un grup de deputați, Ucraineni din Galiția, au intervenit pe lîngă guvernul dela Viena, în mod foarte secret, ca să se înlocuiască numele de *Rutean* prin acela de *Ucrainean*. Cererea era sprijinită de un memoriu istoric, bine documentat, întocmit de Societatea științifică „Taras Șevcenco“ din Lvov[3]). Contele Nicolai Vasilco, unul din delegați, scrie cu această ocazie contelui Czernin, pe atunci ministru de externe:

„Indată după izbucnirea războiului, Rutenii antiruși au intervenit pe lîngă guvernul austriac pentru schimbarea numelui oficial în acela de Ucrainean“. Aceasta ca să nu aibă nimic co-

1) Записки Історично-Филологичного видділу. Українська Академія Наук. (Memoriile Secției Istorico-Filologice. Academia Ucraineană de științe). Chiev, cartea X, 1927, pag. 267.

2) Monumenta Germanica, §§ III, pag. 133. Tot în jurul acestui an găsim numele de Rutean la Feer, în *Godex diplomaticus Hungariae*, IV, 3, p. 197-198; iar la anul 1245, titulatura lui Daniil, prințul Chievului, sună: „Daniel, Ruthenorum Rex“.

3) Записки Історично-Филологичного відділу. Українська Академія Наук (Memoriile Secției Istorico-Filologice. Academia Ucraineană de Științe). Chiev, cartea X, 1927, pag. 265.

mun cu vechiul *Alt-Ruthenen* și rutenii rusofili. Această denumire guvernul a preconizat-o încă din anul 1912 și ea a fost confirmată chiar în Manifestul împăratului răposat: iar în timpul războiului a adoptat-o statul major al armatei și alte autorități militare“[1]).

Pentru lămurirea acestei probleme, guvernul austriac s'a adresat la doi specialiști slaviști, prof. Hans Hersberger și Vatroslav Iagič.

Profesorul V. Iagič, cu data de 8/X/1915, a dat următorul răspuns, semnificativ pentru problema ucraineană, în forma ei actuală:

„Deja de cîtiva ani în urmă am constatat că Rutenii noștri din Galiția și Bucovina, în diferitele articole, corespondențe, însemnări și alte publicații vieneze (cum de pildă „Neue Freie Presse“) scrise, ce-i drept în limba germană, dar în majoritatea cazurilor făcute chiar de Ruteni, tot mai des se numesc Ucraineni, iar deacolo desigur și vorba lor capătă denumirea de ucraineană. Personal, îndată am făcut legătura dintre aceasta și fenomenul ce se petrece în Rusia. Dar, în Rusia, o astfel de evoluție a ucrainismului are la bază date istorice și geografice, pe cînd în Galiția și Bucovina ea este străină și-i importată din afară. Denumirea geografică de „Ucraina“ de mult era un nume popular, nu *administrativ*, cu granițe bine definite. Pentru Statul polon, căruia pînă la 1654 au aparținut aceste oblastii, numite Ucraine, această denumire își avea rațiunea de a fi, întrucît ea înseamnă ținuturile dela graniță, populate cu malorusieni, pămînturi, care din cînd în cînd sufereau invaziile turco-tatare și astfel erau nevoite a se apăra dealungul frontierelor. Aceștia au fost strămoșii Malorusienilor, care azi doresc să se numească Ucraineni. O analogie mai apropiată are Ucraina cu „Craina“ sîrbo-croată de pe vremuri, ce se afla la granițele de sud ale Ungariei și Croației. *Din potrivă, Galiția noastră apuseană și Bucovina nu aparțin Ucrainei, afară doară de a-i lărgi teritoriul ei foarte departe, spre răsărit și în cazul acesta, atașînd la ea pămîntul chievian*“[2]).

1) *Idem, ibid.*

2) *Idem*, pag. 275.

Mai departe Iagič spune că Malorusienii, deşi strîmtoraţi de Ruşi au dat oamenii cei mai de seamă în toate domeniile vieţii intelectuale. Din punct de vedere politic, însă, Ucrainenii din Rusia nu se pot împăca cu Rutenii din Austria, întrucît aceştia din urmă s'au dovedit buni patrioţi ai imperiului austro-ungar.

Iar, mai departe, închee cu următoarele concluzii:

„Astfel stă problema cu privire la concepţia geografică veche a regiunii Ucraina *care referitor la Galiţia şi Bucovina nu poate constitui o problemă arzătoare, întrucît aceste ţinuturi nu aparţin Ucrainei*".

„Cred că am ghicit bine gîndul intervenţioniştilor, cînd spun aceasta în raport cu intervenţia lor, ca postulat de viitor, în care ei pun grija pentru naţionalitatea lor, *pentru ca prin unitatea de nume să pretindă pe faţă unitatea neamului întreg*" [1]).

5. Teza ucraineană, bazată pe un document din 1298, prin care Andrei II, Regele Ungariei, dă banului Simion localitatea Szeplac din comitatul Turda-Mureş, susţine că, la începutul veacului XIII, în graniţele principatului de Halič intra şi Moldova de sus cu Bucovina pînă la Bistriţa Aurie, Maramureşul şi Transilvania de nord [2]).

Dar documentul în cauză nu menţionează decît o singură localitate şi apoi nu precizează dacă este vorba de Ucraineni sau altă naţie.

Un alt argument, în sprijinul tezei ucrainene, ar fi că Romînii, descălecînd în Moldova, ar fi dat peste Ucraineni, după cum arată Miron Costin în legenda cu Iaţco [3]). Ori, aceasta nu-i o legendă istorică, care să servească drept temei, ci este o simplă povestire închinată regelui polon [4]).

Dimpotrivă, Ucrainenii strîmtoraţi de Polonezi se refugiază în Romînia, cu ajutorul cărora încearcă să-şi facă dreptate. Astfel,

1) *Idem*, pag. 279. Sublinierile sînt ale noastre.

2) M. Кордуба. Молдавсько-польська границя на Покутю до смерти Стефана Великого (Graniţa Moldovo-Polonă în Pocuţia pînă la moartea lui Ştefan cel Mare), în ucraineană, p. 2. *Idem*. Ілюстрована Історія Буковини (Istoria ilustrată a Bucovinei) în ucraineană, p. 18, 21, 36; M. Грушевский. Історія Украини-Руси (Istoria Ucrainei), în ucraineană, vol. III, p. 78, 501; Ст. Смаль-Стоцкий Буковинська Русь (Rutenia bucovineană) p. 1.

3) R. F. Kaindl. *Die Ruthenen in der Bukowina*, p. 22—28.

4) I. Nistor, *Românii şi Rutenii în Bucovina*, Bucureşti, 1915, p. 11.

la 1491, Romînul *Muha* adună 10.000 de Romîni, care, împreună cu Ucrainenii şi Tătarii devastează Pocuţia [1]).

Prezenţa Ucrainenilor în Bucovina devine cunoscută începînd cu jumătatea a doua a veacului XVIII. La 1742, Polonia reclamă pe băjenarii, numiţi tâlhari, care au fugit în Moldova. In urma răscoalei dela 1768, nu mai puţin, vine un alt număr de pribegi [2]).

Este un lucru cert că în primăvara anului 1722, chiar în nordul Bucovinei, au existat numai Romîni. Un martor ocular, Filip Orlik, hatman ucrainean în exil, intimul lui Mazepa, fiind însărcinat de regele Suediei să adune, cu asentimentul Inaltei Porţi, pe Ucrainenii anti-moscoviţi, refugiaţi în Moldova în urma înfrîngerei dela Poltava, povesteşte în jurnalul său zilnic starea de atunci din toate satele Moldovei, prin care a trecut.

Orlik ne spune că trecînd apa Ceremuşului, din Polonia în Moldova, a ajuns pe ziua, de 21/10 Martie 1722 în satul *romînesc* Waszkowce (Văscăuţi) care aparţinea boerului *Şerban Flondor* [3]). De acolo, a trecut la Hotin, servindu-se de interpret, întrucît *toată populaţia era numai romînească*.

Nu mai puţin Dobrogea este descrisă ca o provincie cu totul aparte.

1) ...„Więc też tego czasu Mucha łotr iakiś Wołoszyn, chłop prosty, zebrał był ludu z Wołoch y Rusi takiego iakiego sam do dziesiątka tycięcy [ieŚlize z roskazania Wojewody Wołoskiego abo sam z siebie to uczynił niewiedzieĆ] y woiował Pokucie y Ruskie ziemie"... *Kronika Marcina Bielskiego*. Warszawa. 1764, p. 430; *Kronika Marcina Kromera*. Warszawa, 1767, p. 750.

„Въ лѣто 6999 (1491). Муха нѣкто Волошинъ, своеволникъ, собра себѣ таковыхъ же своеволниковъ въ десятъ тысячей, съ ними же прійде на Покутя плѣняя; пораженъ бысть отъ нашихъ, яко едва самъ утече, а прочіихъ побиша, непомнозѣ же и самъ ять бысть и въ Краковѣ въ темници умре". Полное собраніе Русскихъ лѣтописей (Colecţia complectă a letopiseţelor ruseşti. Letopiseţul Ipatiev, III), vol. II, S. Petersburg, 1843, p. 360.

2) I. Nistor. *Problema ucraineană în lumina istoriei*. Cernăuţi, 1933, p. 68.

3) „21/10 Martij w Sobotę przeprawiwszy się za granicę Polska do Ziemi Wołoskiey przez rzekę Czeremosz, y naiowszy przewodnika z Popielnik uiechalismy dobrą milę do Włoski Wołoskiey Waszkowce, ktorey iest Panem Szczerban Flonder, gdzie zanocowaliŚmy y daliŚmy 4 Czerwone Zydowi dla rozmienienia na drobną Turecką monetę w Snlatynie, y dla kupienia tam na drogę rożnych wiktualnych rzeczy"... Ministère des Affaires Etrangères. France. Mémoires et Documents. Pologne. Orlick. 1722, vol. VII. Fol. 140, recto.

Deasemeni, Comisia de delimitarea frontierei din anii 1781-1782, orînduită de guvernul austriac, ne arată — în regiunea azi contestată, nume de proprietari romîni — ca: Ion Muntescu, căpitan; Rugină Pavel, Vlaicu Mihail; toţi locuitori în com. Băbeni. In comuna Borăuţi găsim pe: Chisălău, Mitcău, Vasilău, Moşoreni. La Pîrăul Negru: Ţîntă Atanasie; Manole Constantin; Marcu Vasilică, căpitan; Balş Lupu; Botez Ionică; Hurmuzache Matei, Potlog Andrei, etc.

In încheere, din cele expuse, se desprind următoarele:

1. Romînii din Bucovina sînt autohtoni; Ucrainenii au venit în urmă, fie din cauza prigonirilor religioase sau sociale, fie pentru a găsi un traiu mai uşor, cu mai puţine greutăţi.

2. Ucrainenii nu sînt locuitorii cei mai vechi în Maramureş şi, cu atît mai mult, în Basarabia, unde prima statistică rusească, după ocupaţie, nu pomeneşte prezenţa populaţiei malorusiene, adică ucrainene.

3. In sudul Basarabiei, Ucrainenii au fost colonizaţi pe locurile Romînilor băştinaşi, trecuţi în Rusia.

Deocamdată ne oprim asupra acestor constatări, rămînînd ca, în viitor, să cercetăm nomenclatura geografică, mai ales cea cuprinsă în triunghiul Halici-Galaţi-Chiev, calea bătută în vechime de Ucraineni, — toponimia, precum şi limba documentelor vechi romîneşti, spre a preciza astfel mai bine vechimea, contactul şi influenţa reciprocă dintre cele două popoare vecine.

M. Florin

MOSCĂLIA.

Se apropie toamna. Gospodarii se grăbesc cu căratul popuşoilor de pe cîmp şi cu semănatul de toamnă, ca să nu-i apuce ploile.

Toamna mai este şi timpul, care contribue la creşterea sau micşorarea familiei. Astfel un fiu se însoară şi aduce o noră în casă, ori, cînd fata este una la părinţi, aduce un ginere. De aici a rămas şi zicătoarea: „măi femeie, de azi înainte, să faci mămăliga mai mititică", sau „mai mare".

Dar acestea sînt cazuri, pe care toată lumea le doreşte. Pe lîngă ele însă vin altele, care fac casa pustie. Şi aceasta este *moscălia*, adică milităria pe care Moldovenii de peste Nistru, mai ales partea femeiască, o aseamănă cu moartea.

Apropiindu-se Procoava, adică ziua de 1 Octombrie, flăcăii, care au împlinit vîrsta de 21 de ani, încep să tînjască. Se gîndesc la părinţi, la familie, la gospodărie, la flăcăi şi la fete de seama lor, de care curînd se vor despărţi. Moscălia îi va duce în lumea neagră, de unde Dumnezeu ştie dacă se vor mai reîntoarce în satul natal. Alţii, care au vreun ganciu, sau sînt unii la părinţi, ori au uns pe unde trebuie, habar n'au de Procoavă; habar n'au de moscălie şi de toate cele. Şi unii şi alţii, la o vreme de noapte, deseori se adună prin sat, trag la cîntece de veselie ori de jale sau iubire; careva din ei, între timp, spune polojănii ca să mai uite de cele ce-i aşteaptă. In timp ce mamele lor treapătă pe la zodieri, vrăjitori şi vrăjitoare. Alte mame, dacă ştiu descîntece, le fac singure cu încrederea puternică de a-i fermeca pe boierii dela priiom, de care depinde soarta fiilor. Iar cînd flăcăul se duce la priiom, mamă-sa întoarce cu dosu 'n sus toate scîndurile dela patul în care a dormit fiul. Iar dea-

supra scîndurilor nu se aşterne nimic, niciun ţol. Deasemenea, la biserică, ele aprind lumînările cu capătul în jos. Şi această vrajă o fac pentru ca Dumnezeu să ia vederile boerilor celor mari şi astfel să nu le ia copiii la moscălie.

Alte mame se duc pe la babe, care trag boaghe sau gicesc în cărţi şi fac farmece.

Dar, pentru un gospodar, care dispune de parale, cel mai bun şi mai sigur mijloc este doctorul, membru din comisie. Doară nu în zadar la Moldovenii transnistrieni este un proverb care spune că la Odesa, pe malul Mării Negre, este ghiucu, o statuie. Inainte vreme acest ghiuc arăta cu mîna în mare, iar acuma stă cu mîna în buzunar. Şi aceasta însemnează, că pe atunci ghiucu arăta că dreptatea este în fundul mării, iar acuma—in buzunar.

Dar în afară de aceste întreprinderi, la alţii mai este şi norocul. Acest noroc stă în jărbie. Dacă numărul ei este mare, încît priiomul se umple înainte de a-i ajunge rîndul, atunci aceşti flăcăi rămîn ratnici. Ei fac numai o lună de pregătire militară în capitala de judeţ. Inainte de a-şi ridica jărbia, „necrutul" îşi îndreaptă gîndul către cel Atotputernic. Deaceia, cînd o ridică din cutia de sticlă, mulţi o iau cu cele două degete ale dreptei: arătătorul şi cel de mijloc, cu care se face cruce.

Sub regimul actual sovietic însă sistemul jărbilor s'a desfiinţat, iar serviciul militar a devenit obligator pentru toată lumea.

După priiom, cînd se hotărăşte cine este recrutat, tinerilor se dă un termen de o lună de zile. In acest interval părinţii lor le pregătesc de toate cele trebuincioase: cîte o pereche bună de cibote ruseşti, cîte un rînd de straie, mai multe schimbături, băsmăli, minişterguri, aţă de cusut, ace, bani şi cîte şi mai multe. Cu alte cuvinte, recrutul era înzestrat cu toate cele trebuincioase, întocmai unei fete mari cînd se mărită.

Flăcăii primiţi în moscali petreceau această lună de zile cu cei ce au scăpat. Viitorii moscali, dela această dată, nici nu prea muncesc. Ei umblă toată vremea în haine de sărbătoare, se duc în ospeţie pe la rude, vecini, nunţile din satele vecine şi petrec vremea numai în cîntări şi veselie.

Iar în zilele de sărbătoare se duc la fete pentru a arunca poate cea din urmă vorbă. Acestea îi mîngîie, îi compătimesc

şi se poartă cu ei destul de îngăduitor. Seara „necruţii" se adună împreună la unul din ei. Acolo cîntă şi chefuesc pînă noaptea tîrziu. Apoi, cuprinşi de umere, unul de altul, iesă toţi prin sat şi cîntă cîntece de moscălie. Şi oamenii cu glasul apăsat, îi compătimesc, zicînd: „săracii necruţi, lasî sî cînti şî sî sî vesăleascî, câ numa' atîta esti a lor; mînî-poimînî Dumnădzău ştii undi li-a lučî ochii ş'apoi cini ştii dacî s'or măi întoarčî toţi înăpoi"...

Cu o zi-două înainte de a pleca la moscălie, părinţii flăcăului îi fac „gioc". Şi aceasta este, am putea spune, cea din urmă dorinţă a tînărului. Unul din flăcăi, de obicei prieten de aproape, legat la mîna stîngă c'un tulpan şi c'un „şip de gin", umblă pe jos, la toate fetele, flăcăii din sat şi rude, invitîndu-i la „gioc". Poftiţii vin cu cîte o pereche mare de colaci. Intrînd în casă, ei se salută cu recrutul ca şi cum la nuntă se „adună" cu mirele ori cu mireasa. Recrutul stă în capul mesei, în picioare. Inaintea lui se află un talger cu două pahare, pline cu vin. Alături stă un alt talger, cu bani. Lumea care vine la joc intră în casă, zice „bună dzăua" şi închină colacii recrutului. Acesta sărută pînea şi o dă cuiva din cei ce stau lîngă dînsul, care, la rîndul său, pune colacii pe pat, clit, unul peste altul. Apoi recrutul dă mîna cu cei veniţi şi se sărută de trei ori în gură. După aceia recrutul îi închină un pahar de vin şi cinstesc împreună, ciocnind paharele şi aruncînd unul altuia cîte o privire scăldată în lacrimi.

In urmă, oaspetele pune ceva bani în talger şi-l leagă pe recrut cu un prosop sau miniştergură.

La fel fac şi fetele, precum şi rudele celui ce părăseşte satul.

La acest rămas bun vine toată lumea, chiar şi flăcăii cu fetele care s'au duşmănit cu recrutul. Ziua aceasta este socotită de săteni ca cea din urmă zi din tinereţea flăcăului.

De aceia el capătă foarte multe daruri: fiecare şi din lumea străină îi aduce cîte ceva, măcar un tulpan.

Flăcăii şi fetele care s'au adunat ies afară pe rînd şi dansează în faţa casei. Alţii stau la masă.

Din cînd în cînd apare şi recrutul, legat în cruce şi la mîni. El porneşte dela masă, dansînd cu una din fete şi flăcăii ce stau la masă. In timpul dansului lumea chiue şi cîntă de jale.

Spre seară, toţi flăcăii şi fetele intră în casă. Părinţii

recrutului îi așează la masă. In capul mesei stă recrutul cu nănașul, fiindcă după obicei, cel ce pleacă la militărie, dacă-i holtei, își alege pe un gospodar, care-l va cununa cînd se va întoarce dela moscălie.

Lîngă ei se așează prietenii și prietenele recrutului. Pe masă se pun toate felurile de bucate, ca la o adevărată masă mare a nunții, cu deosebirea însă că nănașa stă în picioare, lîngă părinții tînărului.

Cele mai obișnuite mîncări la aceste petreceri sînt cam următoarele: chitorage (răcituri), soos (mîncărică), saralie (plăcinte la tavă, cu brînză de vaci proaspătă), plăcinte cu brînză, tabac (bostan), cartofi, ceapă prăjită, etc., lucuńi (cu varză, cartofi sau brînză), găluci (sarmale), turti dulci (prăjituri), etc.

Aceasta este cea din urmă zi, cînd recrutul își ia rămas bun dela săteni. Cine știe dacă va mai revedea locurile natale! Iar de se va întoarce, va găsi o altă lume. Flăcăii și fetele de etatea lui se vor însura și se vor mărita, iar el, la reîntoarcere, se va simți străin, căci la Moldovenii de peste Nistru flăcăul mai în vrîstă cu un an doi decît ceilalți cu greu se însoară și cu greu își face prieteni. Din vechime s'a înrădăcinat obiceiul ca cei ce se căsătoresc să fie de aceiași vîrstă.

Faptul acesta explică și cauza pentru care tînărul își alege nănaș. Acesta va avea grijă să-i găsească o fată de teapa lui, cînd va reveni la casa părintească, iar dacă dînsul are vreo ibovnică, atunci va căuta să o mîngîie, ca să nu se mărite pînă ce iubitul ei nu va termina moscălia. Aceasta din urmă se face de multe ori cu consimțămîntul tacit al părinților celor doi tineri. Și, în cazul acesta, fata își îmbracă un fel de doliu; ea se ține mai retrasă și vizitează mai des familia viitorului său nănaș.

Timpul cît flăcăii cu fetele stau la masă, păharnicul sau dregătorul, o rudă de a recrutului, cinstește dearîndul pe toată lumea, începînd cu cei din capul mesei.

Flăcăii și fetele cîntă împreună cîntece de „moscălie", în care se arată toată viața recrutului. Cele mai slabe de fire, slobod cîte o lacrimă fierbinte alături de recrut; iar rudele acestuia nu mai usucă ochii, încît te face să crezi că ești la o adevărată înmormîntare.

Dar lumea tînără din nou își potolește durerea în cîntări.

Menționăm două din cele mai obișnuite cîntece.

I.

Frundzișoară di-afion,
Dragu mamii Sińion,
Ci răsai noaptea pin somn?
— Mă gisădz maici 'n priiom;
In priiomu 'mpărătesc
Mulți voniči sî prăpădesc...
In priiom cînd am întrat
Toț boerii s'o ńierat:
Brava vonic ńi-o chicat!
Pi stănoc l-o așădzat,
La cură l-o măsurat,
Chiculița gios i-o dat.
Chiculița privuschii
Pe-a cui scaun sî-ńi rămîii!
Șădz, măicuți, ș'o prăgești
Ș'o prăgești ș'o bocești
Șî ńi-o strîngi mărunchelì
Șî ńi-o puni 'n sîn la cheli
Șî ț-a treci di dor și jăli...

II.

Frundzișoară fir mătasî,
Lepăd casî, lepăd masî.
Lepăd nevastî frumoasî,
Cu doi copchilaș pi brațî.
Unu strigî: mamî, mamî!
Altu strigi: tatî, tatî!
Taci, dragu mamii, nu striga,
Că ńimi nu ti-a asculta,
Cî tat'to nu-i acasî.
Îi în Manjuria, la loc diparli,
Undi nici scrisoarea nu răzbati. [1]

---

1) N. P. Smochină. *Din literatura populară a Românilor de peste Nistru*, în *Anuarul Arhivei de folklor*, 5, 1939, pp. 22, 24.

Dar aproape fiecare cîntăreţ le mai schimbă pe a lui: le interpretează în felul său, după cum îi este şi dispoziţia sufletească.

Uneori, tinerii nu cîntă numai cîntece cu cuvinte, ci în versuri, ca de pildă:

Tra lea, lea, lea.
Ai lea, lea, lea,
Lea, lea, lea, etc.

Melodia însă, ca şi toate celelalte cîntece, este cu totul alta decît la celelalte cîntări. Lumea o cunoaşte îndată şi ea nu se cîntă decît numai toamna, cînd se duc recruţii. Deaceia se şi chiamă cîntece de moscălie. Astfel, toţi cei de faţă cîntă în unison, luîndu-se după cel cu iniţiativa.

Dar să revenim la Moldovenii noştri.

Intre timp, cît stă la masă, recrutul se scoală în picioare şi, cu lacrimi pe obraji, zice către cei de faţă: „mă rog mă ertaţi, scuñchii ñei părinţi, tati şi mami, fraţi şi surori şi voi cinstiţi meseni".

Iar aceştia răspund apăsat: „Dumnădzău sî ti erti şi sî dăi Dumnădzău sî'mplineşti slujba la 'mpărat şi sî vii tot aşa di sănătos şi zdravăn, cum ti duči dintri noi".

La auzul acestor cuvinte, fac să treacă pe dinaintea fiecăruia o viaţă întreagă, plină de dureri. Nu este suflet, care să nu lăcrămeze în asemenea împrejurări.

Şi această ertăciune, din partea celor două părţi, se repetă pînă în trei ori. Uneori însă se spune numai o singură dată; şi atunci recrutul adaogă un „sî trăiţi", sau „sî čiţi sănătoşi" şi închină paharul. Iar ceilalţi îi răspund „închinî sănătos".

Apoi tîrziu, spre „podvicircă", adică spre seară, toţi se scoală dela masă şi ies afară, în ogradă.

Recrutul, dacă pleacă în acea zi, îşi ia rămas bun dela părinţi, surori, fraţi şi alte rude, zicînd pînă în trei ori: „mă rog mă iartă, tată, mamă", etc.

Aceştia îi răspund: „Dumnădzău s'ti erti". Apoi se îmbrăţişează strîns, se sărută tot de trei ori şi plîng în hohote.

Acestea sînt momentele cele mai dureroase, momente, se poate spune, ca cea din urmă sărutare, căci de azi înainte soarta tînărului, soarta voinicului, este încredinţată pe mîni străine. Cine ştie de va avea cu cine schimba o vorbă pe limba în care

s'a născut şi a crescut, întrucît nu cunoaşte o altă vorbire, decît cea moldovenească.

Deaceia, Transnistrienii obişnuesc ca, de multe ori, cu bani, să fie repartizaţi în acelaşi regiment, cel puţin doi trei moldoveni. Cine a trăit în străini, chiar din cărturari, ştie cît de mult înseamnează atunci, cînd ai cu cine schimba o vorbă în limba ta.

Dinaintea casei, toţi flăcăii se cuprind împreună cu recrutul, care-i în mijloc. Deaici pornesc pe drum, încet, în cîntări; iar fetele merg în urmă, cîntînd şi ele. Toată lumea le iese în cale. Recrutul se apropie de fiecare, bărbat şi femeie, care stau la poartă, şi le cere ertare.

Apoi dau mîna şi se sărută, iar dacă gospodarul este mai în vîrstă, recrutul îi sărută mîna.

Femeile mai în vîrstă, recrutul le sărută mîna, iar acestea îl sărută pe frunte. Cu cele tinere însă dă numai mîna.

Gospodarul ce-l întîlneşte pe recrut în drum, îi dă ceva parale, iar dacă este la poarta casei sale, atunci gospodina îl mai leagă în cruce şi cu o miniştergură.

In drum, recrutul trece pe la preotul satului spre a-şi cere ertare şi blagoslovenie, iar cînd lumea ajunge în dreptul bisericei, toţi se opresc de cîntat. Recrutul îşi face cruce de trei ori, se pleacă adînc şi cere ajutor dela Dumnezeu ca să-şi revadă satul şi pe părinţi.

Ceremonia urmează mai departe pînă la marginea satului, unde pe cel ce pleacă la armată îl aşteaptă căruţa părintească. Acolo el încă odată îşi ia rămas bun dela toţi cei de faţă. Apoi, distrus de durere că lasă tot ce a avut mai scump la inimă, — părinţii, care l'au crescut şi ridicat în oameni, văile şi grădinele, care i-au legănat copilăria, dar mai ales puica, cu care petrecea momente fericite, — se urcă în căruţă şi se porneşte iute în treapăt, ori sărita, cîntînd singur, fără nicio armonie muzicală. Cei ce mînă caii îi fac totul pe plac. Iar gîndurile lui sboară departe şi trec iute dela o întîmplare la alta. Dela amintirile proaspete ale vieţii sburdalnice, ele trec la acel necunoscut, care-i stă în prag şi pe care-l priveşte cu groază.

Unii recruţi însă nu fac gioc. Ei se mulţumesc numai cu masa.

Vornicul invită lumea în dimineaţa zilei fixate pentru plecarea din sat.

Cei poftiţi răspund toţi la invitaţie. Ei se adună cu recrutul ca şi atunci cînd se face gioc. Iar după ce s'au adunat toată lumea, se aşează la masă, împreună cu recrutul şi petrec timpul în cîntări.

Nănaşul, ca om cu experienţă, din cînd în cînd, încearcă să îmbărbăteze pe cei de faţă, adesea povestind lucruri hazlii din viaţa de moscal, sau alte întîmplări.

Spre seară, flăcăii şi fetele îl petrec pe recrut pînă dincolo de sat, ca şi în cazul de mai sus.

Cînd însă, în aceiaşi zi pleacă mai mulţi recruţi deodată, atunci fetele şi flăcăii se duc pe rînd la fiecare. Iar cînd aceştia părăsesc satul, se adună toţi împreună, mergînd în cîntări dela unul la altul. Dela casa celui din urmă recrut, ei se aşează în mijlocul flăcăilor şi se cuprind împreună. Deaici, legaţi în cruce, pornesc la drum în cîntări, avînd fetele pe de lături şi în urmă. Din timp în timp, în mersul lor încetinel, ei mai dansează, fără a se desprinde unul de altul.

Iar atunci cînd cei ce pleacă la moscălie se desprind din mijlocul lor şi se iartă cu sătenii pe care-i întîlnesc în cale, grupul de flăcăi şi fete se opreşte pe loc fără a înceta de cîntat.

La flăcăii mai cu vază vin şi prietenii din satele învecinate.

Un lucru însă este cunoscut: toată lumea, şi bătrîn şi tînăr, care n'au luat parte la această ceremonie iesă în calea tînărului. Ei îşi iau rămas bun şi-i dăruesc după putinţă. Recruţii din satele îndepărtate, în trecere cu căruţele, sînt opriţi de lume, care le dă cîte ceva din bani sau îi leagă cu miniştergură, ori tulpan, la mînă. Ei sînt cunoscuţi de săteni din cauză că merg cîntînd, cîte doi trei într'o căruţă, legaţi în cruce cu cîteva prosoape, pe care le lasă abia cînd ajung în capitala de judeţ.

Categoria a treia de recruţi cuprinde pe cei căsătoriţi. Aceştia nu invită pe flăcăi şi fete la masa de rămas bun. In ziua hotărîtă pentru plecare, cînd recrutul va trebui să părăsească nevasta şi copiii, la el se adună toate rudele. Poftiţii se aşează la masă, fac haz, ca doară ar mai opri plînsetele celor cu durerea, cîntă şi ei ca şi flăcăii, îl leagă în cruce pe cel ce-i părăseşte, cu minişterguri sau prosoape de bumbac. Dar mai mult se dau sfaturi de felul cum trebue să se poarte la moscălie, să nu uite nevasta şi copiii, ca să nu se facă de rîs. Iar soţia tînără aude vorbe de mîngîiere despre felul cum trebue să ducă mai departe gospodăria, pentru ca să nu se risipească şi să nu uite de datoriile ei de soţie credincioasă.

La plecare însă lumea nu-l petrece pe recrutul însurat la fel ca pe cei holtei. Toată ceremonia se termină în casă şi pînă la ieşirea din ogradă. Afară, în faţa casei, unde-l aşteaptă căruţa sau şărăbanul ciocănitor, el îşi ea rămas bun dela aceia, care au venit să-i arunce o vorbă de mîngîiere. Cineva din rude, fraţi, cumnaţi, ori părinţi, îl însoţesc pînă în capitala de judeţ, de unde îi aduc înapoi caii şi căruţa, pe care a fost stăpîn. Iar acasă, biata nevastă, rămasă moscăucă, este lăsată fără nicio ocrotire. Ea plînge zi şi noapte, fără să-şi usuce ochii. Bieţii copilaşi, care abia încep să vorbească, nevăzînd pe tatăl lor, iar pe mamă-sa, auzind-o numai plîngînd, adesea cuprind cojocul tatălui, lăcrămiază adînc şi, cu cuvinte înduioşate, zic: „tată, tată, unde eşti şi pe a cui mîni ne-ai lăsat ?"

Dar oamenii de bine nu-i uitau pe aceştia din urmă. Din cînd în cînd, la apelul moscăucii, soţiei celui plecat, se făcea clacă, la prăşit, cosit, cărat, ori treerat. Sătenilor nu le şedea bine cînd vedeau că din pricina moscăliei, averea celui plecat se micşora, se risipea. Ba de multeori, claca avea loc chiar din îndemnul cuiva dintre gospodari, dacă moscăuca nu îndrăznea să roage lumea. Mulţi din gospodari, chiar străini, îi dădeau sfaturi cum să facă, ca să menţie gospodăria la acelaşi nivel, dacă nu chiar să o ridice la o stare mai bună.

Prin asemenea măsuri se manifestă simţul de solidaritate socială la Moldovenii de peste Nistru.

Şi peste cîtva timp se primeau scrisori pline de dor şi amar. Dar în ele moscalii roagă pe mame să nu-i plîngă, căci le rugineşte puşca, iar ei nu pot învăţa moscălia. Această credinţă este răspîndită la toţi Moldovenii din acele ţinuturi.

In timpul moscăliei cam greu obţinea cineva să vie acasă cu vederea. Doară dacă nu este departe cu regimentul, i se dă „opusc", adică concediu, o singură dată pe timp de o lună de zile şi încă cu condiţia dacă este bun slujbaş. Rar de venea cineva cu vederea de două ori, şi atunci nu mai mult de douăzeci de zile de fiecare dată.

Şi, pe măsură ce timpul milităriei se apropia de sfîrşit,

chipul moscalului începea să dispară din imaginea celor de acasă. Rămînea doară portretul, la care Trasnistrienii țin atît de mult.

Iar cînd cel în cauză isprăvea slujba și venea acasă, în sat era un adevărat eveniment; părea că cineva a înviat din morți. La casa celui reîntors se aduna tot satul. Și fiecare avea cîte ceva de întrebat și de spus totodată despre cele petrecute în timpul cît acesta a lipsit din sat. Timp de cîteva zile, el nu mai era al părinților, ci al satului. Flăcăii, care s'au ridicat după el, îl invită pe rînd la ei acasă unde petrec, îi dau mare „pocitanie", iar seara și Duminicile îl duc la șezători pe la fete, ca pe un flăcău străin și respectat. In timp ce mama lui îi pregătește cele mai bune mîncăruri; ba uneori îi dă de frupt și în zile de post, cu gîndul că nu face un păcat. Tatăl său din hreantul din beci îl cinstește din ocaua de lut cu vinul cel mai ales, care de mult așteaptă să fie gustat de acela, care a muncit cîndva la butani.

Frații și surorile parcă nu îndrăznesc să-i zică „tu".

Și astfel se uită tot trecutul amar și dureros al străinismului. Necazul și posomorîrea se transformă în bucurie; bătrînii parcă întineresc; iar pentru cel ce și-a lăsat mantaua moscălească începe o nouă eră, cînd va urma calea părinților; satul întreg va fi martorul unei întîmplări fericite, întrucît bucuria celor doi tineri se revarsă asupra întregei comunități moldovenești.

A. Ciobanu-Vlaicu

BIBLIOGRAFIA PUBLICAȚIILOR ROMÎNEȘTI DIN RUSIA SOVIETICĂ, PE ANUL 1936 [1]

In ordinea clasificării, producția cărții pe anul 1936 se prezintă astfel: [2]

	DENUMIREA CAPITOLELOR	In R.S.F.S.R.	In afară de R.S.F.S.R.	TOTAL pe cuprinsul întregei U. R. S. S.
I.	Tehnica. Transportul. Legătura . . .	8934	1486	10420
II.	Economica	3059	1473	4532
III.	Construcția culturală. Educația națională .	2001	2528	4529
IV.	Economia comunală. Probleme veterinare .	2788	1375	4163
V.	Literatura artistică	1963	1792	3755
VI.	Matematica. Științe naturale	1822	495	2317
VII.	Internaționala comunistă. Partidul comunist (bolșevic) din Uniunea Sovietică . .	883	958	1841
VIII.	Literatura pentru copii	883	819	1702
IX.	Bibliografie. Ghiduri	1352	280	1632
X.	Medicina	997	613	1610
XI.	Dreptul	874	506	1380
XII.	Arta	791	365	1156
XIII.	Apărarea U.R.S.S. Probleme militare . .	627	358	985
XIV.	Muncă. Mișcarea profesională . . .	602	362	964
XV.	Marxism-leninism	216	380	596
XVI.	Lingvistica	331	109	440
XVII.	Istoria	291	100	391
XVIII.	Geografia. Etnografia	164	73	237
XIX.	Cărți pentru orbi	108	22	130
XX.	Materialismul dialectic și istoric. Istoria filosofiei	38	21	59
XXI.	Literatura anti-religioasă	36	17	53
	Total . .	28760	14132	42892

1) Pentru anul 1935, a se vedea lucrarea noastră apărută în Moldova Nouă, anul I, vol. III, Decembrie 1936, pg. 372—389.

2) Книжная Летопись. Орган Государственной Библиографии. (*Letopisețul cărții. Organul Bibliografiei de Stat*). Anul XXX, Decembrie 1936, Nr. 60, pg. 163.

Această producție, repartizată după naționalități, a fost imprimată în următoarele limbi:

1. Moldovenească 118
2. Rusă: a) apărută pe teritoriul Uniunii Sovietice, în afara granițelor Republicei Sovietice Federative Socialiste Ruse 2865
   b) apărută pe teritoriul Republicei Sovietice Federative Socialiste Ruse 28473
   Total ruse 31338
3. Ucraineană 3264
4. Belorusă 629
5. Polonă 90
6. Cehă 4
7. Sirbă 1
8. Croată 2
9. Sirbo-croată 1
10. Slovenă 4
11. Bulgară 101
12. Evreiască 395
13. Evreo-buhară 55
14. Tată (Evreii dela munte) 49
15. Greacă 70
16. Engleză 124
17. Italiană 7
18. Lituană 13
19. Latină 22
20. Germană 434
21. Norvegiană 1
22. Suedeză 2
23. Spaniolă 5
24. Romînă 1
25. Franceză 60
26. Estonă 61
27. Esperanto 1
28. Japoneză 14
29. Chineză 49
30. Abacană 1
31. Abhază 51
32. Azerbaidjană (türcă) 534
33. Avară 26
34. Armeană 714
35. Asiriană 22
36. Adîghee 36
37. Abazină 12
38. Balcară 16
39. Bureată 38
40. Bașchiră 175
41. Beludjă 1
42. Beludjistană 1
43. Ungară 3
44. Vepscă 5
45. Georgiană 574
46. Darghină 30
47. Dungană 25
48. Ijoră 5
49. Evencă (tungusă) 8
50. Evencă (lamută) 7
51. Ingușă 47
52. Irană 7
53. Cazahă 275
54. Calmîcă 39
55. Cara-calpacă 43
56. Caraceaevă 42
57. Chirghiză 107
58. Comi-permeacă 58
59. Comi-zîreană 69
60. Coree 53
61. Cumîcă 22
62. Curdă 35
63. Cabardină 4
64. Carelă (din Tver) 23
65. Finlandeză (carelă) 205
66. Lezghină 22
67. Luoravetlană (ciucotă) 6
68. Lacscă 13
69. Latgală 9
70. Letonă 85
71. Lazscă 5
72. Marie (cîmpia de vest) 85
73. Marie (dela munte) 49
74. Mongolă 16
75. Mordovă (mocșa) 102

76. Mordovă (erzea) 75
77. Mansiiscă (vogulă) 1
78. Nogaie 17
79. Nîmîlană (coreacă) 11
80. Nanaiscă (goldă) 2
81. Nenețcă (samoedă) 1
82. Oirotă 16
83. Osetină 1
84. Osetină (ironă) 90
85. Osetină (digoră) 11
86. Saamă (lopară) 1
87. Șorscă 14
88. Tătară (din Cazan) 450
89. Tătară (din Crimeea) 122
90. Tadjică 122
91. Turcmenă 212
92. Tabasarană 21
93. Talîșcă 18
94. Uzbecă 590
95. Uigură 76
96. Țigănească 15
97. Cercheză 46
98. Cecenă 51
99. Ciuvașă 130
100. Iacută 111
101. Hacasă 23
102. Eschimosă 2
103. Udmurtă 38
104. Hantîscă 2
105. Țahscă 7
106. Mihvă (hileacă) 1

Total general 42892

Cartea moldovenească, repartizată în detaliu, se prezintă astfel:

CAPITOLUL		Originale	Traduceri	Tipărite la			TOTAL
				Balta	Tiraspol	Moscova	
I.	Marxism-Leninism	—	6	—	1	5	6
III.	Komintern. PC (b) US. Tineretul comunist	—	9	—	8	1	9
IV.	Politica. Construcția sovietică. Dreptul	1	4	1	1	2	5[1]
V.	Apărarea națională. Arta militară	—	1	—	1	—	1
VI.	Economica	—	8	—	8	—	8
VII.	Munca. Mișcarea profesională	—	1	—	1	—	1
VIII.	Istoria	2	1	3	—	—	3
XI.	Medicina	1	—	—	1	—	1
XII.	Tehnica. Transportul. Legătura	—	1	—	1	-	1
XIII.	Economia rurală. Probleme veterinare	2	9	6	5	—	11
XV.	Literatura artistică	17	8	9	16	—	25
XVIII.	Construcția culturală. Educația națională	12	23	9	26	—	35
XIX.	Literatura pentru copii	1	11	1	11	—	12
	Total general	35	83	29	80	8	118

1) Una apărută la Kiev.

Din acest număr, 31 publicații au fost imprimate în anul 1935, dar s'au înregistrat în anul 1936.

Pentru imprimarea cărții moldovenești, adică *romînești*, în Republica Moldovenească există *Editura de stat a Moldovei*, instituție oficială. Editura dispune de un număr de tipografii, ce se află pe cuprinsul acestei republici. Dar cele mai de seamă tipografii se află la Balta, care poartă numele lui Voroșilov și la Tiraspol, numită *Tipografie moldovenească*, prescurtat *Tipmold*.

Pentru imprimarea, însă a operelor ce ies din inițiativa organizațiilor dela centru, la Moscova a luat ființă *Secția romînească de pe lîngă Cooperativa de editură a muncitorilor străini din Uniunea Republicelor Socialiste Sovietice*. Tipografia „Iscra" (Scînteia) se află la dispoziția acestei secțiuni.

Remarcăm cu această ocazie că, deși limba întrebuințată în editura dela Moscova, cît și în cea dela Balta și Tiraspol, este romînească, literară, totuși oficialitățile continuă să anunțe lucrările apărute ca fiind în *limba moldovenească*.

Pentru a ne da seama despre importanța și valoarea cărții romînești, ce apare la Romînii de peste Nistru, nu numai cei cuprinși în granițele administrative ale republicei lor, vom arunca o scurtă privire asupra tuturor acestor tipărituri, considerate în parte.

CAPITOLUL I.

Marxism-leninism.

Acest capitol cuprinde șase traduceri, dintre care numai una a apărut în capitala Republicei Moldovenești.

Primele trei traduceri sînt făcute din Lenin. Astfel a apărut lucrarea *Ce-i de făcut?* în 4300 exemplare, cuprinzînd 245 + 2 pag. O altă lucrare reprezintă volumul II din Operele sale complecte, cuprinzînd anii 1900—1904. Lucrarea conține 702 pag. și a apărut în 4400 de exemplare, însă fără menționarea costului.

Lucrarea a treia are 64 de pag. și poartă ca titlu: *Scrisori din depărtare*. Ea a apărut în 3600 de exemplare.

Este de remarcat că nu toate traducerile din Lenin au fost publicate, deși hotărîrea era să se traducă în întregime.

Celelalte trei publicații aparțin lui Stalin.

Din ele avem: Convorbirea tov. Stalin avută la 1 Martie 1936 cu Roy Howard, reprezentantul trustului american de gazete, apărut în 3700 exemplare.

Această traducere însă nu este decît un extras al aceloraşi convorbiri, apărută pentru prima dată în revista *Octombrie*, organul Scriitorilor Moldoveni, No. 3, Martie-Aprilie 1936.

O altă traducere este *Despre bazele leninismului*, 128 de pagini, apărută în 4100 exemplare, fără menționarea costului.

In sfîrșit cea din urmă traducere a lui Stalin este *Despre problemele leninizmului*, 93 pag., apărută în 4100 de exemplare.

Față de anul 1935 acest capitol apare mai sărac cu trei publicații.

CAPITOLUL III.

Internaționala comunistă. Partidul comunist (bolșevic) din Uniunea Sovietică. Tineretul comunist.

Față de anul 1935, acest capitol a dat cu 21 publicații mai puțin. Cifra este însemnată și ne face să credem că în această ramură Sovietele duc lipsă de oameni.

Lucrările acestui capitol se pot divide în trei părți și anume: a) Internaționala comunistă propriu zis; b) Tineretul comunist și c) Comitetul comunist moldovenesc.

Prima categorie cuprinde:

1. Pik Wilhelm. Darea de seamă a Comitetului Executiv al Internaționalei comuniste, ținută în fața Congresului al VII mondial din anul 1936, 115 pag., scoasă în 2600 exemplare.

Această dare de seamă a mai apărut, pe scurt, și în cotidianul *Moldova Socialistă*, organul oficial al partidului și guvernului Republicei moldovenești.

2. Rezoluțiile plenumului Comitetului central al partidului comunist (bolșevic) din Uniunea sovietică, ce a avut loc la 21—25 Decembrie 1935. Broșura cuprinde 44 pagini și a fost scoasă în 6600 exemplare.

3. Hotărîrile plenumului al III-lea al Comisiei de control al partidului de pe lîngă Comitetul central al partidului comunist; este o broșură de 39 pag. ce a apărut în 3500 exemplare.

Categoria a doua cuprinde:

4. Educaţia comunistă a tineretului şi problemele comsomolului. Este o cuvintare rostită de *Andreev*, conducătorul tineretului comunist, la congresul X al acestui tineret, ce a avut loc la 15 Aprilie 1936. Traducerea este făcută de *Miciviman* şi a apărut în 3500 de exemplare.

5. Cuvintarea lui *Postîşev*, fost secretar al Comitetului central al partidului din Ucraina, azi căzut în disgraţie, rostită la congresul al IX-lea al comsomolului din Ucraina, la 5 Aprilie 1936. Broşura se datoreşte aceluiaşi traducător şi a apărut în acelaşi număr de exemplare.

6. Despre executarea statutului stalinist al artelului agricol. Comitetul central al tineretului comunist. Broşura, de 7 pag., apărută în 1000 exemplare, fără preţ, se adresează acestui tineret, pentru a veghea cum se pune în aplicare felul de îndeplinire a noului statut, *Constituţie ţărănească*.

7. Programul şi statutul tineretului comunist adoptate de congresul X al Comsomolului, ce a avut loc la 11—21 Aprilie 1936. Broşura a apărut în 11.500 exemplare, avînd 109 pag.

De altfel acestea au apărut şi în Moldova Socialistă îndată după închiderea congresului.

In sfîrşit categoria a treia cuprinde:

8. Scrisoarea Comitetului regional moldovenesc despre îmbunătăţirea muncii cîmpului din vara anului 1936. Este un extras ce a apărut în ziarele Moldova Socialistă şi *Soţialisticina Moldavia*, în limbile romînă şi ucraineană.

9. Scrisoarea aceluiaşi Comitet despre îmbunătăţirea activităţii culturale, o broşură de 16 pag. fără menţionarea costului, destinată ca şi cea de mai sus, uzului organelor interne.

CAPITOLUL IV.

Politica. Construcţia sovietică. Dreptul.

Şi acest capitol, faţă de cel din 1935, se prezintă mult mai sărac. Ca şi cel de mai sus, se poate împărţi în trei părţi: a) Dreptul, b) Politica şi c) Construcţia sovietică în Republica Moldovenească.

Prima categorie cuprinde: Darea de seamă a lui Stalin asupra proectului Constituţiei, ţinută în faţa Congresului sovietelor, la 25 Noembrie 1936. Cuvintarea avînd 43 pag., a apărut la tipografia din Moscova în 23.000 de exemplare, probabil fiind destinată şi cercurilor romîneşti, care se interesau de problema constituţională a U.R.S.S-ului.

Acestei dări de seamă ia urmat traducerea *Proectului de Constituţie*, apărută în 22.000 de exemplare, în aceiaşi tipografie.

Categoria a doua cuprinde o lucrare, am putea spune de propagandă, a lui *Dimitrov*, secretarul Internaţionalei comuniste, avînd ca titlu: *Clasa muncitoare—împotriva fascismului*. Lucrarea are 172 de pagini, fără preţ şi a apărut la tipografia minorităţilor naţionale din Harcov.

Ultima categorie cuprinde două broşuri: a) Documente cu privire la convocarea a VI-a a seziunii a IV-a a Comitetului Executiv Central al Republicei Moldoveneşti, 38 pag., apărută în 2500 exemplare şi b) Dările de seamă ale preşedintelui Republicei Moldoveneşti, E. P. Voronovici, preşedintele sovietului comisarilor poporului, G. Starii şi N. Hulub, al doilea secretar al partidului regional moldovenesc, azi toţi în disgraţie, făcute în faţa seziunii a III-a al aceluiaşi parlament. Broşura de 47 pag., a apărut în 3000 de exemplare.

CAPITOLUL V.

Apărarea naţională. Arta militară.

In anul 1925 n'a apărut nicio carte sau broşură din acest capitol. Pentru anul 1936 a apărut însă o singură traducere a lui *Leşciner*, avînd ca titlu Examenul militaro-tehnic al comsomolului. Broşura avînd 36 pag., a fost scoasă în 3000 exemplare. Ea a fost imprimată în anul 1935, dar s'a înregistrat cu un an mai tîrziu.

CAPITOLUL VI.

Economica.

Acest capitol, faţă de cel din 1935, apare mai sărac cu 13 publicaţii, adică mai bine de jumătate.

Din totalul celor opt publicaţii, numai două privesc oarecum

Republica Moldovenească. Acestea sînt : a) Darea de seamă la Congresul al IX-lea al regionalei moldoveneşti a partidului, făcută de *Siderschi Z. O.*, secretarul partidului din Republica Moldovenească. Referatul conţine 161 pagini şi a fost imprimat în 10.0000 de exemplare.

Deşi lucrarea este scrisă, deadreptul în romîneşte, întrucît însă fostul diriguitor al Moldovenimei nu cunoaşte limba populaţiei băştinaşe, am trecut-o la rubrica traducerilor ; a) Contractul de întrecere socialistă pentru recolta mărită pe anul 1936 a culturilor de grîne şi sfeclă, încheiat între colhozurile Republicei Moldoveneşti şi regiunea Viniţa, apărută în 5000 de exemplare, gratuit.

Broşura reprezintă unul din contractele model specifice regimului. Petru publicul cetitor ele nu prezintă nicio noutate.

O a treia broşură, apărută la Tiraspol, în limba rusă şi romînă, într'o mie de exemplare, fără arătarea costului, avînd 40 de pagini, este: *Scrisoarea instructivă adresată tuturor comuniştilor şi comsomoliştilor*, pentru a contribui la ridicare recoltei în colhozuri şi sovhozuri. Broşura este oficială, editată de *Comitetul regional moldovenesc* al partidului comunist ucrainean.

Celelalte cinci broşuri privesc următoarele ramuri :

1. Ordjonikidze Gr. Problemele industriei grele în legătură cu mişcarea stahanovistă. Darea de seamă la plenumul comitetului central al Partidului Comunist (bolşevic) din Uniunea Sovietică, ce a avut loc la 21 Decembrie 1935. Raportul conţine 48 de pagini şi a fost imprimat în trei mii de exemplare.

2. Kaganovici Lazăr. Problemele transportului căilor ferate în legătură cu mişcarea stahanovistă. Darea de seamă la plenumul Comitetului central al Partidului Comunist (bolşevic) din Uniunea Sovietică, ce a avut loc în şedinţa dela 22 Decembrie 1935. Raportul are 64 de pagini şi a apărut în 3700 de exemplare.

3. Molotov V. Planul şi problemele noastre. Darea de seamă a preşedintelui Sovietului comisarilor poporului din U. R. S. S. cu privire la planul economic pe anul 1936, făcut la 10 Ianuarie 1936 în faţa seziunii a doua a Comitetului Executiv central din U. R. S. S. Raportul conţine 119 pagini şi a fost imprimat în 3700 de exemplare.

4. Consfătuirea combainerilor şi combainerelor fruntaşi ai U. R. S. S.-ulu cu membrii Comitetului Central al Partidului Comunist (bolşevic) din Uniunea Sovietică şi cu membrii guvernului. Lucrarea are 166 de pagini şi a fost editată la Tiraspol în 3700 de exemplare.

5. Au întinerit bătrînii (Schiţe), apărută în 92 de pagini, în 3000 de exemplare.

După cum se vede, primele patru publicaţii sînt de ordin general şi implică măsuri administrative în economia statului sovietic. Cea din urmă însă este o adunare de povestiri cu caracter economic, demonstrativ, pentru marele masse ale colhoznicilor, încît mai curînd ea ar trebui clasificată la capitolul care se ocupă de literatură.

CAPITOLUL VII.

Munca. Mişcarea profesională.

Acest capitol, care ar fi logic să ocupe un loc de frunte, conţine numai o singură publicaţie : Instrucţia comisariatului asigurărilor sociale din Ucraina sovietică cu privire la asigurarea invalizilor proveniţi din război (se înţelege războiul civil şi cel din timpul restaurării regimului actual) şi serviciul militar, precum şi a persoanelor trecute în această categorie şi a familiilor lor.

Instrucţiunea a apărut la Tiraspol, în limba romînă şi ucraineană, conţinînd 76 de pagini şi are un tiraj de 1000 exemplare. Ea este o ediţie oficială a Comisariatului de mai sus.

CAPITOLUL VIII.

Istoria.

In această ramură a ştiinţei avem trei publicaţii, care însă sînt străine de ramura istorică propriu zis.

Două din ele se ocupă de trecutul social agrar şi revoluţionar al ţărănimei, privită prin prizma partidului comunist. Aceste publicaţii au următoarele titluri :

1. Dembo V. : Horia, Cloşca şi Crişan (veacul al XVIII-lea), 16 pag. Balta. A apărut în 1935 în 4000 de exemplare [1].

1) N. P. Smochină. *Institutul de Cercetări ştiinţifice din Republica Moldovenească*. Extras din *Insemnări ieşene*, anul III, nr. 3, 1938, pg. 34.

Autorul, evreu din Basarabia, este redactorul revistei antiromîneşti Basarabia Roşie (Красная Бессарабия). Iar broşura sa reprezintă traducerea din ruseşte a aceluiaşi articol [1]).

In descrierea de mai sus, cei trei martiri ai neamului romînesc ni se înfăţişează ca luptători ai poporului iobăgit din Transilvania întru dobîndirea drepturilor sociale. Pentru autor sub aceiaşi prismă este privit boerul romîn ca şi groful maghiar. Şi unii şi alţii nedreptăţesc pe ţăranul sărac.

2. Necikina M. Cum au trăit şi au luptat ţăranii în timpul iobăgiei. Balta, 1935, 131 de pagini, 2300 de exemplare.

Traducerea este din seria publicaţiilor Institutului de Istorie a Academiei comuniste, astăzi contopită cu Academia de Ştiinţe.

Lucrarea priveşte întreaga mişcare ţărănească sub prisma comunistă şi caută să justifice regimul economiei rurale aplicate astăzi ţăranului prin colhoz şi sovhoz. Sub raport ştiinţific lucrarea îşi întemeiază teoriile sale pe operele lui Marx, Enghels, Lenin şi Stalin.

3. Ştefanov B. Şapte ani de zile prin închisorile romîneşti (Amintiri). Balta. 1936, 120 pag., tiraj 3000 de exemplare.

Autorul, de origine etnică bulgar din Romînia este membru al Comitetului Executiv al Internaţionalei Comuniste. Numele său pe lista membrilor, în ordinea alfabetică, figurează imediat după acela a lui Stalin [2]). In ţară este cunoscut prin articolul recent, plin de atacuri la adresa Romîniei, care a stîrnit mare vîlvă în presa străină [3]).

E de remarcat că această publicaţie n'are nicio legătură cu istoria. Ea reprezintă amintirile unui condamnat pentru propaganda comunistă, care ar fi fost deţinut la închisorile din Doftana şi Jilava timp de şapte ani (?). In această privinţă este de remarcat că atît Romînia, cît mai ales Basarabia, prezintă un capitol foarte bogat în bibliografia de propagandă sovietică. Nu mai puţin amintirile aşa zişilor condamnaţi politici, de multe ori depăşesc orice măsură în exagerări, încît deseori sînt descoperiţi

1) Красная Бессарабия. *(Basarabia Roşie)* nr. 4, 1935, pg. 8—10.
2) *Moldova Socialistă*, Nr. 109 (1729) din 22 August 1935.
3) Б. Стефанов. Империалистическая война и Румыния *(Războiul imperialist şi Romînia)*, în Коммунистический Интернационал *(Internaţionala Comunistă)*, Nr. 10, 1939, pp. 36—42.

şi pedepsiţi, căci aceste amintiri le servesc oarecum în politică, şi-i ridică la rangurile de conducere.

CAPITOLUL XI.

Medicina.

Acest capitol, faţă de anul 1935, este inexistent. In raport cu cele patru publicaţii [1]), care mai mult sau mai puţin reprezintă sfaturi pentru masele moldoveneşti, de felul cum trebue să se apere împotriva diferitelor boli, pentru anul 1936 nu găsim decît o singură publicaţie. Dar şi aceasta este apărută tot în 1935. Este un Dicţionar medical ruso-moldovenesc, de 149 pagini, apărut la Tiraspol, în 1500 de exemplare. Autorul acestui mic dicţionar este doctorul Apostolov N., descendentul unei vechi familii romîneşti, plecată peste Nistru, în judeţul Tiraspol, în veacul XIX şi care şi-a păstrat în întregime graiul matern.

CAPITOLUL XII.

Tehnica. Transportul. Legătura.

Capitolul de mai sus înregistrează o singură publicaţie, care mai degrabă ar fi trebuit să fie trecută la o rubrică specială, privind diferitele publicaţii. Este vorba de *Cartea abonatorilor la telefoane* din oraşul Tiraspol, pe anul 1936. In cele 45 de pagini conţine numărul de telefon şi adresa tuturor abonaţilor. Are un tiraj de 1000 de exemplare şi a fost publicată în limba ucraineană şi romînească, sau moldovenească, după expresia oficialităţilor.

CAPITOLUL XIII.

Economia rurală. Probleme veterinare.

Capitolul de faţă cuprinde 11 publicaţii, prin care se dau sfaturi în mai multe domenii ale economiei dirijate. In ordinea cronologică aceste lucrări sînt următoarele:

1) N. P. Smochină. *Cartea naţională în U. R. S. S. în Moldova Nouă*, Anul I, Nr. 4, vol. III. Decemvrie 1936, pag. 382.

1. Materialele celui de al doilea congres al agronomilor din Moldova, ţinut la Tiraspol, între 16-18 Februarie 1936. 175 pag., tiraj 4000 de exemplare.

Din această publicaţie se desprind problemele economiei rurale, care, în anii ulteriori, au fost aplicate în colhozurile şi sovhozurile Republicei Moldoveneşti.

2. V. Lipping, G. Hitenko, I. Semenov, F. Borisovici. Cartea îngrijitorului de cai. Balta. 1936, tiraj 3000 de exemplare, 95 de pagini.

Lucrarea reprezintă instrucţiuni şi sfaturi ce se dau colhoznicilor şi sovhoznicilor, însărcinaţi cu îngrijirea cailor.

3. Zalţman, A. şi Svecin K. Realizarea campaniei de împreunare a animalelor. Traducere de N. Miciviman. Balta, 1936, 95 pag., tiraj 3200 de exemplare.

Lucrarea este urmată de ilustraţii.

4. Suhomlin, A. Ingrijirea porcilor. Tiraspol. 1936, 44 pag., 1300 de exemplare, cu ilustraţii. Reprezintă o serie de sfaturi ce se dau muncitorilor agricoli.

5. Dvoeglazov, I. Boalele oilor, prevenirea şi îndreptarea lor. Balta, 1935, tiraj 3200 exemplare, 103 pag., cu ilustraţii.

Ca şi cea de mai sus, lucrarea este plină de sfaturi şi îndrumări.

6. Metelski, Z. Udatul pe brazdă. 1936, tiraj 2000 de exemplare, 23 pagini. Lucrarea face parte din publicaţiile Comisariatului de Agricultură a Republicei moldoveneşti şi a fost scoasă la iveală de staţia experimentală fructiferă şi de grădinărit.

7. Zapadniuk G. Porumbul verde de hrană. 1936, tiraj 1800 de exemplare, 111 pagini. Traducerea este făcută de I. Golştein.

Se dau îndrumări de felul cum trebueşte cultivat şi îngrijit porumbul.

8. Lisenco, Tr. şi Stepanenco F. Iarovizarea plantelor de grîne. Balta. 1936, tiraj 3000 de exemplare, 79 de pagini. Tradus de N. Miciviman.

Lucrarea se ocupă cu metodele de cultivare a grîului, orzului şi ovăsului, pentru a da maximum de randament şi cît mai de timpuriu.

9. Orlii M. şi Lerner N. Prima casă-laborator şi organizatorul ei. Balta 1935, 62 pag., cu ilustaţii; tiraj 3500 de exemplare.

Autorii arată felul cum s'a ajuns la crearea, în colhozuri, a micilor laboratoare pentru selecţionarea grînelor şi rezultatele pozitive ce le-au dat.

In domeniul politicei agrare asemenea laboratorii au luat fiinţă odată cu peatiletca a doua. Ele sînt conduse de agronomul local al colhozului, care primeşte instrucţiuni dela centru, în cazul de faţă dela Casa-laborator din Tiraspol, de pe lîngă Comisariatul de agricultură.

Pentru Moldova sovietică însă, ele au dat roade neinsemnate din cauza lipsei de oameni.

10. Ro, L. Grădinăritul. Balta. 1936, tiraj 3600 de exemplare, 112 pagini.

Lucrarea este recomandată de Comisariatul Educaţiei Naţionale a Ucrainei sovietice ca manual pentru cercurile de studii agro-tehnice.

11. Vites, L. şi Gromakovski, K. Despre selecţia, pregătirea şi selecţionarea botuşilor de vie. 1935, Tiraspol, 25 de pagini, cu ilustraţii. Lucrarea este scoasă de Comisariatul agriculturii Republicei moldoveneşti în 500 de exemplare şi a fost distribuită la specialişti şi instituţii, în mod gratuit.

CAPITOLUL XV.

Literatura artistică.

Literatura artistică trebueşte privită sub aspectul traducerilor şi sub aspectul operelor originale.

Traducerile sînt făcute din următorii autori:

1. Gorbunov, K. Sfărămătorul de ghiaţă. Tiraspol, 1935; 233 pag., 3200 exemplare. Tradus de David Kaţ.

2. Barski L. Intorsătură. Povestire. Balta, 1935; 84 pag., 3250 de exemplare.

3. Koţiubinski, M. Vine. Povestire. Tiraspol. 1935; 31 de pagini; tiraj 8500 de exemplare. Tradus de F. Gorodeţchi.

Broşura face parte din seria „Biblioteca cititorului începător".

4. Cehov, A. Nalim. Tiraspol. 1935, tiraj 8500 de exemplare; 24 de pagini. Face parte din aceiaşi bibliotecă.

5. Garşin Vsevolod. Ordonanţa şi ofiţerul. Tiraspol. 1936; 38 pagini; tiraj 5000 de exemplare. Tradus din ruseşte de N. Miciviman.

6. Ostrovski, N. Cum s'a călit oțelul. Roman, Partea I, Tiraspol, 1936; 304 pag., cu fotografia autorului în culori; tiraj 5000 de exemplare.

Ostrovski este considerat drept cel mai gustat autor al Sovietelor; guvernul i-a acordat, drept recompensă, o vilă în Caucazia, unde scriitorul orb își petrece zilele.

7. Serafimovici, Al. Acarul. Balta, 1936, 34 pagini, tiraj 8500 de exemplare.

8. Barbuss H. Proclamația lui Ion Grecea. Balta, 1936, 42 pag., tiraj 5000 de exemplare.

Este o broșură de propagandă antiromînească a lui Barbuss, mort la Moscova, în timpul desbaterilor la Congresul VII mondial al Internaționalei comuniste. Ea reproduce proclamația comunistului Grecea, evadat, se zice, dela Jilava și este plină de invective la adresa regimului din Romînia.

Celelalte lucrări din capitolul de mai sus sînt originale. Ele sînt în număr de 17 și au următorul cuprins:

1. Lehțir Solomon. Desrobirea. Poezii. Tiraspol 1935, tiraj 4500 de exemplare, conține 89 de pagini.

2. *Idem*. De strajă. Poezii. Tiraspol 1935, 38 pagini, tiraj 8600 de exemplare.

Broșura a apărut în colecția „Biblioteca cititorului începător".

3. Doibani. Răsai lună de cu seară. Poezii. Tiraspol 1935; 27 pagini, tiraj 8500 de exemplare.

Broșura a apărut în colecția „Biblioteca cititorului începător".

4. Kornfeld Leiba. Lumini și umbre. Poezii, Balta 1935; 106 pagini, tiraj 2800 de exemplare.

Autorul este evreu din comuna Coșnița, raionul Dubăsar. Ca poet, n'are niciun talent literar. Opera sa este scrisă într'o limbă atît de proastă și lipsită de orice logică, încît este de neînțeles cum a putut fi imprimată. Criticii sovietici, pe drept cuvînt o denumesc „numai umbre".

Pentru a ne da seama de valoarea acestei opere reproducem în întregime recenzia apărută în *Moldova Socialistă*, Nr. 170 (2305). Marți 27 Iulie 1937, sub titlul **Numai umbre**, datorită lui A. Chiricenco:

«Am luat culegerea de poezii „Lumini și umbre" de L.

Cornfeld. Citesc poeziile din această culegere, și mă apucă groaza. Unde au fost oare capetele oamenilor, care au redactat-o? Culegerea începe cu poezia „Primăvara":

Mîndră primăvara bate
Cu cîntări în geam.
Și cu raze sunătoare,
Ca oglinda curgătoare (?!—A. C.)
Vine hăulind prin sate,
Ca un neam.

Oglinda poate să strălucească ceva, dar cum poate oglinda să curgă!?

Luăm un alt cuplet din aceiași poezie:

Știți voi ce înseamnă gata
De împrimăvărat (?!—A. C).
Cînd prin rînduri de tractcare
Se revarsă-un iaz de soare,
Și cînd calul stă 'n poiată
'Mbărbătat.

Calul poate fi harnic, iute, voinic, dar ce inseamnă, mă rog, „calul 'mbărbătat"?

Am luat la întîmplare o poezie din această culegere. Am dat de poezia „Cifre" închinată „Moldovei Socialiste". Am citit-o la 12 oameni. Nici unul din ei n'a înțeles din ea nimic. O redau pedeplin în judecata cititorilor.

Se 'nșiră cifrele în numere 'nodate
Idei în fapte vii și marile succese.
Se 'nșiră cifrele în cercuri colorate,
Și la raporturi mondiale es (?! — A. C.).
Și număr după număr, explică ani de muncă,
Și cifrele ca martori, în stoguri 'nalte's drese.
Sub fiecare număr, cît ochii prind, s'aruncă
Idei în fapte vii și marile succese.
Dar zboară pînzele întinse de placarde
Și țipă 'n glasuri, larg planeta cît se 'ntinde
Că occidentul mare 'n văpăi de criză arde,
Că orientul de criză tot s'aprinde (?! — A. C.)

Ş'a noastre cifre 's cifre, dovada biruinţei,
De ani, în bronz săpate, 'n sus zilele le mînă,
Şi cînd sfîrşim o mie, ştim alte mii învie,
Şi iarăş stăm alături mînă lîngă mînă.

Ce legătură are cu arta poetică această încurcătură de cuvinte lipsite de orice tîlc, această aiureală? Cine-i oare înţeleptul acela, care va înţelege ceva din ea?

In culegerea asta mai găsim zeci de fraze neînţelese, cuvinte născocite.

Cîmpurile—unite,
Cîmpuri înverzite,
Cîmpuri înflorite,
Noi vom tractori (?!—A. C.
(Colectivizarea)

Ce înseamnă a tractori cîmpul? Incurcături de felul acesta, cuvinte născocite, de care e plină culegerea de poezii, am putea aduce sute. Să ne erte cititorul, dar trebue să mai aducem un cuplet din poezia „Staţia electrică":

Crescută din pămînt.
Cu fier împodobită,
Se înalţă 'n adîncimea
Cerului surit.
Din piatră s'a clădit,
Dar totuş, oţelită.
Şi piatra azi cu fierul
De gînd am s'o mărit.

Ni se pare că între cititorii gazetei noastre nu se va găsi nici unul care ne-ar lămuri ce înseamnă: „Şi piatra azi cu fierul de gînd am s'o mărit".

Culegerea de poezii se numeşte „Lumini şi umbre". De fapt, în ea nu vedem lumini ci numai nişte „umbre", care stîrnesc mare bănuială. Aiureala asta, după părerea noastră, are un singur scop: să încurce cititorul, să încurce poeţii tineri. Face să amintim că această culegere de „poezii" a fost redactată de S. Soloviova, o persoană lipsită de orice răspundere, care fiind şef la secţia de literatură a Editurii de Stat punea ştampila ei pe orice „lucrare artistică" ce-i nimerea sub mînă».

Ca să ne dăm seama şi mai bine de valoarea acestui „poet", reproducem cîteva rînduri din o altă lucrare, mult mai reuşită, prin faptul că ne aminteşte ceva:

Pohodul ostăşesc.

„Şerpuitor s'a întins
Parcă drumu-i lungit,
E mai liberă, vastă lărgimea.
Parc'un vers a lovit,
Tihna 'ndată a fugit,
C'a eşit, c'a păşit tinerimea.

Viul tîrg s'a mirat
S'a mirat dealul lat,
Cată strungă spre şleah răsărita,
Că voinicii păşesc
Cu un pas voinicesc,
C'un pohod ostăşesc s'a vestit azi.

Semnul roşu pe piept
Cată drept, înţelept,
Arcuită problema să ştie.
Comsomolu-i aici,
Luptători bolşevici,
Poţi aci ca să-i numeri cu mia.

Dela fier şi pămînt
Am eşit demonstrînd,
Cu ciocanul şi puşca în mînă.

La vîrstacuri căliţi,
Pentru fronturi gătiţi
Noi sîntem şi pe azi şi pe mîne.

Ca mai multe să ştim,
Mai puternici să fim,
Hai cu puşca să fim noi prieteni.
Că vrăjmaşii îs răi,
Ca răspuns bun să-i dăe
Trebui arma să ştii, măi băete.

Mergem, drumurile fug,
Şi ne duc, şi ne duc,
Parcă şleahul nu ştie de capăt.
— Vă culcaţi la pămînt !
— Nici un glas sau cuvînt !
A venit o poruncă dindată.

Sub copaci, prin popşoi,
La fugit cîte doi,
La rărişi cîte unul să treacă :
Prin popşoi... cîte doi...
Cade bomba spre noi,
Ş'a zbucnit, dar noi vii, parcă-i sacă.

Peste deal îs vrăjmaşi,
Pe aici noi ostaşi,
Năvălim peste fronturi dealungul.
Peste răi eu mă duc,
De-a săritа eu fug,
Fug ca glonţii să nu mă ajungă.

Şi pe toţi ne-a vestit,
C'am dovdit, c'am dovdit.
Iară rîndul pe şleah se întinde.
Luptătornici să fim,
Ostăşirea să ştim,
Comsomolule, noi înainte !

Şerpuitor s'a întins,
Şi e drumul lungit,
E mai slobodă, vastă lărgimea.
Parc'un vers a lovit,
Tihna 'ndată-a fugit,
C'a eşit, c'a păşit tinerimea" [1]).

In adevăr, acest „poet" a fost mult încurajat şi inspirat de S. Soloviova, evreică, critic literar oficial al Moldovei sovietice. Dar nici ea nu este cu mult mai superioară, deşi a absolvit Institutul marxist de literatură din Leningrad. Ca să ne dăm sama

1) L. Cornfeld. *Avînturi.* Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol, 1933 pag. 19-21.

de valoarea ei, e deajuns să cităm următoarele rînduri din critica ce o aduce poeziei de mai sus: „Pohodul ostăşesc — împlineşte funcţia sa actuală ideologică în pregătirea luptătoare contra primejdiei militare, în militarizarea clasei lucrătoare, în întărirea de masă a apărării.

Din punct de vedere artistic, poezia are ajunsuri definite. Mijloacele expresive (metafora, comparaţii, epitete, multifigurarea dicţionarolexic) în lucrarea aceasta însemnat sînt mai multe decît în alte deosebitele lucrări ale lui Cornfeld. Şi calitatea cea sociologico-artistică a figurilor acestea cu mult e mai înaltă a acelor primitive, care se întîmplă în alte, mai ales, cele prime lucrări a lui Cornfeld" [1]). (?!)

5. Poeziile tinereţii. Culegere de poezii şi proze ale scriitorilor tineri. Balta, 1936; 120 pag., tiraj 3500 exemplare.

6. Săteanu. Ţie patrie îţi cînt. Poezii. Tiraspol, 1936, 27 pag.; tiraj 3500 de exemplare.

Autorul este gustat de publicul cititor, iar poeziile sale, puţine la număr, sînt scrise bine. In literatura transnistriană ele sînt socotite în frunte.

7. Cabac Nistor. Din toată inima. Poezii. Balta, 1935; 95 pag., cu fotografia autorului; tiraj 2600 exemplare.

Autorul, comsomolist, moldovean din comuna Culnaia veche, raionul Cotovsk, fost Bîrzula, este un poet foarte talentat şi promite un viitor frumos, dacă împrejurările nu-i vor fi defavorabile soartei. El cîntă noul regim şi arată soarta conaţionalilor sub noul guvern. Poeziile sale sînt mult gustate de tineret şi de şcolari.

8. Malai Teodor. Poezii alese. Ediţia a II-a, Tiraspol, 1936, 134 pagini, tiraj 3500 de exemplare.

Autorul, basarabean şi-a început cariera literară încă în 1924, încercîndu-şi condeiul în calitate de corespondent la *Plugarul Roşu,* prima gazetă moldovenească ce apărea la Odesa.

In afară de poezii, Teodor Malai, a mai făcut şi traduceri din Demian Bednîi şi alţi poeţi de talia acestuia.

Poeziile sale originale, privesc Basarabia, Romînia şi Transnistria. In primele două domină sentimentul de propagandă anti-

1) *Idem.* Prefaţă, pag. IX.

romînească, fapt obișnuit de altfel aproape la toți scriitorii de peste Nistru.

Partea însă cea mai caracteristică a operei sale este poemul *Stejar Văluță*. Este vorba de un copil al nimănui, al cărui tată este boierul Cuza, un ciocoiu dintre Prut și Nistru, iar mama — o servitoare. Alungată dela curtea boierească, murind, îi rămîne copilul Stejar Văluță, a cărui creștere este încredințată unui cioban, moșu Luca Cocieri. Aflînd dela fiecare că i se spune copil din flori, el imploră pe bunică să-i spună originea, din ce părinți se trage.

Aflîndu-și originea, el jură răzbunare, dar este prins și băgat la închisoare, de unde fuge împreună cu alții.

...„In orice rău i-ascuns ș'un ghini:
In tosrov [1]) el s'o znăcomit [2])
Cu hoți mai mulți și 'ntr'o noapti
Chiar zăci odati o fugit.

Cu planu gata dinainti
In codru des așăzat
Și pi boerii mai di-aproapi
Di bănișori i-o scuturat.

...In codru des, la „Stînca Morții",
Cii zăci hoți să sfătue:
Boian, Gogoi, Stejar Văluți,
Ciocrac, Dudău, Onaș-Mundir,
Bîrțanu, Gîsci, Porumbacu
Și cel mai tînăr - - Trandafir"...

Astfel ia naștere ciata de haiduci, care nu se deosebește de aceia a lui Gruia lui Novac, Gruia Grozăvescu, etc.

Poema este o versificare a nenumăratelor legende, din care le găsim pe unele la scriitorii noștri în trecut.

Pentru prima dată operele lui Teodor Malai au apărut, adunate în volum, la 1929, în editura de stat a Moldovei, Balta, în Biblioteca Scriitorilor Moldovinești, Nr. 6.

1) Inchisoare.
2) S'a cunoscut.

Din proză avem o singură traducere și anume:

Furmanov, D. Desantul roșu. Balta, 1936, 56 pagini; tiraj 8500 de exemplare.

Restul, sînt bucăți originale. In ordinea cronologică ele sînt următoarele:

1. Baluh, M. Cine-i vinovatul? Povestire. Tiraspol 1935, 39 pagini; tiraj 8600 de exemplare. Broșura a apărut în colecția „Biblioteca cititorului începător".

2. *Idem.* Două întunericuri. Povestire. Tiraspol 1936, 38 pagini; tiraj 4000 de exemplare.

Autorul, fost conducător al Republicei Moldovenești, este transilvănean, azi căzut în disgrație.

3. Lehțir Solomon. A. Vlăhuță. Tiraspol 1935, 22 pagini; tiraj 3500 de exemplare.

Autorul, evreu din Basarabia, îl privește pe Vlăhuță prin prizma socialismului. Descrierea însă lasă mult de dorit.

4. Sănduță P. Etapul. Povestire. Balta 1935, 36 pagini; tiraj 10.600 de exemplare. Broșura a apărut în colecția „Biblioteca cititorului începător".

5. Marcov M. Desfășurarea luptei. Nuvelă. Tiraspol 1936, 29 pagini; tiraj 8600 de exemplare.

Nuvela a apărut în colecția de mai sus. Ea arată lupta dintre clasa săracă țărănească și culaci. Autorul fiind de origină moldovean, din comuna Corjevo, raionul Dubăsar, în descrierile sale, ne înfățișează această regiune.

6. Criulean M. Ion Țurcă. Tiraspol 1935, 78 pagini; tiraj 2800 de exemplare.

7. Milev D. In zori de zi. Povestire. Tiraspol 1936, 47 pagini; tiraj 8600 de exemplare.

Această povestire este reproducerea celei din 1929, cu același titlu. Acest „scriitor", fără niciun talent, în momentul de față nu face decît să reediteze povestirile rele, lipsite de orice humor și interes. Prin prea desele amintiri ale „jandarmului romîn", care asuprește pe țăran, nu face decît doar ca lucrările sale să nu fie citite de nimeni. Valoarea sa literară ne-o descrie de minune oficiosul *Moldova Socialistă* într'o epigramă, datorită condeiului lui Nistor Cabac, în termenii următori:

„Crăcănuş cu moş Goriţă
S'au trezit în zori de zi.
Crăcănuş pe moş Goriţă
A 'nceput a-l probozi:
— Zici că Milev mai trăeşte?
Spune lumea c'a murit.
— Nu, nu-i adevărat, trăeşte,
Vezi, pe revistă-i iscălit".

Crăcănuş este eroul din povestirea Moş Goriţă. In zori de zi este povestirea de mai sus a autorului. In momentul de faţă însă toată activitatea lui Milev se reduce la faptul că numele său figurează pe revista Octombrie, organ al Asociaţiei Scriitorilor Moldoveni, a cărui preşedinte continuă să fie.

In sfîrşit remarcăm lucrarea lui Neniu C. şi Lebedeva: *Cîntece populare moldoveneşti.* Balta 1935, 251 pagini; tiraj 3600 de exemplare.

Autorul este un muzicant pasionat. El a cutreerat ţinuturile moldoveneşti şi a adunat cîntece populare. Pe baza lor şi a altor date, cu proverbe şi dansuri, a compus o operă moldovenească, care poartă numele de „Grozescu" [1]).

CAPITOLUL XVIII.

Construcţia culturală. Educaţia naţională.

Acest capitol cuprinde manuale didactice pentru uzul elevilor din şcolile primare şi secundare. Fac excepţie două publicaţii şi anume:

1. Programa pentru şcolile primare. Anul III de învăţămînt. Balta 1935, 39 pagini; tiraj 1500 de exemplare.
2. Programa pentru şcolile primare. Limba moldovenească, aritmetica, geografia. Tiraspol 1936, 21 pagini; tiraj 8000 de exemplare.

Programa aceasta este editată de Comisariatul Educaţiei Naţionale a Republicei Autonome Socialiste Sovietice Moldoveneşti, Direcţia învăţămîntului pentru adulţi.

---

1) *Moldova Socialistă*, Nr. 102 din 6 Mai 1937.

Amîndouă programe şcolare nu au preţurile indicate, întrucît n'au fost puse în comerţ. Ele au fost imprimate numai pentru uzul instituţiilor din acel comisariat şi prezintă o mare raritate. In capitolul ce ne vom ocupa cu şcoala, vom reproduce în parte acest program, împreună cu cel pentru şcoala secundară, spre a vedea metoda şi obiectele ce se predau în raport cu şcoala din celelalte ţări.

Pentru uzul şcoalei primare moldoveneşti, Editura de Stat a Moldovei a imprimat următoarele manuale, în limba romînească:

1. Crăciun P. şi Grigorieva D. Abecedar. Ediţia a III-a stereotipică. Tiraspol 1936, 64 pagini cu ilustraţii; tiraj 6700 de exemplare.
2. Grigorieva D. Abecedar pentru şcoala primară. Tiraspol 1936; 51 pagini cu ilustraţii; tiraj 7000 de exemplare.

Amîndouă abecedare sînt mult superioare celor precedente şi ca intuiţie şi ca metodă de expunere. Rolul principal în alcătuirea lor aparţine învăţătoarei Daria Grigorieva, moldoveancă din oraşul Dubăsar, acelaşi raion. După absolvirea şcolii normale, ea intră în învăţămîntul primar prin anul 1916, unde încontinuu serveşte şcoala în satele moldoveneşti din Coşniţa, Corjova, etc. Regimul actual o numeşte, pe un timp, revizor şcolar în raionul Dubăsar, încît ea face cunoştinţă şi mai de aproape cu şcoala.

3. Milev D. Carte de citire pentru şcoala primară. Ediţia II-a. Balta 1935, 112 pagini, cu fotografia autorului; tiraj 8400 de exemplare.
4. Acelaşi autor şi acelaşi manual, în ediţia III-a. Apărut tot la Balta, în anul 1936, în 13.000 exemplare.
5. Lehţir S. Carte de citire pentru şcolile primare. Tiraspol 1935, 135 pagini cu ilustraţii; tiraj 7125 de exemplare.
6. Acelaşi autor şi acelaşi manual. Apărut tot la Tiraspol în 1936, în 14.000 de exemplare; nu se arată însă dacă este vorba de o a doua ediţie.
7. Gordinschi G. Carte de citire. Ediţia III, Tiraspol 1936, 111 pag. cu ilustraţii, tiraj 3700 de exemplare.
8. *Idem.* Carte de citire pentru anul I de şcoală primară, Tiraspol 1936, 106 pag. cu ilustraţii, tiraj 7000 exemplare.

9. *Idem.* Manual de limba moldovenească, pentru şcolile primare. Anul II, Tiraspol 1935, 76 pag., tiraj 8000 exemplare.

10. *Idem.* Manual de limba moldovenească pentru şcoala primară. Partea I. Gramatica şi ortografia pentru clasele I şi II. Tiraspol 1936, 67 pag. cu ilustraţii, tiraj 9110 exemplare.

11. Ploeşteanu N. Limba moldovenească. Manual pentru şcoala primară. Tiraspol 1936, 104 pag., tiraj 15.000 exemplare.

12. Dîmbul A. Manual de limba moldovenească. Gramatica şi ortografia. Pentru clasele III şi IV. Tiraspol 1936, 140 pagini cu ilustraţii, tiraj 10.265 de exemplare.

13. Bogdanow I., Kantor Şulim, Korolikow A. Culegere de probleme de aritmetică pentru şcoala primară. Ediţia III. Tiraspol 1936, 112 pagini cu ilustraţii, tiraj 16.000 exemplare.

14. Popova Natalia. Manual de aritmetică pentru şcoala primară. Ediţia III, partea I pentru clasa I. Balta 1936, 64 pag. tiraj 3000 exemplare.

15. *Idem.* Ediţia III. Partea II, pentru clasa II, Tiraspol 1936. 68 pagini, tiraj 3000 exemplare.

16. *Idem.* Partea III, pentru clasele III şi IV; 56 de pagini cu ilustraţii, tiraj 4500 exemplare.

Toate aceste trei manuale sînt traduse din ruseşte. Ele au fost introduse pe cuprinsul întregei Uniuni sovietice.

17. H. Terehova, Lidia şi Erdeli Vl. Geografia. Manual pentru şcoala primară. Ediţia III, tradusă de pe a doua, rusă. Partea I, pentru clasa III. Tiraspol 1936, 148 pagini, tiraj 3200 de exemplare.

18. *Idem.* Geografia. Manual pentru şcoala primară. Partea II, Tiraspol 1935, 146 de pagini cu ilustraţii, tiraj 3200 de exemplare.

19. *Idem.* Geografia. Manual pentru şcoala primară de adulţi. Tiraspol 1936, 104 pagini, tiraj 15.000 de exemplare.

20. Tefurev V. Ştiinţe naturale. Manual pentru şcoala primară. Ediţia III. Partea I. Pentru clasa III. Balta 1936, 91 pag. cu ilustraţii, tiraj 3200 exemplare.

21. *Idem.* Partea II. Pentru clasa IV, 126 pagini cu ilustraţii, tiraj 5500 de exemplare.

Restul de manuale didactice sînt pentru cursul secundar. In acest domeniu nu avem nicio publicaţie originală. Toate manualele se întrebuinţează pe cuprinsul întregei Uniuni sovietice

In ordinea cronologică aceste cărţi de şcoală se prezintă astfel:

1. Şapoşnicov N. şi Valţov N. Culegere de probleme de algebră. Pentru şcoala secundară complectă şi incomplectă. Partea I-a. Clasele VI şi VII. Tiraspol 1936, 136 pagini cu ilustraţii, tiraj 8000 exemplare.

2. *Idem.* Ediţia II. Partea II. Clasele VIII şi IX. Tiraspol 1935, 146 pagini, tiraj 1200 exemplare.

3. Kiselev Andrei. Algebra. Manual pentru şcoala medie complectă şi incomplectă. Ediţia III. Partea I. Pentru clasele VI şi VII. Tiraspol 1936, 132 de pagini, tiraj 5500 de exemplare.

4. Berezanscaia Elisabeta. Culegere de probleme şi exerciţii la aritmetică. Pentru clasele V şi VI a şcolii medii complecte şi incomplecte. Ediţia III-a. Tiraspol 1936; 175 de pagini cu ilustraţii, tiraj 2700 exemplare.

5. Gurviţ Iulii şi Gangnus Rudolf. Cunoştinţi elementare din geometrie. Manual pentru clasa V-a de şcoală secundară. Balta 1936, 65 de pagini cu ilustraţii, tiraj 3440 exemplare.

6. *Idem.* Curs sistematic de geometrie. Manual de şcoală secundară incomplectă. Ediţia III. Partea I. Planimetria. Clasele VI-VIII. Tiraspol 1936, 180 de pagini cu ilustraţii, tiraj 2600 de exemplare.

7. Rîbkin N. Trigonometria liniară. Manual pentru clasele VIII şi IX de şcoală secundară. Tiraspol 1935, 114+2 pagini, cu desemnuri, tiraj 1200 exemplare.

8. *Idem.* Culegere de probleme din trigonometrie. Cu anexa problemelor din geometrie, ce se aplică trigonometriei. Pentru clasele VIII şi IX de şcoală secundară. Ediţie prelucrată de Efremov V. A. Tiraspol 1935, 114 pagini cu ilustraţii, tiraj 1200 exemplare.

9. Faleev Gr. şi Perişkin A. Fizica pentru şcoala secundară. Partea I. Pentru clasa VI. Tiraspol 1936, 219 pagini cu ilustraţii, tiraj 1800 exemplare.

10. *Idem.* Ediţia III. Partea II. Pentru clasa VII. Tiraspol 1936, 190 de pagini cu ilustraţii, tiraj 1450 exemplare.

11. Ţummer Moise. Zoologia. Manual pentru clasele VI şi VII de şcoală medie. Ediţia III; tradus de S. Goldenberg, din ruseşte. Balta 1936, 278 de pagini cu ilustraţii, tiraj 2800 de exemplare.

12. Vsesveatski Boris. Botanica. Manual pentru școala secundară complectă și incomplectă. Clasele V și VI. Ediția III. Tiraspol 1936, 184 pagini cu ilustrații, tiraj 3900 exemplare.

CAPITOLUL XIX.

Literatura pentru copii.

Această literatură are o singură publicație originală. Ea se datorește lui Groza, A., avînd ca titlu: Micul grănicer. Povestire pentru copii. Balta. 1935; 79 de pagini, cu ilustrații; tiraj 3200 de exemplare.

Autorul, moldovean din comuna Corjova, raionul Dubăsar, ne descrie pe micul copil, cum s'a pus în slujba autorităților.

Restul de publicații sînt traduceri. In ordinea cronologică aceste bucăți sînt următoarele:

1. Kasîl, Lev Abramovici. Povestea despre Alioșa Reazani și moșul Belomore. Tradus de N. Filimon. Tiraspol. 1935; 20 de pagini, cu ilustrații; tiraj 2400 de exemplare.

2. Oleinikov, N. Minunata sărbătoare. Povestire pentru copii. Tradus de N. Miciviman. Tiraspol. 1936; 16+2 pagini. Ilustrații executate de S. Mocialov. Tiraj 5000 de exemplare.

3. Fadeev, Al. Vîrtejul. Schiță din romanul „Distrugerea". Tradus de F. Gorodețchi. Tiraspol. 1936; 32 de pagini, cu ilustrații; tiraj 3500 de exemplare.

4. Korolenco, Vl. Copiii subteranei. Tradus de Miciviman. Tiraspol. 1936; 43 de pagini, cu ilustrații. Tiraj 4500 de exemplare.

5. Primăvara pionerilor. Culegere de poezii pionerești, primite la redacția ziarului „Comsomolistul Moldovei". Tiraspol. 1936, 42 de pagini; tiraj 4000 de exemplare.

6. Svift, Gionatan. Huliver în țara liliputților. Povestită pentru copiii mici, de către T. Gabbe și Z. Zadunaiscaia. Desemne de J. Grenville. Tiraspol. 1936; 66+2 pagini, cu ilustrații. Tiraj 4500 de exemplare.

7. Senkievici, H. Iancu-muzicantul. Tradus de Miciviman. Tiraspol. 1936; 19 pagini, cu ilustrații. Tiraj 4500 de exemplare.

8. Cearușin, Eugeniu. Animalele din țările calde. Tradus de Miciviman. Tiraspol. 1936; 12 pagini, cu ilustrații în colori. Tiraj 4000 de exemplare.

9. Lebedev Vl. Cine-i mai tare. Povestire pentru copii. Desemne executate de autor. Tradus de Miciviman. Tiraspol, 1936; 16+3 pagini, cu ilustrații în text. Tiraj 3000 de exemplare.

10. Neverov, Al. Povestiri mici. Desemne de A. Paramonov. Tradus de Miciviman. Tiraspol, 1936; 38 de pagini, cu ilustrații în text. Tiraj 3000 de exemplare.

11. Raspe, Rudolf. Peripețiile lui Münchgausen. In povestirea lui K. Ciukovski. Ilustrații de Gustav Dore. Tradus de Miciviman. Tiraspol, 1936; 100+4 pagini. Tiraj 2500 de exemplare.

* * *

Cît privește școala superioară moldovenească, nu se află nici originale și nici în traducere măcar un singur manual, deși au trecut 15 ani dela proclamarea autonomiei Republicei Moldovenești și deși la Tiraspol există trei școli superioare, din care una,—tocmai pentru pregătirea învățătorilor și profesorilor secundari moldoveni.

Această bibliografie este complectă pentru tot ce a apărut în decursul unui an întreg. Din ea ne putem da seama de cultura pe care o primesc Romînii de peste Nistru.

Din toate manualele menționate mai sus se desprinde însă faptul că nu se ia nimic din literatura romînă, deși sînt unele bucăți, ca „Noi vrem pămînt" de Coșbuc, care se acomodează cu spiritul de acolo. Această „prudență" ne face să credem că se ascunde originea comună a Moldovenilor cu a Romînilor. Și acest procedeu nu este decît o greșeală a cercurilor locale.

Cît privește însă alcătuirea manualelor moldovenești, acestea se fac în urma aprobării comisiunii instituită pe lîngă Comisariatul educației naționale dela Tiraspol.

De altfel măsuri asemănătoare se iau de guvernul central pentru toate republicele unionale, autonome și oblastiile naționale.

Nu înțelegem însă cauza pentru care Bibliografia sovietică face deosebirea între limba moldovenească și limba romînă. Bunăoară traducerea broșurii lui Stalin: *Despre revoluția din Octombrie*, Moscova, Cooperativa de editură a muncitorilor străini din U.R.S.S., tipografia „Iskra Revoluției" 1936, 69 (2) pag., apărută în editura „Biblioteca marxistă-leninistă". In 4100 de exem-

plare, *fără indicația prețului*, este arătată în limba romînă. Dar în aceiaşi tipografie, alte lucrări, apărute sînt indicate ca fiind traduse în limba *moldovenească*.

Remarcăm că chiar instituțiile ştiinţifice fac confuzie, atribuind cărțile apărute, cînd limbei moldoveneşti, cînd celei romîneşti. După cum se vede încă nu s'a ajuns la faptul de a se spune pe față că în fond avem o singură limbă romînească.

In anul 1936 limba moldovenească îşi însuşeşte definitiv alfabetul romînesc. Se urmăreşte identificarea limbii cu cea din țară. Erau dispozițiunile partidului comunist din peatiletca a doua culturală, reeşite din conjonctura internațională şi privite prin prizma politicei Cominternului. Dar această epocă de *moldovenizare* a fost de o durată foarte scurtă. In vara anului trecut se revine la alfabetul rusesc sub motiv că moldovenizarea a dus la *romînizare (!)*, s'ar fi introdus cuvinte romîneşti, care n'ar fi înțelese de către poporul moldovenesc (!).

O asemea justificare este un non-senz, căci măsurile luate au fost tocmai pentru a ține acest popor în necunoştință de cauză asupra originei sale.

Dealtfel, după anul 1938 alfabetul rus a fost adoptat şi la alte popoare ca să nu se îndepărteze prea mult de limba rusă.

Aruncînd o scurtă ochire asupra bibliografiei pe anul de care ne ocupăm, vedem că limba popoarelor caucaziene, siberiene şi din Asia centrală sînt mult mai privilegiate în raport cu a concetățenilor săi din alte părți.

Pentru lingvişti şi istorici cartea națională din Rusia Sovietică prezintă o particularitate însemnate. Prin asemănări şi studii comparate se pot ajunge la concluzii şi rezultate necunoscute pînă astăzi. Bunăoară, comparînd limba cara-calpacă cu cea găgăuză dela noi din țară, ajungem, la identificarea acestui din urmă popor, a cărui origină istorică este încă discutată.

In general, cartea menționată mai sus, inclusiv şi cea moldovenească, adică romînească, este repartizată în cele 11 republici unionale, 22 republici autonome, 9 regiuni naționale şi cîteva districte naționale. Deobicei ea apare în capitalele acestor ținuturi, care au luat locul guberniilor administrative din timpul

regimului țarist. Peste cartea națională însă se suprapune cea rusească. Ea apare pe cuprinsul întregei Uniuni Sovietice într'un număr covîrşitor de mare, după cum am văzut în statistica de mai sus. Pentru anul 1939 însă bibliografia este mult mai redusă, iar autorilor Moldoveni de mai sus le-au luat locul alții.

N. P. Smochină

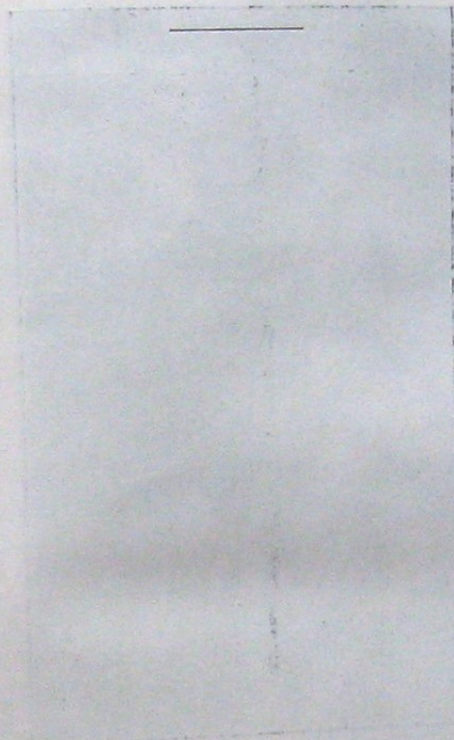

Doi tineri romîni, (un băiat și o fată).
Districtul Dubăsari.

Un grup de femei din Republica Sovietică Moldovenească.

Țarancă romîncă din Republica Sovietică Moldovenească,
în costum național. Districtul Camenca.

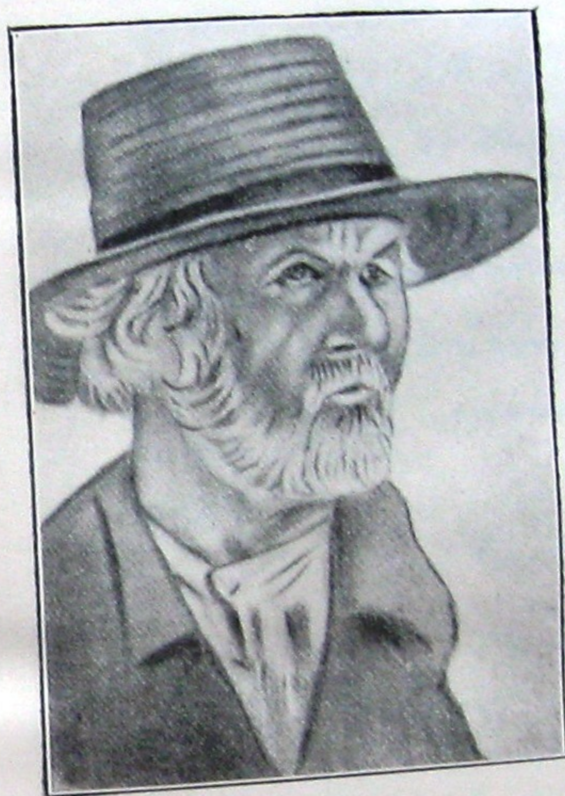

Țăran romîn din Republica Sovietică Moldovenească.

Din acest Nr 2. cenzura a șters articolul

meu „O renunțare și o mea dare" (ve[illegible]

„Cuprinsul" de pe pag 2 a copertei). De a[illegible]

menea, a șters din fișele, [illegible]

s'a înlocuit articolul meu, [illegible]

[illegible] meu din rândul celor cărora

le era dedicat acest număr. [illegible]

[illegible] ministrului S. Dragomir

și altui M. Măgureanu, după

cum mi-a comunicat N. Smo-

chină.

O. Ghibu

Cenzurat, 3 Martie 1940.

Șeful Cenzurii Iași,

ss) Maior Ulea

ABONAMENTE:

Pentru particulari şi instituţii şcolare . . . . 300 lei pe an
Pentru autorităţi . . . . 1000 " " "

Inregistrată la Nr. 19 din 28.V.1938, la Trib. Iaşi, reg. de publicaţii periodice.

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA:
N. P. SMOCHINĂ, IAŞI, TIPOGRAFIA «BRAWO» Str. A. C. CUZA 17.